309.
III-16.917

STUDII ŞI CERCETĂRI GEOGRAFICE

II

VIEAŢA PASTORALĂ IN MUNŢII RODNEI

DE

TIBERIU MORARIU

SOCIETATEA REGALĂ ROMÂNĂ DE GEOGRAFIE
BUCUREŞTI 1937

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMINESCU" IAȘI
GEOLOGIE-GEOGRAFIE
III- 16.917

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

309

STUDII ŞI CERCETĂRI GEOGRAFICE

II

VIEAŢA PASTORALĂ IN MUNŢII RODNEI

DE

TIBERIU MORARIU

DONAŢIE
Fără Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

B.C.U.- IASI 587467

SOCIETATEA REGALĂ ROMÂNĂ DE GEOGRAFIE
BUCUREŞTI 1937

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

25.01.1999
B... EMINESCU" IAŞI
... GEOGRAFIE
Ado 55.246

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DONAȚIE
Făcută Bibliotecii Facultății de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iași - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

VIEAȚA PASTORALĂ IN MUNȚII RODNEI

de TIBERIU MORARIU
Uuiversitatea din Cluj

PREFAȚĂ

Păstoritul în România, este o problemă care începe să ocupe tot mai mult lumea noastră științifică, dovadă numeroasele studii consacrate acestui subiect; însă, aproape toate aceste lucrări, tratează problema numai dintr'un singur punct de vedere și anume: istoric, folcloric, etnografic sau numai pur sociologic. De aceea, în acest studiu, am găsit potrivit să tratez problema din toate punctele de vedere, deoarece vieața pastorală se leagă strâns de factorii fiziografici, istorici, economici, sociali, etnografici, etc.

Partea folclorică a problemei fiind de asemenea foarte interesantă, am adunat un bogat material (ce se va publica în Anuarul Arhivei de Folklor al Academiei Române, V), *tocmai pentru a arăta vechimea acestei ocupații în Munții Rodnei, fapt care reese de altfel și din bogata terminologie latină, obiceiuri străvechi, credințe și superstiții, etc.*

Lucrarea de față face parte dintr'un studiu monografic al Munților Rodnei și a regiunilor înconjurătoare pe care sper — în măsura posibilităților — să le tipăresc, sub formă de mici monografii.

Dacă lucrarea a putut să fie făcută în condițiunile prezente, mai presus de toate, o datoresc iubiților mei profesori, care mi-au dat tot sprijinul pentru ca acest studiu să poată vedea lumina zilei.

In primul rând datoresc recunoștință mult regretatului și neuitatului Profesor G. Vâlsan *care mi-a fost sprijinitor, îndrumându-mă cu sfaturile sale ori de câte ori m'am găsit, în cercetările mele, la o răspântie.*

Deosebite recunoștinți și mulțumiri datorez D-lui Prof. V. Meruțiu *pentru întreg sprijinul acordat în timpul cât am lucrat la Institutul de Geografie; D-lui Prof.* R. Vuia, *pentru ajutorul dat cât timp am lucrat sub conducerea D-sale la Muzeul Etnografic, precum și D-lor Prof.* I. P. Voitești, Al.

Borza, E. Pop, R. Ficheux, E. I. Nyárády, *pentru informaţiile şi îndrumările binevoitoare cu privire la diferite chestiuni.*

Mulţumesc Societăţii Regale Române de Geografie, *D-lor* Prof. S. Mehedinţi *şi* V. Mihăilescu, *pentru nepreţuitul sprijin ca această lucrare să poată fi tipărită;*

Direcţiunii Silvice Năsăud şi corpului ingineresc pentru întreg ajutorul acordat spre a-mi uşura cercetările, precum şi tuturor celor care, prin diferite mijloace, mi-au dat concursul necesar.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAP. I

Cadrul geografic

1. Limitarea regiunii.

Munţii Rodnei — cuprinşi între 42° 3′ 2″ — 42° 38′ 10″ longitudine estică dela Ferro şi între 47° 19′ — 47° 39′ 10″ latitudine nordică [1]) — fac parte din grupul cristalin al Carpaţilor Orientali.

Valea Vişeului şi Valea Bistriţei Aurii, îi despart în Nord de masivul maramureşean; Valea Someşului Mare îi separă în Sud de Munţii Bârgăului şi de regiunea colinară ce înconjoară basinul transilvănean. La Vest, Valea Sălăuţa şi trecătoarea Şetref (917 m.) îi mărgineşte de masivul vulcanic al Ţibleşului, iar la Est, pasul Rodnei — cunoscut şi sub numele de pasul Rotunda (1000—1200 m.) — formează hotarul spre Munţii Bârgăului şi ai Bistriţei.

Aceste limite — mult timp subiect de discuţii între numeroşi geologi şi geografi — nu sunt hotare fixe din punct de vedere orografic şi geologic, căci între masivul Rodnei şi regiunile înconjurătoare sunt şi forme de trecere, care coboară treptat, atât în colinele situate la Nord şi Sud, cât şi spre Est, în Munţii Bistriţei [2]) şi ai Bârgăului [3]).

---

[1]) Dela Greenwich se află între 24° 19′ 50″ — 23° 5′ 2″ longitudine estică.

[2]) Nu este locul să amintim aici discuţiile ivite între geologi şi geografi în jurul limitării Munţilor Rodnei, din punct de vedere geologic şi morfologic, fiind pe larg tratate într'o lucrare de morfologie, care este în pregătire.

[3]) *V. Meruţiu*, Munţii Rodnei: Studiu geografic întocmit pe baze geologice. Bul. Soc. Geografice Române, Bucureşti 1906, p. 39—44. Anul XXVII (No. 2).

2. Orografia ca rezultat al structurii geologice şi al agenţilor externi (eroziune glaciară, ritmuri de eroziune, etc.) şi influenţa orografiei asupra aşezărilor de stâne [1]).

Masivul Rodnei se păstrează sub forma unui sâmbure vechiu cristalin, rămas izolat de restul blocurilor — cu aceeaşi formaţie geologică — din Munţii Preluca, Meseş, Rez, etc., situate la Vest, prin care odinioară se lega cu Munţii Apuseni; spre Est se leagă cu M-ţii Suhardului, Bârgăului şi ai Bistriţei, printr'o bandă centrală de şisturi cristaline. Formaţiuni de origine terţiară înconjoară întreg masivul, predominând mai ales la Nord, Sud şi Vest [2]).

Rocele cele mai răspândite, care formează centrul masivului, sunt şisturile cristaline, micaşisturile, şisturile cuarţoase, cu o direcţie generală NV-SE. Ele se întind constituind un sâmbure central puternic, sub forme domoale, până spre Est, unde culmineză în vârful Ineului (2280 m.). Semnalăm în treacăt, că alături de acest grup de roce, aparţinând cristalinului prim, se poate urmări spre Vest şi Nord — pe o distanţă de 12 km. — o bandă puternică de calcar cristalin. Marginele de V, S şi N ale masivului până la altitudinea de 1600—1700 m sunt acoperite transgresiv cu depozite terţiare, formate mare parte din gresii şi diferite marne, conglomerate şi calcare numulitice [3]).

Către sfârşitul terţiarului, relieful a suferit schimbări însemnate cu deosebire pe versantul de Sud, prin numeroasele erupţiuni de andezite, dacite şi riolite reprezentate în cele câteva *„Măguri"* (cupole vulcanice) de pe ambele maluri ale Someşului Mare [4]).

---

[1]) Pentru a putea explica diferitele aspecte ale reliefului cu distribuţia păşunilor din regiunea muntoasă şi de coline, cât şi importanţa lor pentru păstorit, se impune să dau o privire generală asupra factorilor naturali de cari sunt determinaţi: geologia regiunii, clima, flora, precum şi alţi factori, cari au influenţe însemnate şi asupra cărora insist, doar atât, cât cere explicarea vieţii păstoreşti.

[2]) *Th. Kräutner:* Câteva date asupra geologiei Munţilor Rodnei şi Bârgăului. Extras din „Dări de seamă ale şedinţelor Institutului Geologic", vol. XII. Şedinţa de Vineri, 30 Maiu 1924. Buc. 1930, p. 6.

[3]) Cea mai mare extindere o au la Vest, în Muncelul 1703 m., Bătrâna 1713 m., Stăniga 1514 m. etc. Ceilalţi versanţi sunt de asemenea acoperiţi transgresiv cu formaţiuni terţiare.

[4]) Se află mult răspândite în regiunea Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Leşu şi Poiana-Ilvei, etc.

De asemeni, evoluţia morfologică a regiunii mai este în strânsă legătură şi cu mişcările de ansamblu şi cutările masivului, succedate în timpurile geologice.

Ca o consecinţă a acestor mişcări, la începutul cuaternarului, au avut loc mai multe faze de eroziune, în urma cărora au rezultat platforme, forme structurale şi nivele de eroziune. Chiar dacă în întreg masivul nu vom afla pretutindeni platforme netede şi întinse ca în Munţii Apuseni sau Carpaţii Meridionali, totuşi vom întâlni *„umerii"* sau *„picioarele de munte"*, care păstrează la nivele deosebite, mici suprafeţe — mai mult sau mai puţin netede —. Astfel se distinge la altitudinea de 1800—2000 m., un nivel săpat în cristalin, pe care îl numim *„platforma Nedeilor* [1])". Tot aşa la altitudinea de 1600—1750 m., la contactul între cristalin şi terţiar, alt nivel, bine vizibil la Vest, în Bătrâna, 1680—1700 m. Aceasta suprafaţă de 1600—1750 m., este cu desăvârşire orizontală, pe o întindere de 4—5 km. p., continuându-se spre Nord în Măgura Mare 1602 m., Faţa Meselor 1666 m., în Ştiol 1613 metri, etc. iar spre Sud, în Stăniga 1699 metri, Bârlea 1628 metri, Mihăiasa 1650 m. şi la izvoarele văii Izvorul Laptelui şi Tomnatecului, situate tot pe versantul sudic. Nivelul acesta de eroziune — pe care îl numim *„platforma Bătrână"*, (fiindcă acolo este mai expresiv) — se poate urmări sub formă de umeri aproape la toate văile mai importante ale masivului. O altă serie de umeri se menţin între văi, unii la altitudinea de 1300—1400 metri, bine păstraţi pe versantul de Sud al masivului şi alţii la altitudinea de 1000—1100 m. Spre Nord şi Sud de masivul înalt, în regiunea de dealuri şi coline, se află alte nivele inferioare de eroziune, între care se remarcă unul la altitudinea de 750—900 metri iar altul la 650—700 m., cu foarte mare importanţă pentru păstorit [2]).

---

[1]) Ceea ce m'a determinat să-i zic aşa, se datoreşte faptului că auzind păcurarii spunând suprafeţelor netede dela vârf *„nedeie"*, am crezut de bine a întrebuinţa acest termen, ca cel mai potrivit.

[2]) Regiunea situată în sudul masivului, cunoscută după *Sawicki* (Morph. Siebenbürgens), de *„Vorgebirge"*, iar după de *Martonne* (Lucrările Inst. de Geograf Univ. Cluj., vol. I p. 169), ca regiunea *„colinară a Someşului Mare"*, cred că poate fi împărţită — după formele orografice — în două părţi: o regiune de dealuri înalte, care se află în imediata apropriere a masivului şi se menţin între altit. 700—900 m., iar a doua unitate poate fi numită regiunea de dealuri joase, sau regiunea de

Suprafeţele menţionate, urme a diferitelor ritmuri de eroziune, joacă un însemnat rol pentru păşunatul oilor, precum şi pentru aşezarea stânelor.

Glaciaţiunea încă şi-a imprimat caracterul său în aspectul morfologic al reliefului. Prin eroziunea exercitată, morenele glaciare au dus la formarea numeroaselor căldări şi zănoage — cu blocuri eratice şi roci striate, (roches moutonnés) — sau au dat naştere la cele mai frumoase şi limpezi *„iezăre"* sau *„ochiuri de mare"*, cum le numeşte poporul. Deşi nu se întâlnesc zăpezi eterne ca în Alpi şi Pirinei, totuşi zăpada se menţine pe versantul nordic şi estic, în *„dosuri"* (ca de ex. pe Ineu, Pietrosu, Vrf. Rebrii, etc.) sub formă de *„suflături"*) forme nivele), până chiar către sfârşitul lui August [1]). Uneori în aceste dosuri adăpostite, zăpada rămâne din an în an — dând naştere numeroaselor începuturi de eroziune nivală — şi se topeşte de abia în verile foarte călduroase. Din topirea ei se alimentează în mare parte iezările şi apele curgătoare, care sunt foarte bogate pe versantul de Nord al masivului precum şi pe cel de Est.

Glaciaţiunea a lăsat numeroase urme, îndeosebi pe culmile versantului nordic [2]) şi estic al masivului, iar într'o măsură, suficient de accentuată, şi pe versantul vestic şi sudic [3]). Circurile glaciare, cu căldările lor destul de vaste — pre-

---

coline, cu altitudinea de 600—700 m. Această din urmă se aseamănă mult cu zona colinară a Târnavelor şi Someşului-Mic.

Motivul care m'a determinat să fac aceste distincţiuni se bazează pe observaţiunile orografice şi geologice, căci în regiunea dealurilor, înalte întâlnim formaţiuni mai vechi, pe când în regiunea de coline formaţiunile sunt mai noui. Ca forme morfologice au evoluţii deosebite.

[1]) In verile anilor 1932—1935, am aflat în unele circuri glaciare de pe vesantul de Nord, zăpadă de 1—2 m. grosime, sub formă de *„suflături"*.

[2]) *Dr. Th. Kräuthner:* Die Spuren der Eiszeit in den Ost und Süd-Karpathen. Verhandlungen und Mit. des Sieben. Vereins für Natur Wissenschaften zu Hermannstadt. LXXIX/LXXX B. pag. 112—113, Anul 1929—30. T. I. Hermannstadt 1930.

Dr. L. Sawicki: Die Glazialen Züge der Rodnaer Alpen und der Marmaroscher Karpathen. Mitt. Geogr. Gesellschaft Wien. 1911.

[3]) Pe versantul sudic al masivului Rodnei glaciaţiunea a avut o extindere şi acţiune în deajuns de puternică, pentru a desvolta urme glaciare. Până în prezent n'a fost studiată. In verile anilor, 1932—1935, făcând o serie de cercetări, am ajuns să ridic o hartă cu răspândirea tuturor circurilor glaciare, înaintarea morenelor, etc. Rezultatele acestei cercetări le voiu publica într'o lucrare viitoare.

Turme de oi pe platforma Bătrâna (1650 m.). In planul al doilea se observă muntele Buhăescu (2066 m.) şi Pietrosul (2305 m.).
Troupeaux de moutons sur la platforme de Bătrâna (1650 m.). au fond Buhăescu et Pietrosul (2305 m.).

„Suflături de zăpadă" în circul glaciar dela Valea Repede (August), versantul de Nord al Munţilor Rodnei.
Neiges fondantes dans un cirque glaciaire, en Août, sur le versant nord des Monts de Rodna.
Clişee: *T. Morariu.*

BCU CLUJ LIBRARY

„Cătatul" oilor spre seara când se *bagă pe brânză"*. In primul plan se vede „crucea sau *ciatâjul"* format dintr'un lemn verde și o piatră; în al doilea plan, oamenii de încredere, mulgând la *„vârsoc"*; în planul al treilea sunt mulgașii". Vedere luată în hotarul comunei Salva.

La traite des brebis avant la montée vers la montagne. Au premier plan, à droite, le ciatâj, sorte de croix comprenant une longue tige de bois vert et une pierre; plus loin, hommes de confiance occupés à la traite des brebis; enfin au troisième plan les mulgașii, propriétaires. — Photographie prise à Salva.

Preotul cetind *„molidvă"* oilor, înainte de plecarea lor la munte. La dreapta este *„ciatâjul"*.

La benediction de troupeaux avant leur départ pour la montagne — ; à droite le „ciatâj" avec sa pierre.

Clișee: *T. Morariu.*

cum şi prin bogăţia depozitelor de argile şi mâluri, care sunt impermeabile, au proprietatea de a conserva apa provenită din ploi şi din topirea zăpezilor. Acestei retenţii se datoreşte faptul că — în verile cele mai secetoase — circurile glaciare sunt capabile să păstreze umezeala, ceea ce favorizează mult desvoltarea bogatelor păşuni. Exuberanţa aceasta de vegetaţie se poate observa mai bine pe versantul sudic, pe *„faţa muntelui"*. Pe versantul nordic, adică pe *„dosul muntelui"*, vegetaţia este stânjenită în desvoltare de temperatura scăzută — ceea ce se resimte asupra păstoritului. Ca o consecinţă a desvoltării vegetaţiei, se poate observa o grupare mai numeroasă a stânelor pe versantul sudic, chiar până aproape de izvoarele văilor, pe când pe versantul nordic, stânele sunt mai puţin numeroase şi aşezate aproape întotdeauna în locurile mai deschise, unde păşunea a putut pune stăpânire — la înălţimi mai mici — pe terenurile defrişate.

Văile, care străbat acest masiv, sunt caracterizate, în linii generale, prin două aspecte: la Sud sunt lungi şi transversale cu direcţia N-S pe când la Nord sunt tot transversale cu direcţia S-N, dar mult mai scurte, datorită abruptului care este rezultatul unei falii mari îndreptată dela V-E [1]). Ţinând seamă de orientarea generală NV-SE a rocelor şi de cea N-S şi S-N a văilor, vedem că nu este un acord prea mare între structură şi reţeaua hidrografică. Văile deci s'au impus rocelor iar direcţia lor este determinată de panta masivului.

Din cauza glaciaţiunii de odinioară, văile tuturor versanţilor ca: Valea Lala, Ineului, Buhăescu, Izvorul Roşu, etc. au în partea lor superioară umeri laţi, în care s'au adâncit noui cicluri de eroziune fluvială — ritmuri ce se pot urmări şi în partea inferioară. Direcţia văilor fiind transversală pe a nivelelor de eroziune, a despicat suprafaţa acestora în *„umeri"* sau *„picioare de munte"*, care se arată etajate unul deasupra altuia. O spinare de munte nu coboară spre Nord sau spre Sud uniform şi repede, ci în chip de trepte. Fiecare treaptă reprezintă un fel de prispă care — după cum

---

[1]) *H. Zapalovicz:* Eine Geolog. Skizze des östlichen Theils d. Pokutisch-Marmoroscher Grenzkarpathen. Jahrb. d. geol. R. A. Wien. 1886.

vom vedea — are importanţa sa pentru păstorit. Abia, doar nivelul de 1600—1750 m. păstrează caracterul unei adevărate platforme, putându-se urmări pe distanţe foarte mari, în forma ei atât de caracteristic plană [1]).

Cercetate mai de-aproape, aceste suprafeţe de eroziune, au următoarea importanţă pentru păstorit.

Platforma Nedeilor. Suprafaţa superioară a *„Nedeilor"*, se menţine aproximativ la 1800—2000 m. Aceasta se poate urmări mai mult pe versantul de Sud al masivului. Nu se întinde sub forma unor suprafeţe mai mari, ci se află pe întinderi mici, expuse soarelui. E caracterizată printr'o vegetaţie ierboasă, măruntă şi seacă, foarte bună pentru păşunatul vitelor mari: boi, vaci, bivoli, cai şi oi sterpe, excelentă păşune pentru îngrăşarea mioarelor şi mieilor, dar neprielnică oilor cu lapte, care stârpesc din cauza ei. Prin faptul că este aşezată chiar pe coama muntelui, este mult expusă vânturilor şi ca urmare, la înălţimea aceasta, stânele vor fi foarte rare. Astfel abia vom întâlni ici-colo, câte o colibă de piatră făcută de *„bouari*[2])", folosită cu intermitenţe, pe timpul cât durează păşunatul la această înălţime. Majoritatea colibelor de păstori, care-şi păşunează vitele la altitudinea aceasta, se află aşezate în locuri mai adăpostite de vânturi, în apropierea pădurilor de jneapăn, unde se găseşte apă şi lemn de foc. Circulaţia pe înălţimi este mult mai uşoară, atât pentru vite cât şi pentru om. Păşunea aceasta este cunoscută sub numele de *„nedeie* [3])", care după înţelesul popular de azi nu reprezintă altceva decât *„vârfuri goale, fără păduri, acoperite cu păşuni întinse de ierburi şi muşchi"*. Bătrânii mai povestesc foarte des despre vestitele târguri de vite care se ţineau pe munte pe la Sf. Ilie Prooroc. Pe *Nedeia Grajdului,* situată pe versantul de Sud al masivului, la altitudinea de 1855 metri, precum şi pe *Nedeia Şasă* 1700 m., situată la sudul primei; *Nedeia Bârledelor,* pe *Miraşa* şi *Nedeia Mică,* se pot urmări şi acum drumurile pe care — după cum spun bă-

---

[1]) Nu este locul să insist aici asupra tuturor fomelor de teren interesante din Munţii Rodnei, ci numai asupra acelor ce au importanţă pentru păstorit.

[2]) *„Bouari"* se numesc păstorii cari umblă cu boii.

[3]) Mi-au fost comunicate de diferiţi bătrâni şi ciobani de 70—80 ani.

trânii — veneau Maramureşenii şi Moldovenii cu carele. Deşi înţelesul de azi este cu totul alterat [1]), totuşi valoarea lor istorică nu poate fi neglijată, căci acolo sus, pe ele se făcea schimbul de mărfuri, între locuitorii diferitelor provincii. Era prin urmare un loc de întâlnire al lor. In schimb despre târguri de fete, ca în alte părţi [2]), nu se ştie nimic.

Foarte probabil, *târgul de pe nedeie servia numai pentru comerţul cu animale,* după cum afirmă şi unii autori despre târgurile de pe muntele Găina [3]). Pe versantul nordic al masivului, în apropiere de Ineu, la poalele muntelui Cişa, 1100—1200 m., se află şi azi un loc, care poartă numele atât de caracteristic de *„Boldu Şutului"*, unde povestesc bătrânii că un armean avea un *„bold"* (o prăvălie), în care vindea diferite mărfuri cu ocazia vestitului târg ce se făcea vara pe munte. Aceste fapte ne dovedesc că munţii Rodnei, din timpurile cele mai vechi, până aproape de zilele noastre, erau locul de întâlnire pentru schimburi de mărfuri între populaţia care se afla la poalele masivului, dar în acelaşi timp ei erau destinaţi stabilirii unei continuie legături sufleteşti între fiii, care deşi trăiau pe meleagurile îndepărtate, aveau acelaş graiu strămoşesc. Intâlnirile de pe munte au contribuit astfel, în mod temeinic, la cimentarea unităţii etnice. In timpurile mai noi după ce Bucovina a fost desprinsă de trupul Moldovei, tot masivul Rodnei, prin poziţia sa, forma până în 1918, un *„triplex confinium"*, între Ţara lui Dragoş, Maramureşul, Ţara Fagului — Bucovina — şi Transilvania.

---

[1]) Multe amănunte în legătură cu târgurile de pe nedeie mi-au fost povestite de Ion Algeorge 77 ani, din Sângeorz, Iov Flore 90 ani şi de înv. Zohorca, din Sângeorz-Băi.

[2]) *N. Dragomir:* Din trecutul oierilor Mărgineni din Sălişte şi comunele din jur. Lucrările Instit. de Geografie, Cluj. Vol. II, 1926, pag. 20. Extras.

[3]) *R. Ficheux:* Une foire aux filles en Roumanie. Extras din L'Ethnographie 1927. D-l *V. Mihăilescu* făcând o recenzie în Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie — 1928, asupra lucrării d-lui Ficheux, spune: „Căutând o explicaţie, d-l Ficheux înlătură pe cele date până acum (comemorarea unor lupte, întâlnire exclusiv în scopul prezentării fetelor şi zestrei, etc.), şi se opreşte la legendele cari pun în legătură acest târg cu fapte din domeniul păstoriei. Târguri pe înălţimi, în legătură cu păstoria, au mai fost relevate încă şi în alte părţi ale Carpaţilor. Mai toate au dispărut... cu timpul s'a luat obiceiul să se facă vânzarea pe loc a vitelor, a produselor stânei; în fine caracterul de târg, cu cârciumi improvizate, vânzare de obiecte utile, s'a acentuat din ce în ce".

Tot datorită aşezării retrase şi izolate, în Munţii Rodnei se păstrează — după cum vom vedea — nomenclatura pastorală cu cei mai curaţi termeni latini, în care — comparând-o cu alte regiuni — abia s'au putut strecura câteva elemente slave.

Distribuţia nedeilor se poate urmări de-a-lungul întregului masiv, începând dela Vest, din Buhăescu (2060 m.), continuându-se atât de-a-lungul culmei principale, până la Est, în culmea Ineului (2280 m.), cât şi în numeroasele ramuri ale culmei principale, care se lasă spre Sud. Aceste forme de teren lipsesc însă aproape cu desăvârşire pe versantul nordic, fiind abrupt.

Platforma Bătrâna. Altitudinea relativă este de 1600—1750 m. şi se poate urmări aproape între toate văile masivului. Este de asemeni mult expusă soarelui, cu o pantă puţin accentuată sau lipsind cu desăvârşire. Se mai caracterizează prin faptul că până aproape de această limită, se întind pădurile. Urmărind distribuţia stânelor sau *„mutărilor"* [1]), le vom întâlni ca o ghirlandă aproape pretutindeni la limita inferioară a acestei suprafeţe şi în deosebi la zona de contact a păşunei cu pădurea, fapt observat şi de d-l *de Martonne,* în Carpaţii Meridionali [2]). Aceasta este una din zonele cele mai importante pentru păstorit, aflându-se aici toate elementele necesare vieţii pastorale: lemn, apă şi păşune bună. In această zonă se face adevăratul păstorit al oilor cu lapte. Tot aici se rezervă anumite parcele din munte, servind de *„porneală"*, adică unde se pasc oile seara, după mulsoarea ultimă [3]). Această zonă de limită a pădurii mai are şi un alt avantaj: aici se pasc şi caprele, atât în tăieturile de păduri, numite *„săhelburi"* sau *„runcuri"*, care dau o vegetaţie bo-

---

[1]) In Munţii Rodnei se întrebuinţează expresia de *„mutare"*, pentru stână sau colibă.

[2]) *Emm. de Martonne:* La vie pastorale et la transhumance dans les Karpates méridionales; leur importance géographique et historique. Publicat în Fr. Ratzel-Festchrift. Leipzig 1904, p. 227. „Mais lorsqu'on arrive à la nuit tombante sur un sommet élevé, c'est un spectacle curieux que de voir aussi loin que le regard peut s'étendre s'allumer partout à flanc de coteau les feux des *„stîne"*, marquent le tracé de la limite des arbres".

[3]) Aceleaşi constatări le-am putut face şi în Carpaţii Meridionali (Bucegi-Piatra Craiului) cu ocazia unor excursiuni.

gată, cât şi în pădurile mai rare, unde vegetaţia a putut să se desvolte şi mai mult.

Platforma Bătrânei, are o extindere foarte mare pe toţi versanţii; în partea de Vest, — în Poiana Bătrâna — 1600—1700 metri, precum şi în Stăniga (1690 m,) situate mai la Sud —, fiind săpată în gresii este bine păstrată şi se prezintă sub o formă orizontală. In schimb vegetaţia ce o acopere este mai sărăcăcioasă.

Urmărind-o spre Est, de-a-lungul celorlalte văi, în special a Văii Anieşului, se prezintă în regiunea Mihăiasă, nu tipică aşa ca în Bătrâna, dar vizibilă, aparţinând aceluiaşi nivel. Este suficient de bine păstrată, având o vegetaţie exuberantă, prin faptul că-i săpată în şisturi cristaline. Se mai poate urmări sub formă de umeri între văi, spre Est în valea Lăzilor, valea Cepelor, Izvorul Roşu, precum şi spre Nord, în regiunea trecătorii Ştiol, 1613 m., Faţa Mesei, 1666 m., Piciorul Moşului, 1603 m. şi Poiana Ştiolului 1600 m., etc. Deşi întinderea suprafeţei periferice este tot atât de tipică şi pe versantul nordic, în culmea *„Faţa Mesei"*, totuşi stânele nu urmează acest versant, fapt datorit în primul rând straturilor de gresii şi argile dela suprafaţă, prielnice doar unei vegetaţii sărăcăcioase şi seci, iar în al doilea rând climatului rece, care împiedică de asemenea desvoltarea vegetaţiei. Structura geologică, expoziţia versanţilor şi climatul sunt deci factorii cari explică lipsa unei populări mai intense a versantului nordic.

Platforma Periferică, este al treilea nivel de eroziune. Se prezintă tot etajat şi se menţine la altitudinea de 1400—1600 m. Are aceeaşi importanţă pentru păstorit, dar în unele părţi, prin faptul că adăposteşte numeroase poieni bogate în ierburi, întrece importanţa nivelului de 1600—1750 m., imediat superior. Se păstrează pe distanţe mici şi poartă numele atât de caracteristic de *„Piciorul muntelui"* sau *„Capul muntelui"*. Suprafaţa aceasta are o extensiune mare între diferitele văi ale versantului vestic, sudic şi estic.

La Vest, acest nivel pare bine evidenţiat în muntele Ţâfla, 1483 m., Muncelul, 1582 m., iar la Sud în Dealul Duşîlor, 1485 m. şi în lungul văilor Cormaia (sub Dosu Grajdului), Anieşul-Mic şi Anieşul-Mare; de asemenea şi de-a-

lungul văii Vinului şi a văii Băilor. La Est este reprezentat, în frumoasa platformă, atât de tipică, ce se întinde în Dealul Negru 1404 m., Dealul Cociorbii 1594 m., Dealul Gândacului 1471 m., Piciorul Stânişoarei, 1444 m., Suhardul Mare 1478 m., etc. cu o bogată vegetaţie. Suprafeţele lui plane prezintă o vieaţă pastorală intensă. Spre Nord această suprafaţă, fiind foarte puţin păstrată, nu are nicio importanţă pentru păstorit.

Intre altitudinea de 1100—1300 m., se află de asemeni o suprafaţă ondulată, care coboară din nivelele superioare, sub forma unei prispe. Apare mai evidentă spre Vest, în Vârful Cocozâşului 1372 m., Fruntea Pietrii 1245 m., Vârful Măgurii 1375 m., spre Sud în dealul Pâstei 1256 m., în valea Vinului 1100—1200 m., iar spre Est în dealul Suhardului 1327 metri, Dealul Frunţii 1394 m., şi în diferite alte culmi secundare. Această zonă, datorită fâneţelor întinse, rămâne populată şi în timpul iernii.

Nu sunt lipsiţi de interes pentru păstorit, nici umerii din lungul văilor. Aceşti umeri (replats), sunt repercutarea în susul râului a unei platforme, care a servit ca nivel de bază. De obiceiu, când sunt defrişaţi şi adăpostesc câte o poeniţă sau reprezintă zona de contact între pădure şi păşune, formează însemnate centre pentru atracţia păstoritului. Aceste fapte se pot urmări pe versantul de Vest al masivului, de-a-lungul văii Telcişorului şi Strâmbei, spre Sud, de-a-lungul văilor Rebra, Anieş, Izvorul Cepelor, Izvorul Băilor şi Izvorul Roşu, spre Est în Izvorul Gagilor şi Izvorul Prelucilor, iar spre Nord în valea Ineului, valea Negoescu şi într'o mică măsură a Buhăiescului.

In ceea ce priveşte stabilirea stânelor, *„faţa"* umerilor amintiţi, fiind expusă soarelui, aşezările păstoreşti urmează pe versantul sudic mai mult malul drept al râurilor, adică faţa. Pe malul stâng, care reprezintă *„dosul"* umbrit, păstorii îşi aşează rar stânele şi numai în lipsa unui loc de *„faţă"*.

Datorită formelor domoale, mult expuse soarelui, cu suprafeţe etajate, vom întâlni centre active de păstorit, mai desvoltate pe versantul de Sud şi Est a masivului, decât pe cel de Nord şi Vest. Fiecare din zonele acestea sunt împărţite, în mod natural, pentru diferite categorii de vite şi aceasta

— după cum vom vedea — în legătură cu natura păşunilor şi altitudinea zonelor pastorale.

Urmele glaciare. Dacă pe versantul nordic nu întâlnim decât abia unele fragmente de suprafeţe plane, erodate în formaţiuni de gresii şi cristalin, în schimb avem însemnate urme glaciare.

Văile glaciare, prin formele lor deschise şi prin depozitele fine, cari au proprietatea de a înmagazina apa — după cum am amintit — au favorizat într'o măsură suficient de accentuată creşterea ierburilor; doar pe versantul nordic, umbrit, vegetaţia este mult stânjenită de climatul mai rece. Totuşi importanţa urmelor glaciare nu poate fi neglijată. Morenele care au coborît până la altitudinea de 700 m., au contribuit mult la modificarea formelor de teren. Lor li se datoreşte în mare parte formarea văilor cu fundul lat şi bogate în aluviuni precum şi circurile umede, cu vegetaţie abundentă, atât de bună pentru mioare, miei şi chiar oi. Văile glaciare sunt mai tipice pe versantul de Nord al masivului. Astfel sub vârful Pietrosu (2305) m., întâlnim Izvorul Pietrosului, cu un frumos circ în preajma căruia se află stâne de oi sterpe. Valea Buhăescu, (situată mai spre Est de Valea Pietrosului), Izvorul Repede, Valea Repede, care au forme deschise şi se prezintă ca unele din cele mai populate văi glaciare. Stânele nu se aşează în circul glaciar, decât foarte rar, mai mult în vale sau pe umerii văii. Faptul se datoreşte lipsei aproape totale de combustibil precum şi numeroasele grohotişuri, care fac circurile greu accesibile vieţii pastorale. Locurile, unde din cauza pantei accentuate a circurilor nu s'a putut fixa vegetaţia, au fost şi sunt evitate de păstori.

Aceleaşi caractere glaciare le prezintă şi restul văilor, situate mai spre Est. Astfel sunt văile Negoescului şi Cimpoiesei, care izvoresc de sub culmea muntelui Galaţi (2057 m.,) văile Fântânii şi Bistriţei, la izvoarele cărora se întind frumoase circuri glaciare, cu vegetaţie ceva mai bogată decât în valea Buhăescu, datorită împrejurării că regiunea nu este umbrită atât de mult .

Spre NE şi Est, văile păstrează acelaşi caracter ca în restul regiunii, cu singura deosebire că sunt mai bogate în vegetaţie. Abundenţa în specii variate de plante se explică

prin expunerea lor mai mult față de soare. Văile mai importante, care fac parte din categoria aceasta, sunt următoarele: Valea Putredă (izvorește sub vârful Cișa 2061 m.), valea Lălii, Izvorul Prelucilor și Izvorul Gagilor (a căror izvoare sunt sub culmea Ineului, 2280 m.). Pentru păstorit joacă un însemnat rol atât umerii cât și fundul văilor glaciare[1]). In locurile mai depărtate de stână — pe umeri sau în circul glaciar — pasc vitele mari sau oile fără lapte, care nu se întorc la stână decât seara, iar aproape de stână — în fundul văilor glaciare — se remarcă păşunatul oilor cu lapte.

Versantul sudic are de asemeni numeroase circuri glaciare, dar în comparație cu cel nordic este foarte bogat în vegetație, deoarece este aproape încontinu expus soarelui. Este mult cutreerat ca și versantul nordic, de numeroase turme de vite mari, precum și de oi sterpe, care au timpul necesar să păşuneze în cursul zilei, la depărtări mari de stână. Cele mai importante circuri glaciare sunt: Căldarea Bârsanului, aproape de vârful Puzdărilor 2191 m., căldarea dela izvorul Mihăiesei, sub vârful Noși 2052 m., căldarea de sub vârful Petrișului 2027 m., la izvorul Calului 1850 m., Izvorul Creții 1800 m., Izvorul Tomnatecului 1750 m., Izvorul Cepelor 1850 m., iar spre Vest în valea Buhăescului 1700—1800 m., etc., care aproape toate se află între altitudinea de 1650—1850 m. Bogăția de ape, precum și fenomenele nivale, explică toponimia unor regiuni, ca aceea din apropierea Corongișului, 1994 m., situată pe versantul de Sud al masivului, căreia i se spune *„Coasta Tăului"*.

Tot acțiunii glaciare, în combinație cu a apelor curgătoare, prin desele transporturi de mâluri și aluviuni — depozitate în fundul văii Borșa sau Someș, sub formă de conuri de dejecție sau șesuri aluviale și terase etajate, — se datoresc culturile de cereale suficient de numeroase.

---

[1]) *Emm. de Martonne:* La vie pasorale... l. c. p. 228. In Carpații Meridionali se poate observa același lucru în privința așezării stânelor. „La position topographique des „stâne" dépend des caractères du relief. En général elles préfèrent les vallées abritées aux crêtes souffletées par les vents. Dans les massifs levées, entaillés par des cirques d'origine glaciaire, dont le fond plat, forme une prairie de bonne heure découverte par les neiges, elles occupent généralement le débouché des cirques appelés *„zănoage"*.

Nivelele inferioare, de 750—900 m. şi 650—700 m, din regiunea de coline, au importanţa cea mai mare pentru păstorit, în timpul iernii, primăverei şi toamnei, deci în cea mai mare parte a anului. Vitele mari şi în deosebi oile, în tot timpul acestor anotimpuri, stau la altitudinea aceasta. Sunt unele comune care tomnează oile pe munte, sau chiar le şi iernează; majoritatea comunelor însă, ţin oile primăvara, toamna şi iarna în zona fânaţelor, la altitudinea de 650—900 metri, sau în comună.

Regiunea de coline, reprezentată mai bine pe versantul de Vest şi Sud al masivului, cu formaţiuni de argile, marne şi gresii, fiind în apropierea muntelui şi deci cu un climat mai rece, este puţin favorabilă culturilor de cereale. Sunt puţine cazurile când locuitorii cultivă cerealele necesare gospodăriei lor pentru întreg anul. De cele mai multe ori, ei sunt siliţi să-şi cumpere din alte părţi mălaiul necesar traiului zilnic.

Formele de teren în coline se prezintă domoale, sub aspecte de mici platouri, cu vegetaţia ierboasă foarte abundentă, care produce mult fân. Acesta se transportă foarte rar în sat, căci de cele mai multe ori se consumă pe loc, datorită următoarelor motive: în primul rând, omul stând cu oile primăvara şi iarna, pe locul lui, în hotar, îl îngraşă prin gunoire, apoi transportul în vale este prea anevoios, uneori chiar imposibil şi nejustificat, dacă avem în vedere platourile întinse cu lemne suficiente pentru construirea de *„case în câmp"* sau *„căsoaie"*, necesare locuitorilor în acest timp. Ele corespund cu *„sălaşele"* din Munţii Apuseni şi Moravia [1]), chiar şi din Banat, sau cu *„hodăile"* din Muntenia şi Carpaţii Meridionali, unde oamenii stau cu vitele mare parte din timpul anului.

Aproape pretutindeni, pe această zonă, se află pe lângă casele în câmp şi colibele de iarnă. Un fenomen interesant este că aceste case se construesc din ce în ce tot mai numeroase, încât hotarul comunelor devine mai populat, iar oa-

[1]) Musée Etnographique de Prague: Guide du visiteur des collections. Prague 1914, p. 75. „En 1895, on a compté dans les régions montangneuses de Vsako et de Roznov (Moravie) encore 55 bergeries, en tchéque „sălase".

menii locuesc la *„casa în câmp"* o mare parte din timpul verii, cu întreaga familie, lucrând la fân, iar iarna stau până își termină *„nutrețul"*, când sunt siliți să coboare în sat. Tendința generală a populației, din unele comune, este de a pleca să locuiască la câmp. Așa de exemplu în comunele: Parva, Leșu, Rebra, Lușca Gersii, etc. Prin aceasta însuși aspectul vieții pastorale se schimbă. Sunt locuitori, ca în apropiere de Parva. Sângeorz-Băi, Leșu, Maieru, cari și-au făcut casele până la altitudinea de 1000—1300 m., datorită zonelor extinse de fânațe, fapt foarte important, mai ales în apropierea munților Bârlea, Muncelui și Porcoaia, sau a Văii Vinului și Măriilor, situate pe versantul de Sud.

Mișcarea sezonală la câmp ține intervale de timp foarte mari, în caz că păstorii nu se stabilesc acolo pentru totdeauna. Primăvara, îndată după ce iarba a crescut îndestul, oamenii pleacă la câmp să coasească și să clădească fânul. Atunci când climatul le permite, ei cultivă în jurul casei cartofi, porumb, ovăz și orz, ca să evite transportarea alimentelor din sat. Locuința în câmp, mai are și avantajul că îndată după topirea zăpezii. vitele pot să păşuneze pe zonele de fânațe întinse, ce se află în apropiere. Cazuri similare, de mișcări sezonale la câmp, se întâlnesc și în partea de Răsărit a Beschizilor, unde oile zăbovesc primăvara, înainte de plecare spre păşunile înalte, sau toamna, după coborîre; de asemeni și în Sinjajevina [1]). Aceste așezări sunt cunoscute de populația au-

---

[1]) *Milisao Lutavoc:* La vie pastorale sur la montagne de Sinjajevina, publicat în Edit. spéc. de la Soc. de Géogr. de Beograd, fasc. 12, Beograd 1932, p. 44. „Il y a deux sortes d'aglomération d'élevage: celle de *„katuni"* et celle d'étable. Katuni où les éleveurs de Bjelopavlici et de Moraca ne vivent que pendant l'été, se trouvent dans l'est de la Sinjajevina et dans les régions plus élevées de cette montagne... Auprès de ces pâturages il y a aussi des près d'où, en hiver, on transporte le foin dans les étables. C'est dans les étables que viennent s'installer les éleveurs appartenant à des contrées toutes voisines, et dans les katuni ce sont pour la plupart ceux qui arrivent des régions plus eloignées. Les étables où les éleveurs pasent l'hiver et l'été se sont transformées récement en habitations permanentes. Ce ne sont pas uniquement les éleveurs tout seules qui viennent habiter les étables, mais ce sont des familles entière. Il en font chercher la cause dans la population de plus en plus dense des villages, de même que dans les plus grandes ressources de l'élevage.

tohtonă sub numele de *„zymarky"* [1]), ceea ce la noi corespunde cu *„casa în câmp"*. Cazuri de adaptare la relief prezintă comunele Parva [2]) Luşca Gersii, Valea Telcişor, Leşu, etc. Astfel la Parva, aşezată pe valea cu caracter de tinereţă a Rebrii, casele de abia s'au putut înşirui de-a-lungul ei, iar panta abruptă a dealurilor, nu permite alt mijloc de transport decât sania, aşa că în întreaga comună se află cel mult 4—5 *„căruţe"*, care servesc doar pentru a merge la *„mărturie"* (târg), pe când transportarea produselor agricole se face numai cu sania. Explicarea vine dela faptul că la coborîrea pantei dealului, căruţa vine împiedecată şi o fac sanie, de aceea, cum zice poporul, este mai uşor transportul cu sania naturală, decât cu *„căruţa sanie"*. Un factor important care provoacă aceste mişcări oscilatorii, se poate căuta în creşterea numerică a acestei populaţii agricole-pastorale. Intr'o familie, unde sunt mai mulţi succesori, se dă loc de casă şi în câmp, căci din *„vatra părintească"* rar se ajunge pentru toţi. Cel mai mic dintre copii este — de obiceiu — singurul care rămâne cu părinţii în casă, aşa încât el devine şi moştenitorul vetrei părinteşti, pe când ceilalţi fraţi primesc locuri pentru casă, parte în sat, dacă părinţii mai au aici pământ, parte în câmp, unde şi-o construesc singuri.

Emigrarea la câmp este mai accentuată pe versantul sudic al masivului. Insă şi pe versantul nordic avem cazuri tipice, ca de pildă în comuna Borşa, unde populaţia s'a resfirat în mare parte pe valea Repede, spre poala Pietrosului, până la altitudinea de 1000 m. Locuitorii care nu au case în câmp îşi transportă fânul în sat, unde-şi şi iernează oile.

Tomnatul oilor pe versantul de Nord, se face tot în hotarul comunei sau în zona fânaţelor, pe imaş, întocmai ca şi pe restul versanţilor. Zona de dealuri, neavând pe versantul nordic, o extensiune atât de mare, ca pe cel sudic, are ca urmare lipsa zonei agricole (fig. 1).

Ca o consecinţă a celor de mai sus, rezultă că regiunile

---

[1]) *Mykola Kulycki:* Die Wintersiedlungen in dem Galizischen Huzulandende, publicat în Sammlung wissenchaftlicher Arbeiten der geographischen Sektion bei dem Ukrainischer Studentenverein „Hromada" in Krakau, unter Leitung von Dr. Vl. Kubijowice, Krakov 1930. (A se vedea şi darea de seamă făcută de *Slemco Roman*, în Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie. Tom. LI—1932, p. 335).

[2]) Parva este identic cu Lunca Vinului.

deluroase şi de coline au importanţă mare pentru păstorit. Aici stau vitele în cea mai mare parte a anului, cam opt până la nouă luni. pe când la munte abia 3—4 luni. Totuşi unele comune îşi ţin oile mai mult la munte, pentrucă acolo le şi iernează.

Altitudinea mică a regiunii de coline, favorizează mult creşterea vegetaţiei primăvara şi prin aceasta păstoritul începe aici de timpuriu, pe când la munte, din cauza climatului mai rece, întârzierea este destul de însemnată.

Păstoritul în Munţii Rodnei stă în strânsă legătură cu variatele forme orografice ale masivului şi regiunii de coline cu natura şi altitudinea acestor forme cu aşezarea lor faţă de soare şi înfine nu mai puţin este condiţionat şi de climat, care influenţează şi determină desvolvoltarea vegetaţiei.

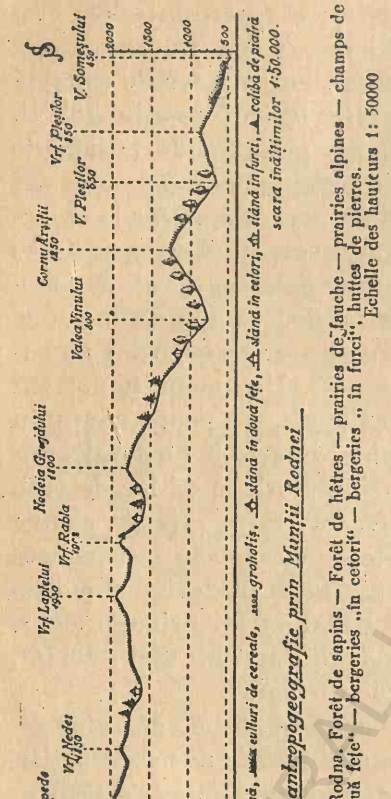

Fig. . Profil antropogéographique à travers les Monts de Rodna. Forêt de sapins — Forêt de hêtres — prairies de fauche — prairies alpines — champs de céréales — rocailles — bergeries „in două feţe" — bergeries „în cetori" — bergeries „în furci". huttes de pierres.

3. Climatul.

Din lipsa staţiunilor meteorologice în munţi, climatul în masivul Rodnei nu poate fi redat cu exactitate [1]) O preci-

[1]) Câteva observaţii mai detailate asupra climatului alpin s'au făcut la noi în Carpaţii Meridionali.

Emm. de Martonne: Un cas particulier de la marche diurne de la temperature en haut montagne. Extr. du Bulletin de la Société Scientifique et médicale de l'Ouest. 2-em trimestre. 1900, p. 1—10.

Emm. de Martonne: La Walachie, Essai de monographie géographique, Paris, Librairie Armand Colin, 1902, p. 78—87.

zare nefiind posibilă, am recurs la anumite deducţiuni din datele culese dela staţiunile situate la poalele masivului, şi dela câteva localităţi a căror altitudine se apropie de cea a Munţilor Rodnei[1]).

Temperatura, vânturile şi apa (precipitaţiunile şi umiditatea atmosferică diferă după poziţia versanţilor şi altitudinea lor, influenţând, alături, de factorii edafici şi biotici, desvoltarea vegetaţiei[2]).

Această influenţă a fost observată în masivul Rodnei şi de Porcius[3]).

Primul factor climatic, care influenţează desvoltarea vegetaţiei este temperatura.

Temperatura. Din datele publicate de observatoarele meteorologice[4]), reiasă că există diferenţă de temperatură atât între versanţii masivului cât şi între punctele aşezate la aceeaşi altitudine pe *faţa* sau *dosul muntelui.* Astfel din media alcătuită pe mai mulţi ani, rezultă că pe versantul de Sud al masivului, la Năsăud (alt. 331 m.), normala pe 20 ani (1872—1892) a fost, în luna Iulie de 20° C, iar la Vişeul de Sus (alt. 481 m.), pe versantul de Nord, normala pe 18 ani (1890—1908) a fost de 18°,2 C (fig. 2).In schimb media temperaturii lunei Decemvrie şi Ianuarie este mai scăzută pe versantul de Sud. Temperatura mijlocie, pe versantul nordic (Vişeu) este de —2° C, în Decemvrie şi —4° C, în Ianuarie, pe când la Năsăud, pe versantul de Sud, se menţine la —1°,6 C, în Decemvrie şi —4° C, în Ianuarie. Dacă ţinem seama că altitudinea Vişeului este mai mare cu 150 m. decât a Năsăudului şi în raport cu această altitudine se face corectura necesară, se obţine pentru Vişeul de Sus, un grad de temperatură în plus. Ace-

---

[1]) Localităţile care mi-au servit ca staţiuni de comparaţie sunt: Păltiniş (1403 m.), Casa Peştera (alt. 1615 m.), Pozyzews'ka (Polonia), (alt. 1375 m.). De asemeni au fost culese la faţa locului mai multe observaţii, între anii 1930—1933.

[2]) *Emm. de Martonne:* Traité de Géographie phisique. Biogéographie; avec la collaboration de Aug. Chevalicar et L. Cuénot. Libr. Armand Colin, Paris 1927, pag. 1103—1135.

[3]) *Florian Porcius:* Flora din fostulu districtu românescu alu Năseudului în Transilvania. Bucureşti, 1885, p. 25—37.

[4]) Buletinul lunar al observaţiunilor meteorologice din România. Bucureşti, Anii 1921—1931 şi 1933.

Jahrbücher der K. u. Centralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus, Budapest 1880 şi 1910.

eaşi diferenţă de 1°—2° C, se constată şi din mediile temperaturii mijlocii pe anii 1932—1933. De aci rezultă că, în lunile de iarnă dăinueşte o temperatură mai plăcută pe versantul de Nord — fapt care a fost observat şi în alte regiuni [1]). In schimb luând luna Iulie, ca reprezentată a temperaturii de vară, constatăm, că raportul climatic dintre staţiunile de mai sus este invers.

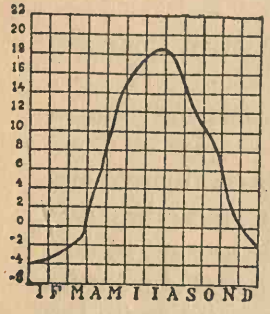

Fig. 2. Temperatura normală lunară la Vişeul de Sus (1830—1909; 1929—1931).

Température mensuelle absolue à Vişeul de Sus.

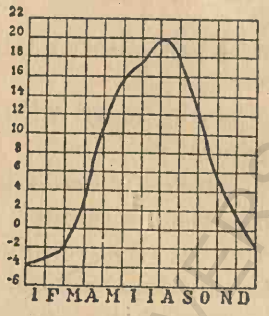

Temperatura mediei lunare la Bistrija (1886—1909; 1929—1931).

Température mensuelle moyenne à Bistritza.

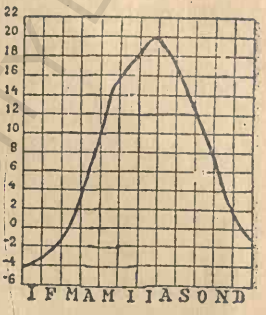

Temperatura normală la Năsăud (1872—1892).

Température mensuelle absolue à Năsăud.

Media anuală a temperaturii este mai scăzută pe versantul nordic, datorită şi faptului că fiind *„dos"*, adăposteşte aproape tot timpul anului numeroase coveţi nivale ca de ex. la Ineu, Pietrosu, Vrf. Rebrii, etc., determinând în consecinţă o întârziere în desvoltarea vegetaţiei.

Maximele absolute la Năsăud variază între 28°-+32° C, iar la Vişeu au ajuns, în cursul celor 18 ani, la +28°-+30° C.

Ţinând seamă de deosebirile de temperatură ce există între ambii versanţi şi raportându-le la înălţimi, după scara termică stabilită de Otetelişanu [2]), variaţiile sunt: dela 0-400 metri 0,40, dela 900—1150 metri 0,90; iar după scara stabilită de *Emm. de Martonne* şi aplicată la Carpaţii Meridio-

---

[1]) *Gh. Bujoreanu:* Zwei extreme Standorte bei Cluj; Sonderdruck aus: Veröffentlichungen des geobotanischen Instituts Rübel in Zurüch. 10 Heft. (Ergebnisse der Internationallen Pflanzengeographieschen Exkursion durch Rumänien 1931), p. 1—7.

[2]) *E. Otetelişanu:* Die Temperaturverhältnisse von Rumänien, Buc. 1914, p. 40—45.

nali [1]), temperatura anuală scade în medie cu 0,7 pe 100 m. Vara creşterea este mai mare, ajungând 1° în Iulie, pe când iarna, în Ianuarie, este de 0,3° C. In felul acesta se poate deduce cu aproximaţie şi temperatura vârfurilor înalte.

Dacă între localităţile dela poala muntelui: Năsăud-Bistriţa şi Vişeu-Borşa, există diferenţa de aproximativ 1° C, este natural că variaţiile de temperatură în raport cu altitudinea, se pot stabili şi pentru masivul înalt. Calculând temperatura regiunii alpine, pe baza scărilor menţionate, se obţine pentru altitudinea de 1300—1400 m., o mijlocie de 11° C în Iulie şi 9° C în Septemvrie. Interesant este faptul că aproximativ aceleaşi medii lunare sunt şi în Carpaţii Meridionali şi anume: la Păltinaş (1403 m. 11,7° C, iar la Casa Peştera (1615 m.) 12° C, în luna Iulie. Pe versantul de Nord al Cernahorei [2]) la altitudinea de 1375 m., se află o staţiune montană, pe Pazyzews'ka [3]), unde observaţiile asupra temperaturii au dat următoarele rezultate: VI, 10.3°; VII, 11.5°; VIII, 11.6°; IX, 9.6°.

Dat fiind faptul că Munţii Rodnei se află între masivele menţionate [4]). a căror altitudine mijlocie este de 1464 m., iar temperatura de 11,7° în Iulie, 11,2°, în August, etc., putem trage concluzia că probabil vom găsi aceeaşi temperatură medie şi în acest masiv. Mijlocia temperaturii anuale se menţine aproximativ la 6—7° C, deci suficient de mare. Ca urmare, zăpada se păstrează până către finea lunei Mai şi începe să cadă abia în Octomvrie sau Noemvrie. Excepţie fac căldările nivale, expuse spre Nord, unde, în cele mai dese cazuri, zăpada se topeşte numai în veri foarte călduroase.

Există de asemeni mari diferenţe de temperatură între zi şi noapte. Astfel în cursul unei zile de Iulie, maxima se ridică şi la +27° C, iar noaptea minima se coboară până la +1,5° C, şi chiar mai mult. Aceste oscilaţii demonstrează că în regiunea înaltă se află o mare instabilitate a temperaturii.

---

[1]) *Emm. de Martonne:* La Walachie l. c. p. 79, etc.

[2]) *Vl. Kubijovyc:* Păstoritul în Maramureş. Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie. Tom. LIII. 1934, p. 224.

[3]) *Vl. Kubijovyc:* La vie pastorale dans Beskides Orientales. Krakow 1926, p. 121.

[4]) Media generală a temperaturii am stabilit-o după munţii: C. Peştera, Păltiniş şi Pozyzews'ka.

Variaţiile de temperatură, în zilele cu ceaţă, nu sunt atât de mari ca în cele senine. Tot aşa, trecerea dela un sezon la altul nu se face brusc, ca în regiunea cu altitudine mică, de aici provine şi faptul că toamna este mai lungă şi mai frumoasă la munte, decât la câmpie. Ca urmare unele comune merg cu oile şi pentru tomnat la munte, unde stau până la sfârşitul lui Octomvrie. Nici iernile nu sunt atât de reci în regiunea înaltă, ca în vale, fapt constatat în luna Decemvrie, când s'a înregistrat la alt. 1400 m. (Porcoaia) o temperatură mult mai plăcută — ce se ridica la 5.5° C, spre deosebire de V. Someşului, unde era de 4.2°. Peste noapte temperatura scade foarte mult, ajungând la —20° C [1]).

Instabilitatea în mersul vremii, se poate remarca şi în decursul unei singure zile. De cele mai deseori dimineaţa cerul este senin, iar după un interval scurt, aproximativ la ora 10 dim. începe să urce ceaţa din vale spre vârfuri, iar la amiazi şi după masă ea cade sub formă de ploaie. Cu apropierea serii, negura se împrăştie, piscurile reapar, iar cerul se înseninează. Aceste schimbări ale atmosferei se pot remarca aproape în fiecare zi.

Reiasă deci că la munte se află oscilaţii de temperatură mult mai mari decât la câmpie, rezultând astfel o întârziere în desvoltarea vegetaţiei. Porcius [2]), după mai mulţi ani de observaţie, constată că între Năsăud (331 m.) şi Rodna (530 metri) situate pe versantul de Sud al masivului, se află o întârziere de 6 zile în desvoltarea vegetaţiei, iar în regiunea sub-alpină, creşterea plantelor începe abia în jumătatea a doua a lunei Mai, sau cu 35 zile mai târziu ca la Năsăud, fapt menţionat şi pentru Alpi [3]) şi alţi munţi. In regiunile înalte, adică în etajul alpin, creşterea plantelor începe abia în Iunie. De aci rezultă că, temperatura — alături de ceilalţi factori pe cari îi vom vedea — joacă rol principal în desvoltarea vegetaţiei.

Precipitaţiunile. Dacă variaţiunile de temperatură di-

---

[1]) Mersul temperaturii unor zile — în luna Decemvrie — le-am urmărit în anul 1931.

[2]) *Porcius Fl.:* Flora... l. c. p. 45.

[3]) *Emm. de Martonne:* Les Alpes. (Géographie Générale). Libr. Armand Colin, Paris 1926, pag. 74.

Luna	Minimă absolute			Precipitațiuni							
				Total în mm.					Normale pe anii 1891/915		
	Casa Peștera	Sinaia	Brașov	Vișeu	Anieș S. (Munții Rodnei)	Poiana Ilvei S. (Munții Rodnei)	Casa Peștera	Sinaia	Vișeu	Rodna	Sinaia
I	—18.5	—18.0	—19.0	6.8	—	5.6	30.0	50.3	43.8	53.9	38.4
II	—17.2	—16.0	—12.0	43.9	—	32.8	72.4	52.8	38.1	47.1	29.8
III	—14.5	—15.0	—11.1	45.1	—	42.0	19.2	8.6	53.6	39.2	43.6
IV	—12.5	— 8.6	— 5.2	78.6	—	39.0	30.1	53.0	59.2	63.7	62.2
V	— 1.5	— 2.0	2.2	80.1	—	52.0	—	114.4	90.4	91.0	123.0
VI	— 1.5	0.0	2.6	155.1	—	93.0	126.3	264.5	121.8	119.1	123.0
VII	2	4.0	6.6	177.3	—	108	23.9	98.5	107.6	101.7	107.9
VIII	—	3.6	7.6	106.8	—	44.0	—	133.5	25.4	92.2	82.0
IX	— 2.5	— 2.5	2.5	80.5	—	30	21.8	17.8	64.6	73.3	68.3
X	— 3.0	— 4.0	— 3.8	70.1	—	—	14.1	7.5	67.0	63.2	52.3
XI	—12.0	—13.5	—14.4	57.4	—	—	34.7	95.8	53.2	68.7	45.9
XII	—18.0	—20.0	—18.5	26.8	—	—	54.4	26.1	53.1	61.5	33.3
Medii anual	—18.5	—20.0	—19.0	928.5	1082.3	—	668.5	781.5	839.2	893.6	781.5

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Munţii Rodnei în raport meteorologic cu alte staţiuni din România şi Polonia. Anul 1933.

Luna	Temperatura mijlocie: Vişeul de sus alt. 497 m. N. (Munţii Rodnei)	Bistriţa alt. 352 m. S. (Munţii Rodnei)	Păltiniş alt. 1405 m. (c. meridionali)	Casa Peştera alt. 1615 m. (C. M.)	Sinaia alt. 866 m.	Braşov alt. 579 m.	Pżyżewśka alt. 1375 (Polonia)	Temperatura maximă mijlociile lunare: Vişeu (M-ţii Rodnei)	Bistriţa (M-ţii Rodnei)S	Păltiniş	Casa Peştera	Sinaia	Braşov	Temperatura minimă mijlociile lunare: Vişeu	Bistriţa	Păltiniş	Casa Peştera	Sinaia	Braşov	Temperatura maximă absolute: Vişeu	Bistriţa	Păltiniş	Casa Peştera	Sinaia	Braşov	Temperatura minimă absolute: Vişeu	Bistriţa	Păltiniş	Casa Peştera	Sinaia	Braşov	Precipitaţiuni Total în mm.: Vişeu	Anieş S. (Munţii Rodnei)	Poiana Ilvei S. (Munţii Rodnei)	Casa Peştera	Sinaia	Normale pe anii 1891/915: Vişeu	Rodna	Sinaia
I	—3.6	—5.0	—5.5	—5.0	—5.4	—5.6	—	0.2	—1.5	—2.3	0.0	—1.4	—2.0	— 6.9	— 8.2	—8.1	—10.2	— 9.0	—9.6	4.9	5.1	3.5	7.0	6.5	5.6	—15.5	—17.0	—13.5	—18.5	—18.0	—19.0	6.8	—	5.6	30.0	50.3	43.8	55.9	38.4
II	—1.8	—2.1	—4.4	—3.1	—2.9	—1.4	—	1.9	1.7	—1.4	1.6	0.8	2.2	—5.5	— 5.8	—7.7	— 8.1	— 6.4	—4.8	9.2	8.5	2.5	10.2	5.5	6.2	—16.5	—15.5	—15.5	—17.2	—16.0	—12.0	43.9	—	32.8	72.4	52.8	38.1	47.1	29.8
III	2.2	3.1	— 1.4	—0.7	0.0	2.2	—	8.5	8.8	2.5	4.9	5.4	7.5	— 2,3	— 1.6	—4.2	— 5.6	— 4.6	—2.6	18.5	17.2	9.0	16	11.5	15.9	— 9.5	— 8.8	—13.0	—14.5	—15.0	—11.1	45.1	—	42.0	19.2	8.6	53.6	59.2	45.6
IV	3.6	4.8	—0.9	—0 6	2.6	4.7	—	9.4	9.4	3.2	4.7	7.5	9.3	— 0.2	0.5	—4.1	— 3.3	— 1.9	0.3	14.8	18.7	10.2	12.2	17.5	18.9	— 4.2	— 4.5	— 10.0	—12.5	— 8.6	— 5.2	78.6	—	39.0	30.1	53.0	59.2	63.7	62.2
V	10.9	12.8	—	6.7	9.1	11.7	—	17.4	19.1	—	11.0	14.4	16.6	6.5	7.9	—	3.3	3.7	7.3	26.0	27.3	—	16.8	21.5	24.0	1.5	0.0	—	— 1.5	— 2.0	2.2	80.1	—	52.0	—	114.4	90.4	91.0	123.0
VI	12.7	14.6	8.3	9.8	11.5	14.3	10.3	19.8	20.5	12.9	14.3	18.1	19.4	7.8	9.2	4.8	5.6	6,0	9.5	27.8	28.4	22.0	21.2	27.0	28.6	2.6	2.6	— 1.6	— 1.5	0.0	2.6	155.1	—	93.0	126.3	264.5	121.8	119.1	123.0
VII	17.4	18.0	11.7	12.0	14.5	16.6	11.5	23.7	24.5	17.1	17.5	20.3	21.4	12.2	12.9	8.4	8.5	9.3	12.2	3.12	31.5	25.0	25.0	27.0	29.4	6.5	4.5	1.5	2	4.0	6.6	177.3	—	108	23.9	98.5	107.6	101.7	107.9
VIII	15.8	17.0	11.4	—	14.1	16.3	11.5	21.7	23.2	15.9	—	20.0	21,4	10.8	12.1	8.0	—	9.4	12.1	30.0	30.8	24.5	—	29.0	30.5	4.0	5.2	2.2	—	3.6	7.6	106.8	—	44.0	—	133.5	25.4	92.2	82.0
IX	11.0	17.1	—	2.8	8.9	10.9	9.6	17.3	—	—	13.2	15.0	16.7	5.7	—	—	3.6	3.6	6.4	25.2	—	—	19.0	21.5	25,0	—0.2	—	—	— 2.5	— 2.5	2.5	80.5	—	30	21.8	17.8	64.6	73.5	68.3
X	9.1	9.5	5.6	5.6	7.1	9.0	—	14.2	16.2	9.5	9.7	12.7	14.5	4.2	5.1	2.3	2.3	2.3	4.3	19.8	23.0	17.0	13.2	19.0	20.5	— 2.2	— 2.0	— 2.0	— 3.0	— 4.0	— 3.8	70.1	—	—	14.1	7.5	67.0	63.2	52.3
XI	3.9	4.7	2.8	4.1	2.4	4.5	—	8.6	9.8	6.3	8.7	7.5	9.7	— 0.1	— 0.7	—0.3	— 0.9	— 1.6	—0.1	17.0	15.0	13.0	14.8	18.0	19.5	— 7.0	— 8.7	— 8.5	—12.0	—13.5	—14.4	57.4	—	—	34.7	95.8	53.2	68.7	45.9
XII	—7.7	—7.1	—7.0	—4.5	—6.4	—7.0	—	—3.6	—3.1	—3,7	0.8	—2.8	—3.7	—11.6	—10.6	—10.5	— 9.9	—10.3	—10.5	5.4	8.2	4,2	8.0	4.5	4.2	—23.6	—20.0	—18.2	—18.0	—20.0	—18.5	26.8	—	—	54.4	26.1	53.1	61.5	33.3
Media anuală	6,1	6.8	2.8	3.8	4.6	6.5	—	11.6	12.3	6.8	8.6	9.8	11,2	1.7	2.4	—0.5	— 0.4	0.0	2.1	32.0	31.5	25.5	25.0	29.0	30.5	—23.6	—20.0	—18.5	—18.5	—20.0	—19.0	928.5	1082.3	—	668.5	781.5	839.2	893.6	781.5

BCU/A.I. CENTRAL
BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

feră relativ puțin între versanții masivului, în schimb precipitațiunile atmosferice prezintă deosebiri evidente. Umiditatea abundentă determină formarea negurilor, cari aleargă neîncetat din văi spre culmile munților. Este atât de capricios mersul vremii, încât rareori se pot prevesti schimbările de timp. Ceața urcată spre vârfurile golașe ale munților, se transformă în ploi însoțite, adeseori, de descărcări electrice sau chiar de grindină, pe când la poala muntelui timpul este frumos. Acest joc al atmosferei variază foarte mult, căci îndată ce se ivește un curent de aer favorabil, dinspre Est, negurile sunt mânate în alte părți, iar culmile apar golașe sub cerul senin.

Masivul nu numai că este mai bogat în precipitațiuni decât valea, dar alături de temperatură variază foarte mult și mersul ploilor. Schimbarea continuă a timpului este cunoscută bine de către ciobanii bătrâni [1]) Astfel, se observă că ploile care vin dinspre E-NE și Sud trec mai repede pe când dacă după o zi senină se remarcă la Apus orizontul înroșit, se știe că urmează ploi de o durată mai îndelungată.

O temperatură suficient de scăzută și o umiditate bogata găsim și în văi. Adeseori, din cauza zăpezilor ce le adăpostesc, ele păstrează o temperatură rece, ceea ce dă naștere negurilor și provoacă o întârziere în creșterea vegetației.

Este greu de stabilit canitatea precipitațiunilor ce cad la munte. Pentru determinarea ei trebue să recurgem la datele pluviometrice ale localităților dela cari am luat și temperatura. Din tablourile grafice întocmite după aceleași date meteorologice, reiasă că există un raport direct între temperatură și ploi (fig. 3). Se constată din media făcută pe mai mulți ani, că pentru versantul de N, în luna Iulie, temperatura cea mai ridicată este de 18° C, iar ploaia de 178 mm., pe când pe versantul de S, temperatura maximă, tot în aceeași lună, este de 20° C, cu o cantitate de ploi în Iulie, între 120—135 mm. Comparând aceste cifre și diagrame, se observă că cea mai mare cantitate de ploi cad, atât pe versantul de N cât și pe cel de S, în lunile Mai, Iunie și Iulie, cu o diferență în plus de 40—50 mm., pentru versantul de N. In ce

[1]) Aceasta am constatat-o personal în vara anului 1933.

privește temperatura, există o diferență în plus de 2°—4° C, pentru versantul sudic.

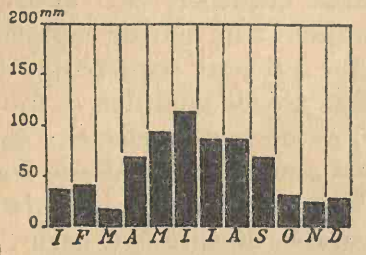

Media precipitațiunilor lunare la Borșa (1897—1899 și 1901).

Moyenne mensuelle des précipitations à Borșa.

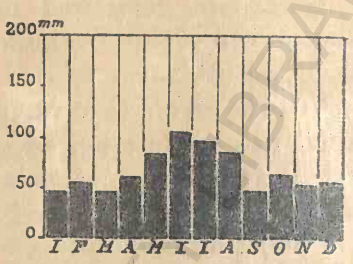

Media precipitațiunilor lunare la Telciu (1906—1909; 1911; 1929—1931)

Moyenne mensuelle des précipitation. à Telciu.

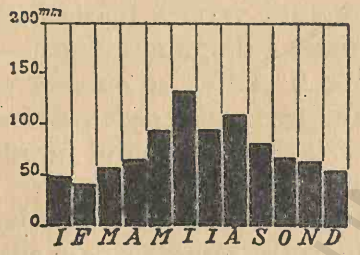

Media precipitațiunilor lunare la Vișeul de Sus (1926—1931).

Moyenne mensuelle des précipitations à Vișeul de Sus.

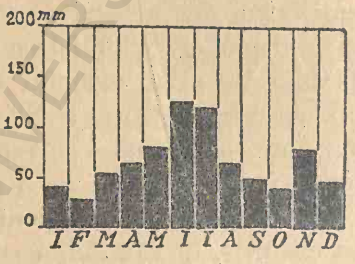

Normala precipitațiunilor lunare la Năsăud (1883—1893; 1929—1931).

Précipitations mensuelles absolues à Năsăud.

Normala precipitațiunilor lunare la Rodna (1877—1909; 1929—1931).

Précipitations mensuelles absolues à Rodna.

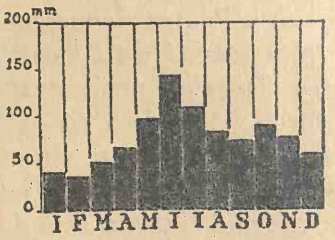

Normala precipitațiunilor lunare la Romuli (1897—1909).

Précipitations mensuelles absolues à Romuli.

Precipitațiunile nu cad uniform în raport cu altitudinea, ci ele ating un maximum la contactul zonei pădurilor cu pășunea. De asemeni depind de diferiți factori climatici și topografici, decrescând cu altitudinea, sub influența răcirii ae-

rului şi prin încălzirea provenită din condensarea vaporilor, ce se ridică [1]). In general se poate observa că Munţii Rodnei se află în mare parte încurajaţi de curba pluviometrică de 1000—1200 mm. [2]), cu centre mai bogate în ploi, care în unele regiuni ale masivului Cernahora trec de 1400 mm. [3]). Nici analiza hărţilor pluviometrice lunare nu e lipsită de interes. Din studiul lor se constată că iarna, muntele este încunjurat de curba pluviometrică de 25—75 mm. In schimb toamna şi primăvara, precipitaţiunile sunt mult mai abundente regiunea fiind încunjurată de curbele pluviometrice de 175—200 mm.

Cele mai abundente şi frecvente precipitaţiuni, se remarcă la altit. de 1500—1700 m., variind întotdeauna mai mult la contactul zonei pădurilor cu păşunea. Aceleaşi fapte au fost observate şi de profesorul de *Martonne,* pentru Carpaţii Meridionali [4]).

Astfel se explică de ce piscurile foarte înalte, cum e Pietrosul (2305 m.), Ineul (2280 m.), Vrf. Laptelui (1900 m.), etc., nu au ploi pe vârfurile lor, în schimb la altitudinea de 1600—1700 m., le au din abundenţă. Pădurile sunt foarte întinse pe versantul de N, până la altitudinea 1520 m., iar pe cel de S, până la 1680 m. După observaţii îndelungate s'a ajuns la concluzia că pădurile au influenţă hotărîtoare asupra precipitaţiunilor, prin proprietatea de a absorbi apa şi de a o lăsa să se evaporeze pe încetul. G. Maior [5]), după datele diferiţilor cercetători, stabileşte că din ploaia căzută în pădure, ajunge la pământ numai 25%, iar restul se pierde prin frunze şi evaporaţie.

Pierderea este de 80% în brădet — deci în regiunea înaltă — şi 77% în făget. Apa rezultată prin neputinţa de absorbţie a solului din pădure, se transformă în ceaţă şi nouri, ceea ce se poate bine observa, în deosebi pe versantul de N,

---

[1]) *Emm. de Martonne:* La Walachie... l. c. p. 83.

[2]) Buletinul Meteorologic... l. c. pe anii 1930—1933 şi Jahrbücher... l. c. anii 1910, IV Theil.

[3]) *E. Oteteleşanu* şi *G. D. Elefteriu:* Consideraţiuni asupra regimului precipitaţiunilor în România. Buc. 1921, p. 1—4.

[4]) *Emm. de Martonne:* La Walachie... l. c. p. 83.

[5]) *G. Maior:* Fâneţele naturale. Buletinul Agriculturii. Bucureşti 1923, Nr. 1—3 p. 170—171.

pe V. Buhăescu, Vrf. Pietrosu, Vrf. Repede, Vrf. Galaţi, etc., unde cantitatea ploilor este foarte abundentă. In schimb, în regiunile lipsite de pădure, se observă că ploile sunt ceva mai rare. O consecinţă a deselor precipitaţiuni, în masivul Rodnei este pământul umed, care favorizează creşterea vegetaţiei.

Alternanţa timpului frumos cu cel ploios atârnă şi de curenţii atmosferici.

Vânturile cele mai frecvente sunt de SV şi V, caracterizându-se prin abundenţă de ploi. Curenţii dinspre Nord şi NE aduc răceală, cei de Nord şi NV, aduc iarna geruri mari şi zăpadă iar cel de Est, timp frumos. Mai sunt de remarcat şi vânturile locale, care suflă regulat de-a-lungul văilor şi cele care suflă în permanenţă pe culmi, Mersul acestor vânturi se observă, după apusul soarelui, seara când suflă dinspre vârfurile munţilor spre văi, iar dimineaţa invers.

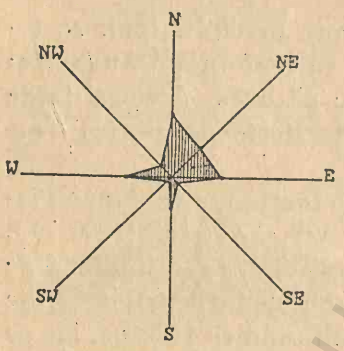

Frecvenţe vânturilor în procente la Vişeul de Sus — 1931.

Fig. 4. Rose de vents à Vi şeul de Sus en 1931.

Perodicitatea suflării vânturilor se poate observa dimineaţa pe la ora 11, când curenţii regulaţi de N ridică ceaţa spre piscurile înalte. Direcţia curenţilor o indică şi ramurile de brad îndreptate de obiceiu spre S-SV, ca o urmare a direcţiei vântului NNE. Instabilitatea curenţilor aerieni se observă mai bine toamna când cei mai frecvenţi sunt dinspre Est (fig. 4).

Vânturile sunt factorii cei mai importanţi care determină mersul timpului. Lor li se datoresc ploile sau timpul frumos fiindcă sunt în legătură cu depresiunile barometrice ce se formează în regiunile cu altitudine mică. Datorită curenţilor reci de NE şi NV se află pe versantul de N circurile glaciare acoperite cu zăpezi, care se păstrează adesea din an în an.

Pentru a arăta totalitatea condiţiilor cari influenţează asupra vegetaţiei, trebue să se ţină seamă şi de insolaţie, transpiraţie şi lumină.

La altitudini mari, în locurile expuse spre Sud, transpi-

raţia fiind mai mare, datorită curenţilor aerieni şi insolaţiei, — ea împiedică creşterea plantelor lemnoase, ceea ce ne face să întâlnim aici arbori mai puţin desvoltaţi decât pe versantul opus [1]); în schimb favorizează desvoltarea anumitor specii de plante ierboase. Tot astfel, joacă un rol foarte important şi expunerea faţă de vânturi. Văile, în cea mai mare parte, sunt transversale pe direcţia vânturilor, ceea ce le permite să adăpostească temperaturi mai plăcute, spre deosebire de poziţia versanţilor cari în partea lor superioară fiind încontinuu expuşi vântului, sunt mai reci şi în consecinţă au o vegetaţie mai săracă. Acest fenomen apare mai evident pe versantul de Nord unde influenţează şi factorul topografic al expoziţiei versantului, anume *„dosul muntelui"*. In legătură cu transpiraţia este de amintit lipsa de umiditate atmosferică în regiunea înaltă. Ca urmare a acestei lipse de umiditate, capacitatea de reţinere a apei este mai redusă şi prin aceasta, cantitatea de vapori aflători în aer se micşorează.

Plantele trăiesc în regiunile înalte într'un aer sec şi luminos, din cauza pantelor abrupte, care fac ca apa — deşi bogată — să se scurgă repede, îndeosebi în regiunile stâncoase, astfel desvoltarea şi fixarea vegetaţiei este anevoioasă.

Caracteristica climatului montan este deci: temperatura mijlocie mult mai joasă decât a regiunii de coline, ploi multe şi în general neregulate iar uneori căderi de zăpadă. Vara excelează prin luminozitate şi lipsă de umiditate atmosferică în raport cu altitudinea, cu expunerea faţă de soare şi cu însăşi natura solului.

Ca urmare a factorilor amintiţi, rezultă că desvoltarea vegetaţiei alpine — atât a singuraticilor indivizi, cât şi a diferitelor asociaţiuni de plante ierboase sau lemnoase, atârnă de factorii climatici, edafici, biotici, fiziografic, etc. Caracteristca plantelor alpine este forma lor specială. In general: uscăciunea aerului, intensitatea radiaţiunii luminoase şi calorice cum şi scurta durată vegetativă, contribue la urgitarea

---

[1]) *G. P. Antonescu:* Contribuţiuni la studiul distribuţiei geografice a coniferelor din România. Buc. 1926, p. 16.

desvoltării lor. Plantele cresc mici, cu frunze dese, formând rozete, acoperite cu peri, iar rădăcinile sunt lungi sau cu bulbi, pentru a împiedeca cât mai mult excesul de transpiraţie, etc.

Creşterea vegetaţiei mai e condiţionată pe lângă climă şi de factorii topografici şi de expoziţia versanţilor. Astfel de *Martonne* [1]) citează observaţiile lui *Kerner* cu privire la creşterea plantelor în raport cu altitudinea, dând pentru înălţimea de 2400 m., 2 şi jumătate luni, iar Porcius, află pentru Munţii Rodnei (alt. 2280) m.) o întârziere de 55 zile în desvoltarea vegetaţiei [2]).

Din cele câteva date rezultă că în Munţii Rodnei avem un climat continental, cu veri călduroase şi ierni reci, constituind unul dintre factorii cei mai hotărîtori de cari depinde vieaţa la munte.

CAP. II

Păşunea.

1. Păşunea în dependenţă de structura geologică, orografică şi climatologică.

Desvoltarea vegetaţiei este în dependenţă de structura geologică şi de climat. Dintre formaţiunile geologice, unele au un rol foarte însemnat, plantele fiindu-le adaptate excluziv. Astfel şisturile cristaline şi calcarele influenţează în moduri diferite asupra vegetaţiei.

Dacă observăm asociaţiile de plante ce se desvoltă pe calcare, constatăm că speciile sunt numeroase, îndeosebi cele termofile, pe când în şisturile cristaline, în urma umezelii mari a solului, numărul speciilor este mai redus. In schimb aici este mai bogat numărul indivizilor [3]). Gresiile şi şisturile marnoase, care predomină în partea de V şi E a masivului, prin compoziţia lor minerală, favorizează de asemeni desvoltarea vegetaţiei, fără a prezenta însă bogăţia de varietăţi a

---

[1]) *Emm. de Martonne:* Les Alpes... l. c. p. 74. „Les observations de Kerner, dans les environs d'Insbruck ont montré qu'elle est reduit à 8 mois à l'altitude de 1000 m., à 6 mois vers 1500 m., à 2 mois et ½ vers 2400 m. etc.

[2]) *Fl. Porcius:* Flora... p. 45.

[3]) *Emm. de Martonne:* Biogéographie l. c. p. 1152—1170.

locurilor cu formaţiuni cristaline şi calcaroase. Singure grohotişurile de pantă sunt repulsive desvoltării vegetaţiei, abia permiţând fixarea câtorva specii. Grohotişurile abundă îndeosebi pe versantul de N, pe pantele circurilor glaciare.

Aspectul etajelor de vegetaţie pastorală este determinat şi de altitudine. Botanistul *Porcius* după numeroşi ani de cercetări ajunge la concluzia că în luna Mai, în regiunea inferioară a Văii Someşului, vegetaţia este desvoltată la maximum. Indeosebi pădurile sunt înverzite. Cu cât ne îndepărtăm de regiunea joasă, spre cea muntoasă, se constată însă o întârziere treptată.

Astfel — după cum am mai amintit — între Năsăud (alt. 331 m.) şi Rodna (alt. 530 m.), situate pe Valea Someşului-Mare şi având o diferenţă de nivel de 209 m., există o întârziere de şase zile în desvoltarea vegetaţiei. Această întârziere ajunge până la 40 de zile faţă de regiunea de şes.

Desvoltarea din ce în ce mai târzie a vegetaţiei spre etajul alpin are ca urmare mişcarea sezonală a vitelor, cari pleacă la munte pe la sfârşitul lunii Mai sau începutul lunii Iunie (la Ispas) şi coboară, mare parte din ele, după Sf. Maria Mică (8 Septemvrie), sau la ziua Crucii (27 Septemvrie). Coborîrea este condiţionată fireşte şi de mersul timpului.

Porcius [1]), studiind flora masivului Rodnei şi a regiunii de coline, împarte ţinutul acesta în mai multe *„regiuni“* [2])

Deşi clasificarea lui Porcius este deosebită faţă de nouile concepţii fitogeografice [3]), totuşi vom păstra-o nu numai din veneraţie faţă de marele florist al ţinutului, ci mai ales pen-

---

[1]) *Florianu Porcius:* Flora din fostulu districtu românescu alu Năsăudului... l. c. pag. 42—44.

[2]) Spre a nu produce confuzie între clasficarea lui şi cea nouă, dată de fitogeografi, ţin să menţonez că: *I regiune,* numită de Porcius inferioară, corespunde *etajului campestru* şi unei părţi din *etajul montan.* Cuprinde stejarul şi o parte din fag. A *II regiune,* corespunde *etajului montan,* care este o continuare a subetajului de fag. *Regiunea III,* corespunde *etajului montan superior (molid),* iar a IV, corespunde *etajului alpin,* cu subetajul subalpin şi alpin propriu zis.

[3]) *A. Borza:* Die Vegetation und Flora Rumäniens. (Sep. ex. „Guide de la Sixième Excursion Phytogéographique Internaţionale“. Roumanie, 1931).

A. Borza: Vegetaţia şi flora Ardealului. Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918—1928. Bucureşti, Cultura Naţională 1929, p. 256—257.

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

tru faptul că se potriveşte cu dispoziţia pe verticală a păşunilor. După el se disting următoarele patru regiuni:

I. *„Regiunea inferioară"*, se află între 290 m. şi 800 m., în care predomină gramineele. Tot aici est domeniul stejarului şi al fagului.

II. *„Regiunea montană"*, dela 800 până la 1250 m., corespunde în unele părţi cu limita superioară a fagului. În această zonă sunt poienile pentru fânaţ, unde iernează oile. Tot până la limita aceasta se află şi culturile: ovăz, orz, etc.

III. *„Regiunea subalpină"*, dela 1250 până la 1700 m., sau până la limita superioară a molidului, e caracterizată prin abundenţa mare a pădurilor de conifere, locurile despădurite prezentând păşuni foarte bogate. Aici se întâlnesc şi poienile cele mai bune pentru fânaţ.

IV. *„Regiunea alpină"*, se află între altitudinea de 1700 până la 2305 m. Caracteristica regiunii alpine este predominarea păşunilor, pe o întindere foarte mare, faţă de tufişurile subalpine.

a) *Păşunea din regiunea inferioară.*

Regiunea de dealuri şi coline prezintă o deosebită importanţă pentru păstorit. Este regiunea în care stau oile aproape tot timpul anului. Aici se întinde zona fânaţelor celor mai largi şi a plantelor de cultură [1]). În această zonă se află pădurile din stejar şi o parte din făgete. Păşunea regiunii inferioare se caracterizează prin bogăţia mare de graminee ce se cosesc sau se pasc cu vitele. Sistemul de păşunat — al vitelor care nu pleacă la munte — în regiunea inferioară este rotativ: într'o vară o parte din hotar este *„ţarină"*, adică se cultivă, iar altă vară este *„imaş"* pentru păşunat. Primăvara înainte de a pleca oile la munte, cât şi toamna, după coborîrea lor, păstoritul are loc pe imaş şi pe fânaţe. Oile dorm peste noapte pe arături iar locul de *„mas"* se schimbă foarte des, după învoiala ce o face baciul cu oamenii ca să gunoiască cât mai multe locuri. Această mutare a staurului

[1]) Cultura cerealelor atinge următoarele înălţimi: porumbul 800 m., grâul până la 1100 m., secara 1120 m., ovăzul 1200, iar cartofii până la 1250 m.

are ca scop îngrăşarea ogoarelor. In acest timp avem o combinaţie a gospodăriei păstoreşti cu cea agricolă, cunoscută sub numirea de *păstorit agricol.* Păstoritul agricol nu se cunoaşte în comuna Ilva Mare, Romuli etc., întrucât populaţia se ocupă pe o scară prea mică cu agricultura [1]).

Păşunea regiunii deluroase se află mai mult pe culmile dealurilor şi pe pantele lor. Lunca văilor nu se întrebuinţează decât foarte rar ca păşune sau fânaţ. Păşunatul pe lunci este de mică importanţă, el neputându-se face decât pe ogoare şi mirişti. In schimb luncile văilor dela poalele munţilor sunt ocupate cu fânaţe, acestea având un rol însemnat pentru iernatul vitelor. Aici se poate păşuna în intervale scurte, adică numai până când plantele sunt tinere, deci fragede, încât vitele le pot rupe. Păşunatul în ogoare este mai prielnic oilor decât vitelor mari, deoarece ele pot să rupă iarba ori cât de mică ar fi. Importante pentru păstorit, sunt îndeosebi regiunile de coline, unde de asemenea se află fânaţe întinse.

Făcând comparaţie şi raportând suprafeţele păşunilor dela diferite comune, vedem că păşunile regiunii de coline sunt din ce în ce mai extinse, cu cât înaintăm din regiunea de câmpie spre regiunea muntoasă. Comuna Ilva-Mare de ex. situată în partea superioară a Văii Someşului Mare (pe afluentul său Ilva), are pământ arător 2470 jug. cad., iar păşune 2784 jug. cad., plus fânaţul care-i de 7515 jug. cad.; altă comună, din cursul inferior al Someşului, ex. Năsăudul, are 2146 jug. cad. pământ arător şi 995 jug. cad. fânaţ, plus 375 jug. cad. păşune [2]).

Diagrama dovedeşte că păşunea predomină la poala muntelui, iar pe dealuri şi coline stăpâneşte agricultura. Faptul că păşunile sunt mai desvoltate în cursul superior al Văii Someşului şi la poalele munţilor, se explică prin climatul mai rece care nu e favorabil desvoltării agriculturii.

Aceleaşi lucruri se constată şi pe versantul de N al masivului Rodnei, unde comuna Borşa are 16.409 jug. cad. 657

[1]) Acest păstorit se aseamănă mult cu cel din Ţara Haţegului. Vezi: Lucr. Institut. Geografic Cluj, vol. III şi *Riccardo Riccardi.* La Roumania, il paese e le genti. Roma 1930, p. 5—6.

[2]) Beszterce-Naszod vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme. Mivelési ágankent és osztályonként. Az 1909 évi V. T. cikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazitás után. Budapest 1914.

76527. — 3

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Golinescu - în anul 1958.

st. păşune şi 4613 jug. 1158 st. arător, iar ceva mai jos, pe valea Iza, comuna Săcel, are 3681 jug. 977 st. teren arabil şi 809 jug. 62 st. păşune [1]).

Raportând numărul de animale din diferite comune la zonele de fânaţ şi culturi, se constată că oile sunt cu atât mai numeroase cu cât înaintăm spre satele de munte, unde predomină păşunea. In schimb în regiunea agricolă păşunea fiind mai redusă, creşte numărul vitelor cornute. Astfel comuna Maieru (situată la poala muntelui) are 6390 oi şi 1785 vite mari, pe când Năsăudul (situat în regiunea dealurilor joase), are 1195 oi şi 629 vite mari. Inmulţirea proporţională a vitelor mari faţă de oi este progresivă pe măsură ce coborîm pe V. Someşului (v. harta dela pag. 68).

După ce se termină păşunea la munte, o mare parte a oilor coboară pentru iernat şi tomnat în zona păşunilor de dealuri. Tot în această zonă se află şi casele în câmp şi numeroasele corturi de iarnă.

Rolul acestor păşuni este de mare importanţă, căci fără ele creşterea vitelor nu s'ar putea face pe o scară atât de mare. Numărul animalelor este în continuă creştere, fapt atribuit deselor defrişări din regiunea inferioară şi prin care se extinde zona fânaţelor. La rândul ei această zonă este micşorată prin extinderea terenului agricol.

b) *Păşunea din regiunea muntoasă. Limita ei inferioară; mărirea artificială a păşunilor şi urmările despăduririlor.*

Regiunea muntoasă cuprinsă între 800 m.-1250 m., corespunde după noua clasificare subetajului fagului din etajul montan. Ea se caracterizează prin stăpânirea pădurilor şi în special a făgetului. In locurile defrişate şi pe picioarele de munte se întind poienile bogate în păşuni şi căutate de păstori.

Desvoltarea vegetaţiei în regiunea aceasta este mult mai întârziată decât în regiunea inferioară, deci păşunatul

[1]) Unele date, relativ la suprafeţele de hotar, le-am luat personal dela primărie sau mi-au fost comunicate dela serviciile cadastrale ale respectivelor primării. (A se vedea şi diagrama).

începe şi el mai târziu, iar cositul se face abia la începutul lui August, şi o singură dată la an.

Pădurile au în acest etaj o întindere foarte mare; ele cuprind aproape ¾ din suprafaţa totală a munţilor. La poale predomină făgetul şi carpenul. Cu cât urcăm, locul lor este ocupat de molid, care se menţine pe diferiţii versanţi la altitudini variate.

Este interesant fenomenul de inversiunea vegetaţiei, pe care am avut ocazia să-l observ pe valea Cormaia şi Rebra: aici părţile inferioare ale coastelor sunt acoperite cu molid, iar cele superioare sunt ocupate de fag.

Zapalowicz [1]), *Fekete* şi *Blattny* [2]), confirmaţi şi de *E. Pop* [3]), *Antonescu* [4]), etc., citează cazuri similare pe muntele Cucureasa cu expoziţia sud-estică, unde fagul urcă până la 1358 m., iar spre Vest, în muntele Cătră Foi, se ridică până la altitudinea de 1301 m. Tot astfel pe Munceii Inşiraţi, Perşa, cari fac parte din masivul Rodnei şi Bârgăului, se află la altitudinea de 1320—1301 m., încălecând fâşii inferioare de molid.

Intervertiri de acestea se întâlnesc foarte des în masivul Rodnei. Explicaţia lor, după Fekete şi Blattny, se datoreşte defrişării pădurilor de molid, de către ciobani şi mai ales faptului „că în vechime erau aşezări omeneşti şi în special cantoane de grăniceri, în preajma cărora s'a distrus mereu molidul pe coastele cărora se lăţia fagul. Ca urmare, fagul a rămas deasupra molidului, desvoltându-se liber mai departe".

D-l E. Pop, în urma studiilor întreprinse, ajunge la aceeaşi concluzie dar mai ţine seamă şi de factorul climat: „Este desigur adevărat că o climă mai riguroasă n'ar fi permis această lăţire, dar nu este mai puţin adevărat că mâna omului a fost factorul principal în schimbare lucrând împotriva avi-

---

[1]) *Hugo Zapalowicz:* Ze strefy roslinnósci karpackiej. VII Kosmos, XXXVII, Lwów, 1912.

[2]) *L. Fekete şi T. Blattny:* Die Verbreitung der forstlich wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate. Selmecbánya, 1914, vol. I, p. 382—419.

[3]) *Dr. Emil Pop:* Analize de polen în turba Carpaţilor Orientali (Dorna-Lucina), publicat în Bul. Grăd. Botanice şi al Muz. Bot. dela Universitatea din Cluj 1929, p. 44—45.

[4]) *G. P. Antonescu,* l. c. p. 40

zului climateric" [1]). Tot climatului îi atribue această inversiune de vegetaţie şi Antonescu [2]).

Cantoane de grăniceri au existat şi în ţinutul studiat de mine, ne mai vorbind de stâni. Deci lăţirea fagului pe socoteala molidului, poate avea şi aici cauzele indicate de Fekete şi Blattny. Insă anumite fenomene ecologie ne arată că inversiunea fâşiilor de vegetaţie trebue pusă în legătură şi cu factorii climatici.

In zona de vegetaţie a răşinoaselor, pe văile umede şi reci, întâlnim bradul sau molidul, pe când pe coastele mai luminoase şi mai calde, dăm peste arboret de fag.

Fenomenul intervertirii vegetaţiei nu apare pe versantul de Nord, care este un dos, cu climat mai rece; asemenea nici pe dosurile văilor de pe versantul de Sud, ceea ce dovedeşte afirmaţia de mai sus.

Pădurile de fag au o extindere foarte mare cu limite deosebite. Porcius [3]) observă că limita superioară variază astfel: în partea sudică şi sud-estică fagul creşte până la altitudinea de 1380—1320 m., pe când la Nord-Vest el se află la altitudinea maximă de 1140 m., din ceea ce rezultă, că între cele două extreme ale înălţimilor, diferenţa de nivel este de 220 metri.

Cu totul altfel se prezintă limita superioară a molidului, care în multe cazuri este artificială. Ea urcă la maximum 1680—1700 m. în partea de Sud şi SV, iar la Nord-Est este abia de 1500 m. In muntele Pietrosul mare (2305 m.), cu expoziţia vestică limita superioară se întinde între 1231 m., spre muntele Bătrâna la 1507 m., iar spre Măgura, cu expoziţia vestică limita superioară se întinde între 1231 m., spre muntele Bătrâna la 1507 m., iar spre Măgura, cu expoziţia Nord-Nord-Estică şi Vestică, la 1369 m. Sunt şi regiuni în cari, deşi au expoziţie Nord-Vestică, limita molidului se ridică până la 1668 m., ex. în Faţa Meselor. Expoziţia cea mai favorabilă este Sud-Vestică, pe când Nord-Estul reprezintă situaţia cea mai nefavorabilă. Diferenţa de altitudine între limitele superioare ale molidului este de 248 m. Limita inferioară a moli-

[1]) *E. Pop:* l. c. p. 45.
[2]) *G. P. Antonescu:* l. c. p. 42.
[3]) *Porcius:* l. c. p. 48.

dului pe versantul de Nord al masivului este cuprinsă între 600 m. şi 810 m., în preajma comunei Borşa. Pe versantul de Sud al masivului limita inferioară a molidului coboară în cazuri excepţionale chiar până la 523 m., pe V. Sabii (expoziţia sudică) şi până la 830 m., în muntele Porcoaia şi Porcăreasa.

Faptul că pe versantele expuse spre Vest, limita superioară a vegetaţiei forestiere coboară mai mult decât pe celelalte, e o urmare a precipitaţiunilor atmosferice mai bogate aici, decât pe ceilalţi versanţi.

Pădurile sunt şi ele importante pentru păstorit, La limita lor superioară se află păşunile cele mai întinse. Aici găsim frecvenţa maximă a stânelor. Se poate observa pretutindeni, că şiragul stânelor marchează în cea mai mare parte, limita pădurilor de molid, fapt remarcat şi de d-l de Martonne în Carpaţii Meridionali [1]).

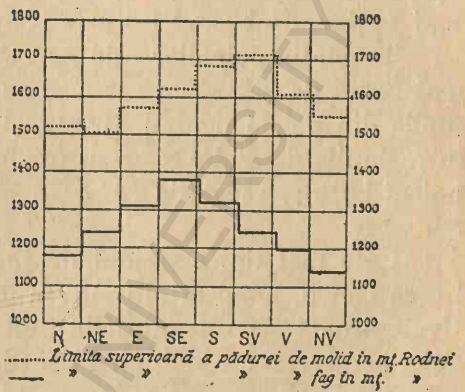

Fig. 5. Răspândirea vegetaţiei lemnoase în raport cu altitudinea şi expoziţia versanţilor.
Limite supérieure du sapin..... et du hêtre—dans les Monts du Rodna.

Pădurea îşi are importanţa sa şi pentru putinţa de a regula scurgerea apelor de ploaie prin humusul ce se formează din foile căzute în fiecare toamnă (pentru regiunile joase) şi prin stratul de muşchiu care are proprietatea de a absorbi şi reţine apa în cantitate mare, eliberând-o încetul cu încetul. Prin aceasta se regulează şi debitul izvoarelor şi se împiedecă torenţii distrugători. In regiunile superioare, pădurile adăpostesc numeroase poieni cu păşuni foarte bogate, cari servesc fie pentru cosit, fie pentru păscut. Păşunile poienilor din aceste păduri sunt mult superioare celor situate în zona inferioară; făgetul şi molidişul reprezintă medii biologice deosebite, unul de altul. Astfel fagul prin frunzişul lui des, abia permite să intre razele solare până la rădăcină şi

[1]) *Emm. de Martonne:* La vie pastorale... p. 227

prin aceasta stânjeneşte creşterea ierburilor, cu excepţia săptămânilor de primăvară, înainte de înfrunzire, când se şi păşunează. In schimb în locurile despădurite, în poieni, sunt foarte bogate fânaţele cari au o întindere mare în regiunea de coline situată pe versantul de Sud; astfel la Măgura din apropierea Sângeorzului, la Bichigiu, Telciu, Luşca Gersii şi până aproape de Bârlea, etc. Pe versantul de Nord poienile sunt mai puţine, căci locul lor este ocupat de molid.

Vegetaţia poienilor este cu atât mai bogată, cu cât este mai ferită de vite şi cu cât e expusă mai mult soarelui. Păşunile din poieni depind, fireşte, şi de natura solului. Astfel în regiunile de argile şi gresii (regiunea de coline) predomină poieni bogate, vegetaţia cărora e întrebuinţată excluziv pentru cosit.

Cele mai tipice păşuni de făget se întâlnesc pe Valea Luşca Gersii, până la altitudinea de 1200—1300 m., pe valea Ilvei, situată pe versantul de Sud al masivului şi pe valea Telcişor şi valea Fiadului. Pădurile din regiunile inferioare se degradează progresiv din cauza defrişării iraţionale, neurmată de replantare. In aceste cazuri făgetele măiestoase sunt înlocuite cu păduri de plop, mesteacăn, răchiţi, etc.

Molidişul având frunzişul îmbinat, nu permite creşterea plantelor ierboase, cari sunt oprite în desvoltare şi prin solul acid, ce se formează. Poienile sunt încă foarte numeroase, în deosebi pe versantul de Sud (ex.. Mihăiasa, Porcoaia, Bârlea, Cocozâş, Runcul Frunzerilor, etc.). Aceste poieni au un rol însemnat în mişcarea sezonală a vitelor, căci servesc în regiunile joase ale masivului, ca prime etaje de înaintare spre munte. După urcarea vitelor la munte, ele sunt cosite. Alături de ele se află şi regiuni despădurite şi degradate, cunoscute sub numele de *„săhelburi"* sau *„runcuri"* (la altitudinea de 1100—1300 m.), cu vegetaţie bogată şi sunt mult căutate de păstorii cari le păşunează cu oi şi capre. Mai nou săhelburile au fost replantate cu puieţi de molizi, dar ciobanii neavând păşuni suficiente, contravin legilor silvice, păşunând plantaţiile. Prin păşunare, puieţii de molid devin crengoşi, pentrucă sunt călcaţi în picioare şi păscuţi, ceea ce are ca urmare pagube economice foarte mari. De ex. un hectar de pădure păscut produce 250—350 mc.

lemn defectuos, în loc de 500—600 mc. lemn bun dat de plantaţiile ce n'au fost păşunate [1]).

Pădurile odată devastate se refac cu greu. Pe urmele devastărilor încep şiroirile, torenţii se înmulţesc şi spală pantele abrupte ale dealurilor.

Din timpurile cele mai vechi, se observă la populaţie o tendinţă generală de a devasta pădurile şi prin aceasta de a-şi întinde aria fânaţelor şi păşunilor. De cele mai multe ori defrişarea este mai intensă pe versantul cu expoziţie sudică şi estică, favorabilă păstoritului, iar pe versanţii umbriţi, pe dosuri şi pantele expuse ploilor, cum şi în locurile stâncoase, regiuni improprii păstoritului, — pădurile au rămas în mare parte intacte. — Cazuri similare au fost observate şi de către Arbos [2]) în Alpi şi Cavaillès [3]) în Pirinei. Consecinţele acestor păşunări este că regiunile pleşuvite prin tăierea pădurilor, aproape numai pot fi replantate, aducând pagube foarte mari comunelor. Câteva exemple: la plantaţiile de salcâm de pe dealul Toaca, din comuna Rodna, o singură capră a jupuit toţi salcâmii plantaţi în torentul respectiv. In alt loc 60 capre au distrus în anii 1927—28 întreg semiţişul tânăr de frasin de pe o întindere de 105 hectare [4]). Mentalitatea populaţiei în ce priveşte păşunatul în păduri şi plantaţiuni, este foarte ciudată. Ea naşte din lăcomia şi nerespectul averii comune. Muntenii noştri privesc pădurile comunale ca „lăsate de Dumnezeu" şi cred că pot să le folosească cum vreau. Nu se poate spune că ei nu iubesc pădurea, dar nu au conştiinţa bunului comun şi disciplina unei exploatări solidare. Proprietatea individuală, bună oară, este mult menajată; omul ţine foarte mult la pădurea lui şi este mândru când vede înălţându-se copacii frumoşi şi mari. Averile cumulative nu sunt respectate de populaţie; fiecare vrea să tragă cât mai mult folos din ele. Satisfacţia este cu atât mai mare, cu cât se reuşeşte să fie defrişată pe ascuns. Adeseori despăduririle

---

[1]) *Inginer V. Precup:* Păşunile alpine, Bistriţa, 1933, p. 17—20 şi unele date mi-au fost comunicate de inginerul Stieber L, dela Ocolul silvic Rodna.

[2]) *Ph. Arbos:* l. c. p. 48.

[3]) *H. Cavaillès* l. c. p. 41—43.

[4]) *Ing. V. Precup:* l. c. p. 19.

se fac din lipsa de combustibil necesar, cum este cazul în hotarul comunelor Salva, Runcul Salvei, Zagra, Mititei, Nepos, etc., iar la munte din lipsa păşunilor necesare. Ciobanii *„ciungesc"* adesea molizii de coaje, ca să se usuce şi prin aceasta tind să-şi mărească zona de păşunat. Molidul cojit îl *„curmă"* şi-l duc pentru ars la *„târlă"*, sau îi dau foc, ca astfel în locul lui să se poată desvolta vegetaţia ierboasă. Prin defrişare omul şi-a făcut micile poieni cari servesc pentru păşunat şi se cuprind între altitudinea de 1100—1300 m., fapt constatat şi în Beschizi [1]).

Este greşită afirmaţia unor autori [2]) cari susţin că ciobanul este prietenul pădurii şi nu o taie. Am avut în repetate rânduri prilejul să întâlnesc pe munţii Runcul Frunzerilor, Mihăiasa, Bârlea, Celariu, Porcoaia, etc., situate pe versantul de Sud al masivului şi în Poiana Ştiol, Faţa Meselor, Măgura Mare, situate pe versantul de Nord al masivului Rodnei, locuri defrişate, în care plantaţiile nu dau rezultate favorabile, datorită păşunii şi *„curmării"* molizilor. Autorităţile silvice luptă cu multă greutate sau zadarnic împotriva păşunatului, pădurarul neputând opri ravagiile făcute de ciobani. In urma păşunării plantaţiilor de molid, cu greu se va mai putea ajunge ca locul vechei păduri să fie ocupat de vegetaţie nouă de conifere. Lupta între secure şi foc de o parte şi pădure de altă parte, este crâncenă şi inegală. Rezultatul ei modifică raportul între diferitele formaţiuni vegetale. Acest lucru poate determina o scoborîre a limitei păşunilor din regiunile cele mai înalte până în zona culturilor de cereale, în regiunea inferioară. Cazuri de acest fel se înregistrează la Porcoaia, Muncelul din apropierea Sângeorziului. Se observă însă şi fenomenul invers: culturile urcă, împingând în sus limita inferioară a pădurii până la vârful Căpăţânei 1258 m., Priporul Pietri Albe 1202 m., situate pe versantul stâng al văii Anieşului, etc., altitudini până la cari se întind şi locuinţele permanente. Se vede deci o trecere foarte inte-

---

[1]) *Vladzimierz Kubijowicz:* Zycie pasterskie W Beskidachi Wschodnich. (La vie pastorale dans les Be kides Orientales. Krakow 1926) p. 116.

[2]) *Sabin Opreanu:* Contribuţiuni la transhumanţa din Carpaţii Orientali. Lucrările Institutului de Geografie al Univesităţii din Cluj, vol. IV, 1928—29, p. 214.

Măsuratul laptelui când se bagă oile pe brânză. La mijloc baciul cu carâmbul în mână, ridicându-l deasupra „budăcii", pentru a măsura laptele.
Mesure du lait donné par chaque brebis avant la concentration du troupeaux. Le baciu, au centre, lève au-dessus du „budacă" la tablette où des crans taillés au couteau indiquent les quantités de lait.

Personalul unei stâni din muntele Celariu (1370 m.). În mijloc baciul cu jântalăul în mână, în faţa lui budaca cu ghivanul şi căldarea. Păcurarii se sprijină pe „pătrari" (bâte).
Personnel d'une bergerie sur la Celariu (1370 m.).

Clişee: *T. Morariu.*

Facerea „focului giu" în Munții Rodnei.
„Focul viu" dans les Monts de Rodna. Mode primitif pour créer la feu.

Băgatul oilor pe brânză, în hotarul comunei Salva. In planul întâi se văd femeile, care n'au voe să se apropie de oi; în planul al doilea sunt „mertucii", mulgând oile la „strunga cea mare".

La concentration des moutons dans le parc à Salva, avant le départ pour la montagne. Au premier plan les femmes non autorisées à s'approcher des brebis ; plus loin les propriétaires (mertuci) qui dans le grand parc traient les brebis.

Clișee: *T. Morariu.*

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

resantă, treptată, dela culturi şi păşuni inferioare la etajul montan pastoral.

Totalul păşunilor de munte aparţinând comunelor grănicereşti de pe Valea Someşului este aproximativ de 23.825 hectare, deci 66.58%, iar a pădurilor de 11.926 hectare, ceea ce corespunde cu 33%. Pentru versantul nordic, suprafaţa păşunilor este de 7392 hectare, iar a pădurilor 2129 hectare [1]).

Rezultă că limita superioară, atât a molidului cât şi a fagului, după cum arată şi tabloul grafic, variază în altitudine cu maximul de ridicare în partea de SV, până la 1700 metri, iar pentru fag, de partea de SE, până la 1380 metri. Cauza înaintării pădurii de molid până la 1700 m. în regiunea Sud-Vestică se datoreşte precipitaţiunilor mai dese aici, cât şi terenului puţin accidentat.

In schimb limita superioară a fagului se menţine la altitudinea de 1380 m., în partea de SE, datorită climatului ceva mai dulce şi cantităţii mai mici a precipitaţiunilor. Limita pădurilor tinde să coboare atât din cauza păstorilor cât şi prin exploatarea neraţională. Rămân ferite de tăiere doar pădurile de pe abrupturile foarte mari. Aici limita între pădure şi păşune este o demarcaţie naturală, care nu poate fi deplasată de mâna omului. Cazuri de aceste se află foarte rar abia în unele locuri ale pantelor circurilor glaciare. Adeseori rupturile de pantă, datorită eroziunii glaciare sau eroziunii torenţiale, opresc coborîrea limitei păşunilor.

c) *Păşunea alpină şi limita ei superioară..*

Păşunile alpine, importante pentru păstorit, sunt cuprinse între 1350—2305 m. Plantele caracteristice regiunii acesteia sunt Gramineele, Rosaceele, Saxifragaceele, etc., întovărăşite de plante din alte familii. Ele formează un frumos covor vegetal în poienile din păduri şi munţi. In regiunile înalte ale munţilor, după cum s'a observat pretutindeni (Pi-

[1]) In aceste suprafeţe nu sunt cuprinse decât pădurile aparţinătoare comunelor, cele cumulative nu, prin ceea ce se şi explică suprafeţele de păşuni mai mari. Dacă adăugăm însă totalul pădurilor, rezultă că este mare diferenţă între pădure şi păşune. De asemeni nici suprafeţele păşunilor menţionate de Kubjowicz (Păstoritul în Maramureş, l. c.) nu corespund ca extensiune.

rinei, Alpi), plantele trăind într'un aer sec şi luminos şi în locuri cu pante abrupte, care fac a apa, deşi bogată, să se scurgă repede — bătute de vânt şi frig şi având o perioadă scurtă vegetativă — se adaptează acestor condiţiuni. Aici plantele nu numai că sunt acoperite de numeroşi perişori, pentru a opri excesul de transpiraţie, dar copacii lipsesc, vegetaţia culmilor fiind caracterizată printr'o serie de tufe pitice şi ierburi foarte mărunte (Festucete).

Pe vârfurile înalte, pietroase, predomină ca formaţiuni geologice şisturile silicioase, care prin bogăţia lor în plante puţin nutritive, sunt evitate de oile cu lapte[1]). In regiunile mai joase în schimb se întind gramineele (cu diferitele specii de Poa, Phelum, Sesleria, Glyceria, Festuca, Cynosurus, Agrostis, etc.), leguminoasele (Trifolium strepenn, repens, pannonicum, etc. Oxytropis campestris, etc.). Plantaginaceae, Polygonaceae, Saxifragaceae, etc. Aceste constituesc zona păşunilor bune, cu plante bogate în sevă. In jurul stânelor se află o vegetaţie degradată, aproape improprie pentru păşunat, alcătuită din asociaţii de şuvar (Deschampsia Caespitosa), urzici, Rumex. In aceste asociaţii degradate, după constatările d-lui docent. univ. *E. Pop,* într'o excursie comună, se mai găsesc: Trifolium repens, Poa annua, Stellaria media, Capsella b. pastoris, Chenopodium bonus Henricus, Veronica chamaedrys, Urtica dioica, Plantago major, — specii a căror prezenţă se datoreşte aici omului şi animalelor lui[2]). Locurile cu vegetaţie mai bună, care se află la o depărtare mare de stână se întrebuinţează ca *„porneală"*, adică drept păşunat pentru oile cu lapte după ce se mulg de ujină.

Păşunile alpine se extind tot mai mult şi în jos şi în sus, din cauza păstoritului. De aceea nici nu se poate fixa cu precizie limita inferioară naturală a păşunilor alpine, precum nici cea superioară, fenomen observat de diferiţi autori şi în

---

[1]) Lista plantelor, în diferite etaje montane, sunt date la capitolul: Fertilitatea păşunilor.

[2]) Aduc şi pe această cale mulţumiri şi-mi exprim recunoştinţă D-lui docent univ. Dr. *E. Pop,* pentru bunăvoinţa ce-a avut-o să mă însoţească în Munţii Rodnei, cu ocaziunea studiului vegetaţiei, precum şi pentru numeroasele îndrumări ce mi le-a dat cu această ocaziune.

alte regiuni alpine [1]). Adesea păşunea alpină se întinde până pe picioarele cele mai înalte, unde a putut pune stăpânire vegetaţia. Intâlnim astfel până în mijlocul grohotişurilor celor mai puternice numeroase turme de oi, pe înălţimi de 2200-2300 m., la Pietrosu, Buhăescu, Galaţi, Ineu, etc., până la limita vegetaţiei. Se poate totuşi spune, că în cea mai mare parte a masivului, limita superioară până unde se păşunează regulat cu oile este de 2100-2200 m.

Pe stâncile cele mai înalte vegetaţia este înlocuită cu asociaţii de Iuncaceae (Iuncus trifidus, triglumis, effusus) şi Gramineae, (Oreochloa disticha, Nardus stricta, Poa granitica, etc.). Unde stânca este acoperită cu sol pe întinderi mai mari, întâlnim asociaţii de Cyperaceae (Carex curvula, C. atrata, C. canescens, C. dacica, etc.).

Locurile cele mai bogate în vegetaţie bună pentru păşunat se află în apropierea pădurilor, la limita de 1400—1600 m., pe suprafeţele puţin accidentate, zonă bine marcată de linia stâncelor. Această zonă are asemănare cu cea din Beschizi [2]), cuprinsă între altitudinea de 1300—1500 m. In unele locuri, limita inferioară se poate urmări până la 1300 m., deci ca în restul Carpaţilor Nordici [3]). Acestor zone le urmează nedeele, forme de teren domoale şi aşezate". Nedeile sunt alcătuite mai ales din asociaţii de Carex curvula, Festuca supina, Luzula spicata, de valoare mai redusă, păşunate de oi sterpe şi vite mari.

Etajul subalpin este în bună parte ocupat de tuferişe încheiate de dârzei (Pinus montana) şi jnepeni (Juniperus nana) care împiedecă păşunatul oilor. Ca să se vadă extinderea mare a acestor tufărişe amintesc cazul tipic al munte-

---

[1]) *Frid. Ratzel:* Antropogeographiesche Beträge. Zur Gebirgskunde, vorzuglich Beobachtungen über Höhengränzen und Höhengürtel. Leipzig 1895, p. 127. Alpenweiden und vorübergehende bewohnte Siedlungen. „Für die Region der Alpenweiden lässt sich, wie schon prof. Schindler hervorhebt. *(Schindler,* Kulturregionen und Ackerbau in den Hohen Tauern Z. 1888 s. 77) eine obere Granze schwer ziehen...".

[2]) *Wl. Kubijowicz:* l. c. p. 122.

[3]) *Wl. Kubijowicz:* Zyci pasterskie w. Wielkiej Fatrze. (Viaţa păstorească în Fatra Mare) (publicat în: Pripevky k. proveku, dejinam a narodopisu Slovenska. Sbornik archeologiského a národopisného odborn Slovenskiéhe Wlastievdného Muzea v. Brastilave za roc 1924—1931). A se vedea şi articolul din B. S. R. R. de Geografie. Tom. LI. 1932, publicat de Slemko Roman).

lui Runcul Frunzerilor, situat pe versantul de S al masivului, cu o suprafață totală de 595 jug. cad. din care dârzăii ocupă mai mult de ¾. Din această cauză se încearcă stârpirea lor, destul de anevoioasă, dârzăii bucurându-se de multă vitalitate. Singura lor valoare economică rezidă în combustibilul ce-l dau ciobanilor dela stânele așezate în regiunea înaltă. Tufișurile lor mai servesc la ocrotirea naturală a terenului de surpături și grohotișuri. Stârpirea se face prin pârjol și tăiere.

Direcțiunea regională silvică din Năsăud, în timpul din urmă studiază posibilitatea ameliorării pășunilor alpine din masivul Rodnei, precum și stârpirea dârzăilor în favoarea pășunilor. Acest plan de exploatare a început să fie pus în aplicare în munții comunelor Ilva Mare, Măgura, etc. [1]).

Din zona pășunilor alpine mai sunt de amintit și pășunile circurilor glaciare. Acestea prin expoziția lor favorizează deosebit desvoltarea vegetației. Aici găsim mai ales specii ale genului :Poa (Poa laxa, Poa alpina, Poa granitica), ierburi fragede și foarte bune pentru pășunat, ex. pe V. Lala. Circurile de pe versantul de Sud — după cum am amintit — prin expoziția lor, au pășuni mai substanțiale și de aceea sunt mai mult cercetate de oi, decât cele de pe versantul nordic, estic și vestic. Pe versantul nordic pășunatul mai este redus și din cauza climatului mai rece, ceea ce explică și faptul că suflăturile de zăpadă durează aici până târziu. Iezerele glaciare, prin umezeala ce o păstrează în jurul lor, favorizează de asemeni mult desvoltarea vegetației. Ele sunt centre importante pentru păstoritul vitelor sterpe, mioarelor, mieilor și vitelor mari. Oile cu lapte nu se pășunează în căldările glaciare, din două motive: în primul rând sunt departe de mutare, care se află la limita pădurii cu pășunea așa încât între două mulsori nu ajung să pască și să se întoarcă pentru a fi mulse; în al doilea rând pentrucă vegetația lor este păstrată mieilor plăpânzi cari au nevoie de hrană bună, ca să se poată „întrema". In cazurile când se află în apropierea circurilor glaciare dărzăi, se fac și colibi, ex. pe versantul de Nord, pe Gergeleu, Zănoaga Pietrosului, etc.

---

[1]) *Ing. V. Precup:* l. c. p. 13—14.

Desvoltarea vegetaţiei în circurile glaciare se mai datoreşte în mare măsură şi depozitelor compuse din argile, mâluri, care au proprietatea de a absorbi apele atmosferice şi a le reţine chiar şi în timpurile cele mai secetoase. —

Rezumând cele spuse în acest capitol găsim că păşunile au o importanţă foarte mare pentru păstorit. După natura plantelor, expoziţia faţă de soare şi formele de teren, se constituesc centre de valoare diferită pentru păşunatul vitelor. Astfel mai aproape de limita pădurilor şi în tăieturi păşunează oile cu lapte, căci aici vegetaţia este mai abundentă în sucuri necesare pentru producerea laptelui; pe când păşunile întinse şi seci, din regiunile superioare, formează hrana oilor sterpe.

Tot expoziţia faţă de soare şi formele de teren au determinat populaţia, din timpurile cele mai vechi, să întrebuinţeze pentru fânaţ versantul sudic al munţilor. Importanţa acestor versanţi este foarte mare, căci dacă nu ar exista forme domoale, cu păşuni alpine bune, unele comune sărace din Valea Someşului, lipsite de fânaţ şi teren agricol, ar fi nevoite să facă transhumanţă [1]).

Regiunile foarte înalte cuprind o zonă repulzivă păstoritului, datorită fie naturii stâncoase a reliefului, care nu permite fixarea vegetaţiei, fie abundenţei jnepenişului — care pe culmi şi locuri umbrite (dosuri) se întinde tot mai mult în detrimentul păşunilor. —

Ţinând seamă de formele de relief, expoziţia versanţilor şi natura păşunilor, se poate spune că limita superioară până la care se păşunează cu vitele, variază între 2200—2250 metri.

d) *Fertilitatea păşunilor.*

Urmărind repartiţia stânelor, şi în raport cu aceasta a animalelor la munte, vedem o dispropoţie considerabilă între numărul animalelor şi suprafaţa păşunilor. Valoarea economică a zonei păşunilor din regiunea muntoasă este dată nu

---

[1]) Aceasta mai este în legătură şi cu tipurile de proprietate. Vezi cap. Importanţa istorică a păstoritului...

numai de întindere, ci mai ales de calitatea vegetației. Pășunea cea mai fertilă se află în regiunea calcaroasă și a șisturilor cristaline. Sunt vestite pășunile regiunilor cu formațiuni cristaline, pe când cele așezate la altitudini mari, 1500—1600 m., cu formațiuni de gresii, au o valoare mult scăzută. Caz tipic se află pe muntele Fața Meselor, precum și pe muntele Bătrâna. Aici, din cauza formațiunilor de gresii, vegetația nu este atât de abundentă ca în restul masivului unde predomină rocele cristaline și calcaroase.

Păşunatul prea de timpuriu determină în mare măsură diminuarea fertilității pășunilor. Sunt numeroase comune cari își duc oile la munte încă la începutul lunii Mai, când terenul fiind insuficient uscat și vegetația puțin desvoltată, prin umbletul oilor, suprafețe întregi se transformă în câmpuri de noroi, iar vitele se îmbolnăvesc de febră aftoasă, cu numeroase cazuri mortale. Aceasta are ca urmare oprirea târgurilor și deci mari pierderi economice.

In regiunea de coline, populația ameliorează pășunile prin sistemul rotativ de culturi sau prin combinarea exploatării agricole-pastorale, pășunând în regiuni diferite, iar peste noapte dormind cu vitele în locuri îngrădite pentru a le gunoi. Prin mutarea staurelor oilor, după un interval de timp pământul din puțin productiv se transformă în pământ fertil.

Sistemul de mutare a strungei dintr'un loc în altul se întâlnește și în regiunea muntoasă, cu deosebire că aici nu se face cu intenția îmbunătățirii pășunii, ci din cauza noroiului mare ce se formează în timp de ploaie și care provoacă îmbolnăvirea oilor.

Pe locul de unde s'a mutat *„târla"* și *„staurile"* se desvoltă o vegetație mare de *„ștegi"*, urzici și *„brusturi"*, necăutată de oi. Această vegetație improprie păşunatului se desvoltă din cauza că nu se schimbă suficient de des *„târla"*, dintr'un loc în altul.

Pe munte se mai află suprafețe întinse acoperite cu șuvar și părul porcului, pe care nu se păşunează decât primávara, un timp scurt, cât vegetația se menține fragedă. Printr'o păşunare rațională, aceste suprafețe ar putea servi ca păşune bună în tot timpul verii.

Pentru a demonstra exploatarea nesistematică a păşunilor, dau mai jos câteva date relativ la păşunea comunei Parva [1]) Din aceste reiasă că dintr'o suprafaţă de teren de 4212 jug. cad., 208 sunt neproductive, la care adăugând suprafaţa ocupată de păduri, jnepeni, dârzăi, afiniş, merişori, ştevie, etc., pe o întindere de 671 jug. cad., rezultă că din întregul teritoriu al comunei, 871 jug. cad. sunt omise dela păşunat, dând 15% păşune alpină degradată din suprafaţa totală.

Rezultă de aici că deşi păşunea este în strânsă legătură cu natura solului, totuşi în raport cu suprafaţa totală a munţilor, se află foarte mult teren degradat, sau impropriu păşunatului, fie prin sterilitate completă, fie datorită ierburilor nefolositoare, care tind să ocupe suprafeţe din ce în ce mai mari. Suprafeţele acoperite cu vegetaţie bună pentru păşunat, se află mai mult răspândite în regiunea calcarelor şi a şisturilor cristaline şi anume pe faţa muntelui. Oile care păşunează aici, dau lapte mai mult şi mai gros, decât cele ce pasc pe dosuri. Din el se obţine deci mai mult unt şi brânză. Valoarea economică a păşunilor creşte cu atât mai mult, cu cât condiţiunile geografice favorizează desvoltarea vegetaţiei.

Ca asociaţii de plante mai caracteristice regiunii subalpine, pe sol calcaros sunt: Festucetum amethystinae, Festucetum sulcatae ssp. saxatilis, cu numeroase exemplare de Festuca Porcii şi alte ierburi. Pe sol silicios, tot în această regiune cresc: Festucetum rubrae cu Festuca ovina ssp. vulgaris şi Deschampsia caespitosa.

In cele ce urmează dau o listă a plantelor din Munţii Rodnei, indicând valoarea lor economică şi prezentându-le după altitudinea la care sunt răspândite [2]).

---

[1]) Datele le-am luat parte dela primăria comunei Parva, iar unele mi-au fost comunicate de dl. ing. Şuteu, dela Ocolul Silvic Salva-Năsăud.

[2]) Lista plantelor şi valoarea lor economică este luată din Herbarul Munţilor Rodnei, întocmit de dl. Nyárády, în vara anului 1932 şi depozitat la Muzeul Botanic din Cluj. Aduc şi pe această cale mulţumirile mele d-lui director Al. Borza şi conservatorului I. Nyárády.

Plante cu valoare economică [1]).

Regiunea montană 800—1250 m.

Trisetum flavescens, L. f. purpurascens (D. C.) Arcang. *1.*
Phleum pratense L. Timfotică *1.*
Phleum Michelii All. *1.*
Poa trivialis L. Suvar de munte *3.*
Poa Chaixii Vill. *2.*
Lolium perenne L. Zizanie *1.*
Glyceria plicata Fr. *2.*
Festuca pratensis Huds. *1.*
Festuca gigantea L. Vill. *2.*
Deschampsia caespitosa (L). Beauv. Şuvar, Târsoc. *3. A.*
Dactylis glomerata L. Golomăţ. *1.*
Cynosurus cristatus L. Peptănăriţă. *2.*
Calamagrostis arundincea L. Roth *3. A.*
Briza media L. Tremurătoare. *3.*
Arrhenantherum elatius (L). M et Koch *1. A.*
Agrostis tenuis Libth. Păiuş *2 A.*
Agrostis alba L. Iarba câmpului. *3.*
Eriophorum latifolium Hppe. *3. A*
Carex Pairaei F. Schultz ssp. Leersi F. Schultz *3.*
Carex silvatica Huds. Şuvar. *3.*
Luzula nemorosa (Poll) E. Mey. ssp. cuprina, Roch *2. A.*
Luzula campestris (L), D. C. ssp. multiflora (Ehr.) Ley. *2.*
Orchis maculatus L. *3.*
Listera ovata (L). R. Br. *3.*
Gymnadenia conopea (L) R. Br. Ură. *3.*
Rumex arifolius All. Măcriş ciobănesc. *3.*
Stellaria graminea L. *3.*
Silene vulgaris (Munch.) *2.*
Trollius europaeus L. typ. Bulbuci. *3. A.*
Thalictrum minus L. ssp. flexuosus Bernh. *3-otr.*
Ranunculus acer L. f. napelloides Barb. *3.*
Ranunculus acer L. f. latisectus D. C. Floare broştească. *2.*
Roripa silvestris (L) Bess. *3.*
Erysimum Wittmanni ssp. Czetzianum Bg. *3.*
Cardaminopsis Halleri (L) Hay *3.*
Capsella bursa pastoris *L. 2.*
Parnassia palustris L. *3.*
Potentilla erecta (L) Hamp. *2.*
Filipendula ulmaria (L) Maxim. *2.*
Vicia silvatica L. *1.*
Vicia cracca L. *1.*
Trifolium pannonicum L. *1.*
„ medium L. *1.*
„ hybridum L. *1. A.*
„ alpestre L. *1.*
Astragalus glycyphyllos L. Unghia gaiei. *2.*
Geranium silvaticum L. ssp. alpestre Schur. *2.*
Hypericum perforatum L. *3.*
Helianthemum ovatum (Viv) Dum ssp. grandiflorum (Scop), Schinz et Th. *3.*
Epilobium alpestre (Jacq) Koch.*3.*
Epilobium collinum Gmel. *3.*
Laserpitium latifolium L. Smeoaică *2.*
Chaerophylum cicutaria Vill. *3. A.*
Carum carvi L. *3.*
Astrantia major L. *2.*
Anthriscus silves tris (L) Hoffm. *3. A.*
Lysimachia vulgaris L. *3.*
Gentiana praecox A et I. Kern. *3.*
Thymus montanus, W. K. *2.*

---

[1]) Lista plantelor este aranjată după familii, iar numerile alăturate după numele speciei, indică valoarea economică: 1 = foarte bună; 2 = bună; 3 = mediocră. Plantele cari se găsesc sub formă de asociaţie sunt notate cu *A.*

Thymus chamaedris Fr. ssp. ovatus. Mill.
Satureja vulgaris (L) Fritsch. *3.*
Prunella vulgaris L. *3.*
Origanum vulgare L. *3. A.*
Galeopsis grandiflora (L) Mill. *3.*
Verbascum nigrum L. Captalan *3.*
Alectorolophus pulcher (Schur) W et Gr.
Veronica urticifolia Jacq. *3.*
Galium cruciata (L) Scop. *2.*
Galium verum L. *2.*
Campanula napuligera *Schur* (pseudolanceolata auct. mult. non Pant). *3.*
Campanula glomerata L. ssp. elliptica. Kit. *2.*
Hieracium Bauhinii Schultz. *3.*
Hieracium aurantiacum L. *2.*
Crepis paludosa (L) Munch. *2.*
Crepis conyzifolia (Gou) D. T. *2.*
Crepis biennis L. *3.*
Chrysanthemum rotundifolium W K. *3.*
Chrysanthemum leucanthemum *3.*
Cirsium oleraceum (L) Scp. Crăstăvel. *2.*
Cicerbita muralis (L) Wallk. *2.*
Centaurea mollis W. K. *3.*
Centaurea carpatica Porc. *3. A.*
Carduus personata (L) Jacq. *2.*
Aster alpinus L. *3.*
Achillea millefolium L. *3.*

Regiunea subalpină 1250—1700 m.

Sesleria Bielzii Schur *3.*
Phleum alpinum L. ssp commutatum, Gands. *1.*
Poa pratensis L. typica *1. A.*
Poa pratensis L. var. angustifolia L. *2.*
Poa nemoralis L. f. subcaesia Deg. Iarba deasă. *2. A.*
Poa media Schur. *1. A.*
Poa granitica B. Bl. var. pietrosuana Zap. *1.*
Poa annua L. Hiruşor. *1.*
Poa alpina L. *1.*
Oreochloa disticha (Wulf) Lk. *3. A.*
Milium effusum L. Ulişor. *3.*
Festuca sulcata (Hack), ssp. saxatilis Schur. *1.*
Festuca rubra L. *1.*
Festuca czarnohorensis Zap. — apennina gigantea. *1.*
Festuca Porcii Hackel, Păiuş *1.*
Festuca carpatica (Host) Dietr. *2.*
Deschampsia caespitosa (L) Beauv. Şuvar. *2. A.*
Avenastrum pubescens (Huds) Jess ssp. laevigatum, Schur. *1. A*
Avenastrum versicolor (Vill.) Fritsch Ovăsior. *1. A.*
Anthoxanthum odoratum L. Viţălar.
Agrostis rupestris All. *2. A.*
Agropyron caninum (L) R. et Sch. Pir pădureţ. *3.*
Poa alpina L. ssp. gelida Schur *1. A.*
Poa alpina L. typica *1.*
Festuca violacea Schleick. *2 A.*
Festuca supina Schur. *1. A.*
Festuca sulcata (Hack) Beck, ssp. saxatilis, Schur. *1.*
Festuca picta Kit. *1. A.*
Festuca appennina, De Nat. *1. A.*
Carex atrata L. *3.*
Carex capillaris L. *3.*
Carex leporina L. *3. A.*
Juncus trifidus L. *3.*
Juncus effusus L. Rugină. *3.*
Juncus alpinus Vill. ssp. carpaticus, Simli. *3.*
Salix Jacquini Host. Var Corongisuana Zap. *3.*
Melandryum rubrum (Weigl.) Opaiţa *3.*
Dianthus tenuifolius Schur. *3.*
Cerastium fontanum Bg. *2.*
Cerastium caespitosum Gilib. *2.*
Melandryum Zawadzkii (Herb) A. Br. *2.*
Cardaminopsis Halleri (L) Hay 2.

Arabis hirsuta (L) Scop. ssp. Hornungiana Schur. 2.
Hesperis matronalis L. ssp. candida Kit.
Saxifraga aizoides L. 2.
Sieversia montana (L) R. Br. 2. *A.*
Potentilla aurea L. 2. *A.*
Alchemilla alpestris Schm. 3.
Geum rivale L. Călţunu Doamnei. 2.
Trifolium strepens Cr. Trifoi mărunt *1.*
Trifolium repens L. *1.*
Oxytropis campestris (L) O. C. Luntricică. *1. A.*
Lotus corniculatus L. *1.*
Anthyllis alpestris (Kit) Heg. Vătămătoare. 3.
Linum catharticum L. 3.
Linum extraaxillare Kit 2.
Polygala amara L. 3.
Hypericum alpigenum. Kit.
Helianthemum ovatum (Viv.) Dum. ssp. grandiflorum (Scop) Schinz et Th. 3.
Helianthemum alpestre (Jasq). D. C. Mătăsoaie. 3.
Ligusticum mutellina (L) Cr. Brioală 3. *A.*
Heracleum simplicifolium Herbich. 3.
Heracleum simplicifolium Herbich.,
Chaeropyllum aromaticum L. Antonică. 2.
Bupleurum longifolium L. 2.
Bupleurum diversifolium Roch. Urechea iepurelui. 2.
Stachys alpina L. 2.
Satureja alpina (L) Scheele ssp. Baumgarteni (Sink) Briqu. 3.
Veronica Baumgartenii R et Schr. 2.
Pedicularis verticillata L. Vârtejul pământului. 2.
Melampyrum saxosum Bg. Cionmoiag. 2.
Euphrasia stricta Host. 3.
Veronica chamaedrys L. Şopârliţă. 2.
Plantago lanceolata L. Patlagină îngustă. 3.
Galium erectum Huds. 2. *A.*
Galium anisophyllum, Vill. 2. *A.*
Knautia longifolia W. K. Muşcată. Aracului. 2. *A.*
Scabiosa lucida Vill. 2.
Campanula persicifolia L. 2.
Phyteuma orbiculare L. Banică. 2.
Solidago Virga-aurea L. Splinuţă. 2. *A.*
Senecio sulfureus (Bg.) Simk. 2.
Senecio subalpinus Roch. 2.
Senecio glaberrimus (Roch) Simk. 2.
Scorzoneva rosea W. et K. Luceafăr, 2.
Hypochoeris uniflora Vill. Anghinaria oilor. 2.
Hypochoeris maculata L. ssp. carpatica (Pax).
Hieracium villosum Jacq. 3.
Hieracium cymosum L. 3.
Hieracium auricula Lam et D. C. Opintic. 2.
Erigeron alpinus L. Ochiu boului 2.
Erigeron acer L. Bunghişor. 3.
Chrysanthemum leucanthemum. ssp. saxicola (Koch) Briqu. 3.
Chrysanthemum corymbosum ssp. Chusii (Fisch) Hand. 2.
Centaurea Kotschyana Heuff. 2.
Arnica montana L. 2.
Anthemis Triumfetti (L) D. C. ssp. macrantha Heuff. 2.
Achillea lingulata W. K.
Leontopodium alpinum Cass. Floarea Reginei.
Leontodon aurantiacus (Kit) Rchb. 2.

Regiunea alpină 1700—2305 m.

Phleum Michelii L *1.*
Poa media Schur. *1. A.*
Poa alpina L. Firuşca şopârlelor.
Poa granitica B. Bl. var. pietrosuana, Zap. *1 A.*
Oreochloa disticha (Wulf.) Lk. 3.
Nardus stricta L. Părul Porcului. 3. *A.*
Deschampsia caespitosa (L) Beauv. Şuvar. 2. *A.*

Avenastrum versicolor (Vill.) Fritsch Ovăsior. 2.
Agrostis rupestris All. 2. *A.*
Festuca picta (Hack) Beck *1. A.*
Festuca appenina Dc. *1. A.*
Eriophorum latifolium Hppe. *3. A.*
Eriophorum Scheuchzeri Hppe. *3.*
Eriophorum vaginatum L. *3. A.*
Carex atrata L. *3.*
Carex canescens L. *3.*
Carex dacica Heuff. 2.
Carex fuliginosa Schk. 2.
Carex Lachenalii Schk. *3.*
Carex ridida Good. 2.
Luzula spadicea (A) Lam. 2. *A.*
Luzula silvatica (Huds) Gaud. 2.
Juncus triglumis L. *3.*
Juncus castaneus Sm. *3.*
Salix Jaquini Horst. *3.*
Salix Janquini Host. *3.*
Oxyria digyna (L) Hill. 2.
Silene nivalis (Kit) Rohrb. *3.*
Silene dubia Herb. *3.*
Cerastium fontanum Bg. 2.
Melandryum Zawadzkyi (Herb.) 2.
Sieversia montana (L) R. Br. 2. *A.*
Potentilla aurea L. 2. *A.*
Hypericum alpigenum Kit. *3. A.*
Helianthemum ovatum (Vill) Dum. ssp. grandiflorum Scop. 2.
Helianthemum alpestre (Jacq) D. C. Mătăsoaie. *3.*
Heracleum simplicifolium Herbich. 2.
Gallium aisophyllum Vill. *3. A.*
Phyteuma spiciforme Roch. 2.
Leontopodium alpinum Cass. 2.
Leontodon pseudotaraxaci. 2.
Leontodon aurantiacus (Kit) Rchb. *1.*
Taraxacum nigricans (Kit) Rchb. *1.*

Din lista acestor plante, cu valoare economică, diferită, reiasă că în regiunile Munţilor Rodnei, numărul lor variază astfel: în regiunea montană (800—1250 m.) dintr'un total de 81 plante studiate 16% sunt de calitate foarte bună, 33% bună şi 50% de calitate mediocră. In regiunea subalpină (1250—1700 m.) proporţia se prezintă astfel: dintr'un total de 114 plante studiate, 20% sunt de calitate foarte bună, 37% bună şi abia 24% mediocre. In regiunea alpină (1700—2305 m.), dintr'un total de 41 plante studiate 14% sunt foarte bune, 46% bune, 39% mediocre.

Rezultă deci că dintre toate zonele pastorale, cea mai bună pentru păşunat este regiunea subalpină, ceea ce se explică prin curenţii de mică altitudine care împiedică desvoltarea în înălţime a plantelor. La altitudinea de 2000 m., curenţii atmosferici fiind mult mai puternici decât în regiunea subalpină, plantele cu flori sunt împiedecate în desvoltarea lor, dar e favorizată în schimb creşterea cryptogamelor, de aceea nici nu se păşunează mult. Valoarea economică a păşunilor este în strânsă legătutră cu frecvenţa maximă a stânelor. Acestea sunt aşezate între altitudinea de 1250—1700 m., deci tocmai acolo unde se află elementele indispensabile aşezării lor: lemn, apă şi cele mai multe aso-

ciaţii de plante foarte bune pentru păşunat, ca de ex.: Poa annua, Poa pratensis, Poa granitica, Poa alpina, Festuca rubra, Avenastrum versicolor, etc. Lista plantelor ne îndrituieşte să credem, că păşunile din Munţii Rodnei s'ar preta foarte bine la o ameliorare sistematică, prin care ar putea fi ridicate printre cele mai valoroase păşuni din ţara noastră.

c) *Munţii de fânaţ şi de păşunat.*

Munţii Rodnei, prin poziţia şi prin formele lor orografice domoale, prezintă valoarea economică nu numai prin terenul exploatat ca păşune, ci şi prin fânul pe care-l oferă.

In Alpi [1]) şi Pirinei [2]), adunarea fânului pe munte este foarte răspândită, pe când la noi în Carpaţi se întâlneşte mai rar. In întregul şir al Carpaţilor şi în Munţii Rodnei este obiceiul de a se face fân, în deosebi de a ierna cu oile pe munte, întocmai ca în Alpi şi Pirinei. Cauza care determină populaţia unor comune să facă fân la munte, se datoreşte lipsei fânaţelor suficiente în oecumen. Neavând alt mijloc de existenţă decât creşterea vitelor, populaţia este nevoită ori să facă fân la munte, ori să-şi ducă oile pentru iernat în Câmpie, producându-se prin aceasta o transhumanţă locală.

In vremea din bătrâni obiceiul de a face fân şi a ierna la munte era mai răspândit, numărul oilor fiind mai mic. Azi turmele înmulţindu-se nu arareori se întâmplă să plece pentru iernat spre Câmpie, întocmai cum făceau Bârsenii în trecut [3]).

Fânul făcut în munte se deosebeşte de cel din zona fâ-

---

[1]) *Ph. Arbos:* l. c. p. 87.

[2]) *H. Cavaillés:* l. c. p. 102... „Beaucoup plus fréquemment, la montagne fournissait des foins. Sur ce point, les textes ne manquent pas, et le doute n'est pas permis. Dans toutes les vallées existaient sur les montagnes communes, des quartiers où la fauchaison était autorisée et régulièrement pratiquée...

Pag. 103. „Une charte d'Aulon (1347) fait allusion à ceux qui, n'ayant pas des prés s'en vont faucher sur la montagne... Le foin ainsi récolté était transporté, soit dans les étables du village si la distance le permettait, soit, plus communément, dans les granges des germs, où il était amassé, pour servir, pendant l'hiver, à l'entretion du betail. La montagne venait ainsi en aide à la prairie de fauche...

[3]) După spusele lui George Sârb 85 ani, Ani Ştefan 50 ani, Salva, Iov G. 89, Sângeorz, Gaftone George 60 ani din Salva.

naţelor, care se află la altitudini de 800—1000 m., — unde se întâlnesc şi *„casele în câmp"* sau *„sălaşele"* [1] — fiind de o calitate superioară. Zona fânaţelor dela poalele muntelui se păşunează primăvara, imediat după topirea zăpezilor, cu tot soiul de vite mari şi mici, până urcă la munte, pe la Sf. Gheorghe sau Rusalii. După urcarea vitelor, zona aceasta se păstrează pentru cosit, iar la întoarcerea din munte, serveşte pentru tomnatul oilor, afară de cazul când turmele rămân să tomneze pe munte.

Munţi de fânaţ au comunele: Nepos, Sângeorz-Băi, Rodna, Maieru, Poiana Ilvei, Parva, Măgura Ilvei, etc., folosindu-i uneori rotativ: într'o vară pentru păşunat, iar în alta pentru cosit. Munţii de iernat şi cosit sunt: Munceii Inşiraţi 1200—1300 m., la Est, Galaţi, 1600 m., Suhardu 1200—1300 m., Gagi 1100—1200 m., Preluci 1200 m., Ineu (la altitudinea 1300—1400 m.) [2], Dieci 1400 m., Mihăiasa 1600 m. [3], Pietrosu (lângă Vrf. Ţap) 1300—1400 m., Cişa 1300—1400 m., Duşi 1400, Muncelul 1300—1500 m., Porcăreţ 1100—1300 m., D. Oarghi 1100—1250 m., etc.

Primăvara de timpuriu consiliile comunale stabilesc munţii de fânaţ şi cei de păşune. Inainte de a se proceda la împărţirea lor, fiecare cap de familie, are dreptul să se înscrie la primărie cu anumite parcele, pentru un anumit munte. Ulterior se procedează la parcelarea muntelui în atâtea părţi, câţi oameni s'au înscris pentru muntele de fânaţ. Pentru parcelele înscrise, fiecare proprietar este obligat să solvească o taxă, din care se plăteşte impozitul muntelui. Suma ce revine capului de familie, variază după numărul oamenilor, care s'au înscris pentru respectivul munte şi după impozitul acestuia. Aşa de ex. în anul 1929 pentru muntele Suhardului, împărţit fiind în 300 parcele, s'a plătit o taxă de 30.000 lei, care repartizată pe numărul total al celor înscrişi a revenit câte 100—150 lei de cap de familie.

---

[1]) In Munţii Apuseni se numesc *„sălaşe"*, iar în Muntenia *„hodăi"*. sau *„odăi"*. Vezi articolul: *V. Mihăilescu*, Indicaţii pentru o anchetă asupra locuinţelor temporale (odăi) din Carpaţii Olteniei şi Munteniei. — Anuarul Soveja. An. VI p. 57.

[2]) Altitudinea ce-o dau pentru munţii de iernat, nu corespunde cu altitudinea maximă a muntelui, ci cu zona unde se iernează.

[3]) Se ierna numai în trecut. De asemeni în trecut erau mai mulţi munţi unde se ierna.

După terminarea înscrierii la parcelele respective, se fixează apoi ziua împărţirii şi cosirii muntelui, fiindcă nu se permite ca un proprietar să iasă înaintea altuia la fânaţ. Când timpul se pare potrivit, primăria ordonă ieşirea la munte, ceea ce de regulă se face în a doua jumătate lui Iulie. Aici se procedează mai întâi de către un delegat al primăriei, sau *„bătrânii satului"*, la stabilirea terenurilor de fânaţ. Incepe apoi licitaţia, de către grupuri şi nu de indivizi singuratici, a acestor terenuri, numite în limbajul localnicilor *„riduri"*. Grupurile formate din mai mulţi proprietari, au privilejul de a primi ridurile la care reflectează. După licitaţie se face parcelarea ridurilor, împărţindu-se în *„moine"* (parcele lungi), măsurate cu paşii, aţele dela opinci, măsura ochiului sau cu *„ruda"* [1]), astfel că fiecare proprietar primşte câte o parcelă, pe care o lucrează după plac.

Terminată împărţirea muntelui, se asociază câte 2—3 proprietari, care îşi fac fânul împreună şi-şi iernează tot împreună oile. De obicei, gazdele când iau parcele, se feresc de locurile *„năsalnice"* (rele), fiind greu de lucrat. Parcelele rele au avantajul că sunt mult mai mari decât parcelele din „locurile aşezate" şi că de pe ele se poate face fân mai mult.

In secolul al XVIII—XIX, se făcea mai mult fân la munte [2]), datorită faptului că oierii şi numărul oilor era mai mic şi se ajungea uşor la învoială atunci când se împărţea muntele. Mai târziu, numărul oilor, înmulţindu-se mult, munţii abia le ajungeau pentru păşunat.

Iernatul pe munte îngraşă locul, îmbunătăţindu-se prin aceasta şi păşunea. Ca să ajungă mai mult timp fânul la munte, locuitorii fac şi „aruncături" în pădure", constând din cetină de brazi tăiaţi, pe care o mănâncă oile la nevoie. Munţii

---

[1]) Ruda este un lemn lung de 5 metri.

[2]) In arhivele oraşului Năsăud se află foarte numeroase contracte de arendă a munţilor comunei Năsăud, dintre cari redau următoarele. „Nr. 1500 din 27/VII 1877: Comitatea Naseudu luandu asupraşi erecţiunea dă lui Ioan Sincanu în arenda spre folosintia de cositu şi de făcutu fenu pre véra anului 1866, Preluca aşia numita alui Cozonacu deni montele Sacá, carea Preluca o câştigatu în procesulu de conturbare în posesiunea cu Toader Beleiu din Rodna...".

„Publicu de licitare" Nr. 623, se face publicu de licitaţie pentru muntele Saca cu suma de 300 florini, în anul 1886 — 5 Martie de către comitetele suprem comisaru Ministerial d. d. Bistriţa, Năsăud".

de fânaţ, ai unor comune, se întrebuinţează şi pentru păşunat. Este interesant modul cu mîntrebuinţează comuna Măgura munţii: anume în 27 Mai, Măgurenii mână boii la munte, în Suhardu, care este rezervat pentru fânaţ. După două săptămâni, boii ies la vârf, pe zăpodii, iar ce rămâne din „gura boilor", adică din „târât" sau „păşunea boilor", „cruţă" pentru fânaţ. Locul rezervat pentru fânaţ este apoi îngrijit să nu fie păscut de oi. Adeseori, ei „contenesc" [1]) câte o parte din munte, ferind-o complet de a fi păscută, că astfel iarba pentru cosit să fie mai bună.

După ce se termină cu făcutul fânului, boii sunt coborîţi dela vârf sau dela nedee, în cosaştină, unde stau până la ziua Crucii (14 Septemvrie). După plecarea boilor în vale, oile tomnează şi ele pe acelaşi munte, unde stau şi peste iarnă uneori până la cei Patruzeci de sfinţi, adică la finea lunii Martie, când coboară în hotarul comunei.

Comunele cari nu fac fân la munte, iernează oile în zona fânaţelor. Când însă nu au fân suficient, oile sunt duse să ierneze în locurile unde se poate procura nutreţ.

Felul de a ierna la munte este foarte interesant, mai ales datorită faptului că regiunea de fânaţ se află la limita superioară a brădetului. Zonele de fânaţ, unde se iernează, corespund de obicei platformelor periferice din masivul Rodnei adică locurilor cu terenuri ceva mai domoale, unde se poate cosi.

Sunt foarte dese cazurile când o comună nu are păşune suficientă şi e silită să arendeze locuri pentru păşunat dela alte comune. Lipsa de păşune s'a observat îndată după războiul mondial. Inmulţindu-se mult populaţia la sate, oamenii nu se mai învoiesc să lase o parte din hotarul comunei *„imaş"* — pentru păşunat — şi alta de *„ţarină"*, ci au transformat întreg hotarul în ţarină, care cuprinde regiuni cu fânaţe şi culturi. Fiind transformat o parte din hotar în teren de culturi, urmează că populaţia este nevoită să-şi ducă oile şi vitele de timpuriu la munte. De unde înainte vreme se puteau văra în hotarul comunelor mii de vite, acum acest lucru nu mai e posibil [2]).

---

[1]) Conţenesc = păstrează, rezervează.

[2]) Acest sistem se află aproape la toate comunele. Astfel la Sângeorz, Salva, Năsăud, Coşbuc, Mocod, etc.

Urmărind influenţa factorilor sociali, vedem că în comunele agricole-pastorale, situate în regiunea inferioară a Văii Someşului Mare, numărul actual al animalelor, raportat la numărul actual al populaţiei, este în descreştere, faţă de numărul care se afla înainte de a fi rezervat întreg hotarul ca ţarină.

Pentru a putea trăi, neputându-şi duce toate vitele la munte, populaţia, a cărei existenţă e asigurată numai prin creşterea vitelor e silită să şi le dea în arendă Evreilor din Maramureş (aşa comunele: Rebra Mare, Rebrişoara, Parva, Runcul Salvei, Romuli, etc.), sau să cumpere păşune la Câmpie, pentrucă fiecare cap de familie nu are drept să ducă la vărat decât un număr de vite, proporţional cu terenul de fânaţ ce-l are în hotar, adică numai atâtea câte poate să ierneze [1]) cu fânul produs acolo.

Această transformare a vieţii pastorale este tot mai evidentă şi stă în strânsă legătură cu raportul numeric al populaţiei. Se abservă că terenurile de fânaţ se micşorează în favoarea culturilor, acolo unde condiţiunile climatice îi permit, pe când în apropierea pădurilor, terenurile cultivabile se măresc în detrimentul păşunilor. Unele comune, ca să evite neajunsurile ce rezultă din felul de păşunat, care este atât de anevoios în hotarul lor, cu sistemul de ţarină, au fost nevoite să reglementeze prin statute modul de a se păşuna [2]).

---

[1]) Comunele cari au munţi numeroşi, fiecare cap de familie poate să-şi ducă la vărat atâtea vite, câte vrea, ex. comuna Sângeorz, Ilva M., etc.

[2]) „Proces verbal dresat azi la 26 Martie 1933 la primăria comunală din Salva. Prezenţi: Sas Clement ca preşedinte, Fetinca Ion, ca secretar, Onul Iuliu, Sas Grigore, Gaftone George şi Furcea Nicolae, membrii de încredere, iar Sârb Gavrilă şi Filimon Ştefan, membri verificatori. Obiectul fiind mai jos desbătut pentru facerea unui statut, pe anul 1933 referitor la modul de păşunat (învoire) după cum urmează: 1. Cu ocazia ieşirii la păşunat de cum se duce zăpada să se ferească sămănăturile (trifoi, lucernă, râturi, holde, etc.), precum şi plantaţiile de ori ce fel, iar păşunatul dela olaltă să se facă până la 23 Aprilie (Sft. Gheorghe cel nou), atunci cu oile să se iasă de pe şes la dealuri, până în ziua de 1 Mai, adică o săptămână înainte de Sft. Gheorghe cel vechiu, iar dacă timpul nu va fi favorabil, se va îngădui până în 6 Mai, la Sft. Gheorghe cel vechiu, iar dela această dată fiecare să se ducă cu orice fel de vite pe păşunea lui proprie. 2. Acei cari au îngrădituri pe hotar, în timpul cât se va paşte în comun, atât primăvara cât şi toamna, vor îngădui a li se paşte şi lor grădinele în comun, dacă vreau ca şi ei să pască în comun, iar dacă nu se vor învoi la aceasta, atunci acei proprietari nu vor fi îngăduiţi a păşuna în comun ci numai pe locul lui propriu, în tot timpul

Strungă, colibă şi stauru mieilor, când sunt oile pe lapte (primăvara), în zona culturilor în terase (răzoare).
Parc, hutte et „staur" des agneaux allaités encore par les brebis, dans la zone des cultures en terrases.

Cort de primăvară în hotarul comunei Salva. Obiectele stânei: budacă, bărbânţă, căldare, găleată, trâmbiţă, etc.
Hutte de printemps près de Salva avec son outillage.

Clişee: *T. Morariu.*

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

„Colibă în furci" (mutare) pe muntele Mihăiasa (1650 m.).
„Coliba în furci" à Mihaiasa (1650 m.).

„Colibă în furci" sub Vrf. Petrii (1550 m.).
Bergerie primitive „în furci" Mt. Vrf. Petrii (1550 m.).

Clișee: *T. Morariu.*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITARĂ

Comunele de pe versantul nordic al masivului, versantul maramureşan, nu fac fân la munte ci iernează vitele în comună sau în zona fânaţelor. Dacă pentru păstorit joacă un rol însemnat munţii de fânaţ, în schimb pentru comunele care n'au munţi de fânaţ, este de mare însemnătate zona fânaţelor ce se află situată la poala muntelui, răspândite până la altitudinea de 1000—1200 m. In legătură cu zona fânaţelor — după cum am amintit — sunt şi emigrările la câmp, ceea ce se poate observa pe toţi versanţii masivului. Aceste fapte ne demonstrează că suntem în faţa unei transformări a felului de vieaţă strâns lgată de mijloacele de trai, deoarece oamenii din regiunile muntoase preferă să părăsească valea îngustă şi să-şi facă aşezări pe umerii şi locurile domoale, cuprinse în zona fânaţelor. Este de remarcat, cum un simplu fapt antropeografic, legat de zona fânaţelor şi de formele de teren, poate să favorizeze începuturile unor aşezări, adică a tipurilor de aşezări împrăştiate. Acest fenomen are influenţă asupra felului de exploatare a însăşi vieţii pastorale. De unde la început se făcea o exploatare colectivă, acum se poate observa, la unele comune, ca Rebrişoara, Parva, Leşu, etc., o

---

anului. 3. Cu privire la ieşirea la munte, orice soi de vite cu data de finea lunei Maiu toate să fie duse la munte, de pe hotar, şi să nu fie iertat a păşuna nici pe locul lor, decât acei proprietari cari au câte o vacă cu lapte sau capră, 2, acelora li se permite a păşuna pe locul lor însă dacă până la păşune au drum aşa ca să nu facă niciun fel de pagubă. In păşunile comunale, afară de păşunatul în comun, este strict oprit păşunatul în restul anului. 4. Cu privire la coborâtul dela munte, cu data de 15 Septemvrie, pot coborî vitele de jug, pentru a se putea cără, iar care vite vin şi se cară cu ele, pot cără însă fără a păşuna cu ele ci legate la jug, bun înţeles că şi dela data de 15 Septemvrie păşunatul să se facă numai pe pământ propriu. Căratul se va începe din partea aceea care cade în imaş, iar cine n'are de cărat în acea parte poate cără şi din alte părţi, însă lucrul esenţial este ca partea cu dealuri căzătoare în imaş să fie golită mai repede ca vitele cari coboară dela munte să aibă unde păşuna în comun, începând cu data între 20—25 Septemvrie. La car, sau după car, să nu se mai poarte alte vite decât cele înjugate. Oile pot coborî dela munte şi păşune pe partea golită căzătoare în imaş, cu data de 27 Septemvrie. 5. Se îngădue venirea dela munte la 5 Septemvrie a areţilor adică a berbecilor cu cari se va păşuna mai cu seamă pe lângă păşunile comunale şi în locuri largi, fără ca să pricinuiască pagubă. 6. Se interzice păşunatul cu oile pe teritoarele arătate mai jos: drumul cum iasă dela Bolotău, Dealul lui Belei şi apoi Cornul Făţăti, coborând pe culmea faţăti, până la cărarea la Bolovan, iar de acolo în linie dreaptă până la casa lui Grigore Butaci, continuându-se până la casa lui Grigore Timoce în Idieciu (Fufalău). Pe partea cealaltă, din valea Costişeţii pe Groapa Nosodeanului şi casa lui Ceuca Login în Dumbravă ca deacolo să poată avea vitele mari ceva păşune fiindcă este sat, iar cu data de 8 Noemvrie pot coborî şi oile

tendință de exploatare individuală, legată de familie și parcă o tendință de a da preferință, cel puțin la unele comune, vitelor mari în detrimentul celor mici.. Acest fapt este un fenomeu în curs, care abia acum începe să se desvolte mai intens.

Pentru comunele situate în regiunea mai joasă, cu forme de teren mai favorabile unde agricultura precumpănește fânațul, populația iernează vitele în hotarul altor comune, care se află situată chiar la poala muntelui. Tipic este cazul comunei Salva, ai cărei locuitori își iernează vitele, în mare parte, în zona fânațelor de pe V. Lușca Gersii, V. Telcișor sau chiar în Câmpie.

In legătură cu munții de fânaț și pășunat, mai sunt de amintit și numeroșii munți de tomnat. Obiceiul de a tomna se află menționat din timpurile cele mai vechi. Toponimia munților următori: Tomnatecul 1633 m. (versantul de N), altul mai la Sud 1937, Tomnatecul Vărăremlor 1700 m., sau chiar pe muntele Mihăiasa. Fruntea Pietrii, Suhardu, etc., ne arată că aceștia sunt munții în care se tomnează cu oile până cade zăpada, când turmele coboară în zona fânațelor pentru

---

să păşuneze şi la şes. 7. Măcelarii cari au brevet în regulă, pot să păşuneze pe locul lor propriu, cu vite mici, oi, până la 10, însă acolo unde au drum la păşune, ca să nu facă pagubă. 8. Referindu-ne la venirea vitelor din munte, cei care vor veni înainte de termenul fixat mai sus, să fie dus cu vitele înapoi pe cheltuiala lui. 9. Orice pagubă cauzată unui proprietaar se va preţui de către vigilii de ţarină până la suma de 100 lei, fără nicio taxă, iar dela paguba preţuită dela 100 în sus, să se preţuiască de către delegaţi cu plata unui muncitor. 10. Noi încredinţaţii din partea comunei, hotărîm cu unanimitate de voturi ca cele cuprinse în prezentul proces verbal să cadă în administraţia primăriei ca să se execute, iar la caz de neexecuţie cei vinovaţi să fie traşi la răspundere garantând cu averea lor proprie şi daţi în judecată. Cu privire la punctul 1 se statorniceşte ca cei cari se vor împotrivi celor amintite, vor fi pedepsiţi a plăti paguba, taxa mânatului, statorindu-se la vite mari la comună 5 lei, întâia oară, a doua oară 10 lei, a treia oară 20 lei şi aşa mai departe, multiplicându-se cu 10 lei de fiecare dată. La oi, capre, miei, cu 1 leu, întâia oară, a doua oară cu doi lei, a treia oară cu 4 lei şi aşa mai departe, multiplicându-se cu dublă de fiecare dată. La celelalte puncte arătate mai sus se aplică aceeaşi pedeapsă amintită, cu aceea ca în timp de noapte, pedeapsa să se aplice dublu, ori la care soiu de vite. Drept pentru care s'a dresat prezentul proces-verbal. D. C. m. s. Preşedinte: Sas Clement; membrii: ss. Onul Iuliu, Sas Grigore, Gaftone George, Furcea Nicolae; Secretar: Ion Fetinca. Membrii în comisie prezenţi: Corbu Traian, Furcea Ilie, Ştefan Piciu, Pop Nicolae, Sas Roman, Gavrilă Vasile, Ceuca Iuliu, Lavid Gavrilă, Brânduşă Vasile, Catarig Dumitru, Urâte George, Gavrilă Ioan. Membrii verificatori: Sârb Gavrilă, Filimon Ştefan. Pentru conformitatea copiei, Salva la 2 Aprilie 1933. Primar comunal ss. Ioan Naşcu".

iernat, sau rămân mai departe în munte. Unele comune, ca Maieru, afară de munţii pentru tomnat şi iernat, au munţi cari poartă numele de Văratic (se află lângă Vrf. Ineu). Este un munte puţin accidentat, ceva mai călduros decât ceilalţi de pe versantul nordic, care a primit această numire, fiindcă de obicei se văra pe el, deci nu se folosia pentru iernat.

In urma acestor două categorii de munţi: de fânaţ şi păşunat, rezultă o foarte interesantă mişcare periodică a animalelor. Astfel după tabloul I, se vede că vitele care stau mare

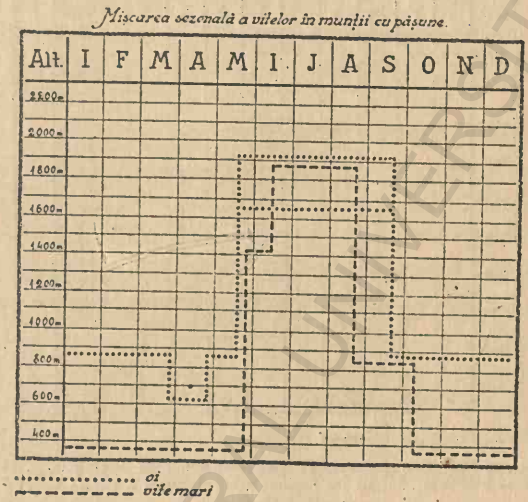

Fig. 6. Migration saisonnière des transhumants (moutons..... et bêtes á cornes.....) dans les paturâges montagnards.

parte din an în comună (la alt. de 300—500 m.), urcă la începutul lui Mai la munte, în zona fânaţelor; de aici, către finea lui Mai urcă la 1200 m., în munţii de fânaţ, unde stau 2 săptămâni, ca apoi să se stabilească la 1500—1600 m., unde rămân până la începutul lui Septemvrie. Toamna mişcarea se face invers, spre zona fânaţelor şi hotarul comunei.

Ceva deosebit de această mişcare a vitelor mari este mersul sezonal al oilor; ele stau la munte, la al altitudinea 1100—1400 m., timp de cel puţin 5 luni, adică până pe la jumătatea lunii Mai, când coboară în zona fânaţelor. Aici rămân puţină vreme, doar până la finele lunii Mai, când urcă din nou la altitudinea de 1500—2000 m., unde stau până

toamna târziu, până la căderea zăpezii. Cu căderea zăpezii coboară în hotar, în zona de fânaţe unde rămân până ce totul este acoperit cu omăt şi când urcă din nou la munte, pentru iernat.

Cu totul alta este mişcarea vitelor în comunele care au munţi şi de vărat şi de iernat. Se observă aici, că oile stau în zona fânaţelor 7 luni din an, iar restul la munte. Vitele mari nu stau la munte decât 3—4 luni. (Tabloul II).

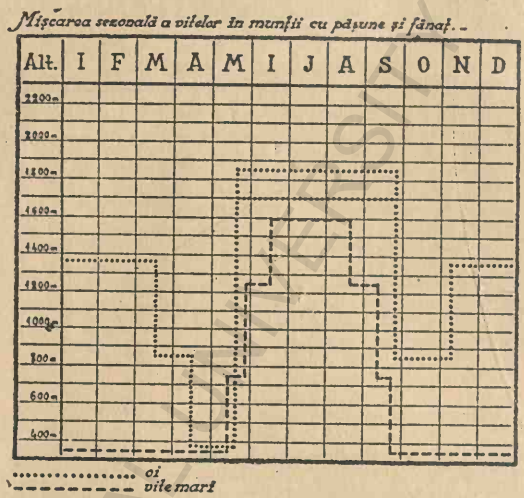

Fig. 7. Migration saisonnière des transhumants (moutons..... et bêtes à cornes..... dans les régions montagneuses à pâturages et à prairies de fauche.

Toată mişcarea aceasta sezonală este în strânsă legătură cu păşunea alpină, pe care prof. Emm. de Martonne o caracterizează atât de bine: „Toată frumoasa vegetaţie alpină, nu împodobeşte Carpaţii decât una sau două luni de zile cel mult, florile sunt aproape toate vestejite la finea lui Iulie şi August, iarba uscată formează o pajişte alunecoasă şi periculoasă pe coastele repezi. Nimic mai trist şi mai monoton nu ş'ar putea închipui cineva, decât vârfurile golaşe şi pleşuve ale acestor munţi. Ei sunt cu adevărat o lume aparte, care nu se poate asemăna nici cu Alpii şi nici cu Pirineii, dar nici cu Jura, căci orice vieaţă a dispărut. Ultimele stâni sunt aproape de marginea pădurii; turmele pasc în ocoalele obişnuite, nimic nu însufleţeşte vârfurile decât sborul vreunui

vultur, planând deasupra văilor, sau saltul vreunei caprenegre, peste creste, sărind din piatră în piatră“ [1]).

Acelaşi aspect, pe care-l descrie d-l de Martonne, se întâlneşte şi în masivul Rodnei, afară de cei câţiva munţi de iernat, a căror linişte este tulburată de cele câteva turme, cari iernează pe ei.

2. Modul de păşunare a munţilor.

Dacă păşunea alpină din Munţii Rodnei nu prezintă o valoare economică suficient de mare în raport cu suprafaţa masivului, aceasta se datoreşte în primul rând modului de exploatare.

In Munţii Rodnei se pot distinge două sisteme de păşunare: întâiul, păşunarea iraţională, disparată pe întreg muntele, foarte răspândită; al doilea, cu centre de păşunat.

In primul sistem păşunatul se face neregulat, pe întreg muntele, fără să existe parcelări pe care să se păşuneze succesiv. Se rezervă doar mici porţiuni de păşune, în apropierea stânei, numite *„porneli“*, unde se trimit să cineze oile cu lapte, după ultima mulsoare. Vitele mari şi oile sterpe, n'au acces aici, fiindu-le destinată păşunea din zona „nedeelor“, unde din cauza prea marei depărtări, arareori ajung să pască şi oile cu lapte, care trebue să se întoarcă pentru mulsoare la stână, de trei ori pe zi. Caprele şi uneori chiar oile, păşunează în tăieturile de păduri, *„săhelburi“*, cu vegetaţie bogată.

Felul acesta de păşunare se află pe toţi versanţii munţilor Rodnei şi urmarea este, că mare parte din păşunea alpină nu se poate utiliza pentru oi, din cauza îmbătrânirii vegetaţiei, spre exemplu şuvarul şi părul porcului. Prin felul acesta nu se poate îngrăşa păşunea, ceea ce are importanţă foarte mare.

In Carpaţii Meridionali se disting deosebite trepte pentru păşunat. Astfel oile cu lapte sau mânzările stau la stână, păşunând zona din apropierea pădurilor; urmează la o oare-

---

[1]) *G. Maior:* l. c. p. 199, reproduce acest pasagiu din lucrarea prof. de Martonne: La Valachie.

care depărtare mioarele, care pasc în împrejurimi şi se reîntorc seara la colibă, iar în locurile mai îndepărtate pasc sterpele şi mieii, care cutreeră nedeele; şi păstorii îşi au coliba situată la înălţimea aceea [1]). In munţii Rodnei, sistemul acesta de păşunat — oile sterpe în regiunea superioară a păşunii — este foarte puţin răspândit. Se întâlneşte doar în câteva locuri pe versantul de Nord, în circurile glaciare.

Al doilea sistem de păşunare este cel rotativ, adică cu mai multe centre de păşunat.

Până pe la 1914, când vărau Bârsenii în Munţii Rodnei, ei obişnuiau să păşuneze foarte raţional. Impărţind muntele în mai multe parcele, aveau centre de păşunat, pe care se păşuna rotativ. Principiul lor era ca vitele să umble cât mai puţin, să nu-şi piardă timpul în căutarea hranei. Păstorii actuali poartă mult oile, le fugăresc şi prin aceasta ele nu numai că nu au timp să se hrănească şi în consecinţă dau lapte puţin, dar în acelaşi timp şi slăbesc.

După terminarea hranei într'un loc, Bârsenii treceau pe altă parcelă, lăsând astfel posibilitatea să otrăvească iarba pe parcela părăsită. In acest fel nu se putea întâmpla să rămână părţi întregi de munte cu iarbă „horşti" sau „scradă", adică rămasă din an în an, cum se găseşte în sistemul localnicilor de azi. Pe versantul maramureşan, se mai foloseşte şi azi la unele stâni păşunatul rotativ, aşa de exemplu caii pasc pe *„bătătura boilor"*.

O îmbunătăţire a păşunilor a experimentat Ocolul Silvic din Rodna [2]), prin crearea de stâni model, în muntele Suhardu la 1200—1300 m. altitudine. Populaţia comunei Sângeorz, Măgura, Sant, după indicaţiile acestei Direcţiuni, a introdus de câţiva ani, sistemul de păşunare cu oprire, adică pe parcele. Urmările sunt îmbucurătoare, căci pe când înainte întrebuinţau tot muntele pentru păşunat, acum, împărţind muntele în parcele se păşunează alternativ, cu vite mari şuvarul îmbătrânit, iar cu oile revin la aceleaşi parcele după

---

[1]) *G. Marinescu:* Câteva observări asupra stânelor şi colibelor din Parâng. Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie. Tom. LI—1931. Buc. 1933, p. 378—383.

[2]) D-l *Ing. Stieber*, mi-a comunicat multe date în legătură cu ameliorarea păşunilor, ocupându-se special de ele. Deasemeni Direcţiunea Silvică Năsăud a întocmit şi un plan de raţionalizare a vieţii pastorale.

ce sunt otăvite. Prin aceasta, iarba nefolosibilă se împuţinează şi păşunile se ameliorează. Felul acesta de păşunare mai are şi alt avantaj: oile nefiind silite să parcurgă distanţe mari şi având hrană suficientă la dispoziţie, laptele lor sporeşte mult. Economia model de pe muntele Suhardu şi Rotunda a dat rezultate înbucurătoare, nu numai prin foloase economice mai mari, dar în acelaşi timp vitele au fost mult mai grase decât pe alţi munţi, unde nu există acest sistem de păşunat.

Pe lângă factorii amintiţi, neajunsul păşunilor alpine din Munţii Rodnei, se datoreşte în mare parte şi exploatării iraţionale a acestor. Botanistul Scheffer [1]) făcând o comparaţie între păşunea munţilor Rodnei şi cea din munţii Cehoslovaciei, constată că păşunea alpină dă mai multe foloase economice în Cehoslovacia, unde se coseşte şi se păşunează, decât la noi. Păşunatul de acolo se face mai raţional, pe când sistemul din masivul Rodnei, are ca urmare îmbătrânirea ierburilor, care putrezind dau naştere unui strat întreg de humus, îndepărtând astfel solul de subsol, ceea ce cauzează o slăbire a vegetaţiei şi o schimbare a florei [2]) însăşi.

Rezultă că din aceste două sisteme de păşunat, cel mai raţional este cel care se întrebuinţa de Bârseni, cu centre de păşunat rotativ, pe diferite parcele, sistem care se practică şi în Alpi [3]). Avantajul constă nu numai în ameliorarea păşunilor alpine, ci şi în evitarea de a purta mult vitele în căutarea păşunii. Dacă va fi urmat exemplul comunelor Sângeorz şi Măgura, care au introdus sistemul de păşunat rotativ, puterea hrănitoare a păşunii va creşte îndoit, iar foloasele economice vor fi şi mai evidente.

---

[1]) Botanistul *Dr. Scheffer*, din Brastilava, a făcut cercetări botanice în Munţii Rodnei, în timpul verii anului 1932.

[2]) Datele acestea mi-au fost comunicate de d-l Ing. Stieber, care păstrează note de ale botanistului Scheffer.

[3]) *Ovid Densuşianu:* Din istoria migraţiunilor păstoreşti la popoarele romanice. Extras din Bulet. Soc. filologice III. 1907, p. 11. (după Chebrand p. 92): „pendant l'alpage... les troupeaux... moment de chalet en chalet épuisant les paturages au fur et à mesure qu'ils arrivent à maturité".

3. Repartiția pășunilor și pădurilor din regiunea muntoasă și de dealuri; importanța lor pentru păstorit

Răspândirea stânelor, numărul oilor și vitelor mari, stă în strânsă legătură cu întindera pășunilor și pădurilor. Densitatea populării muntelui depinde în mare parte, de posibilitatea comunelor de a-și ierna vitele, și de numărul munților ce posedă fiecare comună.

Pășunile cele mai extinse se află pe versantul de Sud al masivului. Versantul nordic are pășuni mai puține, locul lor fiind ocupat de păduri. Faptul acesta determină și ocupația locuitorior de pe acest versant. Astfel în comuna Borșa, dintr'o populație totală de 11.477 locuitori, 2500 se ocupă cu exploatarea lemnului, sunt așa numiții *„butinași"*, iar cu creșterea vitelor se ocupă abia 1024.

Populația de pe versantul sudic are ca ocupație principală creșterea vitelor și agricultura; foarte puțini dintre locuitori se îndeletnicesc cu exploatarea lemnului.

Pășunile de pe acest versant se află răspândite sub forma unor fășii late între diferitele izvoare, pe spinările munților sau pe umerii văilor. Adeseori pășunile sunt despărțite unele de altele prin păduri; astfel este cazul muntelui Bârlea 1628 m., Muncelul 1703 m., Suhardul 1300 m., etc., care sunt izolați aproape în întregime de restul munților, prin pădurile întinse ce-i acopere.

Intre suprafețele pășunilor alpine din masivul Rodnei și între suprafețele acoperite cu păduri se poate observa o proporție. Din exemplele care abundă încrestez următoarele date:

Valoarea și extinderea pășunilor crește cu cât înaintăm dela Sud spre Nord, tocmai contrariu de ceea ce observăm în Alpi, unde valoarea lor crește dela Nord la Sud [1]).

Suprafețele de pășunat încep imediat la limita superioară a pădurilor, unde vegetația lemnoasă este împiedecată în creștere prin climatul mai rece și prin frecvența vânturilor puternice. Urmărind extinderea lor în altitudine, observăm că întreaga coamă principală a muntelui este acoperită de pă-

---

[1]) *Ph. Arbos*, I. c. p. 63.

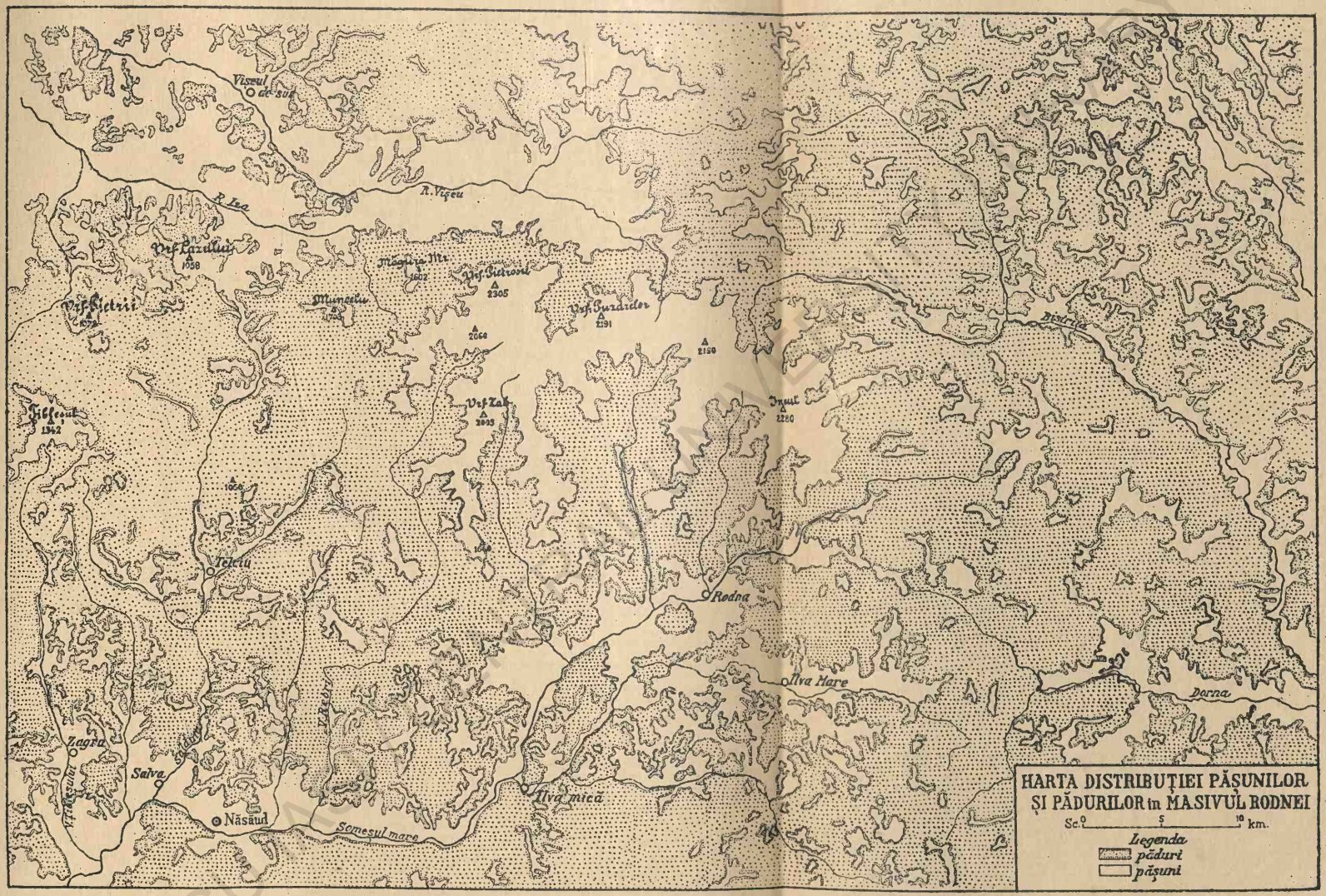

Carte de la distribution des pâturages et des forêts dans le massif du Rodna

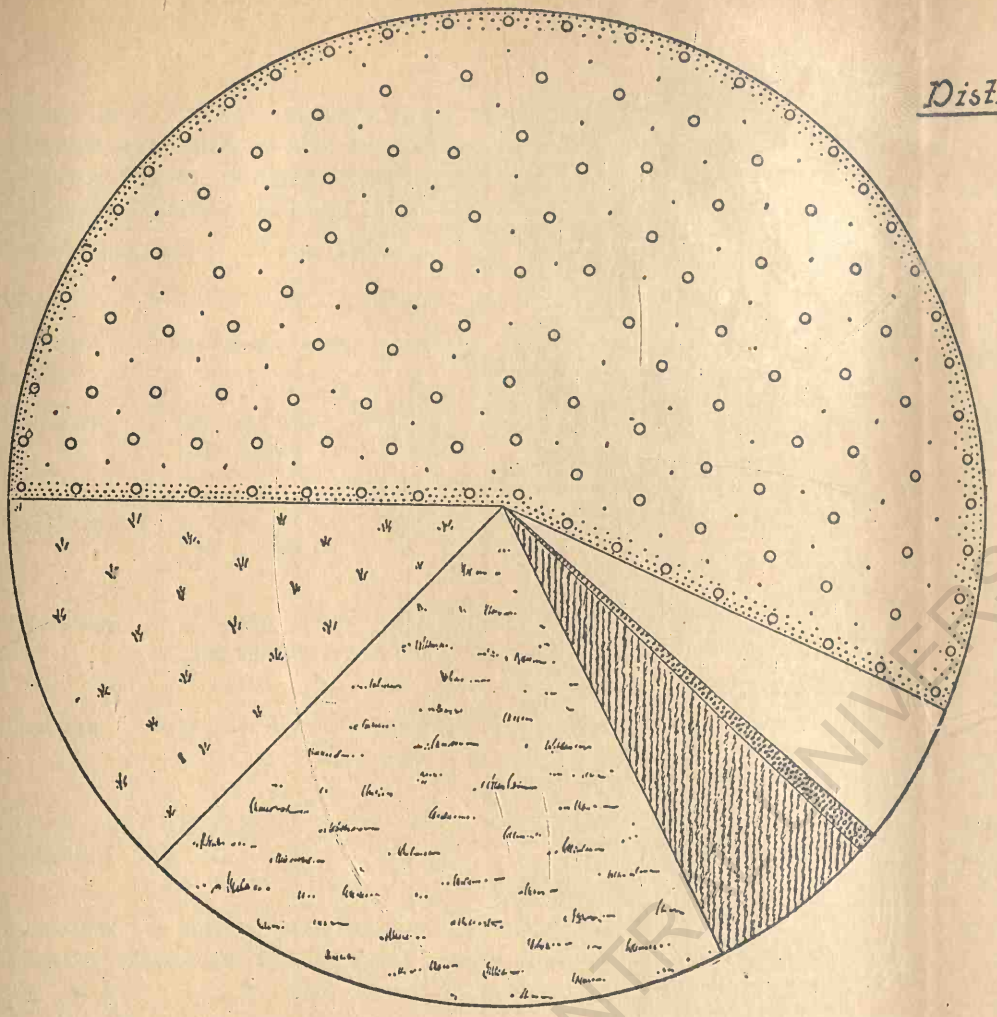

Distribuția suprafețelor de teren pe hotarele comunelor Borșa și Săcel

Comuna Borșa

Supraf. totală 82.583 j

Suprafața păduri	= 46.844 j	=	57,115 %
„ fânațe	= 10.685 j	=	12,677 %
„ pășuni	= 16.409 j	=	19,868 %
„ arabil	= 4.613 j	=	5,476 %
„ grădini	= 57 j	=	0,066 %
„ neproductiv	= 3.967 j	=	4,798 %

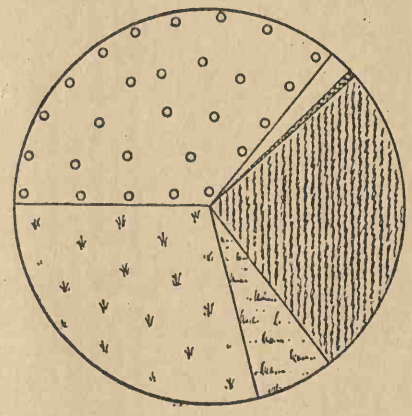

Comuna Săcel

Supraf. totală 13.881 j

Suprafața păduri	= 5403 j	=	38,00 %
„ fânațe	= 4088 j	=	29,00 %
„ pășuni	= 810 j	=	5,50 %
„ arabil	= 3681 j	=	26,11 %
„ grădini	= 14 j	=	0,09 %
„ neproductiv	= 244 j	=	1,30 %

Fig. 40. La distribution des terrains dans les communes Borșa et Săcel.

BCU IAȘI / CENTRU... UNIVERSITY LIBRARY

şuni, pe când versanţii şi văile sunt împădurite. Maximum de extindere a păşunii se află în partea vestică, aşa în Bătrâna, Lespedea, Coasta Neagră, Buhăescu, etc. In timpul din urmă suprafaţa păşunilor dinspre Sud este în creştere prin despăduririle treptate ce le fac ciobanii în timpul cât stau cu oile

Muntele	Suprafaţa totală	Păşune	Pădure	Neproductiv
Oprişasca	1267 jug. cad şi 1440 stânjeni	421 jug. 800 st.	846 jug. c. 640 st.	
Ob. Strâmbii	3100 jug. cad şi 900 stânjeni	1100 jug. 500 st.	2000 jug. c. 400 st.	
Cucureasa	1376 jug. cad şi 369 stânjeni	232 jug. 592 st.	1141 jug c. 1367 st.	
Basaraba	1271 jug. cad	207 jug. 100 st.	752 jug. c. 1500 st.	11 jug.
Rantea-Lucăceasa	2411 jug. cad	763 jug. 900 st.	1630 jug. 200 st.	

la munte. Pe suprafeţele despădurite se întâlnesc şi regiuni abrupte, cunoscute de păcurari sub numele de *„hreaduri"* sau *„hrape"*, pe care din cauza numeroaselor grohotişuri nu se poate păşuna.

Pe versantul sudic se găsesc răspândite în mijlocul pădurilor, la altitudinea de 1200—1100 m., numeroase poieni care fiind lărgite în continuu, se transformă din păşuni în zone de fânaţ şi culturi. Cazuri tipice avem pe versantul stâng şi drept al Văii Anieşului, precum şi pe versantul sudic, în prelungirea piciorului Priporul Pietrii Albe (1202 m.), unde prin defrişare s'au deschis câmpuri pentru păşunat dar pe care acum se face agricultură. Ca urmare, în aceste poieni, atât pe versantul stâng al Văii Anieşului cât şi pe versanţii Văii Mării se află aşezări izolate, la altitudinea de 1100—1300 metri. In Săhelbul Mihăiasa, într'o poiană rezultată prin de-

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

frişare, la altitudinea 1200—1300 m., se cultivă cartofi şi orz. Acelaşi lucru şi pe Rotunda. Inceputul de culturi la altitudine, are mare importanţă economică, căci fiind în jurul stânelor procură alimente pentru ciobani.

Păşuni alpine sub formă de poieni se întâlnesc pe versantul drept al văii Rebra. Muntele Bârlea pe versantul sudic,

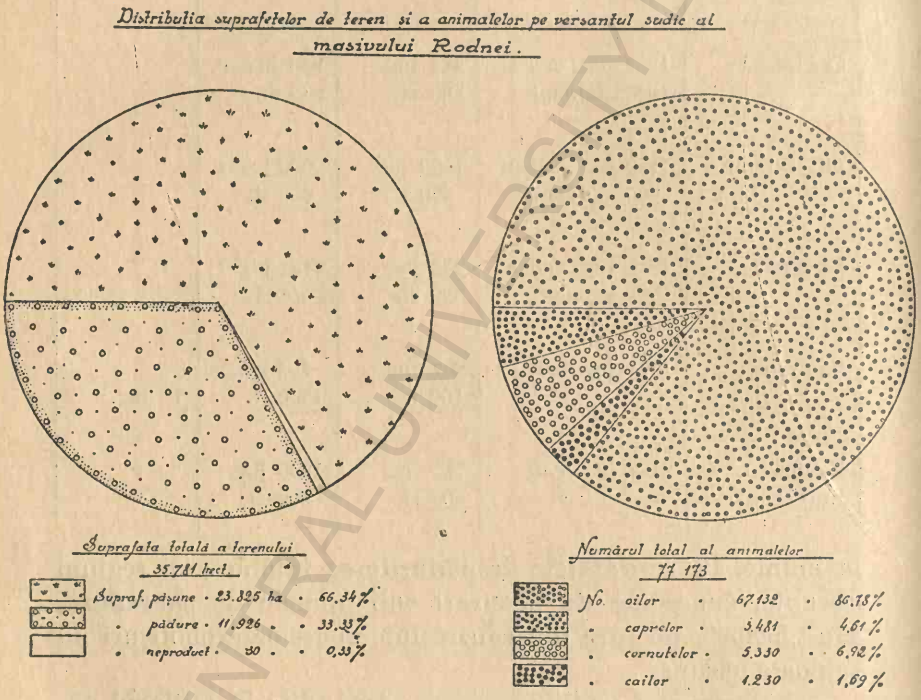

Fig. 8. La distribution des pâturages, des forêts et des animaux sur le versant sud de Rodna.

începând dela altitudinea de 1400 m., până la altitudinea de 1150 m., este complet despădurit, iar locul vegetaţiei lemnoase este ocupat de păşuni.

Pe versantul nordic al masivului Rodnei poienile sunt mai puţine. Aici păşunile sunt răspândite pe picioarele de munte. Astfel, cele mai întinse şi mai căutate locuri pentru păşunat sunt pe Piciorul Ancului, 1546 m., Piciorul Moşului 1600 m., cu o suprafaţă de 401 jug. cad. 1522 stânjeni păşune, Prelucile Gagii cu 819 jug. cad., păşune, Piciorul Pleşcuţii

BCU MISCENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1627 jug. cad. etc. Răspândirea păşunilor pe picioarele de munte influenţează asupra aşezării stânelor.

Pe versantul nordic păşunile sunt foarte reduse şi ca suprafaţă şi ca răspândire. Cele mai extinse sunt în regiunea Ştiol, 1613 m., cu suprafaţa totală de 1310 jug. cad. 662 st., sau a Petrosului cu Buhăescu, ce trece ca suprafaţă peste 2000 jug. cadastrale. Ele nu au valoarea celor de pe versantul sudic al masivului şi nici despăduririle nu sunt atât de mari. In

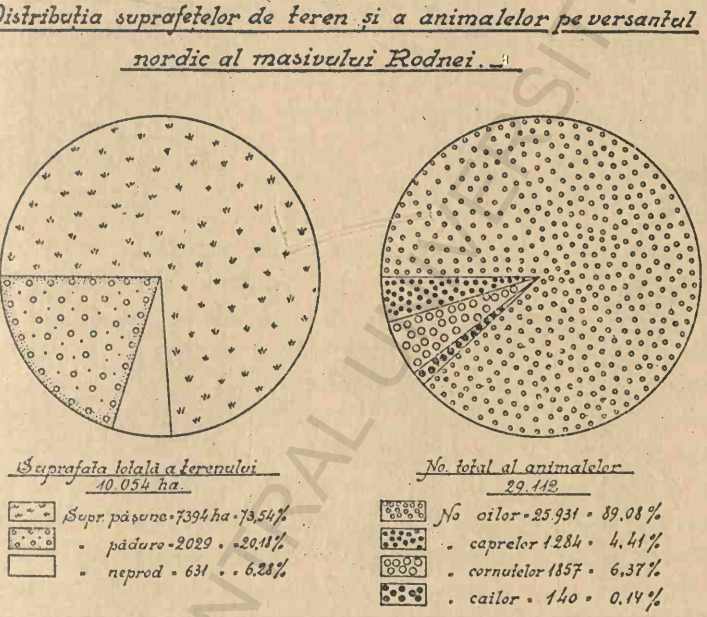

Fig. 9. La distribution des forêts, des pâturages et des animaux sur le versant Nord de Rodna.

restul masivului, deci în afară de versantul nordic, păşunile pot fi urmărite fie sub formă paralelă cu direcţia cursului apelor, fie în lungul coamei principale, cu direcţia Est-Vest. Lungimea păşunii aici este suficient de mare. Astfel între Rebra şi Valea Cormaia, începând din muntele Duşului, 1131 metri, trecând prin Craia, 1660 m., Detunata, 1754 m., Vrf. Paltinului 1788 m., Vrf. Ţapu 2003 m., Vrf. Petrişului 2022, Ob. Rebrii 2056 m., Vrf. Petrosu 2305 m., păşunea are o lungime generală de 20—25 km. şi o lăţime ce variază între 2—3

km. Bineînţeles continuarea se poate urmări pe versantul opus al văilor, corespunzând aceluiaşi nivel.

In privinţa răspândirii păşunilor şi pădurilor pe versanţii masivului, se observă o disproporţie considerabilă. Suprafaţa aproximativă a păşunilor de pe versantul sudic este de 23.825 hectare, iar a pădurilor de 11.926 hectare, pe când

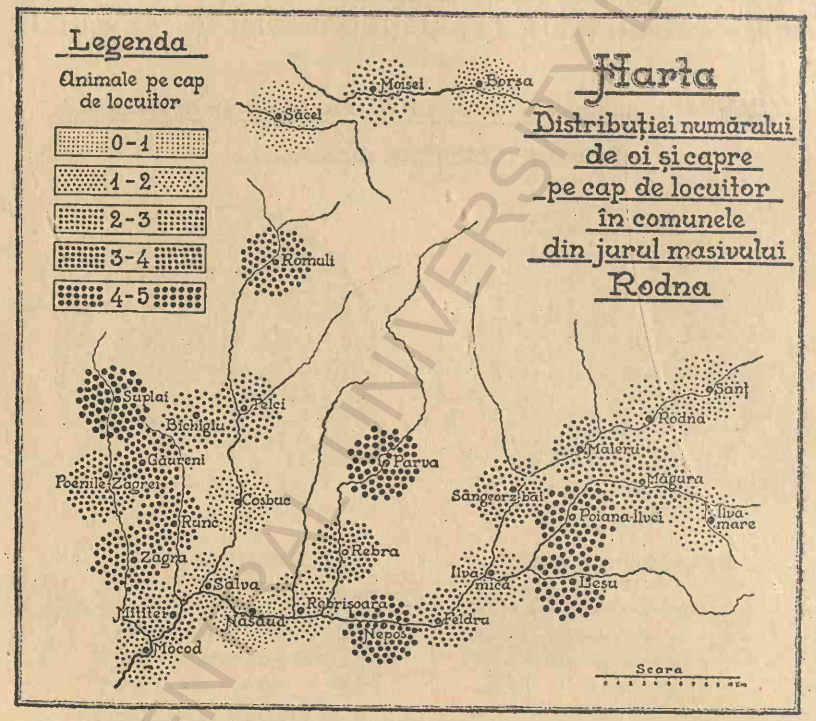

Le nombre des animaux (moutons, chèvres), dans les communes situées autour du massif de Rodna.

pentru versantul nordic, păşunea are o suprafaţă totală de 7394 hectare, iar pădurea de 2020 hectare [1]).

Din comparaţia ambelor diagrame reiasă, că păşunile ocupă 60 procente din întreagă suprafaţa muntelui, iar răspândirea pădurilor este de 30—40%. Este de relevat, că suprafaţa pădurilor care intră în administraţia Direcţiei silvice

[1]) Datele relative la suprafeţe le-am luat dela serviciul cadastrului din Cluj, iar unele pentru a-mi reconfirma exactitatea mi-au fost comunicate şi de primării.

din Bistriţa şi fac parte din masivul Rodnei, este mult mai mare decât suprafaţa păşunilor, atingând 70% [1]).

Numărul animalelor se repartizează după suprafaţa şi răspândirea păşunilor. De obiceiu, însă numărul cel mai mare de animale trimise pentru vărat nu este atât în legătură cu suprafaţa cea mai mare de păşunat, cât mai ales depinde de natura păşunilor şi de posibilităţile comunelor respective de a-şi ierna vitele.

Astfel Maieru, comună tipic pastorală, are păşuni la munte cu o extindere de 3891 jug. cad., iar numărul vitelor duse la păşunea alpină este de 6180 capete. Păşunea şi zona de fânaţ aflătoare în hotarul comunei este de 5825 jug. cadastrale, mai mult decât îndoitul terenului arabil (2505 j. c.), totuşi fânul din hotar nu este suficient pentru iernarea vitelor, de aceea locuitorii sunt siliţi să facă fân la munte. Densitatea răspândirii animalelor pe munţii de păşunat ai comunei este în general foarte mică, menţinându-se de obiceiu între 2—10 animale pe 1 hectar, cum e cazul pe muntele Rabla, cu 3 animale la hectar, Ineu 1—2, Cişa 2, Gagi 1—2, Dieci 5, etc. O densitate mai mare se află în regiunile cu vegetaţie abundentă, unde predomină calcarele, sau pe munţii din imediata apropiere a hotarelor comunei. In restul munţilor densitatea e şi mai mică, din cauza suprafeţelor rezervate pentru fânaţ. Comuna Feldru, deşi are o suprafaţă de păşunat mult inferioară comunei Maieru (2391 jug. cad. 740 st.), totuşi trimite pentru vărat la munte 6800—7000 capete [2]). Aceasta, pentrucă muntele Cucureasa, aparţinător comunei, prin vegetaţia abundentă şi de calitate, dă hrană la 15 animale pe hectar; Vâlfa la 10, Preluca la 8, etc., ceea ce se explică şi prin poziţia favorabilă a umerilor periferici de 1300—1400 m., nivel la care se află în unii munţi ca de ex. Cucureasa, limita pădurilor. De asemeni numărul mare de animale, se mai explică, de locuitorii comunei Feldru, prin posibilitatea de hrănire ce-o oferă abundenţa şi extinderea păşunilor şi fânaţelor, în hotarul comunei. Astfel dintr'un total de 10.534 jug. cad.

---

[1]) In diagramele alăturate am redat din suprafaţa pădurilor numai atât, cât intră în proprietatea respectivelor comune.

[2]) Datele statistice, relativ la numărul animalelor, le-am luat, cele mai multe, dela primării, cât şi la faţa locului, în munte.

şi 90 st., cât ocupă suprafaţa hotarului comunei, pământul arător este de 2751 jug. cad. păşunea 844 jug. 50 st., fânaţul 3822 jug. cad. 1212 st. Din aceasta rezultă că deşi suprafaţa absolută a păşunii şi fânaţului este mai mică decât a comunei Maieru, totuşi raportate la totalul suprafeţei hotarului comunei Feldru, reiasă că este mult mai mare, dând posibilitate creşterii unui mai mare număr de animale.

Comparând din tabloul alăturat suprafaţa păşunii şi a zonelor de fânaţe din hotarul comunelor de pe V. Someşului Mare, cu cea a terenurilor arabile şi cultivabile, exceptând extinderea pădurilor, remarcăm o subordonare a economiei agricole economiei păstoreşti, fenomen care se poate vedea şi mai evident pe versantul nordic al masivului. Această subordonare a terenurilor agricole faţă de întinderea păşunilor este cu atât mai evidentă, cu cât ne apropiem mai mult de munte. Lucrul se observă bine prin comparaţie în tabloul anexat, care ne demonstrează că, cu cât suntem mai aproape de câmpie, — aşa de ex. comuna Mocod, situată la marginea Câmpiei Transilvaniei, are la o suprafaţă de 1506 jug. cad. teren agricol, abia 402 jug. cad. teren de păşune, — în lipsa păşunilor populaţia se îndeletniceşte mai mult cu creşterea vitelor mari 479, şi mai puţin cu a oilor, 1434 [1]).

La comuna Rebrişoara, unde din totalul hotarului de 24.222 jug. cad., terenul arabil ocupă o suprafaţă de 3242 jug. cad., păşunea 6785 jug. cad. iar fânaţul 4893 jug. cad., creşterea vitelor este influenţată în sensul sporirii oilor faţă de celelalte animale, numărul oilor fiind de 4400—5000, iar a vitelor mari de 1269. Pentru comuna Parva, situată la poala muntelui, dintr'o suprafaţă totală de 11.923 jug. cad. terenul

---

[1]) Datele statistice ale animalelor le-am luat pe anii 1932—1933, iar suprafeţele păşunilor alpine sunt luate după registrele serviciului cadastral şi după lucrarea: Besztercze Naszod vármegye, adóközségeinek l. c. Am dat numai cifre rotunde, ca să evit sprafeţele în stânjeni. In ce priveşte statistica animalelor ţin să menţionez că datele publicate de Camera Agricolo şi Serviciul Zootehnic, precum şi cele aflătoare la primării, nu corespund realităţii. Un caz tipic prezintă comuna Telciu, care are după datele statistice ale comunei 3868 oi, iar după o anchetă întreprinsă de organele silvice inferioare şi declaraţiile oamenilor, 8053 oi. Recensământul animalelor făcut la munte, tot de organele silvice, a dat un rezultat de: 9310 oi, deci faţă de declaraţiile oficiale a comunei, se află un surplus de 5442 oi.

arabil ocupă abia o întindere de 397 jug. cad., iar fânaţul cu păşunea 5280 jug. cad. Aici numărul animalelor este de 300 vite mari, iar al oilor de 5700—6000.

Creşterea numerică a animalelor, în deosebi a oilor şi caprelor în defavorul vitelor mari, în regiunea deluroasă a

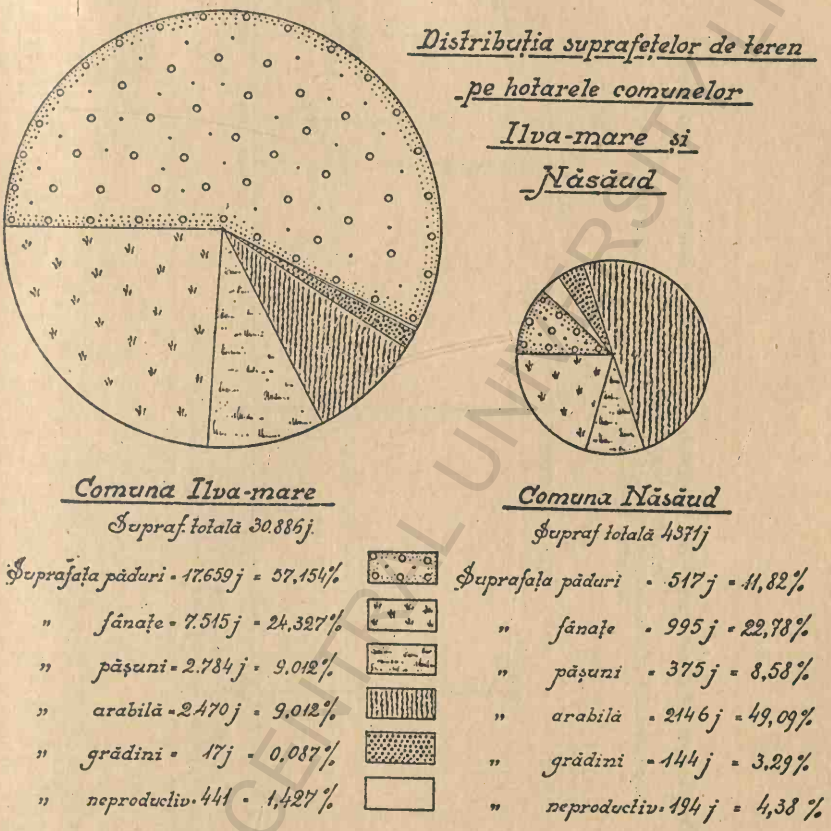

Fig. 10. La distribution des terrains dans les communes Ilva-Mare et Năsăud.

Someşului Mare şi a văii Borşa, se datoreşte răspândirii păşunilor şi fânaţelor, care ocupă suprafeţe mult mai mari decât terenul agricol.

Păstoritul este în primul rând în legătură cu felul de vieaţă din regiunea colinelor. Comparând cele câteva date statistice din partea inferioară şi superioară a Someşului, vedem că condiţiunile topografice din vale, favorizează prospe-

Creşterea şi descreşterea numărului animalelor între anii 1750-1933 pe valea Someşului-mare

Augmentation et diminution du nombre des animaux entre 1750 et 1933 dans la Vallée du Someş-mare

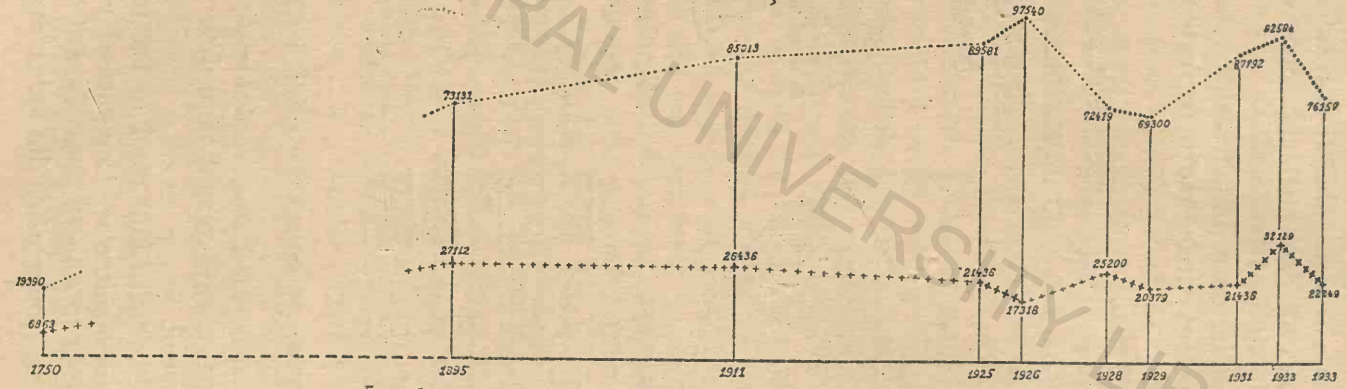

Legenda : ..... oi şi capre, ++++ vite cornute
Légende : ..... moutons et chèvres ++++ bêtes à cornes

Fig. 11.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

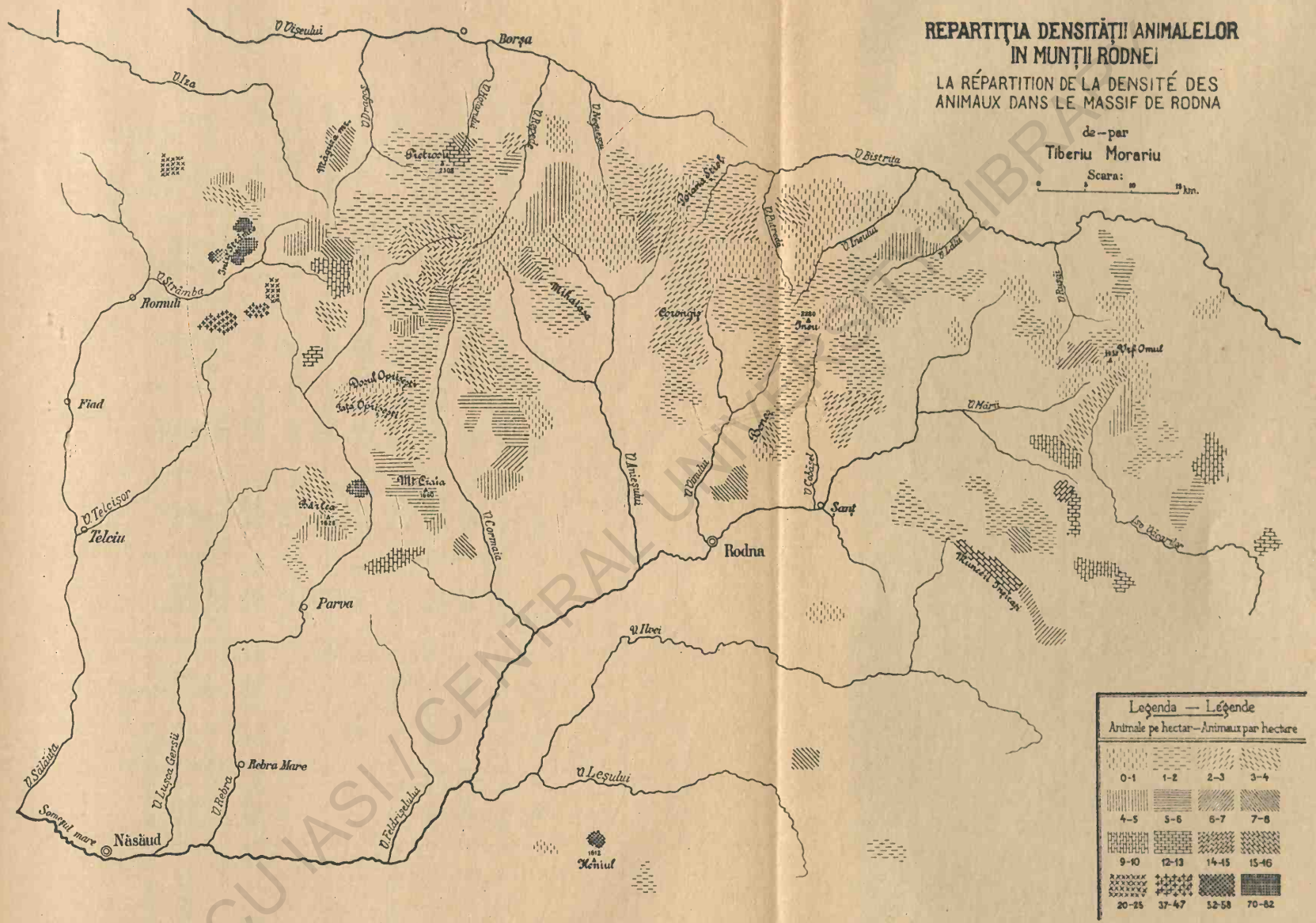

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

No. curent	Numele Comunei	Altit. în metri	Dep. în km. de munte	Supr. totală a hotar.	Teren arabil	Fânațe	Pășune	Pădure	Supr. păș. alpine	No. oilor caprelor	No. vitelor mari
1	Mocod	300	40—50	2479 jc.	1506 jc.	182 jc.	402 jc.	144 jc.	2410 jc.	1438	479
2	Salva	306	40—45	4860 jc.	2329 jc.	373 jc.	1165 jc.	493 jc.	1482 jc.	3330	1017
3	Rebrișoara	341	30—35	24202 jc.	3242 jc.	4893 jc.	6785 jc.	8761 jc.	1700 jc.	4440	1269
4	Parva	514	2— 3	11923 jc.	397 jc.	2239 jc.	3041 jc.	6063 jc.	2434 jc.	5700	300
5	Sângeorz-Băi	435	7—10	25459 jc.	2331 jc.	6726 jc.	4285 jc.	11460 jc.	7923 jc.	9250	1966
6	Leșu	511	2—40	15656 jc.	991 jc.	5129 jc.	1586 jc.	7743 jc.	2528 jc.	10.000	1115
7	Rodna-N.	570	1— 4	36080 jc.	221 jc.	3785 jc.	6716 jc.	25039 jc.	1846 jc.	4619	1520
8	Borșa	665	2— 3	82585 jc.	4613 jc.	10685 jc.	16401 jc.	46844 jc.	5433 jc.	8896	3537
9	Moisei	585	15—20	19770 jc.	4185 jc.	4815 jc.	3918 jc.	4907 jc.		5159	2481

BCU IAȘI - BIBLIOTECA UNIVERSITY LIBRARY

ritatea vieţii pastorale din unele comune, iar în altele contribue la decadenţa ei.

Este greu de stabilit în întreg masivul, densitatea repartiţiei animalelor pe suprafaţa păşunilor. In unele locuri deşi condiţiunile de desvoltare a vegetaţiei sunt foarte prielnice, existând forme de teren puţin accidentate şi elementele prime necesare păstoritului ca lemne, apa şi iarbă bună, în imediata apropiere, totuşi din cauza unei exploatări iraţionale şi nesistematice, numărul animalelor este inferior altor regiuni din zona alpină, chiar mai puţin favorabilă.

Cum am mai amintit, la capitolul despre păşunea alpină, o anumită categorie de vite, în deosebi oile cu lapte, păşunează în regiunea inferioară, în apropierea limitei pădurilor. Regiunea superioară este străbătută de numeroase mioare, oi sterpe şi vite mari. Densitatea cea mai mare a răspândirii animalelor se poate observa pe versantul de Sud, unde numărul lor se ridică, în unele locuri chiar la cifra de 82 vite pe hectar de ex. în Vrf. Intre Strâmbe (1370 m.). Pe versantul de Nord, densitatea cea mai mare este abia de 4-5 animale pe hectar, ca de ex. în regiunea Vrf. Puzdrelor, Vrf. Măgurei. Faptul că se întâlneşte în unele locuri, în mod excepţional, şi pe versantul nordic o densitate de 71 animale pe hectar, se datoreşte împrejurării că locul respectiv aparţine unui singur proprietar, care-l exploatează în mod raţional.

Din analiza hărţii densităţii animalelor pe munte, se poate observa că oile predomină faţă de vitele mari. Zonele cele mai populate cu oi şi capre, se află în imediată apropiere a limitei pădurilor, pe umerii şi picioarele de munte, iar vitele mari şi oile sterpe populează nedeile.

Densitatea repartiţiei animalelor în întreg masivul, variază foarte mult dela munte la munte, fiind în legătură nu numai cu suprafaţa ci şi cu posibilitatea şi accesul la păşunare. Astfel, pe unii munţi, ca Poiana Ştiol, Putredu, Tomnatecul, Vrf. Puzdrelor, Izvorul Cailor, Gardina, Căţânul, etc, revine abia câte un animal pe hectar, deşi au suprafeţe despădurite întinse, dar care nu pot fi cercetate de oi prea numeroase, din cauza că sunt acoperite, în mare parte, cu grohotişuri. Pe versantul de Nord, unde climatul este mai rece

şi unde zăpada se păstrează sub formă de suflături, până vara târziu, ex. în circurile glaciare, de asemeni păşunile sunt mai puţin populate.

Un factor important care condiţionează densitatea repartiţiei animalelor pe munte este calitatea şi abundenţa vegetaţiei, la rândul ei în strânsă legătură cu compoziţia solului. Astfel în regiunile calcaroase, ex. Craia, Vrf. Măgurei, Oprişasca, Muncelul, Stăniga, vegetaţia fiind excelentă, densitatea pe hectar este de 5—8 oi, pe când pentru păşunile din regiunea cristalină, densitatea este mai mică, aşa în Mihăiasa (1—2), Ob. Rebrii (2), Gagi (2), etc. Regiunile înalte, cu formaţiuni de gresii, sunt şi mai slab populate, ex. Bătrâna (2), Ştiol (0—1), Piciorul Ancului (1—2), Tomnatecul de Nord (1—2), etc. Vegetaţia este şi ea în legătură cu expoziţia muntelui, astfel pe muntele Faţa Oprişeştii, densitatea este 3, iar pe Dosul Oprişeşti abia de 1. Acelaşi lucru se observă şi la alţi munţi având suprafeţe cu expoziţii diferite.

Densitatea pe nedei este în general suficient de urcată, ajungând la 2—6 animale pe hectar. Astfel pe Nedeea Grajdului, densitatea este de 6 animale, Galaţi 2, Vrf. Baltineşti, 7, pe Piciorul Ancului 2, Poiana de sub Piatră 14, Bârlea 4, etc. Pe umerii platformei periferice, care se menţin la altitudinea de 1400—1600 m., densitatea în unele locuri este mai mare; astfel în Muncelul 7, Tomorogoaia 5, Munceii Înşiraţi 15, Runcul Frunzerilor 5, Celariu 5, Beneş 4, etc. Nivelul de 1100—1300 m., prin faptul că este spre periferia masivului şi este totodată şi în apropierea hotarului comunelor, are densitatea cea mai mare, aşa: Cocozâş 32, Tomnatic 47, Ştegia 23, Ţâflele 52, Intre Strâmbe 53, etc.

Reiese din aceste date sumare referitoare la repartiţia animalelor pe munte, că în mare parte densitatea oilor, la diferite nivele, este în legătură cu natura păşunilor şi cu formele de teren. Densitatea cea mai mică se află în circurile glaciare de pe versantul de Nord. Excepţie face doar Pietrosu, pe care se găseşte o densitate până la 16 animale pe hectar, din cauza imediatei apropieri şi a continuării muntelui în hotarul comunei căreia îi aparţine. Cea mai mare densitate se află pe platforma perfectă dela altitudinea de 1000—1300 m.

Popularea zonei păşunilor alpine, mai este în legătură într'o mare măsură cu extinderea zonei fânaţelor din hotarul comunei sau dela munte, de care se leagă strâns vieaţa păstorală şi cu posibilitatea de iernare a vitelor. Unele comune, lipsite de o zonă suficientă de păşune şi fânaţ şi în imposibilitate să-şi transforme fânaţul în regiune agricolă, din cauza

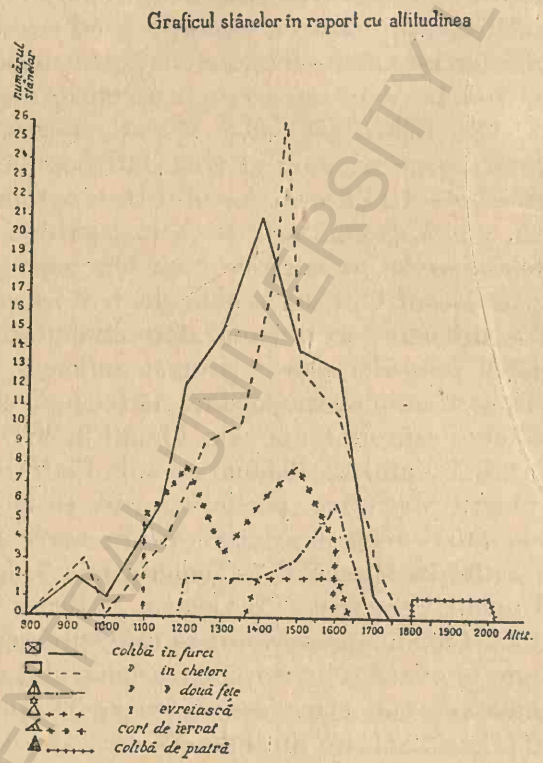

Fig. 12. Répartition en altitude des divers types de bergeries

climatului prea rece sunt nevoite să crească un număr mai mare de vite decât ar corespunde suprafeţei lor de păşune. Surplusul de vite este păscut în regiuni învecinate, cumpărate sau arendate pentru păşune dela alte comune.

Munţii Rodnei, cu toate că au o întindere mult mai mică, decât alte masive din Carpaţii Meridionali [1]) sau Carpaţii O-

[1]) *Mara N. Pop,* Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului. Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie. Buc. 1932, Tom. LI, p. 149—176.

BCU ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY LIBRARY

rientali, formează totuşi centre însemnate pentru păstorit, fiind în unele părţi populaţi chiar şi în timpul iernii. Numărul animalelor şi al stânelor este mai mic în comparaţie cu alte masive, ca de ex. ale Beschizilor Orientali [1]) Raportând însă repartiţia lor de altitudine, vom observa că în regiunea superioară a Ceremuşului şi izvoarelor Prutului, maximul de desvoltare a vieţii pastorale se află la zona de 1000—1250 m., zonă foarte populată, şi în masivul Rodnei. A doua zonă ca importanţă, cu o mare desvoltare numerică a stânelor şi a repartiţiei animalelor, se află la altitudinea de 1100—1650 m., adică la contactul pădurii cu păşunea. Aceeaşi desvoltare maximă în distribuţia stânelor şi animalelor, se află la altitudinea de 1300—1500 m. şi pe muntele Kostrycia [2]), unde predomină aceleaşi condiţiuni geografice, întâlnite de noi în regiunea studiată.

Pe baza hărţii extinderii păşunilor, pădurilor şi animalelor în masivul Rodnei [3]), constatăm că păşunea ocupă suprafaţa cea mai mare pe versantul sudic, având şi cea mai mare densitate de animale; pe versantul nordic din lipsa păşunilor întinse densitatea animalelor este şi ea mai mică.

Densitatea răspândirii stânelor şi animalelor, mai este determinată şi de suprafaţa păşunilor alpine, ce le posedă respectivele comune. Păşunatul nefiind permis să se facă în întreg masivul, ci numai pe păşunea proprie a respectivelor comune [4]) resultă pentru unele sate, care posedă o zonă ex-

---

[1]) *Wlodzimierz Kubijowicz*, l. c. p. 127 şi harta Nr. I—II.

[2]) *Wlodzimierz Kubijowicz:* l. c. p. 123.

[3]) Datele relative la numărul mare al animalelor, le-am luat dela fiecare primărie, cât şi la faţa locului în munte. Am putut constata în general, că datele statistice ale primăriilor sunt departe de a corespunde realităţii, întru cât păcurarii şi proprietarii, ca să scape de plata taxei de munte nu le declară exact. Diferenţa dintre datele unor comune şi situaţia reală dela munte este remarcabilă, ridicându-se uneori dela 1000—5000 oi, ba chiar şi mai mult.

[4]) Din procesul verbal al comunei Sângeorz-Băi, în legătură cu repartiţia munţilor şi numărul animalelor la munte, reesă următoarele: „Ad. Nr. 147—1933, Not. Se hotăreşte de noi şi admit la păşune în munţi numărul de oi după cum urmează: *a)* Perşa 1600 oi; Putredu 2000; Mirasa 1000 oi; Isvorul 900 oi; Poieni 1000 oi; Porcăreţ 800 oi; Bârledele 2000 oi; Condiţiunile pe lângă cari se învoesc aceste oi în munte sunt următoarele: nici o oaie să nu rămână neînscrisă în scriptă, să se înscrie tot felul de vită cari să mână în munte pe lângă oile repartizate, vitele neînvoite şi întroduse pe păşune vor fi aduse în oborul primăriei, iar proprietarii vor fi daţi în judecată, păstorii şi bacii numai au dreptul

tinsă de fânaţ şi păşune în hotar, o densitate mai mare. Exemple foarte interesante ne prezintă comuna Sângeorzu-Băi, cu zona fânaţelor şi a păşunei în hotar, în proporţie de 75%, faţă de terenul agricol, care având pe lângă aceasta şi numeroşi munţi de fânaţ, creşterea numerică a animalelor se ridică la cifra de 11.000 oi şi capre, iar a vitelor cornute la 1490. In alte comune, cărora le lipsesc condiţiunile necesare păstoritului şi în primul rând fânaţele, se produce o schimbare treptată, chiar sub ochii noştri, o descreştere a păstoritului cu oi şi înlocuirea lor cu vite mari.

Rezultă că răspândirea păşunilor şi pădurilor este deosebită în întreg masivul şi că densitatea animalelor este şi ea variată. Astfel din analiza hărţii repartiţiei animalelor pe suprafeţele de teren rezultă următoarele:

1. Densitatea cea mai mare se află în regiunea de platforme periferice, 1100—1300 m. Intrucât aceste suprafeţe se află aşezate la marginea masivului, ele se găsesc uneori chiar în zona hotarelor comunelor şi deci prezintă posibilitatea de a fi mai uşor exploatate. Aceste suprafeţe au în acelaşi timp şi o structură geologică care favorizează creşterea plantelor bune pentru păşunat, ex. Intre Strâmbe, 82.

2. In regiunile înalte se găsesc suprafeţe cu densităţi deosebite. In cazul când structura geologică este aceeaşi, iar densitatea deosebită, fenomenul se explică prin faptul că unele comune exploatează raţional păşunea, ex. Sângeorz, Măgura, iar altele nu, de ex. Salva, Runcul Salvei, Bichigiu, etc. Sunt însă şi anumite suprafeţe tot înalte, a căror densitate este determinată de structura geologică, — gresii — nefavorabile desvoltării plantelor pentru păşunat, ex. Bătrâna, cu densitatea 2, Celari 2, Poiana Ştiol 0—1, etc.

---

de a-şi ţine în munte vite sau cirezi, pe anumite locuri rezervate. Streinii de drepturile grănicereşti, Evreii, nu au dreptul de aşi vără vitele în munţii comunei, dacă vor fi prinşi, vitele se vor aduce la obor, contravenienţii se vor trata ca şi cei cu vitele neînvoite. Păstorii cari în toamnă nu au respectat planul de păşune şi au coborît cu vitele mai degrabă pe hotar, nu vor fi primiţi de stăpâni. Păstorii nu vor fi aceea cari au fost urmăriţi pentru crime, delicte sau contravenţiuni, furt şi altele. In Poeni se vor duce şi vacile, cari nu au încăput pe ceilalţi munţi. Păstorii cari trec graniţa stabilită, vor fi pasibili de aceeaşi pedeapsă, ca şi cei cu vitele întroduse pe alt teren, decât cel învoit. Nicio mutare să nu se spargă, cel care va fi surprins, va fi obligat să o refacă pe spesele sale... etc.".

3. Densitatea mai variază şi cu formele de teren şi expunerea faţă de soare ex. pe muntele Dosul Oprişeştii cu densitatea 1, iar pe Faţa Oprişeştii cu densitatea 3, etc.

4. Iar în al patrulea rând densitatea animalelor este în dependenţă strânsă de posibilitatea ce o au respectivele comune pentru a ierna vitele în zona fânaţelor, din hotarul comunelor, ex. Vărarea, Feldru, Sângeorz, etc.

CAP. III

Păstoritul

1. Importanţa istorică a păstoritului în Munţii Rodnei şi drepturile de proprietate ale populaţiei.

Ocupaţia locuitorilor din Valea Someşului Mare, a rămas şi azi după cum s'a păstrat veacuri de-a-rândul în trecut, păstoritul şi agricultura. Munţii înalţi şi regiunea de coline au oferit acestor locuitori păşuni bogate şi izvoare abundente, iar drepturile de proprietate asupra munţilor le-au asigurat libertatea din cele mai vechi timpuri [1]), le-au dat credinţa în pământul strămoşesc şi chezăşia unităţii neamului.

Numeroase diplome regale vorbesc de drepturile de proprietate a Românilor de pe V. Someşului. Astfel prin diploma lui Matei Corvinul (16 Mai 1484), Vladislav (1492 şi 1494), Ludovic II (1520), privilegiul acordat de Rakotzi (21 Mai 1639) şi prin diploma de militarizare a împărătesei Maria Tereza (13 Noemvrie 1766 [2]), locuitorilor văii Someşului li se confirmă dreptul de proprietate, putând să se ocupe cu tot ceea ce le permiteau condiţiunile geografice.

Această stăpânire asupra munţilor a fost mereu un prilej de invidie din partea vecinilor înconjurători. Situaţi între Saşii „hospites" regali, între locuitorii Moldovei şi între maramureşeni, curând ei au avut prilejul să-şi vadă periclitat dreptul de proprietate.

Tendinţele de acaparare fie din partea Saşilor bistriţeni, a nobililor maramureşeni sau a principilor moldoveni, au dat naştere la o serie de reclamaţii, de procese de noui confir-

---

[1]) Majestätsgesuch der Bevölkerung Nassoder Districtsgebietes in der Grundbesitzregulierung, Wien 1865.

[2]) *E. Precup*, Păstoritul în Munţii Rodnei, Cluj, 1926, p. 3.

mări, a căror ecou se păstrează în diferite acte, diplome regale sau princiare.

Prin anul 1475 magistratul (sas) din Bistriţa, reuşi să primească, dela Regele Matei, o diplomă prin care Valea Someşului trecea sub jurisdicţia oraşului Bistriţa, condiţionat: „Ut praefatum oppidum (Rodna) cum suis pertinentis, hospitesque et incolae earundem universis juribus, libertatibus, consvetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus Civitas Bistriciensis, Civesque et Communitas ejusdem ab antiquo usa exstitit, uti perpetuo et gaudere valeat atque possit“ [1]). Deş li se asigurau Românilor drepturile lor, Saşii au continuat să-i exploateze pe căi ilegale. Din diplomele Bistriţene rezultă că erau numeroase cazuri, în cari Saşii recurgeau la diferite mijloace pentru a pune stăpânire pe proprietăţile româneşti, din teritoriul districtului grăniceresc [2]).

Prin anul 1634 se menţionează ivirea primului conflict pentru delimitarea de munţi între comunele din districtul Rodnei [3]) şi comunele Moisei, Săcel, Sălişte, Dragomireşti şi Ieud, din Maramureş, conflict care n'a dus la niciun rezultat. Procesele pentru delimitare s'au continuat [4]), în 1637 şi 1638, când s'a adus sentinţe atât în favoarea Maramureşenilor, cât şi în a populaţiei de pe Valea Someşului. Cu această ocazie se stabili o linie demarcaţională între teritoriile ambelor regiuni, pe vârfurile munţilor: Ţibleş, Piciorul Mesteacănului, Măgura lui Ştefan, Obârşia Sălăuţii, Vârful Şetrefului, Fagul, Rotunda, Vârful Muncelului, Basaraba, Bătrâna, Lespedea, Obârşia Rebrii, Luncetul, Obârşia Anieşului, Vârful Gemenei, Galaţi şi Gergeleu, iar de aci încolo, pe apa Bistriţei Aurii, aşa că terenul dincoace de cumpăna apelor avea să se ţină de districtul graniţei (Valea Rodnei) iar ce cădea dincolo, să aparţină Maramureşului [5]).

---

[1]) *E. Precup:* l. c. p. 3.

[2]) *V. Şotropa:* Istoricul districtului Năsăudean, Arhiva Someşană, Nr. 9. Năsăud, 1928, p. 10—30.

[3]) *Dr. A. Ciplea,* O delimitare de graniţă între Maramureş şi districtul Năsăudului. Arhiva Someşană, Nr. 1. p. 49—60.

[4]) *Dr. A. Ciplea,* l. c. p. 49.

[5]) *Fl. Porcius:* Istoricul districtului Năsăudean. Arhiva Someşană. Năsăud 1928, No. 9, p. 14. Actul original cu delimitările se află în Arhiva Cluj-Mănăştur a. 1864. Astfel sentinţa a fost publicată de către Principele George Rákóczy, în formă de privilegiu, cu data 21 Maiu 1639. Alba-Iulia.

Tot atunci s'a fixat limita munţilor dinspre Moldova. Această precizare a prilejuit certuri cu mănăstirea Moldoviţa şi Câmpulung. Conflictul ivit între mănăstirea Moldoviţa şi comunele districtului rodnean, erau pentru munţii: Vâlfa, Piciorul Bancului, Frunzerile, Stânişoara, Rusaia, Lala, Putredu, Obârşia Bistriţei, jumătate din Lopacna, Piciorul Ineului, iar cu mănăstirea Câmpulung pentru munţii: Păluta, Pănasuri, Şuvărosul, jumătate din Suhard, Perşa, Munceii Inşiraţi şi Cucureasa.

Pentru aplanarea acestui diferend s'a purtat o bogată corespondenţă între principii Transilvaniei şi cei din Moldova, ţinându-se totodată mai multe desbateri la faţa locului [1].

Litigiul în jurul munţilor şi a dreptului de proprietate a continuat până în 1780. In tot acest interval de timp, Saşii au căutat să pună stăpânire pe munţi. După actele din arhivele Bistriţei rezultă: „că munţii cari ţineau de Valea Rodnei, fiind *„ab antiquo"* împărţiţi între comunele acestei văi, dela anul 1641 şi până la 1708, au stat în exclusiva posesiune a acestor comune, ca averi comunale" [2].

In anul 1762 ţinutul Văii Someşului a fost militarizat, ceea ce avu ca urmare trecerea întregului district năsăudean la dispoziţia curţii imperiale din Viena, fără nicio ştirbire în libertatea şi dreptul de proprietate a populaţiei asupra munţilor. Prin înfiinţarea regimentului de graniţă, curtea din Viena asigură soldaţilor — la 1766 — aceleaşi drepturi chiar şi după moartea lor. Decizia spunea: „Wann ein Granitz-Soldat mit Todt abgeht, so wollen wir keineswegs dessen hinterlassene bewege und unbewegliche Güter unserem Aerario zuwenden, sondern solche sollen dessen hinterlassenen rechtmässigen Erben und Nachfolgen mit der auf den unbeweglichen Gütern haftenden Militär-Dinstbarkeit anheimfallen" [3].

Deşi munţii erau împărţiţi între comune şi drepturile de proprietate confirmate prin diferite diplome, totuşi neînţelegerile pentru delimitare, spre Maramureş, au continuat şi în 1780. La acel an Maria Tereza încredinţează o comisie spe-

[1]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 14.
[2]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 16.
[3]) *E. Precup*, l. c. p. 4

cială — prezidată de generalul de divizie Baron Cristian Rale — cu delimitarea în continuare a hotarului. Delegaţiile, neajungând la rezultat, la 1799, 1802, 1814 şi 1815 e numită o nouă comisie cu acelaşi scop. Aceasta rezolvă litigiul dintre comunele de pe Valea Someşului şi cele maramureşene, prin fixarea hotarului în mod definitiv, hotar rămas neatins până în zilele noastre.

La această delimitare, ca reprezentanţi ai nobililor mamureşeni au participat din comuna *Ieud:* „Mihail Chindriş; din *Săcel,* Vasile Danciu, Andrei Suşca, Simion Grad şi Atanasie Gagia, iar din partea statului şi judeţului un pretor. Pe măsură ce delimitarea înainta spre Est, la comisia de reambularea graniţelor, se ataşau tot mai mulţi nobili ai comunelor maramureşene interesate. Astfel din comuna *Dragomireşti:* Zulască Toader; din comuna *Săliştea,* conducătorul nobililor Iuga Ion, Iuga Gligor, Trifan, Veda Dumitru, Toader; din comuna *Ieud,* Duca Toader a lui Simion, Goga Dumitru, Iusa Gheorghe, Pop Iosif, Popp Simion; din comuna *Moisei,* Tomoiagă Ghorghe, Coman Vasile, Ivaşcu Simion [1]); din comuna *Borşa,* Timiş Gavrilă, Timiş Dumitru, a Bonţacului şi Ştefco Niţu, etc."

In timpul acestui conflict între locuitorii văii Someşului şi maramureşeni, magistratul oraşului Bistriţa căută prin toate mijoacele să stîrbească drepturile populaţiei someşene. Cu timpul îşi arogă dreptul de posesiune exercitat din vechime, fără de nicio schimbare până aici de către comunele văii Rodnei [2]).

Pentru ca magistratul sas din Bistriţa să poată pune stăpânire pe munţi, el începu să-i distribue — la 1708 — între diferite comune. La început, până în 1754, împărţi munţii numai unor comune româneşti someşene; după 1754 însă dădu fie în întregime, fie numai câte o parte de munte şi unor comune săseşti din districtul său.

„Astfel magistratul Bistriţei dădu: Lucăciasa în 1754, 1756 şi 1757 comunei săseşti *Iad;* Mihăiasa în 1754, 1755 şi 1757 comunei *Treppen* şi *Salva;* Budinul în 1754 la *Bayers-*

---

[1]) *Dr. A. Ciplea* l. c. p. 49—50.
[2]) Arhiva Someşană, No. 9, pag. 17.

dorf, iar în 1755 la *Bayersdorf* şi *Sângeorgiul Român;* Ineul în 1754 şi 1755 comunelor săseşti *Petersdorf, Szász-Budák* şi *Rodna;* Putredul în 1754, 1755 şi 1756 şi 1757 la *Wallendorf, Windau, Klein Bistritz* şi *Sângeorgiul Român;* Bârlea în 1754, 1755, 1756 şi 1757 comunei *Mettersdorf*, iar Obârşia Rebrii în 1754 la doi orăşeni din Bistriţa" [3]).

Prin acest procedeu şi prin marile taxe vamale impuse, magistratul a căutat să distrugă comunele de pe valea Someşului din punct de vedere economic şi în acelaşi timp să le desfiinţeze dreptul de proprietate asupra munţilor, pentru ca mai târziu să poată spune că fac parte din averea Districtului Bistriţei, înglobându-i în aşa numitul *„fond alodial"*.

După înfiinţarea regimentului de graniţă, teritoriile comunelor s'au mărit foarte mult, căci regimentul răscumpăra dela foştii proprietari şi stăpânitori, pământurile şi prestaţiile urbariale, precum şi terenurile aloidală în favoarea Românilor militarizaţi. Prin mobilizarea V. Bârgăului la 1783, munţii din această regiune, care aparţineau din 1317 familiei Bethlen şi Apafi, au fost răscumpăraţi împreună cu moşiile şi predaţi comunelor militarisate. Incă la 12 Noemvrie 1766, prin decretul Mariei Tereza, populaţia Bârgaelor este decretată liberă, având dreptul de a poseda pământuri proprii, în sensul constituţiei feudale de pe atunci.

Mai târziu crescând mult numărul soldaţilor şi organizându-se comunele: Rodna Nouă, Ilva Mare, Măgura, Parva şi Romuli se simţi nevoie, la 1770 şi 1787 să li se împartă şi lor munţi şi hotar. Tot în acest timp, în 1770, prin decretele cu numerile: 1117, 1756, 4519, s'au introdus în districtul militar şi cărţi funduare.

Pentru a mulţumi toate comunele de pe teritoriul districtului grăniceresc, comandantul militar a luat măsuri ca munţii să fie contopiţi într'o massă — fără considerare dacă ei au fost proprietate antică, revendicaţi, ori munţi alodiali răscumpăraţi, — destinându-se fiecărei comune o anumită parte, ţinându-se seamă în acelaşi timp şi de numărul populaţiei lor. Când se fixa *„mejda"* (hotarul) între un munte şi

---

[1]) *Fl. Porcius:* Istoricul districtului Năsăudean, l. c. p. 17.

celălalt, erau duşi copiii la munte şi bătuţi bine, pentru a ţine minte hotarul.

După discuţii cari au durat între 1787 şi 1797, s'a ajuns la o înţelegere definitivă în ce priveşte repartiţia munţilor, distribuindu-se între comune în felul următor[1]: *Rodna*-Beneşi Curăţel, Crăciunel, Şuvărosul (pe jumătate). *Şanţ:* Faţa Ineului, Stânişoara, Făgeţel. *Meieru:* Ineul (spre Nord-Vest), Gagi, Preluci, Rabla, Faţa Secii, Dieci, Munceii Inşiraţi (⅓). *Sângeorgiu-Băi:* Putredul, Perşa (pe ½). Cişa, Miraşa, Pântecele, Muncelul (pe ½). *Ilva-Mare:* Lala (pe ½), Lopacna, Rusaia, Runcul Frunzerilor, Munceii. *Sâniosif* Poiana): Dosul Ineuţului, Munceii Inşiraţi (pe ⅓). *Măgura:* Suhardul, Perşa (pe ½), Lopacna (pe ½). *Leşu:* Lala (pe ½), Netedul, Heniul (o parte), Piciorul Ancului. *Ilva-Mică:* Heniul (o parte), Faţa Cucurezei, Şesul Ineului, Tomnatecul, Vâlfa. *Feldru:* Munceii Inşiraţi (⅓), Corongiş (Lăzile). *Nepos:* Galaţi (o parte), Şuvăroşul (pe ½). *Rebra:* Craia (o parte), Detunata. *Parva:* Poiana Roşie, Bârlea (pe jumătate) *Rebrişoara;* Guşatul (o parte), Bârlea (pe jumătate). *Năsăudul:* Saca, Izvorul Mare. *Salva:* Mihăiasa, Petrosu. *Hordou* (Coşbuc) Bujdei. *Bichigiu:* Craia, Budinul. *Telciu:* Oprişasca, Muncelul, Bătrâna (o parte). *Romuli:* Muncelul Râios. *Mititei:* Obârşia Rebrii. *Runc:* Basaraba, Craia, (o parte), *Mocod:* Lucăciasa, Rantea. *Zagra:* Galaţi (pe jumătate).

In 1807 s'a reluat împărţirea munţilor, dându-se comunei *Rodna* muntele: Păluta şi Poiana Coşnii, în loc de Crăciunel. *Ilva-Mare* pierde muntele Runcul Frunzerilor cedându-se comunei *Salva,* iar comuna *Hordou* primeşte: Munceii Inşiraţi, etc. Rectificările făcute în favoarea comunelor, s'au introdus în cărţile funduare considerate ca documente publice. O parte din pădurile munţilor menţionaţi mai sus au rămas nedistribuite, astfel în muntele Stânişoara şi Dosul Stânişoarei, pădure cu o suprafaţă de 6000 jug. cad., era considerată ca o avere comună tuturor satelor grănicereşti, iar venitul rezultat din exploatarea ei, se vărsa în casele comunelor.

---

[1]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 28.

Remarcăm faptul că aceste proprietăţi de munţi, aparţinătoare comunelor grănicereşti, erau bunuri cumulative, similare proprietăţilor de pământ particulare, bisericeşti şi a şcolilor din districtul militar al Rodnei, a căror administrare era perfect stabilită prin cărţile funduare. „In tot timpul cât a existat graniţa, întreg districtul a format proprietatea exclusivă a populaţiei grănicereşti şi nici erariul militar, nici fiscul n'a avut aici vreo proprietate; organele administrative militare aveau numai atribuţiuni poliţiene, tutelare şi de control"[1]). Intocmai cum proprietăţile de munţi nu se puteau înstrăina, fiind considerate ca bunuri colective, tot astfel şi dreptul asupra proprietăţilor particulare exista numai atâta timp, cât locuitorii rămâneau pe aceeaşi moşie. In caz de căsătorie sau adopţiune, grănicerul trecând pe altă proprietate nu mai avea drept de posesiune asupra pământurilor avute în trecut, rămânând proprietar numai asupra nouei moşii. Totodată, nu erau permise nici schimburile sau donaţiile de pământ, fără consimţimântul autorităţilor militare. Proprietatea în caz de deces sau emigrare rămânând vacantă, era împărţită între mai multe familii.

După desfiinţarea regimentului de graniţă, prin ordinul împărătesc din 22 Ianuarie 1851, se dispune, între alte drepturi acordate populaţiei, ca munţii revendicaţi, în mod excepţional, să rămână în folosinţa comunelor din fostele regimente grănicereşti[2]).

De abia sosi ordinul desfiinţării graniţei şi trecerii tuturor drepturilor dela conducerea militară la cea civilă, administraţia financiară înaintă un protest prin care cerea între alte lucruri ca: „până la hotărîre ulterioară, să se transpună administraţiei financiare fără osebire toţi munţii, toate pădurile şi păşunile comunale, toate fondurile şcolare, comunale şi venitele din munţi şi păduri"[3]).

Au urmat o serie de comisii din partea Ministerului de Interne din Viena în înţelegere cu Ministerul de Finanţe, încredinţate cu anchetarea acestor cauze. Ca urmare, comisiile

---

[1]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 32.
[2]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 35.
[3]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 36.

delegate au redactat, la 1 Mai 1854 [1]), un proces-verbal în care se enumera pe de o parte pretenţiile comunelor grănicereşti, iar de altă parte cele ale fiscului şi comunităţii săseşti. Tot atunci se aminteşte: „Incepând cam dela anul 1745 boierii moldoveni şi munteni, favorizaţi mai ales prin faptul că supuşilor transilvăneni, din consideraţiuni sanitare, li se opri păşunatul pe munţi şi li se interzise aspru orice împotrivire — intrară tot mai adânc în munţii Transilvaniei ocupând teren dincoace de graniţele ţării, alungând pe proprietari, luându-le cu violenţă vitele, ori storcând dela aceştia răscumpărări în bani“ [2]).

Procesul continuă şi la 1861, când Franz Iosif emise un autograf d. d. Luxemburg, privitor la rezolvarea chestiunilor de proprietate pe teritoriul regimentului de graniţă, spunând între altele:

1. Toate moşiile foste grănicereşti, asemenea şi porţiunile bisericeşti şi preoţeşti le rămân actualilor posesori, cu drept de proprietate fără de nicio despăgubire.

2. In Valea Rodnei rămân comunelor, ca proprietate, toate posesiunile comunale: arături, fânaţe, păşuni şi păduri, cât şi munţii, inclusiv şi cei revendicaţi.

Abia la 1872, după multe certuri se termină procesele în legătură cu munţii pe care îi cereau pe nedrept atât Saşii, cât şi fiscul, rămânând definitiv în proprietatea comunelor grănicereşti.

Cu totul alta era situaţia în Maramureş. Aici existau proprietăţi individuale, aparţinătoare micilor proprietari iar ca bunuri cumulative abia se găsiau câţiva munţi care erau împărţiţi între diferiţi nobili.

Din diplomele maramureşene rezultă că aceste proprietăţi cumulative care aparţineau Românilor nobili [3]), existau încă prin secolul al XIV şi XV. Astfel se menţionează, că la început nu se dădeau proprietăţi decât în semn de recompensă pentru meritele şi serviciile militare în războiu: „tot pentru astfeliu de serviciu a fost fiesce cine întărit în po-

---

[1]) Nr. 1, ad. 61459 la actul guv. din 29 Ian. 1860.
[2]) *Fl. Porcius:* l. c. p. 47.
[3]) *Ioan Mihályi de Apşa:* Diplóme maramureşene din secolul XIV şi XV. Maramureş Sziget. Tipografia lui Mayer şi Berger. 1900.

sesiunea moşielor sale, ţinute din moşi din strămoşi..." [1]). Dreptul de posesiune era un drept de proprietate moştenit din neam în neam. Acest drept îl aveau knezii şi nobilii deja prin 1385. „Kenesiatus erat Ius dominium exercendi in suis bonis, independens a publico magistratu. Itaque quibus posesiones cum jure Kenesiatus conferebantur, in iis foro dominali magistratui Coltus competente utebantur, hoc est pari jurisdictione. Subditi eorum praestabant Regnantibus, sed Juridictioni tantum Kenesiorum suberant [2]).

Pentru a lămuri felul în care proprietăţile erau distribuite locuitorilor maramureşeni, menţionăm o serie de documente, în ordinea lor cronologică.

In 2 Februarie, 1362, Regele Ludovic dărueşte voevodului maramureşan Balk, fiul lui Sas şi fraţilor săi Drag, Dragomer şi Ştefan, drept recompensă pentru serviciile sale, moşia Cuhea „cu pertinenţiile sale: Ieud, Bachov, ambele Vişae, Moyseni, Borşa şi ambele Sălişte confiscate dela Bogdan-Vodă ieşit la Moldova şi căzut sub nota de infidelitate". Cu 11 ani mai târziu, regele Ludovic stabileşte hotarele moşiilor Ieud, Vişeu, Borşa, etc., precizându-se cu această ocazie locul unde trecea hotarul între diferiţi munţi şi menţionând:... „ab illo loco ascendit supra montem Zepleschausa. Inde versus orientem servando ad alium montem Kenezhausa, inde ad tercium montem Stolhausa. Inde ad quartum montem Terhonasa, a quo postmodum dirigitur versus septendrionem ad montem Ignothausa, deinde ad alium montem Wegsaghausa alio nomine Nedele nominatum et ibi iungitur cum prima meta [3]).

La 30 Aprilie 1390, regele Sigismund dă ordin pentru reambularea moşiilor comunei Iza, Apşa, etc. şi Vişeu, iar la 1402 ,se dă ordin palatinului Bubec, pentru reîntregrarea în drepturile unor munţi... Petrosa, Petricca, muntele Uglea, etc.... cari „munţi rămân în posesiunea nobililor".

Drepturile asupra moşiilor se schimbă destul de des. Ast-

---

[1]) *Ioan Mihályi:* l. c. p. IX şi 86.

[2]) *Ioan Mihályi de Apşa:...* l. c. p. 7 şi 56, 65.

[3]) *Ioan Mihályi:* l. c. p. 67. Autorul observă că numirile de munţi din textul latin redat în lucrare, corespund următorilor: Zepls havasa = Muntele Tibleş, Stohl havas = Muntele Ştiol, Terhausa = Muntele Toroiaga, Ignathausa = muntele Ignatisa, amintit în articolul de lege 1840, XXXIII. Nedele = Muntele Cornu Nedei.

fel se menţionează că la 16 Iunie, 1450, „la mandatul judelui Curiei regeşti, Michail fiul lui Ştefan Voevod din Dolha, alt Michail fiul lui Bogdan, Ambrosiu fiul lu Stanislav, Ioan fiul lui Georgiu Parcalab, Michail Orda şi Georgiu Peterman, se introduc fără contrazicere în posesiunea moşiei Moiseni". Mai târziu, în 20 Iunie, se face reambularea „metelor possesiunei Borşa la cererea lui Nicolae şi Luca fiilor lui Ştefan şi a lui Naau fiul lui Hotco din Vişeu"... „Et ibi erecciones metarum predicte possessionis Borşa a partibus universorum iurium possessionariorum quorumlicet circumdiacentium habitorum terminassent, premissa namque loca notabilia..."[1]).

La 31 Mai 1453, Ion Huniade dărueşte lui Dan Gostoian... ereziatul din moşia lor Săcel, ţinut în „pace de dânşii şi de părinţii lor din moşi din strămoşi". Cu trei ani mai târziu, la 12 Mai 1456, regele Ladislau face o nouă donaţie a moşiei Borşa, dăruind proprietatea lui Nau, Nicolau, Sandrinu, Danciul şi Luca, fiilor lui Hotko din Vişeu, „cari au ţinut moşia acésta din moşi din „strămoşi"[2]), iar la 1456 îi reîntroduce din nou în moşie. In urma mai multor pretenţii, familiile Ambrosiu din Dolha au fost reîntroduse la 1645 în posesiunea moşiei Moisei. Aceeaşi moşie la 1468, trece din ordinul lui Matei Corvinul, în posesiunea lui Ioan Iuga, Simion din Vişeu, etc., iar la 23 Februarie a aceluiaşi an revine familiilor Ambrosiu. Dar la 1468, Ambrosio din Dolha fu constrâns să depue jurământ, că Simon şi Ştefan din Vişeu, Iuga Nicolae, etc., au ocupat fără drept moşia menţionată, iar mai târziu ivindu-se noi pretenţii, Matei Corvinul, o dărui la 1468 mai multor nobili din Vişeu, etc. In acelaşi timp, la 1473, redă lui Nicolae Dragfi moşia Borşa şi alte proprietăţi, iar la 1486, introduce pe mai mulţi Români ca: Gostoia cu fiul său Ioan, Şusca cu fiii săi Petru şi Mihail, în posesiunea moşiei lor din Săcel.

Vechimea păstoritului în Maramureş, rezultă şi din actul datat în anul 1499, Octomvrie 14, prin care se menţionează o ceartă născută între nobilii Lazar şi Ştefan cel Mare din Vad şi Ioan Gherceş, pentru muntele Furmolza, în care aveau patru mutări, căci „dânşii au folosit în pace aceşti

---

[1]) *I. Mihályi:* l. c. p. 345, 350, 352, 365.
[2]) *I. Mihályi:* l. c. p. 382, 384, 471, 482, 483, 489, 491, 577.

Colibe în furci după alesul oilor de pe brânză. M-tele Mihăiasa (1650).
Deux colibe in furci après le départ des moutons et l'achevement du fromage. Mihăiasa (1650 m.).

Colibă de piatră (pentru „bouari") în Piciorul Tălharului (1800 m.).
Coliba (hutte) de pierre (pour les pâtres des troupeaux de boeufs-bouari) à Piciorul Tălharului (1800 m.).

Clişee: *T. Morariu.*

BCU Cluj / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

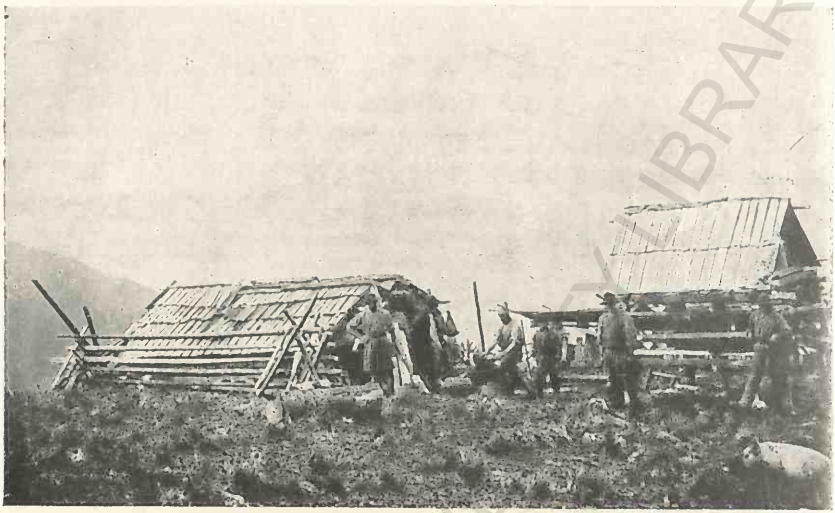

„Colibă în cheutori" şi „comarnicul" în muntele Corongis (1550 m.). Afară de ciobani se observă baciul lucrând la „jântuirea caşului".
Coliba în cheutori et comarnic (séchoir à fromage) sur Corongis ((1550 m.).
Près des pâtres le „baciu" prépare le fromage.

Stână românească „în două feţe, pe fonţi" de pe Pietrosul (1600 m).
Une „stâna" în „două feţe" à Pietrosu (1600 m.).

Clişee: *T. Morariu*

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

munţi până la moartea regelui Matia"... „Quod in alpibus videlicet Zidohavasa nobiles... Lazarus et Stephanus Magnus de Farkasrew et Johannes Gerhes de Zarwazo habuerunt allodia siwe staciones estivales vel hospicia vulgo Zallas duo pro parte eius alpis... Item nobiles de Szaplocza cum nobili Iohane Gerhes de Zarwazo ac eius fratribus in alpe magno habuerunt quatuor hospicia sew stanciones pecorum"... [1]).

Despre muntele Budescu, o diplomă din 1505, arată că era o posesiune independentă.

La 24 Mai, 1593 se face iarăşi împărţirea de munţi în moşia Borşa şi Moisei, între proprietarii Tămaş şi Pop şi cumnutul acestuia, Mihai Dumitru, soţul Mariei Pop,... „lui Tămaş şi fetei ii Marie în Rogoz şi în Maramoreş în Budesci şi în natul acestuia, Mihai Dumitru, soţul Mariei Pop,... „lui Tămaş cu fata se şi împartă în dóuă în totu loculu cu munţi cu totu"... [2]).

Schimbul de munţi, aparţinători nobililor, s'a tot continuat — între populaţia românească — până la 1893, când se stabilesc în Maramureş[3]) Evreii alungaţi de Galiţieni pe care-i săräciseră în urma dreptului de a le cumpăra moşiile. După Csaplovics, Evreii începură să vină în provincia lui Dragoş chiar din 1818 [4]), iar pe la jumătatea a doua a secolului trecut se ocupau cu comerţul ambulant şi mai ales cu crâşmăritul. Cu timpul numărul lor crescu în aşa măsură, că „teroarea Evreilor asupra populaţiei române din Maramureş ajunse atât de mare, încât nu admiteau sub niciun pretext concurenţa". Astfel Egon, în urma unei anchete făcute, a scris ministrului său un raport, în care spune între altele: că Evreii daseră foc casei unui preot, fiindcă acel „preot" îndrăzni să arendeze şi el munţii" [5]). Primele ştiri care confirmau că Evreii începură să arendeze munţi, datează din anul 1870. Dela data aceasta putem să spunem că Evreii îşi încep vieaţa pastorală. La anul 1884 se crede că ar fi cumpărat dela popu-

[1]) *I. Mihályi:* l. c. p. 628.
[2]) *I. Mihályi:* l. c. p. 368.
[3]) *M. Philippson:* Neuste Geschichte des Jüdisches Volkes. Vol. I. p. 62.
[4]) *Iohan von Csaplovics:* Topographiesch-statistisches Archiv des Königreiches Ungarn. 1821, vol. I. p. 401.
[5]) *T. Morariu:* Câteva contribuţiuni la oieritul Evreilor Maramureşeni. Cluj, 1930. p. 189.

laţia românească, ajunsă datoare la prăvăliile evreeşti, 20—30 moşii mari, iar în ce priveşte numărul moşiilor mici, acestea erau atât de mult cumpărate, încât nici nu se ştia precis numărul lor[1]).

Faptul care a mai contribuit în mare măsură ca munţii să fie acaparaţi de Evrei se datoreşte modului de administrare a lor. Pământul donat populaţiei româneşti de regii unguri era împărţit între câteva familii, iar dreptul de proprietate, ce revenea fiecăreia, era socotit după *„chei"* (parcele), aşa încât după natura serviciilor făcute, unii dintre nobili aveau dreptul la mai multe chei din donaţiune, iar alţii la mai puţine, fără însă a se preciza parcelele. Modul de administrare al acestor proprietăţi erau composesoratele. In realitate nu erau composesorate, în sensul strict al cuvântului, ci mari proprietăţi, aparţinând câtorva familii, nu întregei comune.

Proprietarii de munţi, îndatorându-se la Evrei[2]), se întâmpla adeseori ca la scadenţă să nu-şi poată achita datoria, iar evreul să pună sechestru pe averile lor. Şi fiindcă mulţi dintre debitori aveau dreptul la chei pe munte, — care, după cum am văzut nu erau precizate, evreul profita de faptul că proprietăţile erau administrate în comun şi licita pentru datoria unui debitor întreg muntele. Românii neştiutori de carte, nu cunoşteau nici măcar termenul licitaţiei, iar pământul se vindea fără ştirea lor, intrând în posesiunea Evreilor.

Faţă de această situaţie mizeră, unii dintre fruntaşii intelectuali români, au început să reacţioneze prin înfiinţarea de bănci populare, cu scopul de a ajuta populaţia săracă. Evreii văzându-se ameninţaţi în tendinţa lor de îmbogăţire, au recurs la toate mijloacele pentru a înlătura aceste piedici. In felul acesta Evreii ajung stăpâni, pe aproape toţi munţii maramureşeni, rămânând un număr foarte mic în posesiunea câtorva familii româneşti. Astfel sistemul de proprietăţi comune a mai multor familii româneşti se schimbă, în proprietate individuală prin acapararea bunurilor de către Evrei.

---

[1]) *T. Morariu:* Noui contribuţiuni la păstoritul Evreilor maramureşeni, Sibiu, 1934.

[2]) Multe date mi-au fost comunicate de fostul notar al comunei Borşa, G. Timiş.

Şi astăzi se mai întâmplă cazuri de acestea de speculă şi de îmbogăţire a Evreilor, din cauza sărăciei în care trăieşte populaţia românească [2]). Pentru a ilustra şi mai bine modul cum s'au înstrăinat averile Românilor, voiu da un mic exemplu: Pe versantul de Nord al masivului Rodnei, dintr'un total de 16 munţi, cea mai mare parte au fost cumpăraţi de Evrei, rămânând ca proprietăţi particulare creştine abia 3—4 munţi. In restul Maramureşului situaţia este şi mai critică, fiind aproape toţi munţii acaparaţi de câteva familii evreeşti.

Prin reforma agrară din anul 1923 se făcu exproprierea unor munţi particulari, redându-se comunelor, iar proprietarii au fost compensaţi cu rente de stat. Cu ocazia acestei exproprieri, care s'a aplicat pe o scară foarte neînsemnată, rămânând stăpânii codrilor tot marii latifundiari, nu s'a făcut o dreptate prea mare, căci prin împroprietărire, păşunea şi pădurea revenea comunei, deci şi Evreilor, deşi aceştia aveau mari proprietăţi individuale. Se pune întrebarea cine-i vino-

---

[2]) Un caz recent de vânzare-cumpărare s'a întâmplat în luna Decemvrie 1932, când un Evreu, Wertberger Saul Leib — mare proprietar de munţi — a cumpărat dela o româncă — Roman Ileana, 17 jug. cad. de pădure bătrână, partea ei din composesorat, cu trei mii lei.

Pentru a se vedea situaţia repartiţiei munţilor, pe versantul de Nord al masivului Rodnei, spre Maramureş, cari odată aparţineau Românilor, voi reda câteva date culese din registrele cadastrale ale comunei Borşa, Moisei şi Săcel. Astfel Muntele Ştiol a fost cumpărat dela Români de Evrei: Fruchter Iancu, Neilender Wolf, Pop Istvan, Steimetz Marcu şi o parte de familia Timiş — acum aparţine comunei Borşa. — Izvorul Cailor — Steinmetz Berl; Piatra Rea — Anderco Cuza; Păltiniş şi Buza dealului — Steinmetz Strul Maier; Puzdra Borşănească şi Vişăonească — Steinmetz Strul Maier; Gardina — Wertzberger Heim şi Anderco Cuza; Negoesele — Anderco Alexandru; — Căţânul a fost cumpărat de Gruber Izig, dela Români, iar el l-a vândut lui Anderco Alexandru; Buhăescu Mare si Mic a fost cumpărat în anul 1933 dela familia evreiască Kind, de comuna Romuli, Ştegia şi Grohotul, cumpărat de familia Anderco dela Kind; Cereru şi Piatra albă — fam. evreiască Kind şi Anderco Ellek, — Arşicioara sau Arşiţa Pietrosului — Steinmetz Strul Maier; — Prelucile, Anderco Cuza; — Piciorul Moşului a fost cumpărat dela Evrei de Anderco Cuza; Zănoaga Pietrosului aparţine familiei Timiş Gavril, Anderco Cuza şi composesorat. Din acestea se vede că cei 16 munţi. cari odinioară aparţineau Românilor, au fost aproape toţi cumpăraţi de Evrei, iar azi abia câteva familii mai bogate de au mai putut răscumpăra câţiva dintre ei, rămânând cea mai mare parte tot în posesiunea Evreilor. Aceasta este situaţia pe versantul de Nord al masivului Rodnei. Cu toate că unii dintre munţi au fost revendicaţi, în zilele noastre, de populaţia românească, totuşi Evreii îi stăpânesc, fiindcă munţii se dau în arendă, prin licitaţie şi pentru a-i acapara, ei se asociază câte 2—3 şi-i arendează, iar ulterior îi subarendează populaţiei româneşti, sau îi exploatează singuri.

vatul? „Greşala este a se căuta la cei ce aplică formule generale, fără să cunoască condiţiile locale ale problemei [1])".

Rezultă deci că mare parte din munţii Maramureşului au fost pierduţi datorită felului lor de administrare. Dacă administrarea averilor se făcea ca pe Valea Someşului-Mare, unde comunele grănicereşti au munţii cumulativi, iar întsrăinarea nu se putea face decât cu consimţimântul tuturor satelor grănicereşti — ceea ce era greu de realizat — s'ar fi ajuns şi în Maramureş ca averile obşteşti să nu poată fi pierdute. Proprietatea colectivă este singurul mijloc şi cel mai bun pentru ajutorarea săracului, care în felul acesta are posibilitatea să-şi crească vitele. Cum proprietăţile cumulative comunale lipsesc în Maramureş, cele particulare au fost uşor acaparate de Evrei, înlesnindu-le prin aceasta un nou mod de exploatare — păstoritul —, iar populaţia autohtonă rămânând în mizerie.

Vechimea păstoritului ca ocupaţie străveche a populaţiei de pe Valea Someşului, reiasă şi din diferite menţiuni fragmentare păstrate ca simple notiţe în arhivele Bistriţei [2]).

Astfel la 19 Ianuarie 1615, cu ocazia unor inundaţii a Văii Someşului se amintea şi de pagubele făcute de ape unor turme de oi şi păstori.

Mai târziu, prin Martie 1703, se publică porunca guvernului, pentru recensământul întregii populaţii, exceptând păstorii.

Importanţa istorică a păstoritului, o dovedesc conscripţiile anului 1717, în care se arată că numărul oilor de pe Valea Someşului era suficient de mare. Bunăoară comuna Maieru avea 1899 oi, Rodna veche 701, Sângeorz 667, etc.[3]).

La 4 Septemvrie 1717, contele Sigismund Kornis [4]) a porunceşte autorităţilor civile şi militare de pe Valea Someşului şi magistratului din Bistriţa să compună tablouri detailate

---

[1]) *V. Mihăilescu:* Congresul profesorilor de Geografie din România, ţinut la Sighetul Maramureşului, în zilele de 6—8 Septemvrie 1926. Bulet. Soc. Reg. Rom. de Geografie. Tom. XLI, 1926, p. 118.

[2]) *V. Şotropa:* Răboaje din trecut, documente din catastifele vechi ale arhivei Bistriţene. Arhiva Someşană, Nr. 1. p. 62—69.

[3]) Datele acestea mi-au fost comunicate de prof. V. Şotropa, Năsăud, dintr'o veche conscripţie, nepublicată încă.

[4]) *V. Şotropa:* Tătarii în Valea Rodnei. Anuarul Instit. de Istorie Naţională, Cluj, vol. III, 1924—25, p. 264.

despre pierderile, pagubele şi stricăciunile cauzate de năvălirea Tătarilor, tablouri înaintate în anul următor. Se amintesc comunele: Maieru, care pierde 1881 oi, Leşu 840 oi, Rodna 40 oi, afară de vite mari (vaci, boi, cai) şi celelalte stricăciuni.

In 14 Iulie 1746, locuitorii din Lunca Vinului, care erau la oi pe locurile lor, amintesc că ar fi văzut apropiindu-se o ceată mare de oameni, bejenari, ce treceau în Moldova [1]).

Din cauza marilor stricăciuni făcute de capre în păduri, comunitatea orăşenească interzise populaţiei, la 10 Ianuarie 1749, creşterea lor, cu excepţia unor familii cu bolnavi, cărora medicii le prescriu lapte de capră.

Caracterul pastoral, ca ocupaţie fundamentală a văii Someşului Mare se vădeşte şi prin conscripţia anului 1750 [2]), după care numărul oilor era mult mai important decât al vitelor mari. Prezint în tabloul alăturat diferitele cifre, relativ la unele comune, pentru a dovedi că preponderenţa numerică a oilor faţă de a vitelor mari se păstrează şi azi[3]).

Tot din conscripţia aceasta se constată că, proprietarii aveau în vechime mai multe oi decât acum, ridicându-se numărul lor la câte 200—250 pentru unul, ceea ce azi abia se întâlneşte.

Mai remarcăm că, în această statistică — înainte de numărul populaţiei cu suprafeţele de culturi şi numărul animalelor — se dădea o descriere geografică a aşezării comunei

---

[1]) *V. Şotropa:* Bejenii în secolul al XVIII. Arhiva Someşană, Năsăud 1932, p. 58.

[2]) Litt. fasciculus conscriptionem duodecim pagorum districtus Valachici Bistriciensis processus superioris continens ut pot. Ilva, Lesa, Major, Rodna, Szent-György, Földre, Varjre, Nagy-Rebre, Kiss-Rebre, Naszod, Telcs... eractum per conscriptores ad eam expediendam Specialiter denominatos: Samuelem Schuller, Georgium Deian et Samuelem Scanckebank. Anno 1750 şi Litt. B. fasciculus conscriptionem undecim pagorum districtus vallachici Bistricensis: Processus inferioris, continens ut pote: Mocod, Mitite, Runc, Zagra, Pojen, Gaureni, Szuplaj, Bikis, Szalva, Szent-Ivan, Nagyfalu, peractum per conscriptores ad eam expediendam specialiter denominatos, Ioachimmum Schnell, Samuelem Heller et Iacobum Bertleff. (Ambele conscripţii se se află în original, la fondurile grănicereşti din Năsăud, unde leam consultat şi eu).

[3]) De asemeni am redat şi situaţia statistică a populaţiei, din anul 1930 şi 1750. Populaţia din 1750 este redată după: Statistica Românilor din Transilvania în Anul 1750, făcută de vicarul episcopesc *Petre Aron* şi publicată de *Dr. Aug. Bunea.* Pentru populaţia anului 1930 am folosit: Indicatorul statistic al satelor şi unităţilor administrative din România. Buc. 1932.

şi a ocupaţiei locuitorilor. Pentru comuna Sângeorz-Băi se scrie: „Tabela ad conscriptionem distr. Vallach. Bistric. (Pagique Szent-Györgi deserviens). Pagus iste inter montes in valle mediocrites festiti Litus, cuius Incolae pecoribus et Vestimentis tanc ovine contextis in civitate potissimum et alibi in Provincia et Hungaria partibus".

No. curent	Numele comunei	No. oilor în 1750	No. oilor în 1930	No. vit. mari în 1750	No. vit. mari în 1930	No. loc. în 1930	No. loc. în 1750	Observaţiuni
1	Maieru	3784	7000	630	1400	3628	1610	
2	Sângeorz-Băi	2522	9188	633	1490	3829	1500	
3	Telci	928	8180	387	1206	4070	836	
4	Rebra-Mare	920	2150	169	326	1921	660	
3	Salva	552	5353	417	713	2188	860	
6	Feldru	3067	6015	99	935	3148	900	
7	Năsăud	1068	1195	429	474	3577	932	
8	Nepos	378	2530	93	664	1588	320	
9	Coşbuc	352	1366	119	260	1109	350	
10	Rodna	3020	3771	575	819	4878	933	

Pentru comuna Feldru: „Pagus iste in plaga mediocrite festiti positus. Huius incolae pecoribus, qua in civitate et alibi in Provincia divendunt ut plurium...".

Aceleaşi descrieri geografice se păstrează şi pentru alte comune.

Se menţionează de asemeni şi alte date relativ la proprietăţile de munţi. De exemplu, la 25 Mai 1753, s'a ivit un conflict în legătură cu fânaţele comunelor săseşti, care erau încălcate. Tot în anul 1753 toţi preoţii au fost obligaţi să plătească taxa de impunere pentru munţi şi oi.

In Septemvrie a aceluiaşi an, magistratul bistriţan fixă ca „vămşugul" (taxa de impunere pentru munţi), să se ia în numerar şi nu în producte, stabilindu-se taxe de şase dinari

pentru cai, patru dinari pentru porci, oi şi capre, trei dinari pentru berbeci şi un dinar şi jumătate pentru un miel. In afară de taxele acestea, fiecare stăpân era obligat să mai plătească câte 55 dinari, iar după turma fiecărui sat se mai plăteau 4 fliorini ungureşti.

Tot în acelaşi timp, la anul 1751, populaţia Văii Someşului făcând o plângere către guvernul regesc al Transilvaniei, pentru diferite impozite, guvernul trimise la faţa locului o comisie spre a studia doleanţele Românilor din Valea Rodnei. Aceasta dădu un aviz nefavorabil, iar în ce priveşte taxele de oi raportase: „din taxa încasată cu ocazia trimiterii la munte a oilor în timp de vară, magistratul nu ia niciun ban, ci se plătesc serviciile introduse din vremuri vechi..." [1]). Cu un an mai târziu, în 10 Iulie 1758, înaintea magistratului din Bistriţa se prezintă doi preoţi valachi din Rebrişoara, cu rugarea să li se dea în arendă muntele oraşului Bistriţa, numit „Luşca Cârstii" [2]).

In Noemvrie 1759, primarul oraşului Bistriţa ordonă să fie interogat, la vama Bârgău, de către senatorul George Decani şi inspectorul plăieşilor Daniel Klein de Straussenburg, locuitorul Tănase Croitor din Rodna, care mărturisi: „Vara trecută s'au împlinit doi ani de când păstorind el pe muntele Crăciunel a venit tatăl său Grigore şi neaflând oile îngrijite cum doria, l-a certat aspru şi l-a alungat să plece încotro va voi, căci nu-l mai ţine la oile [3]).

Chiar înfiinţarea unor comune de pe Valea Someşului, după spusele bătrânilor (Grigore Bâgu) se datoreşte tot păstoritului. Despre comuna Leşu se spune din bătrâni: „Mai întâiu, s'a aşezat aici în sat doi fraţi, feciori de grof: Savu şi Gălan. Aceştia au adus cu dânşii turme mari de oi şi bănet mult" [4]). Tot relativ la întemeierea satului Leşu se menţionează că... „au început confraţii Români a se aşeza cu târlele în iernaticul vitelor mărunte, în urma căreia poenindu-se şi mai tare şi-au ridicat edificii de locuinţă. Cu ocazia năvă-

---

[1]) *V. Bichigean:* Material documentar. Arhiva Someşană, No. 12, Năsăud, 1930. p. 223.
[2]) *V. Şotropa:* Răboaje din trecut. l. c. p. 64.
[3]) *V. Şotropa:* Bejenii în secolul XVIII. l. c. p. 64.
[4]) *A. Coşbuc:* Obârşia satului Leşu. Arhiva Someşană, Nr. 16, 1932, p. 105.

lirii Tătarilor, se menţionează că ei au luat dela preotul satului 300 oi, iar dela sat 840 şi încă alte lucruri, ceea ce avu ca urmare o foamete şi scumpete în 1719, pe care au resimţit-o Leşenii, deoarece oieritul era temelia existenţei lor [1]).

Al. Odobescu, aminteşte la anul 1894, — cu ocazia unei excursiuni pe Valea Someşului, — stânile de oi din munţii Rodnei [2]).

Rezultă de aici că locuitorii văii Someşului precum şi cei din Maramureş s'au ocupat din vechime cu păstoritul. Populaţia someşană avea drepturi la munţi: „in antiquum dominium et usum alpium suorum [3])", care îi exploatau în mod colectiv, întocmai cum era şi în Munţii Vrancei [4]). Populaţia maramureşană în schimb avea proprietăţi particulare şi colective, aparţinătoare câtorva familii şi nu comunei întregi, întocmai ca în Muntenegru [5]) sau Cehoslovacia [6]) şi Polonia [7]).

Pentru stăpânirea munţilor, populaţia someşană a avut mult de luptat în contra diferitelor uneltiri, izbutind însă să-şi păstreze această stăpânire.

Menţinerea stăpânirii munţilor din Valea Someşului în cursul veacurilor se datoreşte felului de administrare în mod colectiv. Dacă munţii ar fi fost împărţiţi între membrii dife-

---

[1]) Arhiva Someşană, Nr. 16, p. 110 şi 115.

[2]) *Iuliu Moisil:* Românii din vechiul Regat şi dragostea lor pentru Ardeal, Năsăud 1932, Arhiva Someşană, No. 16, p. 94.

[3]) *E. Precup:* Păstoritul... p. 5.

[4]) *I. Diaconu:* Păstoritul în Vrancea. Grai şi Suflet. vol. IV, fasc. 2. Buc. 1930, pag. 258.

[5]) *Zvetozar Raicevici:* Sur l'élevage et la vie des éleveurs dans la tribu de Vasojevici. Buletin du Musée Ethonographique de Beograd. Tom. VI. Beograd 191, p. 72. „Chaque village des Vasojevici a ses montagnes (généralement deux) qui peuvent être communes (komune-komunice), ou bien partagées entre les paysans. Tout le monde va dans la montagne („izdisu") le même jour, le lundi d'habitude, ce jour de la semain étant considéré comme favorable pour les affaires".)...

[6]) Musée Ethnographique de Prague: Guide du visiteur des collections. Prague 1914, p. 75. „Les moutons étaient sous la garde du berger. Les bergers formaient une corporation; ils avaient leurs coffrets de metier, et etaient à la solde du château. L'élevage des moutons était en général à la grand propriété.

Ce n'était que dans la Valachie morave et la Slovaqui hongroise que les petits cultivateurs élevaint des moutons.

[7]) *Zofja Holiub-Pacewiczowa:* Osad nictwo pasterskie i wedrówok w Tatrach ina Podtatrzu. (Aşezările şi migraţiunile pastorale în Tatra şi în regiunea subtatrică). Kracowie 1931.

ritelor familii — ceea ce nu se încercase niciodată — atunci ar fi fost uşor înstrăinaţi, aşa cum s'a întâmplat cu munţii Maramureşului.

Cu totul altfel se prezintă situaţia munţilor populaţiei maramureşene, de pe versantul de Nord al masivului Rodnei. Cum am amintit, aici existau proprietăţi colective, aparţinătoare câtorva familii nobile, începând chiar din secolul al XIV-lea. Aceste proprietăţi, prin felul lor de administrare, au fost uşor acaparate de către Evrei, cazuri ce se întâlnesc şi în Polonia [1]).

Ajungând munţii în posesiunea familiilor evreeşti, ei au trecut din mână în mână, arendaţi, când păstorilor români, când celor evrei, fără ca ei să poată ajunge din nou în posesiunea populaţiei româneşti. Toţi aşa se întâmplă şi cu munţii comunali obţinuţi prin împroprietărire. Aceştia nefiind suficienţi pentru nevoile comunei, iar impozitele după ei foarte mari, sunt arendaţi în fiecare vară, prin licitaţie. Cum populaţia românească nu poate face faţă licitaţiilor, ei sunt luaţi în arendă de către Evrei, care pentru a trage foloase cât mai mari, angajează anumiţi întreprinzători, şi îi exploatează în aşa fel, încât să le aducă mai multe venite.

Aşa se explică mizeria populaţiei de pe versantul de Nord al Munţilor Rodnei.

Comunele neavând suficiente păşuni pentru nevoile lor, populaţia este nevoită sau să lase pe planul al doilea creşterea vitelor, ocupându-se mai mult cu exploatarea lemnului, sau să ia drumul pribegiei, pentru a-şi aduna pe alte căi hrana familiei. Mijlocul cel mai bun de ajutorare a populaţiei sărace rămâne proprietatea colectivă. Este singura posibilitate de a-i asigura o existenţă mai bună. Aceste simple deosebiri de proprietăţi, au însemnate urmări antropogeografice.

Pe lângă munţii de păşunat, mai există, atât pe versantul nordic, cât şi pe cel sudic al masivului, proprietăţi cumulative de păduri. Pentru versantul de Sud, aceste păduri sunt bunuri colective, ale tuturor comunelor, cari nu se administrează de comună, ci de o direcţie silvică, cu sediul la Năsăud.

---

[1]) *Wl. Kubijowicz:* La vie pastorale dans les Beskides Orientale. Krakow, 1926, pag. 127.

Direcţiunea aceasta, exploatează pădurile, după necesităţi, iar venitul rezultat în urma exploatării este vărsat în casele tuturor comunelor, drept fond pentru întreţineri de şcoli, parochii, etc.

Cu totul altfel este administrarea pădurilor pe versantul de Nord. Aici pădurile pot fi vândute, întocmai ca şi munţii, fiind bunuri colective, aparţinătoare câtorva familii. Cum populaţia este adeseori îndatorată din cauza mizeriei, ea îşi vinde dreptul de proprietate în composesorat, dând astfel posibilitate Evreimii de a intra în drepturile Românilor.

Toate aceste fapte istorice, ne duc la concluzia că păstoritul a fost ocupaţia fundamentală a populaţiei din Munţii Rodnei şi că drepturile istorice, de libertate a populaţiei şi de proprietate deplină asupra munţilor, — au condiţionat şi au asigurat desvoltarea acestei ocupaţii. Ea ne explică îndeajuns trecutul acestor locuitori şi atunci când documentele scrise nu vorbesc nimic, ne spune însăşi ocupaţia lor de păstori pe pământurile bătrâneşti, că dacă munţii le-ar fi lipsit, populaţia ar fi fost nevoită să facă transhumanţă. Liberi şi statornici, prin poziţia lor într'un „triplex confinium", păstorii acestor munţi au întreţinut o continuă legătură între cele trei provincii: Moldova, Maramureş şi Transilvania, păstrând, ca o făclie aprinsă, credinţa în neam şi limbă.

2. Extinderea păstoritului în regiunile nordice ale Carpaţilor.

Masivul Rodnei întocmai ca şi Munţii Maramureşului, prin poziţia apropiată de Polonia şi Cehoslovacia, a determinat deoparte şi de alta, din cele mai vechi timpuri, influenţe reciproce, care se observă atât în numirile toponimice — munţi, dealuri, văi — cât şi în nomenclatura pastorală. Numirile de munţi din Polonia şi Cehoslovacia, cât şi numele obiectelor dela stâni şi a produselor oilor, ne demonstrează suficient, că în trecut, elementul românesc s'a extins foarte mult, în părţile nordice şi nord-vestice.

Intr'un studiu de mare valoare, Prof. N. Drăgan, arată pe baza elementelor toponomice, extinderea Românilor în părţile Nord-Vestice. Păstorii români, ar fi înaintat pe

coama Carpaţilor până în Cehoslovacia şi Ungaria[1]). „Migraţiunea s'a întâmplat atât dela Vest la Est, cât şi dela Est la Vest. Din pricina aceasta găsim în Vest particularităţi de limbă caracteristice Estului şi invers“ [2]).

Chiar la sfârşitul secolului al XIII-lea şi la începutul celui următor, Românii locuiau în văile din Estul comitatului Bereg, în regiunea Bilka... alcătuind sate bine organizate şi populate..... ocupându-se cu agricultura şi păşunatul vitelor [3]).

Intr'un document din 1513, se menţionează, că Valachii din Zips, se ocupau cu păstoritul şi aveau privilegii, „ab antiquo“, întocmai ca şi cei de pe V. Someşului şi că au fost atunci înlocuiţi cu iobagii din Vikarthy [4]).

„Şi Takács I, (Rajzok a török világból, II, p. 315 afirmă, că în întreg secolul XVI şi XVII, păşteau în Zips turme venite din Polonia şi din oraşele din Ungaria.

Aceste turme ar fi fost aduse de păstorii, aşa zişi walachi [5]). Paul Thót Szabo [6]). a arătat că între anii 1437—1510, căpitanii cetăţii Torma şi prepoziţii din Jaszo, au colonizat — „o seamă de valachi“ pe posesiunile lor. Şi anume în a. 1437 le-au fost pustiite posesiunile din hotarele satelor Szvgo (Sugo), Nehotatelke, Debregh (Debröd), Somogy (Somod), iar cu acest prilej „ocupando... eadem familia (Sáfár) per ipsorum populos, nec non quorundam Walachorum per ipsos castellanos illuc adductorum oves ac alia animalia depasei et conculari... silvas quoque sive intermissione succidit et devastari fecissent“ [7]).

Toponimia ne mai arată că pasul Vereczke şi Valea Laborcza, pe care au intrat Ungurii, erau locuite de păstori români. Aceasta reiasă şi din analiza hărţilor 1:75.000, după care rezultă că spre Nord de Alsò-Vereczke, se află o serie de

---

[1]) *Nicolae Drăgan*, Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei. Buc. Academia Română. Studii şi cercetări XXI 1933.

[2]) *N. Drăgan* l. c. p. 37.

[3]) *N. Drăgan:* l. c. p. 371.

[4]) *N. Drăgan:* l. c. p. 337.

[5]) *N. Drăgan:* l. c. p. 339.

[6]) *Thót Szabó:* Torna-Vármegye régi oláh telepei, Ethnogr. XIV, 1903, p. 361—365.

[7]) *N. Drăgan:* l. c. p. 349.

numiri de origine românească, astfel: Plaj, Sra kiczera, spre N-V: Pekuj, Vk. Muncsel, Kicsirka, Nad, Muncselon; spre Vest: Muncsel wsz'k, Tomnatecul, Korna, Măgura, Stebioara, Meneul, Varatiki, Plina, etc.[1]).

Faptul că foarte multe numiri românești se află și în Beschizi, duce la afirmația că expansiunea Românilor în Beschizii vestici (com. Arva, Zips, Sáros) și estici (com. Sáros, Zémplen, Ung.), precum și în Carpații Maramureșului, a ajuns și mai departe până în Galiția; spre Vest, până sub Cracovia[2]) spre Nord, până'n mlaștinele Pripetului și spre Est până la Podolia [3]).

---

[1]) *N. Drăgan:* l. c. De asemeni și din analiza hărților următoare am putut constata abundența numirilor românești: Zona 14, col. XXVI: Nagy Kalló und Bátor. Numiri de origine românească cuprinde: Bogát, Kápolnás m. Zona 12, col. XXVIII Bilke: Kobila (munte) , Kicsera (deal), Bistra Kicsera, Juricza, Roman p. Plesa, Trosni p. Laz, Vláhovo. Zona 10 Kol. XXX-Dolina: Kiczera, Niagra, Măgura, Kiczar, Kupel. Zona 9 Kol. XXVIII-Turka: Stynka, Kicsera sokilska. Pohar, Welyka kiczerka, Măgura, Kiczera Sianka, Moldawsko (un cătun) pe râul Zawadka. Zona 12, Col. XXIX-Berezina und Szinevér: Kornuța, Kuk, Plaik, Ripa pohary, Kicsera, Kicerna, Iavorova, Kolinac, Capes, Kécera, Skundné, Monostror, Bledare, Plajek, Gropa, Strimba, Melistje. Zona 11 Ko. XXVIII-Szolyva: Voch Pláj, Romaniska, Mencselina, Temnatik, Pocenok, Măgura, Korna, Iasiu, Na Hotar, Mencselik, Kreményanka. Zona 11-Kol. XXIX: Mencelik, Strunga, Stenișor, Magurek. Zona 10. Kol. XXX: Tarniczka, Poiana, în Beschizi: Zona 10. col. XXXI: Muncsel vsk. Mencsul siroky. Rumi Plaj, Trihotari, Iasii, Komarniki, Korna etc. Zona 10. col. XXIX Also-Vereczke: Tomnatik, Măgura, Menczel, Dragulec, Korhy, etc. Aceste numiri topice ne dovedesc extinderea elementului românesc spre părțile nordice.

Abundența numirilor românești în legătură cu păstoritul le identifcă și *Gr. Nandriș* (Dacoromania — Anul 1936), după lucrarea:

M. Mateski I. K. Nitsch: Atlas Jezykowy Polskiego Podkarpacia, Kracow 1934, Nadtadem Poskiej Academji Umiejetnosci. Harta 174 cuprinde numiri românești, în regiunea *Wysoka* (Cehoslovacia), *Czadeckie, Ujsoly,* pow. *Zywiece* (lângă Tatra), cuvântul *putyra, Wisla* pow. *Ciesnyu, putyra, Pogora, Orawa* (Cehoslovacia. *pucira; Liesek, Orawwa* (Cehoslovacia), *putira. Glodowka, Orawa* (Cehosl.), *pucira; Witow,* pow. *N. Targ* (Zakopane-Tatra), *puc yra: Lopuszna,* pow. *N. Targ, putyrka* șipucéra; Zdziar, Spisz (Cehosl.), *putyra: Druibaki, Spisz* (Cehosl.), *putyra* (pe valea Poprad); *Plawnica, Spisz* (Cehoslovacia), *Poprad, geleta.* Aceste cuvinte corespund în românește cu *puțină* și *găleată.* Tot în același localități și în regiunile înconjurătoare mai apar următoarele cuvinte: Pe harta 292, *jafer* (jafernic) = afine. Harta 173, *geleta, géleta.* Harta 161, *meriza, mrinda, merynda, meryza.* Harta 158, *pistrula, b'irka, vetula; pistrula, birca ofca, vatula.* Harta 157, *rogata, bezrogi* (Owca, baran), *suty kurnyta, kornuto, rogota, suty.* Numirile menționate, legate de viața pastorală, se află până în regiunea: Tatry, Wista, Krakow, regiunea Zacopane, Nowy Targ, Czaca, Raba, etc.

[2]) *Mara N. Popp:* Urme românești în viața pastorală a Carpaților polonezi. Bul. S. R. Geogr. Tom. LIV. p. 210—220.

[3]) *N. Drăgan:* l. c. p. 404.

Ceea ce a determinat în mare parte populaţia dela poala masivului Rodnei — în deosebi a celei maramureşene — să meargă cu oile în Polonia şi Cehoslovavia, a fost lipsa munţilor comunali.

Numiri topice, identice şi ca înţeles, în legătură cu vieaţa pastorală, se află în întreagă Moravia. Acestea sunt mai apropiate ca înţeles de cele întrebuinţate de păstorii din NE Carpaţilor Orientali, pe când faţă de terminologia păstorilor din Carpaţii Meridionali, variază foarte mult. După prof. I. Valek din Hovezi, de lângă Vsetin, Bartos K. Sawicki [1]), consideră şi el cea mai mare parte din aceste numiri ca datorite Românilor [2]). Migraţiunile păstorilor Români în părţile N-V ale Carpaţilor sunt confirmate şi de alţi autori [3]).

Autorul dă, afară de numirile menţionate de d-l Drăgan, următoarele: putyra, putyrka, nume ce se dă găleţilor mai mari, corespunzătoare cu budaca — în alte părţi putină —, în care se deşartă loptele; strunga şi „na Struziskach" lângă Karlovice, care probabil s'a împrumutat tot din transmisiunea păstorilor slavi. Vacova se găseşte în Valasska Bystricica şi este tot în legătură cu terminologia „Valasi-lor". Este identică cu cuvântul românesc văcărie, formată din vaca (rom) şi cu sufixul caracteristic slav „vna". Tot astfel este înfluenţată şi terminologia mâncărilor, locuinţelor şi numirilor de persoane, afară de cea care s'a păstrat pur la-

---

[1]) *L. Sawicki: Wadrowki pasterskie W. Karpatach.* I. Spr. 2. posiedzeni Tow. Nank. Warszawa, 1911. — (Migraţiuni păstoreşti în Carpaţi, „Studiind transhumanţa, sălaşele păstoreşti, terminologia ciobănească, toponimia culmilor, etc., în Carpaţii Negrii ai Moravei, ai Sileziei, din Beschizi, el ajunge la concluzia că din Carpaţii româneşti au roit spre Nord şi Nord-Vest, în evul mediu, numeroase elemente româneşti. Aceste elemente româneşti au dus, în toate regiunile pomenite, acelaşi tip de sălaş, aceeaşi vieaţă ciobănească, aceeaşi toponimie şi aceeaşi terminologie păstorească şi care elemente, iarăşi s'au mistuit aproape cu totul în masa etnică întâlnită în cale sau venită ulterior peste ele". (B. S R. G., Tom. XLVII — 1928, p. 315).

[2]) *Kric-Cabicar:* Curiozităţi topice „Valahice". Arhiva Someşană, Nr. 7. p. 86. 1927.

[3]) *M. Pop:* Românii din Cehoslovacia: Graiul Românesc Buc. 1929 An. III. p. 6. Când se vorbeşte la noi despre Românii din Cehoslovacia, se înţelege deobiceiu urmele migraţiunilor de păstori români în întreg lanţul Carpaţilor nordici şi apuseni — se înţelege azi slavizate şi ele — păstrând totuşi în obiceiurile lor unle note ce le apropie de Români. Se vorbeşte de obiceiu de Valachii dela Mezeric-ul Moraviei, de Pădurenii din Tatra sau de cei dela Zekopole".

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Nicolina Maria Golinescu - în anul 1998.

tinească... Intâlnim numirea de „zincice", „koliba" sau numiri de personal, „baca" sau de instalaţii pentru oi, „kosár", „strunga" [1]). Numiri de stână, sau „stan" se află şi în Muntenegru [2]).

Dovada puternicei influenţe ce a exercitat populaţia păstorească din regiunea Nord-Estică a Carpaţilor Orientali, asupra regiunilor învecinate, se vede şi din modul de pregătirea a produselor oilor[3]). Vorbind despre Gorali, d-l Prof. Borza spune într'un articol: „O ultimă surpriză am avut în sfârşit în munţii (Tatra Javorina, Zakopane), când, am aflat, că vrednicii noştri gorali cunosc şi meşteşugul de a face brânză... profesorul W. Szafer, ţinu să recomande în mod deosebit această „specialitate a locului", necunoscută în Apus şi noutate pentru mulţi dintre participanţi. Ţin să mărturisesc loial, că goralii ar fi învăţat acest meşteşug de a face brânză dela oierii români [4]). După afirmaţiunile învăţaţilor poloni, se presupune o imigraţiune pastorală românească, prin veacul al X—XII-lea, peste Carpaţi, în ţara Goralilor. De această părere pare a fi şi prof. ceh Bartos K [5]) şi alţi au-

---

[1]) Musée Etnographique de Prague:... l. c. p. 75... Les moutons étaient gardés par le baca (l'ancien) aidé de deux valaques et d'un jeune gardeur, appelé bonák. Le baca faissait dans les salase du fromage, du caillé, appele *Zincice* et du beurré. Les moutons étaient tondus deux fois l'an, en avant d'être conduits dans les montagnes, et en Octobre, quand la saison estivale tirait à sa fin. Le baca et ses aides avaient pour abri dans la montagne des baraques de bois, appelées *koliba*. Chaque baraque était divisé à l'interieur par une légére cloison. Dans l'arriére partie étaient conservés les provisions de fromage séché avec les vases à traire et les ustensiles de fromagerie et de beurrerie: barattes, puisoirs, couves... Dans le voisinage de la Koliba, il y avait le parc, en tceh, kosar, où les brebis restaient avant d'être traites. La nuit, les moutons restaient sous un abri primitif appelé strunga... Dans certains contrées de la Valaqui il était de regle de conduire dans les montagnes ausi les bêtes à cornes...

[2]) *Zvetozar Raicevici:* Sur l'élevage et la vie des éleveurs dans la... l. c.

[3]) Infleunţa păstoritului românesc asupra celui slav, am avut ocazia să-l studiez în vara anului 1935, într'o excursie comună făcută cu D-na Mara Popp şi N. Popp, asistent univ., în regiunea de frontieră Polono-Română. In capitolul acesta dau abia câteva aspecte ale acestei probleme, cari sunt în directă legătură cu păstoritul din Munţii Rodnei. Rezultatele cercetărilor făcute în vara anului 1935, vor apare într'o lucrare detailată, în care se va studia comparativ, păstoritul din Maramureş şi Polonia. Pentru detalii a se vedea lucrarea D-nei *Mara N. Pop:* Urme româneşti în vieaţa pastorală., l. c.

[4]) *Al. Borza:* Prin ţara Goralilor (urme româneşti prin Tatra polonă). Revista Transilvania. Sibiu 1929, p. 16.

[5]) Arhiva Someşană Nr. 7. p. 84.

tori, cari au studiat problema[1]). Prof. Drăgan de asemeni afirmă că: „Avem documente istorice, care dovedesc că în ţinutul locuit de Gorali s'au găsit odinioară Români. Această „Terra Sandecensis", care se găseşte în unghiul format de Dunajec şi Poprad, avea pe la 1400 şi populaţie românească[2]). La fel Prof. de Martonne afirmă că păstorii români s'au extins până în Galiţia[3]).

Abundenţa numirilor topice româneşti a frapat şi pe Deffontaines şi Wóznooski, când au studiat păstoritul în Cernahora[4]).

Din studiul numirilor topice, de munţi sau localităţi şi a elementelor vieţii pastorale mai reiasă că Românii din Carpaţii nordici şi Nord-Estici au cutreierat cu turmele lor regiuni foarte îndepărtate. După cum afirmă d-l Drăgan: „unii s'au întors acasă dela locurile bune pentru păşune găsită de ei, alţii s'au stabilit pe ele. Se aflau acolo chiar la venirea Ungurilor, la sfârşitul secolului al IX. Alţii au putut ajunge acolo prin secolul X-XI şi chiar mai târziu[5]). Aceeaşi înaintare a Românilor se făcea treptat în Panonia, prin transhumanţă, ceea ce rezultă şi din toponimia de origine românească. Spre

---

[1]) *Grigore Nandriş:* Migraţiuni româneşti în Carpaţii Galiţei şi ai Moraviei. Graiul Românesc. Buc. 1927. An. I. p. 39. Tot enigmatică prin firea lor, prin înfăţişarea lor antropologică şi prin originea lor sânt Guralii (munteni) poloni din regiunea Podhale, consideraţi în Polonia ca o populaţie rurală de elită (gorà = pădure, Gorali = pădureni).. p. 100. Populaţia munteană din această regiune se apropie prin îmbrăcămintea ei, prin elementele artei populare, prin terminologia păstorească, de muntenii noştri... Valasstvi este în Silezia şi Moravia o formă de gospodărie ce constă în creşterea oilor, caprelor, vitelor, în lăptărit şi prelucratul lânei. Acest fel de trai a fost întrodus în aceste regiuni de către păstorul român, care şi-a impus felul lui de trai în regiunile improprii pentru agricultură...

[2]) *N. Drăgan:* Românii. p. 347—384.

[3]) *Em. de Martonne:* La vie pastorale, p. 242—243. „En fait les miggrations des pâtres roumains apparaissent, malgré l'insufisance des textes à leur égard, d'une étendue étonnante. Au XII siècle on entend parler d'eux en Galice... dans les documents latins, *romanus* et *pecuarius* sont synonim de Vlah (notez que dans le Maramureş le terme *păcurar* remplace encore cioban)...

[4]) *Deffontaines Pet. şi Wóznooski:* La vie pastorale dans les Czarnahora. Rev. des études slaves, X—1930. p. 221—231: „On est frappé par l'origine roumain de la toponymie locale. La predilection des Huculs pour la vie pastorale et leur atrait médiocre pour l'agriculture ne sont pas des traits slaves... E vorba deci... „d'antiques migrations roumains à travers la montagne".

[5]) *N. Drăgan:* Românii... l. c.

Câmpia Tisei, extinderea românească se făcea până chiar şi înainte de războiu; astfel „Bârsenii", care petreceau vara în masivul Rodnei, plecau pentru iernat în Câmpia Tisei. Ei petreceau acolo toată iarna, ridicând sălaşuri pentru ei şi animalele lor [1]. După ce se stabileau acolo, adeseori emigrau spre N şi NV, din necesitatea de a-şi căuta păşune suficientă pentru turme. Existau deci emigraţiuni pastorale, care se manifestau prin transhumanţă şi care s'au eternizat vizibil în toponimie.

Emigrarea păstorilor din Carpaţii Nordici şi N-Estici spre NV, adică pe coama muntoasă, s'ar datori, după d-l Drăgan, şi „împrejurărilor politice şi economice" (la început înaintarea Ungurilor în Munţii Apuseni, ceea ce a putut să turbure liniştea şi libertatea vieţii pastorale din Munţii Rodnei şi ai Maramureşului). Mai târziu cucerirea Maramureşului şi propaganda exercitată de cuceritori, pricinuind şi descălecarea Moldovei, a putut să intensifice această migraţiune care a înaintat apoi, sporadic, pe coama Carpaţilor, se pare, până în Valahia moravică.

Dacă în trecut s'au făcut emigrări însemnate ale păstorilor, din comunele dela poalele masivului Rodnei, spre Polonia şi Cehoslovacia, ele au continuat şi mai târziu. Bătrânii povestesc şi acum despre unele gazde mai mari din Săcel, Dragomireşti, Ieud, Săliştе, etc., care mergeau cu oile în Munţii Poloniei ca: Munceluşu, Dialu Negru, Stănişoara, Păpădia, Kniatin, Petrosu, Ladeşul, Costin, etc., unde au păşunat în fiecare an, până la izbucnirea războiului mondial [2].

Mulţi maramureşeni bogaţi, aveau munţi în Polonia, unde fie că-şi trimeteau propriile oi, fie că arendau muntele pentru vărat. Urcatul oilor la munte se făcea la Sf. George (Mai) şi se reîntorceau la Ziua Crucii (26 Sept.). Este intere-

---

[1]) *Şt. Manciulea:* Sate şi sălaşuri din Câmpia Tisei B. S. R. R. de Geografie. Buc. 1931, p. 162: „Păstorii indiferent de timpul pe care-l petreceau, îşi ridicau peste întinsul păşunilor din şes, sălaşuri pentru ei şi animale, la început locuite numai temporar. Tipul sălaşului... se mai poate observa şi azi — ce e drept în număr foarte redus, în câteva părţi ale şesului, unde pământul nefiind prielnic agriculturii este destinat păstoritului".

[2]) Comunicat de mai mulţi bătrâni din Săcel, Dragomireşti, Săliştе etc., şi notarul Tomoioagă din Săcel.

sant de menţionat, că de ex. locuitorii comunei Borşa, deşi au munţi suficienţi în hotarul comunei, totuşi în trecut mergeau pentru vărat în Polonia. Aceasta se explică prin faptul că în Polonia aveau unii Maramureşeni munţi, pe care îi închiriau sau localnicilor sau chiar maramureşenilor. Şi acum se mai poartă procese pentru unii munţi din Polonia, ca de ex. pentru muntele Băltogul, care este proprietatea unui locuitor din Borşa [1]).

In Cehoslovacia păstorii români mergeau mai mult de-a-lungul V. Mara. Indeosebi plecau oierii din comunele: Petrova, Leordina, Sârbi, etc. [2]).

Geograful Kubijowicz, aminteşte şi el despre păşunatul păstorilor din Bucovina în Beschizi, Cernahora, Czwczyn, Kostrycza, etc. şi spune: „Avant la guerre on envoyait sur ces alpes le bétail de la Bukovina avoisinante, appartenent actuellement à la Roumanie; aujourd'hui la frontière politique a mis fin à ces rapports" [3]).

Aceste emigrări sezonale, au contribuit mult la înfluenţarea păstoritului de acolo [4]). In acelaşi timp s'au resimţit şi la Români influenţe slave, mai ales că la anul 1716, se confirmă venirea păstorilor ruşi din Polonia în Munţii Rodnei [5]).

Mai târziu, către finea secolului al 19-lea, au venit să arendeze Munţii Rodnei şi păcurari din Bucovina, ceea ce încă a contribuit la continuarea legăturilor etnice dintre diferite provincii [6]).

Numirile toponimice de origine latină din părţile nordice, ne duc la concluzia că fără îndoială, a existat o mi-

---

[1]) Comunicat de G. Timiş, fost notar, Borşa.

[2]) Comunicat de G. Timiş, Mihali G., I. Pingău, etc., din Borşa.

[3]) *Kubijowicz:* La vie pastorale dans les Beskides... p. 124—125.

[4]) *N. Drăgan:* Toponimie şi istorie, p. 123. „Prin păstorii români a fost dus acest cuvânt (Măgură) prin Galiţia, Polonia şi Moravia, care se află şi în Munţii Rodnei".

[5]) Arhiva Someşană, Nr. 1. 1924. „In 1716 se dresează o plânsoare către guvern că munţii Rodnei sunt continuu încălcaţi de Ruşii din Polonia şi de Maramureşeni, care îşi pasc acolo vitele şi fură oile Someşenilor"

[6]) In arhiva comunei Maieru, jud. Năsăud, se află un proces-verbal luat în ziua de 3 Dec. 1899, înregistrat sub numărul 2304 899, cu pertractarea: „Cererea lui Ion Candrea din Coşna pentru esarendarea din mână liberă a păşunei din „Poiana Coşnei", pe 1900—1902, cu preţul de 170 fl. v. a. (valută austriacă).

„Conclus": Considerând cum că petentele ţine în arendă această

graţiune foarte puternică pastorală spre Nord-Vest, care după asemănarea toponimiei din Carpaţii nordici cu cea din Munţii Maramureşului şi Masivul Rodnei, etc.[1]), a putut fi făcută în mare măsură de aici. Vechimea ocupaţiei păstoreşti în Munţii Rodnei ne-o explică şi numirile topice locale. Dintre aceste sunt vrednice de amintit în Munţii Rodnei numirile de origine latinească, care s'au păstrat aici mai bine ca aiurea[2]), sau cu determinante de origine latină. Astfel, Prof. Drăgan dă următoarle: „La Alac, „la lac" < a < lat ad + lau < lat. lacum (cf. aunte, avale, etc.), La tău, Arşiţa, Cerbucul, Cetate, Dealul Galbenului, Guşat, Muncel, Vârful Muncel, Munceii Inşiraţi, Făgeţele, piciorul şi Dosul Mesteacănului, Paltini, Vârful Paltinului, Păltiniş, Vârful Plopilor, Valea Petrişului, Repedele, Curăţelul, Netedul, Pietrosul, Valea Petrişului, Valea repede, Rotunda, Dealul Rotunda, Saca, Vârful Săcăturilor, Strâmtura, Valea Strâmba, Bătrâna, Omul, Vârful Omului, Tomnatic, Vârful Căpăţânei, Valea Vinului, Lunca Vinului, Runcul Frunzerilor, Măgura Calului, Măgura Porcului, Măgura Neagră, etc. La Cruci, Piciorul Negru, Piciorul Ţapului

---

poiană de mai multe zeci de ani, are acolo casă şi întocmiri economice şi preţul anual oferit de el e destul de corespunzător se decide a se recomanda, această cerere direcţiunei silvanale spre aplacidare". In procesul verbal din 17 Dec. 1899 la punctul III cu numărul 2381/899 se face cunoscut: Răspunsul direcţiunei silvanale în cauza esarendării păşunei din Poiana Coşnii.

„Conclus": Spre ştiinţă. In procesul verbal din 6 Maiu 1900 la punctul 55 cu numărul 776.900 se pertractează: Transcrierea direcţiunei silvanale reg. m. din Bistriţa în cauza esarendării păşunei comunale din „Iapa albă".

„Conclus": Se decide cu unanimitate că după ce această păşune la licitaţia ţinută nu s'a putut esarenda, să se esarendeze din mână liberă lui Iohann Brechner et Cons. din Dumitra Mare, cu arenda de 460 coroane".

[1]) Am dat din drumurile de emigrare pastorale numai acelea, cari pleacă dela comunele din jurul Munţilor Rodnei.

[2]) Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol. I. p. 180. „Le mot le plus commun pour désigner les brebis est „păcuine". Le berger s'appelle „păcurar" plutôt que „cioban. Dans ce coin retiré des Carpats roumaines, la nomenclature pastorale parait plus purement latine que partout ailleurs. Nous sommes pourtant tout prêt de la limite des Roumaines et des Ruthènes.

Le massif de Rodna mérite donc d'attirer l'attention non seulement par les combinaisons originales de formes d'érosion qui semblent s'y présenter, mais par les caracteres singuliers et en quelque sorte archaiques de la vie pastorale roumaine".

[3]) *N. Drăgan:* Toponimie... l. c. p. 145.

şi Caprei, Muntele Corni, Muntele Piept, etc. Unele dintre aceste sunt aşa de vechi, că apelativul lor a dispărut de mult din limbă".

Pe lângă aceste numiri de origine latină, se află bine înţeles şi altele de origine străină, astfel: „Bârla, de origine aromânească; Bruhoaia, de origine germană; Coronghiş, dela slavul Krog (stâncos), care ne-a dat Crâng, sensul pe care-l poate avea Corongişul; Craia, dela rusescul Kraj = margine; Cucureasa, dela forma cucurei dela plug; Ineu, de origine slavă ori rusească; Lopacna-rus; Perşa, slav; Rabla, din săsescul Rabel; Ştiol din germ. Stollen; Puzdra, de origine slavă = puzaro [1]), precum şi mai multe numiri de sate slavoneşti ca de ex. Rodna, slav. rudia, Năsăud, Zagra, Telci, etc.[2]).

Dacă vechimea acestei ocupaţii rezultă din numirile topice, în schimb nu este lipsită de interes nici explicarea ce o dau ţăranii diferitelor numiri toponimice de munte. Bine înţeles pe originea acestor numiri nu se poate pune mult temei. După înţelesul lor muntele Putredu, ar fi primit această numire, fiindcă zăpada nu se topeşte totdeauna primăvara, ci rămâne peste toată vara până în anul următor, din această cauză oamenii zic: „că e locul unde putrezeşte zăpada".

Muntele Perşa, ar însemna loc întins, neted de munte sau deal, din care coboară mai multe picioare cu văi şi care dau aspectul unui „fodor de cămaşă".

Muncel, înseamnă munte mic, iar Muncei mai multe vârfuri de munte.

Bârlede şi-ar deriva numele dela o veche parte din hotarul comunei Sângeorz, unde în trecut ar fi fost imaş şi oamenii îşi „bârăiau" sau „bârlăiau" mieii sau oile. Dosul Grajdului, e un munte numai pentru vaci şi fie că va fi fost odată acolo un grajd, fie că locul pentru dormit al vacilor a fost numit aşa prin analogie, de unde şi-ar fi căpătat muntele numele de Dosul Grajdului.

Miraşa, ar fi în legătură cu târgul de pe Nedeia Miraşii,

---

[1]) *N. Drăgan:* Toponimie... l. c. p. 42, 29, 68, 79, 28, 69, 83, 79, 44.
[2]) *N. Drăgan:* Toponimie... l. c.

unde poate să fi fost şi târg de fete sau de mireasă [1]), de unde s'ar fi putut zice „la Mireasa".

Vârful Hârlii, ar deriva din cuvântul hârcă, harbă, bătrân, învechit. Pleşcuţa ar deriva dela pleşcă, chelie, căci însuşi muntele este gol şi lipsit de vegetaţie. Suhard este munte întins, care face trecerea între hotar şi muntele propriu zis. Panasuri şi-ar fi primit numirea dela pănastru, panastri, munte împănat, împodobit. Vâlfa dela cuvântul vălfos, mândru, semeţ, înalt, etc.

Din analiza numirilor toponimice de mai sus rezultă de oparte extinderea elementului românesc în părţile nordice şi nord-vestice şi că de altă parte că majoritatea sunt de origine latinească, iar faptul că s'au păstrat mai bine în Munţii Rodnei, decât în alte părţi ale Carpaţilor, ne demonstrează foarte bine, aşezarea veche a populaţiei care: „a trebuit să existe din cele mai vechi timpuri şi în număr mare pe Valea Someşului de sus, căci altfel nu ne-am putea explica românizarea Slavilor, Saşilor, Nemţilor şi Ungurilor, aşezaţi în cursul veacurilor în acest ţinut. In privinţa vechimei Românilor de aici, sunt potrivite să ne lămurească numirile topice de origină latină, tracă şi slavă, nu cele ungureşti" [2]).

3. Păstoritul „Bârsenilor" şi influenţa lor asupra păstoritului local.

Alături de un intens păstorit local, masivul Rodnei s'a afirmat în vremurile trecute şi cu o transhumanţă foarte desvoltată.

Populaţia Văii Someşului Mare, nefiind prea numeroasă şi deci nici cu un număr prea mare de oi, nu avea nevoie de toţi munţii; unele comune ii arendau oierilor „Bârseni [3]), care veneau dela Sibiu, Poiana, Galeş, Şura Mare, Sălişte şi chiar din regiunea Braşovului.

---

[1]) In realitate bătrânii susţin că la târgurile de pe nedei se făcea numai comerţ de animale. Vezi capitolul: Orografia ca rezultat al structurei geologice şi al agenţilor externi şi influenţa orografiei asupra aşezărilor de stâni.

[2]) *N. Drăgan:* Toponimie... l. c. p. 70.

[3]) *T. Morariu:* Valea Sălăuţa şi împrejurimea. Arhiva Someşană, Nr. 11. Năsăud, 1929, pag. 138. Aici amintesc câteva date în legătură cu păstoritul Bârsenilor.

Ştiri scrise despre venirea lor şi arândarea munţilor s'au păstrat prea puţine. Bătrânii îş aduc bine aminte vremea când veneau pentru vărat în masivul Rodnei, „Bârsanii", „păcurari în toată firea, buni şi voinici [1]). In arhivele oraşului Bistriţa, se menţionează că la 1820 şi chiar înainte, mulţi Bârseni iau în arendă munţii Rodnei şi-şi aduc oile pentru vărat [2]). Ei plecau pentru vărat din regiunea Trei-Scaune, trecând prin ţinutul Ciucului până sus în Maramureş [3]).

Mai veneau aici păcurari şi din regiunea Covasna, Săcele şi Breţcu, etc. [4]). Iernatul îl făceau în câmpia Tisei sau în Moldova. Adeseori mergeau cu ei şi ciobanii din Valea Someşului, când nu făceau fân suficient pentru iernat.

Dacă nu s'au păstrat decât prea puţine documente scrise despre venirea acestora în Munţii Rodnei, în schimb toponimia ne-a lăsat urme însemnate. Se întâlneşte „Plaiul Bârsanului", care mergea din Coasta Netedă în Piciorul Calului; „Tarniţa la Bârsani", Târla Bârsanilor", „Podereiul Bârsanilor", Bâtca Bârsanilor", etc., sau chiar în unele comune (Zagra) se foloseşte termenul de „bârsă" ca poreclă [5]). După Bârsenii din Ţara Bârsei, ori n. pers. Bârsan = „Bârcu", „Bârsa", ar putea fi numit Bârsana (ungureşte Barczanfalva) din Maramureş, Bârsan din Vâlcea, Bârsan din Tutova şi Bârsăneşti din Bacău şi Botoşani.[6]). Aceste numiri toponimice ne arată că Bârsenii s'au extins foarte mult cu oile lor, atât în Moldova, cât şi în Maramureş şi Masivul Rodnei [7]).

Dacă nu se poate urmări precis data când au început

---

[1]) După spusele d-lui înv. I. Pavelea din Runcul Salvei, A. Gaftone 65 ani, G. Sârb 85 ani, Gavril Ani 60 ani, din Salva, Iov. G. 85 ani, din Sângeorzi, Buf. 50 ani, Maieru, Filipoi I. 55 ani din Rodna, etc.

[2]) Arhiva Someşană, No. 1.

[3]) *Dr. Andrei Veress:* Păstoritul Ardelenilor în Moldova şi Ţara Românească (până la 1821) Bucureşti, 1927. (Academia Română) p. I.

[4]) *Sabin Opreanu:* Contribuţiuni la transhumanţa... l. c. p. 230.

[5]) *N. Drăgan:* Românii... l. c. p. 549.

[6]) *N. Drăgan:* Românii... l. c. p. 597—598.

[7]) *I. Mihaly de Apşa:* Diplóme... l. c. p. 22. „Bârsan nu e nume de botez, pentrucă tatăl lui Stanislau în diploma din anul 1326, se numesce Sten, dér este un adjectiv aplicat la lână şi însemnează, desul lungu şi mólle; de esemplu: oiţă bârsană, lână bârsană. Cel ce avea oi bârsane, va fi primit şi porecla de bârsan; familia nobilă din Bârsana stepinesce şi azi în comuna Bârsana; muntele comunei nobilitare pórtă din străvechime numele: Bârsănescu.

să vină „Bârsenii“ pe Valea Someşului [1]) în schimb se ştie că ultimii dintre ei au venit cu turmele lor în Munţii Rodnei în preajma războiului mondial. Ciobanii cari însoţeau turmele erau in număr de câte 5—6. Mai mulţi dintre ei s'au stabilit definitiv pe Valea Someşului; populaţia îi cunoaşte sub numele de „Bârseni“. Iată ce-mi spune un Bârsan, numit Dragomir Ion din comuna Galeş (jud. Sibiu), stabilit în Rodna Veche: „Eram copilandru de 12 ani când am venit pentru prima dată în regiunea aceasta. Luam munţii în arendă, plătind 200—300 zloţi pentru ei“ [2]).

Ei veneau — după cum am mai amintit — din regiunea Sibiului, Poiana Sibiului, Galeş [3]), Rod [4]) O parte mergeau spre masivul Rodnei [5]) prin regiunea Alba-Iulia, Blaj, Teiuş, Turda, Cluj, Gherla şi Năsăud, iar altă parte pleca de-a-lungul Mureşului până în munţii Călimani [6]) „Turmele lor consta din 1200—1600 oi, „ţurcane“, sterpe şi cu lapte“. Mergeau pe drumuri, peste hotarele diferitelor comune, păscând mereu cu oile, până ajungeau în masivul Rodnei. In timpul când erau la vărat, dacă-i ajungea vremea tunsului, ei tundeau oile în hotarul comunei Salva, Runcul Salvei (Idieciu), Sângeorz-Băi, etc., pe lunca râului Someş, sau pe nişte mici platouri — podereie —. Cu ocazia aceasta îşi petreceau cu locuitorii ţinutului. „Venirea lor era mult şi cu drag aşteptată de către populaţie“. „Tunsul îl făceau ei singuri sau ajutaţi de „tunzători“ angajaţi din comunele unde poposeau. Instrumentul obişnuit pentru tuns era „foarfecele ţigăneşti“, aduse de acasă, sau împrumutate dela locuitorii comunelor unde

---

[1]) Sub bârsani, populaţia Văii Someşului înţelege locuitorii din regiunea Sibiului şi nicidecum din Ţara Bârsei. Această numire este în legătură cu rasa de oi.

[2]) Are 78 ani, fiind foarte bine situat în Rodna.

[3]) După spusele lui Gavril Ani, 65 ani, V. Gaftone, 65 ani, G. Sârb, Puica Ion, etc., din comuna Salva.

[4]) *Nicolae Dragomir:* Din trecutul oierilor mărgineni din Săliste şi comunele din jur. Lucrările Institutului de Geografie al Univ. din Cluj, 1926, vol. II. pag. 55. (Extras). Autorul aminteşte că mergeau în masivul Rodnei, familiile: Rodeneşti şi Cristeşti. In realitate erau mai multe familii cari mergeau pentru vărat în Munţii Rodnei.

[5]) Acest drum l-am putut verifica şi după spusele bătrânilor Bucur şi Aron Bacu din Selişte şi Poiana Sibiului, cu ocazia excursiei ce-am făcut-o în toamna anului 1931, în acele regiuni.

[6]) După spusele bătrânilor: Gavril Ani, 80 ani, Moldovan George, 70 ani, Ion Pinca, 90 ani, din Salva Ilieşiu I. din Maieru.

se făcea tunsul. Plata tunzătorilor era o lână la 11 lâni tunse.

După ce se tundea lâna, — „care trebuia să se ţină ţol laolaltă — se sucea în cununi [1]) şi se împacheta în saci mari, îndesaţi ca piatra". Astfel îndesaţi, sacii erau cusuţi la gură şi trimişi la târgurile dela Bistriţa, Beclean sau Dej, unde se vindeau negustorilor veniţi anume în scopul acesta. Lâna oilor bârsene era mult căutată de negustori, căci era mai moale decât a oilor de pe Valea Someşului şi era „mare şi lungă în fir". „Pe la Sf. Ilie Prooroc, ei mai tundeau mioarile şi mieii, dar lâna lor o numeau „mn'iţă" sau „tuşinătură", iar preţul ei era mult mai urcat decât al lânei obişnuite. Vânzarea se făcea cu ferdela, pentru care primeau 6—8 fiorini, iar pentru *„mniţele"* mielor şi „tuşina" mioarelor, 10—12 fiorini" [2]) Uneori o vindeau şi cu bucata sau cum ziceau ei cu „lâna". Când preţul nu era convenabil la Bistriţa, încărcau cu lână câte 10—12 cai legaţi unul de altul şi astfel plecau s'o vândă la Sibiu.

După terminarea tunsului, proprietarii de oi arendau munţii dela diferite comune, între cari: Năsăudul, Maieru, Rodna, Runcul Salvei şi chiar dela Direcţiunea Silvică din Bistriţa. Munţii arendaţi mai adeseori erau de obiceiu: Pănasuri, Perşa, Dieci [3]), Runcul Frunzerilor, Gagi [4]). Isv Mare, Piciorul Ţapului, Celari, Podereiul Bârsanului, Bâtca

---

[1]) Comunicat de bătrânii: Gaftone, Sârb, Dedea, G. Ceuca, etc. din Salva.

[2]) *N. Dragomir:* l. c, p. 201.

[3]) După spusele lui Ion Algeorge 77 ani, din Sângeorz, muntele Dieci era dat în arendă gazdei Oprea din Sălişte şi plătea 300—400 zloţi pe vară.

[4]) Muntele Gagi era arendat dela comuna Maieru. A fost ţinut în arendă de Bârseni după spusele lui Avram din Maieru, — peste 30 ani. In registrul de şedinţă a consiliului comunal din Maieru, pe anii 1895 — 1900, am putut afla următoarea hotărîre în legătură cu Bârsenii. „In procesul verbal luat în şedinţa din 1 Martie 1896, la punctul 9 se spune: Ordinaţiunea direcţiunii silvanale reg. ung. din Bistriţa Nr. 388/896 pentru insinuarea modului de folosire a păşunilor comunale muntene pentru vara anului 1896. In legătură cu aceasta se referează cum că primăria comunală a raportat deja în 24 Februarie 1896 sub Nr. 193/896 direcţiunii silvanale, cum că comuna insinuă spre licitare pentru anul 1896 tot acele terene de păşune, care le-a însinuat şi esarendat şi în anul trecut şi se învoeşte ca contractele de esarendare să încheie pe timp de 2—3 ani. Conclus: Raportul primăriei comunale se ia spre ştiinţă".

In procesul verbal luat în şedinţa din 23 Oct. 1898, în punctul 83 se aduce în discuţie: Cererea lui Bucur Cristiu din Săliste pentru prelungirea contractului de arîndă pentru păşunea din muntele comunal

Brănenilor, Coasta Netedă, Obârşia Rebrii, etc. [1]). Arendarea muntelui pentru vărat se făcea după învoială şi varia între 200—300 fiorini pentru o vară, sumă în care se cuprindea şi taxa de munte pentru vite, spre deosebire de alte părţi din Carpaţii Meridionali, unde existau taxe de oierit şi văcărit, pe cari le plăteau comunităţilor săseşti sau la „Domnii" cărora le aparţineau munţii.

Timpul urcării la munte era prin 20—30 Maiu iar al coborârii prin 27 Sept., la Ziua Crucii. Ajunşi în munte, îşi căutau locul pentru aşezarea stânei, care se păstra din an în an. Spre deosebire de stâna, mutarea, sau coliba locuitorilor de pe Valea Someşului, ei aveau stâne făcute pe temelie de piatră, iar uneori — cazul stânei din Izvorul Mare — erau clădite în întregime din piatră. Stâna o făceau, de obiceiu, pe locuri mai netede, pe când strunga era aşezată pe un loc puţin înclinat, pentru ca în caz de ploaie, să se poată scurge apa din colibă şi strungă.

In cazul când stâna nu se făcea în întregime din piatră, ci se punea numai temelie de piatră, restul era construit din lemn, acoperit cu lodbe sau scoarţă de molid. Colibele se făceau de preferinţă în apropierea pădurilor sau izvoarelor de apă. Stâna era compusă din două încăperi: prima în care se ţinea brânza şi se numea stâna brânzei sau *„celariu"*, iar a doua în care locuiau păcurarii şi se pregătea brânza, se numea *„fierbătoare"* [3]) sau *„căsoaie"*. Tot la Bârseni mai există

„Gagi" până la finea anului 1901, cu condiţiunile din contractul încheiat în anul 1896. Conclus: Cererea din motivele înşirate în ea se acceptează şi contractul de arîndă încheiat în anul 1896 se susţine cu toate condiţiunile sale şi pentru anii 1899, 1900 şi 1901. Referitor la punctul acesta se mai face menţiune în procesul verbal din 28 Dec. 1898, după cum urmează: Incunoştiinţarea direcţiunii silvanale reg. ung. din Bistriţa cum că înaltul Ministriu pentru agricultură nu a primit cererea lui Bucur Cristiu şi hotărîrea comunei pentru prelungirea contractului de arîndă a păşunei din muntele „Gagi" încă pe 3 ani următori. Conclus: Se ia spre ştiinţă cu observarea cum că petentele este deja încunoştiinţat despre aceasta".

[1]) In unele locuri şi acum se mai văd ruinele vechilor stâni bârsane.

[2]) *Şt. Meteş:* Păstoritul Ardelenilor în Principatele Române. Anuarul Instit. de Ist. Naţională Cluj, vol. III. 1924—25, p. 312... „Bratu din Săcele roagă în numele Saşilor şi al păstorilor pe Domn, ca la vremea văcăritului să nu plătească şi ei văcărit, după cum plătesc şi locuitorii ţerii, oamenii ţărei noastre să plătească de vită ½ taler".

[3]) *Sabin Opreanu:* Câteva contribuţiuni... p. 216—218. Autorul dă acelaşi tip de stână în Vrancea, Ciuc, care îl folosaeu şi bârsenii în Munţii Rodnei.

Cort de toamnă cu „prepeleagul" în față. Ciobanul îmbrăcat în haine cernite (negru), suflând în „trâmbiță".
Hutte d'automne avec son „port-manteau" (prepeleagul) devant; à gauche un berger, de noir vêtu, souffle dans la „trâmbița".

Corturi de iarnă pe muntele Porcoaia (1300—1400 m.), versantul de Sud al Munților Rodnei. Se observă: căile de fan, brazi tăieți pentru oi, precum și corturile cu anexele lor.
Hutte d'hivernage sur le Porcoaia (1300—1400), versant sud des Monts de Rodna: huttes, meules de foin et sapins sacrifiés pour les moutons.
Clișee: *T. Morariu.*

„Cort de iarnă" pe muntele Porcoaia (1300—1400 m.). La cort sunt anexate „căprărille" și „stauru oilor".
Hutte d'hivernage sur Porcoaia 1300—1400 m.). Tout pres l'on distingue le parc des chèvres (căprăriile) et celui des moutons (stauru oilor).

Ciobani stând înaintea intrării în cortul de iarnă. Muntele Porcoaia 1300—1400 m.).
Bergers à l'entrée d'une hutte d'hivernage (Porcoaia 1300—1400 m.).

Clișee: *T. Morariu.*

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

şi alt tip de stână, asemănătoare cu a locuitorilor de pe Valea Someşului: era stâna propriu zisă, care avea în faţa ei strunga oilor, iar lateral o „cămară" sau pivniţă, în care se ţinea brânza.

In faţa colibei era strunga [1]) sau „ţarcu"[2]), făcut pe o pantă puţin înclinată şi care în Izvorul Gagilor, era aşezat în apropierea unui pârău prevăzut cu un „hait de groşi", foarte aproape de strungă unde se strângea apa, şi când era suficientă, se lăsa să se scurgă, curăţându-l astfel de murdărie.

Personalul stânei bârsene era foarte redus: consta din 4—5 ciobani, dintre care unul era gazda, căruia îi aparţineau oile, sau un fecior al gazdei. De altfel fiecare dintre ciobani avea un număr important de oi în turmă şi acesta se mărea mereu, întrucât ei primeau plata în „gite". Simbria era după învoială. Astfel se dădea ciobanului ca plată pe o vară întreagă, pentru suta de oi un rând de haine şi 4—5 oi. Imbrăcămintea lor consta din cămaşă, izmene de cânepă, pălărie de păr, bocanci sau cisme. Atribuţiile fiecăruia erau bine stabilite între ei. Unul mai bătrân era baciul, care conducea stâna şi era şi omul de încredere al gazdei. In sarcina lui cădea pregătirea brânzei. Ciobanii în schimb nu aveau altă grijă decât să păzească turma şi să o păşuneze bine. Ei aveau un sistem rotativ de întrebuinţarea păşunii pe care, constatăm cu regret, păcurarii din masivul Rodnei nu l-au adoptat [3]). „Faptul se explică printr'o oarecare lipsă de interes şi zel. acest sistem de păşunare, cerând mai multă muncă şi grijă continuă de a nu lăsa să treacă oile dintr'o parcelă în alta; toate acestea Bârsenii le făceau cu mare plăcere, întrucât erau direct interesaţi fiind ei însăşi cu oile lor, pe când la autohtoni, gazdele lasă oile pe mâna păcurarilor şi proprietarii deabia ştiu ce se petrece cu vitele lor. Tot acestui desinteres se atribue lipsa unei exploatări mai sistematice a păşunilor. având ca o consecinţă, scăderea valorii economice O bună în-

---

[1]) *Traian Herseni:* Stâna din Munţii Făgăraşului. Boabe de grâu, A. V. No. 6. Imprim. Monit Oficial. Buc. 1934, Autorul aminteşte acelaş tip de stână şi pentru Munţii Făgăraşului. (p. 6—10).

[2]) Cu ocazia unei excursiuni în Carpaţii Meridionali (Piatra Craiului), am putut constata tot acelaşi sistem de stână, descris şi pentru Bârsanii din Munţii Rodnei.

[3]) A se vedea capitolul: Modul de păşunare al munţilor.

trebuinţare ar fi dat rezultate uimitoare după cum dovedesc succesele Bârsenilor care ca să exploateze cât mai sistematic păşunile, îşi aşezau uneori coliba sus, aproape de vârf, între jnepeni şi dârzei", — cum a fost cazul în muntele Gagi — şi făceau acolo brânză, numai ca oile să umble cât mai puţin şi astfel prin îngrijire bună să dea lapte mult.

In sarcina baciului cădea pregătirea brânzei, care se deosebea mult de cea pregătită de păcurarii din masivul Rodnei — fiind mult superioară. — Laptele muls şi închegat era „adunat" şi pus într'un „şaitău"" sau „crintă" [1]) făcută din lemn şi prevăzută cu un „scoc", un mic şănţuleţ prin care se scurgea zărul. Şaităul" avea un dispozitiv „cu ajutorul căruia se putea strânge caşul, până nu mai ieşea zăr din el". Strâns bine, caşul se aşeza pe comarnic sau în „stâna brânzei", unde se lăsa să dospească două trei zile. In caz că timpul era ploios şi rece, dospitul se făcea mai greu şi dura cinci-şase zile. Caşul dospit, era curăţit de coajă şi pus în budacă sau putină, unde era sfărmat bine cu „cresteşul", un lemn crestat lateral. Sfărmat bine, caşul era frământat, adăugându-i-se sare, şi făcut ca aluatul: pe urmă era pus în „burduf de oaie", ca astfel să se poată transporta mai uşor. „Burduful se făcea astfel: păcurarii tăiau oaia sau mielul, luau burduful pe care-l curăţau bine, îl rădeau de lână cu un cuţit şi apoi îl puneau să se usuce. Când era uscat, se uda puţin, înainte de a bate brânza în el, ca să nu crape" [2]).

Brânza bătută în burduf era pusă în stâna brânzei, sau în cămară, într'un loc mai răcoros, ca să nu dospească şi să nu se strice, căci oricât de bine ar fi fost frământată, tot mai rămânea puţin zăr în ea. Când păcurarii aveau brânză suficientă, o împachetau bine, legau câte cinci cai, unul de altul şi astfel o duceau la Bistriţa, Dej sau Vatra Dorna [3]). Brânza era măsurată în munte înainte de a o duce la târg şi fiecare burduf avea „ţîncuşa sa", care-i marca greutatea. Ei o vin-

---

[1]) *N. Dragomir:* l. c. p. 14.

[2]) După spusele lui Ion Dragomir din comuna Galeş, stabilit în Rodna. Vezi şi lucrarea lui *N. Dragomir*, Păstoritul...

[3]) După comunicarea lui Ion Pinca, 85 ani, Salva; Ion Dragomir, Rodna; Rus I. Parva.

deau cu „oca". „Ţincuşa" care marca greutatea trebuia să fie adusă înapoi baciului sau gazdei [1]).

Baciul mai avea grijă de hrana ciobanilor. Ei trăiau o vieaţă foarte regulată, având mâncări stabilite, constând din mămăligă cu brânză, jântuit, jintiţă şi pastramă, pregătită din carne de oaie. Erau mai evlavioşi decât ciobanii autohtoni.

Bârsanii mai purtau cu ei şi 10—20 cai, de fiecare turmă, pe care transportau accesoriile stânei. Creşterea lor era mult uşurată, întrucât vara păşteau singuri pe munte, iar iarna mâncau „turiştea" şi „ogrinjii", rămaşi pe urma oilor, care iernau în Moldova sau Câmpia Tisei.

„Mulţi dintre cai erau ţinuţi de prăsilă, încât nu vedeau căpăstru în cap până erau de 5—6 ani, iar unii chiar vieaţa întreagă. Fiind lăsaţi liberi pe munte, se sălbăticeau şi erau prinşi numai cu mare greutate, cu „alcanul", aruncat în gâtul calului. Abia câte 4—5 ciobani, dacă puteau să se apropie de ei". Prin faptul că erau buni şi frumoşi, caii aceştia se căutau mult de negustori şi erau preferaţi celor ai locuitorilor de pe Valea Someşului. Ofiţerii şi armata dela Bistriţa căutau mult caii Bârsenilor. Stăvăria cea mai mare de cai era în „Căldarea dela Izvorul Mare", care poartă numele de „Căldarea Bârsanului".

Cu apropierea toamnei, Bârsenii se pregăteau de plecare, căci nu puteau să ierneze aici, neavând fân suficient pentru oi. Ei plecau din munte mai târziu decât ceilalţi ciobani, numai pe la finea lunei Septemvrie, iar dacă nu cădea zăpada şedeau şi mai mult, tomnând pe munte. Drumurile lor erau deosebite. Astfel unii se reîntorceau pe valea Someşului Mare, până la Salva, de unde treceau peste dealurile Zăgrii, Lăpuşului, Târlişuei, Suciuri, până ajungeau la Eced-Jimbor, în Câmpia Tisei. Pe tot parcursul acesta mergeau păscând. Alţii coborau până la Dej-Gherla-[2]), îşi continuau drumul la Cluj, Huedin-Oradea şi mergeau mai departe până la Debreţin. După ce ajungeau la destinaţie, cumpărau păşune de

---

[1]) „Ţincuşa" era o bucată de lemn, pe care era notat, prin crestături greutatea brânzei.

[2]) La Gherla au venit câţiva Bârseni să ierneze şi în iarna anului 1929. Ei erau din comunele Galeş, Poiana Sibiului.

iarnă, fie dela grofi, fie dela comune [1]), păstrând-o uneori câte 7—8 ierni de-a-rândul. Arendarea păşunii de iarnă era mai scumpă, decât a celei de vară; plăteau câte 300—400 zloţi de argint pentru ea. Aici petreceau de toamna până primăvara, rătăcind mereu cu oile, cari păşteau şi noaptea. Mâncarea o purtau pe măgari. Adeseori erau atacaţi în drumul lor de tâlhari, îndeosebi când mergeau cu brânza la târg sau când mergeau la iernat, căci atunci aveau mulţi bani cu ei „agonisiţi din vinderea produselor oilor" [2].

Alt grup dintre Bârseni cobora pe Valea Someşului, până la Cluj, de unde mergeau pe Mureş până în Banat. Uneori mai plecau cu ei şi păcurari din regiunea Văii Someşului [3]).

Alteori plecau pentru iernat şi în Moldova [4]), treceau peste muntele Suhardu, Vrf. Roşu, Rotunda şi coborau în Valea Bistriţei Aurii, unde-şi continuau drumul până la Dorna Vatra şi gura Bistricioarei. Aici drumul lor se întâlnea cu al celor din Căliman [5]), din Bradul Ciont, Cergauale, Repedele, Pietrosul, etc., continuându-şi drumul împreună spre Nistru sau Bălţile Dunării [6]).

Cu apropierea primăverii se reîntorceau iarăşi pe plaiurile munţilor Rodnei. Venirea lor, aşteptată de locuitorii Văii Someşului, s'a continuat până în vara anului 1914, când pentru ultima oară au venit fraţii Oprea să văreze în masivul

---

[1]) Oprea Ion din Sălişte (stabilit în Ilva) şi I. Dragomir din Galeş (stabilit în Rodna), mi-au spus că multe comune ungureşti şi-au făcut biserici cu banii Bârsenilor.

[2]) Iată ce-mi spuse bătrânul I. Dragomir din Rodna: „Treceam odată peste Rotunda cu căruţele, să cumpărăm mălai din Cârlibaba. Când la o cotitură am întâlnit doisprezece tâlhari, care ne-au luat toţi galbenii, toată brânza şi nu ne-au lăsat nimic. Eram siliţi să ascundem banii, ca să nu-i afle tâlharii, aşa că dacă mergeam cu căruţa, pe care o împrumutam dela Sânţeni, făceam în ruda căruţii o gaură în care puneam banii. Demulte ori eram urmăriţi de tâlhari, că eram vestiţi de banii mulţi ce-i aveam cu noi, bani pe cari îi întrebuinţam la cumpărat de păşune".

Cu altă ocazie: „Eram copilandru de optsprezece ani, când într'o zi vin opt tâlhari la stâna noastră din Runcul Frunzerilor. Imi spuse un tâlhar: „Jos la pământ!" şi să nu facem nimic, că altfel ne omoară. După aceea ne poruncise să le facem balmoş şi să le tăiem o oaie mai grasă. Ei au mâncat-o şi după aceea au plecat, spunându-ne să nu spunem la jandarmi, că au fost acolo, că altfel ne omoară".

[3]) *Nicolae Dragomir:* l. c. p. 55.

[4]) *Nicolae Dragomir:* l. c. p. 56.

[5]) *L. Someşan:* Viaţa pastorală în Călimani, l. c.

[6]) *Nicolae Dragomir:* l. c. p. 57.

Rodnei. Că azi Bârsenii nu mai vin la vărat, se datoreşte în primul rând faptului că numărul oilor locuitorilor de pe Va-

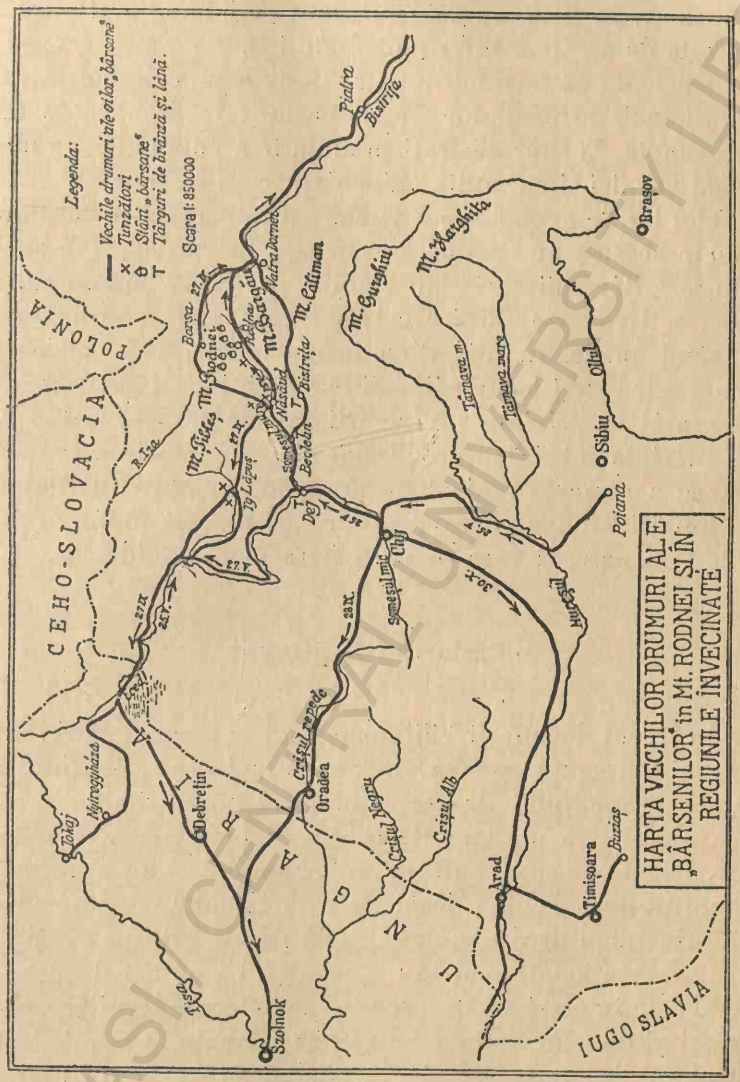

lea Someşului înmulţindu-se mereu, a crescut atât de mult, încât abia le mai ajung lor munţii. Unele dintre comune, neavând munţi suficienţi, sunt silite să arendeze ele înseşi munţii

din vecini. Dacă pe versantul sudic al masivului nu mai sunt munţi de arendat, mai găsim în schimb pe versantul de Nord. Cu toate acestea Bârsenii nu-i arendează, deoarece oieritul şi la ei, ca în general, este în mare decădere, fapt care se datoreşte de asemeni diferiţilor factori [1]).

Cu toate că Bârsenii au stat peste o sută de ani în masivul Rodnei, influenţa lor asupra păstoritului local este totuşi neînsemnată. Ei sunt păstraţi în amintirea populaţiei, ca nişte oameni harnici şi cu multă chibzuială, ceea ce se poate vedea din felul lor de exploatare a vitelor. „Erau săraci în satul lor, cu toate acestea au condus o economie foarte bună, îmbogăţindu-se. „Bârsenii cari s'au stabilit pe Valea Someşului, în Rodna şi Ilva, sunt dintre cei mai bine situaţi în comune, ajungând gazde. In altă direcţie nu se mai vede nicio influenţă a lor, deşi locuitorii Văii Someşului ar fi putut învăţa multe, atât în privinţa exploatării raţionale a păşunilor, cât şi în privinţa fabricării produselor oilor, îndeosebi a brânzei. Ceea ce a rămas eternizat pe urma lor în Masivul Rodnei, sunt numirile toponimice, singurele cari ne mai amintesc timpurile frumoase, şi care se vor păstra pentru totdeauna.

4. Păstoritul în prezent.

In trecut, locuitorii Văii Someşului se ocupau într'o măsură mai mare cu creşterea vitelor. Nu existau restricţiuni în privinţa păşunatului deoarece numărul oilor trimise la păşunea alpină era mult mai mic. Luate însă colectiv, pe comune, astăzi oile sunt mult mai numeroase deşi un proprietar are mai puţine păcuine decât avea în trecut. Aceasta se explică prin înmulţirea populaţiei. Din datele statistice comparative — menţionate mai jos — rezultă, că numărul oilor în general este în creştere, deoarece având fiecare locuitor dreptul să-şi văreze un anumit număr de animale în munte, este natural că fiecare creşte câteva păciune, care se ţin uşor şi sunt indispensabile vieţii economice.

---

[1]) *N. Dragomir:* l. c. p. 58—60.

a) *Creşterea vitelor şi valoarea lor economică pentru vieaţa satelor.*

Din timpurile cele mai vechi, creşterea vitelor forma pentru populaţia situată la poala masivului Rodnei o resursă de existenţă. De aceea ţăranii muncesc numai pentru vitele lor, se îngrijesc de îmbunătăţirea fânaţelor, cară fânul, iernează vitele cu multă greutate, trudă şi griji.

Animalele mari sunt indispensabile pentru vieaţa agricolă. Ele reprezintă forţa motrică pentru lucrarea pământului, de asemenea ele furnizează îngrăşămintele necesare pentru întreţinerea fertilităţii solului. Importanţa acestor îngrăşăminte naturale este recunoscută de ţărani, de aceea ei plătesc *„ciurdarului"* să *„mâie"* pe locul lor cu vitele, ca prin aceasta solul îngrăşându-se, puterea lui de producţie să fie mai mare. Acelaşi lucru se face şi cu oile, atât timp cât sunt in hotarul comunelor. Importanţa vitelor, încă din trecut, se vede şi din faptul, că la nunţi se dădea între alte daruri şi vite, cari erau considerate ca adevărata zestre a fetelor.

Aproape toată agricultura versanţilor munţilor Rodnei se face numai cu ajutorul vitelor, deoarece cu instrumente agricole, (tractoare) nu e posibil, din cauza reliefului accidentat. Dacă nu s'ar găsi animale, tot lucrul ar trebuî înlocuit cu braţe, ceea ce ar aduce mizerie. Bunăstarea oamenilor se socoteşte numai după vite, de aceea se ştie că o familie care are animale multe, de obiceiu este natural să aibă şi fânaţ mult, deci e bogată, deşi în multe cazuri nu corespunde realităţii. Faptul că se lucrează cu vaci şi boi, denotă că, în cea mai mare parte creşterea vitelor este urmarea factorilor geografici. Deci toată greutatea economică cade în creşterea vitelor, îndeosebi pe versantul de Sud al masivului. Pe versantul de Nord, situaţia este mai grea; aici, populaţia, din lipsa munţilor proprii, se mai ocupă şi cu exploatarea lemnului sau ia drumul pribegiei, ceea ce la locuitorii Văii Someşului se întâmplă mai rar.

Importanţa economică a vitelor o cunosc şi ţăranii şi zic, că „fără vite nu am putea trăi". Cu toate acestea se plâng, spunând că au un folos mic din creşterea lor, având atâtea cheltueli cu întreţinerea, încât cu banii ce-i cheltuiesc

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Nicolina Maria Golinescu - în anul 1998.

cu ele ar putea să-şi procure din comerţ toate produsele lor. Afirmaţia aceasta nu corespunde realităţii, căci fără vite, în astfel de condiţiuni geografice, populaţia ar duce-o greu. Că valoarea economică a producţiei nu e prea mare, aceasta se datoreşte lipsei unei exploatări sistematice. Însăşi administrarea averilor comunei este greşită, împiedecând desvoltarea economiei de vite. O exploatare mai sistematică şi raţională a păşunilor, ar permite să se crească un număr mai mare de vite [1]).

In trecut — datorită marilor proprietăţi — erau unele familii cari posedau singure câte o turmă [2]). Atunci nu se „însâmbrau" mai mulţi ca să poată forma o stână. Astăzi, împărţindu-se marile moşii, oamenii fiind mai săraci, se asociază mai mulţi pentru a forma o stână [3]). Micşorarea numărului de vite la proprietarii individuali, se datoreşte înrăutăţirii raporturilor de vieaţă economică, sporirii impozitelor, plătind mari taxe de 7—14 lei de oaie şi 50 lei de vită mare, pentru vărat la munte, ceea ce în împrejurările actuale nu permite unei singure persoane creşterea unui număr mai mare de animale.

Cu toate acestea, dacă un proprietar are mai multe oi, ele se ţin singure, acoperind toate cheltuielile întreţinerii. Dacă nu ar fi neajunsul fânaţelor insuficiente şi iraţional exploatate, numărul vitelor ar creşte considerabil. Iată ce-mi spunea un cioban mai bătrân [4]): „cu toată cheltuiala ce o avem cu o oaie, totuşi rămâne după ea un venit *„curat"* (netto) de 120—140 lei şi anume: iernatul unei oi este 150 lei, văratul (impozit) 7—14 lei, pentru păstor 15 lei, sare 10 lei, ceea ce dă 188 lei cheltuială; în schimb din vânzarea lânei se obţine 60—90 lei, a brânzei (aproximativ 5—6 kg. de oaie), 120 lei, mielul 50—80 lei, iar laptele de primăvară şi toamnă 50 lei, ceea ce ar da un venit total de 280 lei, din care sumă sustrăgând cheltuiala, ar rezulta un beneficiu de 120—140 lei anual". Aceste cazuri sunt cele mai extreme, când proprietarul nu

---

[1]) *V. Precup:* Păşunile noastre alpine., l. c., p. 33—40.

[2]) In comuna *Salva,* familia Gaftone avea în trecut stâna lor. Şi acum sunt unele comune, ca de ex. Telciu, Maieru, Sângeorz, unde unele gazde singure au câte o stână de oi.

[3]) Vezi capitolul: Băgatul oilor pe brânză.

[4]) Ilie Morariu şi George Sârb din Salva.

are fân, plătind totodată şi cioban scump. Cum aproape toţi locuitorii au teren pentru fânaţ, este natural ca şi foloasele economice să fie mai mari. Deci bilanţul gospodăriei păstoreşti, atât din sezonul de vară cât şi din cel de iarnă. rezultă foloase economice suficient de mari pentru familii. Veniturile rezultate din creşterea vitelor ar fi şi mai mari, pentru viaţa satelor, dacă faţă de puterea derodire a păşunilor alpine, vitele n'ar fi atât de numeroase. Urmarea este destul de dezastruoasă, căci în loc ca ţăranul să ţină un număr mai redus de vite şi rasă mai superioară, care să poată da mai mult venit decât un număr mai mare dar de rasă mai inferioară, ei urmăresc să nu fie întrecuţi de vecini. Această ambiţie de a avea atâtea vite câte au vecinii de a fi socotit şi el printre gazdele satului, îl face să ţină mai multe vite, pe care le trimite la păşunea alpină, în schimb iarna, din lipsă de fân, adeseori nu le poate ierna. Din acest surplus de vite, cu neputinţă de a le ierna, rezultă că fânul se termină repede, înainte de a se sfârşi iarna şi atunci ţăranul este nevoit să-şi cumpere „nutreţ". Astfel sau se bagă în datorii, sau ţine vitele atât de rău, aşa că primăvara sunt atât de slăbite încât nu prezintă nici o valoare economică, pe care nici în decursul verii n'o pot recâştiga.

Un caz tipic a fost în iarna anului 1931—32, când zăpada ţinând până târziu, vitele au ieşit foarte slăbite din iernat şi se îmbolnăviră de gură şi picioare (febră aftoasă), cauzând pagube foarte mari, nu numai în economia produselor, ci şi unor animale sălbatice, ca cerbi, care în masivul Rodnei păscând după vitele infectate, s'au molipsit de aceste boli, pierind aproape toţi [1]). Este justă afirmaţia unor oameni, „că vitele prea numeroase sunt sărăcie", căci neavând păşune alpină suficientă, iar ele fiind numeroase, o secătuesc repede şi în luna August, ţăranii sunt siliţi să le coboare dela munte, dacă nu vreau să le aducă slabe şi fără valoare. Cazuri tipice prezintă comuna Salva, care ţinând un număr mai mare de vite decât este posibilitatea de nutriţie a păşunii alpine, face ca multe dintre animale, în deosebi

---

[1]) *V. Precup:* Păşunile... l. c., p. 24.

vitele mari, să coboare mai repede din munte, în sat, sau în zona fânaţelor.

Cu totul alta este situaţia în ce priveşte creşterea oilor. Aici se poate remarca un arhaism în exploatarea lor. Rasa de oi ţurcane, care predomină, dau o cantitate de lapte mai mică în comparaţie cu oile *„ţigăi"*, ce se află în Câmpia Transilvaniei. Rasa ţigae deşi superioară, totuşi n'a fost introdusă pe Valea Someşului decât în unele cazuri izolate, deoarece se adaptează mai greu vieţii alpine. *Sestini,* în călătoria întreprinsă în Valachia şi Moldova, caracterizează foarte bine aceste animale [1]).

Cu toate că nu sunt prea mult vândute în alte regiuni, totuşi animalele fiind mijlocul principal de existenţă a populaţiei, sunt crescute în mare număr, încât se remarcă o sporire numerică a lor. Rolul important pe care-l joacă vitele pentru vieaţa satelor — din timpurile cele mai vechi — se reoglindeşte foarte bine în cele câteva date statistice. In anul 1750 din o conscripţie a oamenilor şi animalelor de pe Valea Someşului rezultă că numărul vitelor era destul de însemnat. Astfel erau 19.390 oi şi 6863 vite mari, ceea ce în comparaţie cu numărul locuitorilor de atunci, reprezintă un procent însemnat, dovedind totodată ocupaţia străveche a păstoritului [2]). Numărul animalelor la familiile de mici proprietari, se ridica la 100—200 oi, iar a vitelor mari 10—20 bucăţi, ba chiar mai mult. In anul 1895, numărul lor se ridica la 73.131; în 1911 se aflau 85.013, iar în 1925 au fost 89.581; în anul 1926 au fost 97.540; în 1927 au scăzut la 69.300, scădere ce se datoreşte după observaţiunile serviciului Zootehnic din Bistriţa, greutăţii de export, pe de o parte, şi faptului că, în

---

[1]) *Sestini Domeningo:* Viaggio in Valachia e Moldavia con osservazioni storicha, naturali e politichi e con le notizie scritte d'All Academico della crusca Fruttuozi Becchi-Milano 1833. Col. Sion, B. Univ. Cluj, Nr. 595), p. 49. „Le pecore in Valachia sano di tre specie; cire zigai, barsan e stogon: la prima da una lana multa fine e corta, e carna, eccelenta. La seconda, lana lunga e grossolana, e la terza eesendo una spezei bastarda, da la lana mezzana... Il late si raccoglie solamente nel tempo che le pecore sono nei monti. Questo e convertita subita dai pastori in una specie di formaggio poco consistente che chiamano bianco, e la vendono di mercanti, stabiliti con le loro cascine nele vicinauze, che ne estraggono il burro, ed in un formaggio chiamato caciocavallo della forma e sapore di quello che si fa nei regni di Sicilia"...

[2]) Litt. fasciculus conscriptionem... l. c.

timpul din urmă, fiecare proprietar preferă să ţină vite mai puţine, însă mai bune, aşa încât scăderea ar fi numai cantitativă, nu şi calitativă[1]). In anul 1931 numărul oilor şi caprelor se ridica la 87.792 bucăţi, iar în 1932 la 92.584 bucăţi[2]). In schimb numărul vitelor mari este mult inferior. Astfel în 1750, pentru întreagă Valea Someşului, erau 6863 bucăţi; în 1895 erau 27.112, iar în 1911 erau 25.409; în 1925 numărul lor scăzu la 21.436; în 1926 la 13.318; în 1927 erau 21.498; în 1931 se ridică numărul lor la 27.598, iar în 1932 la 32.129 capete vite mari, între cari se cuprind şi caii.

Din aceste câteva date rezultă că numărul animalelor pe Valea Someşului este în creştere până la isbucnirea războiului mondial şi după anul 1925, ceea ce ne explică suficient marea resursă de existenţă pentru populaţie. Din lipsa unei exploatări mai sistematice prin îmbunătăţirea speciilor, nu aduc un aport economic suficient de mare pentru vieaţa satelor.

b) *Industria păstoritului.*

Fiind creşterea vitelor una dintre resursele principale de existenţă ale populaţiei, a căutat să transforme, — la început pentru necesităţile familiare iar mai târziu pentru comercializare — produsele brute derivate dela oi.

Incă de cu primăvară, târgurile sunt pline de miei, care se comercializează numai pentru trebuinţele locale. Mai târziu derivatele industriei lactare: urdă, caş, brânză şi lapte acru. Nu lipseşte uneori şi untul, mai ales la stânele *„cuşere pe fonţi"* sau la *„Schweizereiuri"*, unde acesta se extrage cu ajutorul centrifugilor mici.

Comercializarea lânei în stare brută sau prelucrată sub

---

[1]) Calendarul Zootehnic pe anul 1926, 1927, 1928. Bistriţa. l. c.

[2]) Datele statistice din anul 1931 şi 1932, le-am luat personal dela primării, dar ţin să menţionez şi pentru aceştia că nu corespund adevărului, fiindcă oamenii nu declară cu ocazia conscripţiilor, numărul real al vitelor ce le posedă.

Numărul oilor din masivul Rodnei, în comparaţie cu cel din Carpaţii Meridionali, la care raportând şi suprafeţele, rezultă că este mult mai mare pentru Munţii Rodnei. Astfel d-l de *Martonne* scrie în: *La Walachie*, l. c., p. 114. „D'apres les donnés que nous avons pu recuillir, on peut l'évaluer approximativement à 100 ou 130.000 têtes, reparties entre 200 stîne environ, et gardées par plus de 1000 bergers".

formă de pănuri, cioareci, rechele, obiele, covoare, etc. sunt rezultate ale industriei casnice.

Când se apropie ziua de Sf. George, sau la târgul Cucului (Mai), lâna începe să se îngălbenească la rădăcină, ceea ce denotă că este coaptă, deci este timpul să fie tunsă. Tunsul se face odată pe an, înainte de înţărcatul mieilor şi băgatul oilor pe brânză. Uneori chiar cu două săptămâni înainte de a se tunde de tot, „oaia se *suvintrează* (se suvintră [1]), adică se tunde numai pe foale, pe piept, pe picioare şi coadă. Lâna tunsă de pe foale se numeşte suvintretură. Aceasta se face ca oile să fie scutite baremi în parte de diferiţi paraziţi" [2]).

Când timpul începe să devină mai călduros, oile se tund de tot. Dacă nu se tund cu această ocazie, lâna începe să cadă dela sine, rupându-se din locul îngălbenit. Tunsul se face în hotarul fiecărei comune. De obiceiu se adună mai multe gazde la tuns. Pentru tuns se întrebuinţează foarfecile ţigăneşti, care sunt foarte mari şi ascuţite; ca formă de execuţie sunt vechi, fiind făcute numai de ţigani [3]). Lâna tunsă, adică după ce se *„tuşinează"*, este foarte unsuroasă şi lipicioasă. Unsoarea aceasta se numeşte *„ursuc"*.

După ce-i tunsă oaia, la un interval scurt de timp, iarăşi „împăiază". Nu-i bine ca oile să se tundă chiar când pleacă la munte, căci dând acolo peste frig, îşi pierd laptele. Mai târziu, pe la Sf. Iliei Prooroc sau Sânziene, prin Iulie, se tund şi mieii, care au lâna mai măruntă şi se numeşte *„miţă"*.

Lâna tunsă se răsuceşte, se pune în desagi şi se duce acasă.

---

[1]) *E. Precup:* Păstoritul în Munţii Rodnei., l. c., p. 21. Autorul spune că „suvintrează" derivă din lat. sub şi venter (subventrare, ca subiliare), arom. megl. suiledz. S. P.

[2]) *E. Precup:* l. c., p. 21—22

[3]) *Prof. Dr. L. Rütimeyer:* Uber einige archaistische Gerätschaften und Gebräuche im Kanton Wallis und ihr prähistorischen und ethnographischen Parallelen. Basel 1916, pag. 16"... als letztes Objekt welches seit der la Tène-Periode in Form und gewiss wohl auch im Gebrauch völlig unverändert geblieben ist müsste noch die heute nicht nur im Wallis, sondern weit verbreitete Scheere angeführt werden, wie sie zum Scheeren der Schafe gebraucht wird. Sie entspricht in einem Exemplar von Haudères (die Scheere wurde in Sitten gekauft wohin sie durch Import gelangte) durchaus der von gross und Vonga angebildeten Scheere aus la Tène, wie solche aus römischer und Völkerwanderungszeit".

Inainte de a fi prelucrată, se face curăţirea ei de praf şi alte murdării. Ca să dispară şi *„ursucul"* din ea, trebue opărită cu apă fierbinte. Lâna spălată este pusă la soare ca să se usuce. Odată uscată e dusă la scărmănătoare, mai rar este pieptănată cu *„hrebenii"*. Astfel pregătite femeile pot continua cu celelalte faze ale prelucrării.

Vara la răscruci de drumuri, iar iarna în şezători, în sunetele melodioase ale fluerului şi doinelor cântate de păcurari, fete şi neveste torc cu zor lâna. Sunt adevărate şcoli de muncă industrială, unde cele mai bătrâne şi talentate femei dau sfaturi cum să se toarcă şi cum să-şi decoreze fetele hainele. Tot în aceste şezători se transmit, de cele mai deseori, din generaţie în generaţie frumoasele doine, balade, poveşti, etc., care formează adevărate comori ale literaturii noastre populare.

Lâna toarsă, care-i mai lungă în fir şi mai aspră, se foloseşte de *„urzeală"* pe când cea de miel fiind mai moale se întrebuinţează de *„bătătură"*.

Prelucrarea lânei se face în fiecare casă, aşa încât în nicio gospodărie nu este lipsită de *„teară"* (războiu), prin care devin adevărate ateliere de ţesătorie. Lâna este uneori atât de frumos prelucrată, mai ales pentru îmbrăcămintea femeilor şi covoare, încât se poate vorbi de o adevărată artă. Mare parte din lână însă serveşte la facerea pănurilor, pe care le *„învelesc"* (presează) în piue, ca să fie mai rezistente.

Piuăle de pe Valea Someşului sunt vestite şi totodată foarte vechi. „Dacă numele sumanului, este împrumutat dela Slavi prin secolul al VI—VII [1]), este o dovadă că sumanul exista ca haină a locuitorilor autohtoni şi fiind împrumutat Slavilor ei l-au botezat cu numele care ne-a rămas şi nouă. Faptul că numele de piuă, dat instalaţiei din care ieşea materialul, precum şi acel de pănură, al materialului, sunt de origine latină, ne face să bănuim că a putut exista aici cel puţin în perioada daco-romană, dacă nu mai inainte [2]). Atât de mult era căutată pănura fabricată de locuitorii Văii

[1]) *N. Iorga:* Istoria comerţului românesc până la 1700. Vălenii de Munte, 1915, p. 24.

[2]) *Iuliu Morariu:* Piuăle şi piuăritul în Valea Zăgrii. Tipografia Minerva, Bistriţa 1933, p. 13.

Someşului, încât se vindea şi în Moldova. In documentele, care arată stăpânirea Moldovenilor asupra Văii Someşului, se aminteşte între altele că „între contribuţiunile ce le dădeau stăpânilor moldoveni în Ardeal, erau şi ţesături de lână, aşa cănejii unor sate, din vechiul ţinut al Ciceului, la anul 1553 dădeau câte 7 ori 10 ţoale“ [1]).

Adeseori, domnii Moldoveni cumpărau din aceste regiuni pănură sură şi albă prin intermediul Saşilor din Bistriţa. „Alexandru Vodă trimite la anul 1564 la Bistriţa, să-i cumpere între altele, de 40 taleri, sumane negre şi sure [2]), iar la anul 1556 întreabă pe Bistriţeni despre cele 200 „sumane albe ori negre, cerute de el pentru a le da pomană de anul nou săracilor“[3]). Piuăritul s'a desvoltat cu timpul foarte mult, încât unele comune au ajuns să aibă 10—15 piue, cum este pe Valea Zăgrii, unde nu auzi altceva decât tocănitul ritmic al lor. Ba chiar unele familii trăiesc numai din ocupaţia aceasta, mergând atât pe Someş în sus, cât şi pe Someş în jos după pănură. Se aduc şi în prezent pănuri din câmpie pe care le *„învălesc“* la piuăle cele vestite de pe Valea Zăgrii. Pănurile se aduc în Iunie şi Iulie, când pleacă căruţe pe Someş în jos, la Dej, Gherla, Zălău, Cehul-Silvaniei, Cluj, etc. [4]). Sunt numeroase drumurile pe care merg Zăgrenii în fiecare an, după pănuri. Piue mai sunt şi pe alte Văi, ca a Rebrii, Cormaiei, Ilvei, Sălăuţei, etc., dar nu sunt aşa de vestite ca acelea de pe Valea Zăgrii.

Scoasă din piue pănurile, se prelucrează de mâna îndemânatecă a ţărancei române, pentru diferite piese de îmbrăcăminte, ca: cioareci, sumane, rechele, călţuni, ţoluri.

Tot ca o valorificare a lânei, se poate socoti şi industria covoarelor, şi a *„ţolurilor“* (păturilor), pe care ţăranii le vând, de cele mai multe ori, la târgul dela Bistriţa, unde este locul de întâlnire a populaţiei numită „Mocanii“ de după târg“, din regiunea Şieu, Monor, Râpa, etc., cu cei de pe Valea Someşului, Valea Bistriţei şi Bârgaue. Sunt vrednice de admirat

---

[1]) *Victor Motogna:* Cetatea Ciceului sub stăpânirea Moldovei. Dej, 1927, p. 56.
[2]) *Hurmuzaki:* Documente, vol. XV, pag. 609.
[3]) *Hurmuzaki:* Documente, vol. XV. pag. 617.
[4]) *Iuliu Morariu:* Piuăle... l. c., p. 13. A se vedea harta cu răspândirea piuelor dela pagina 130.

covoarele cu predominarea unei singure culori, alb, negru, etc. Unele sunt frumos împodobite cu desene geometrice, caracteristice gustului artistic al populației. Nu se pot asemăna ca execuție și gust artistic cu cele ale populației maramureșene, au însă valoare economică pentru mulțumirea nevoilor casnice ale populației. Prețul unui *„țol"* variază între 250—500 lei, valoarea lui atârnând foarte mult de felul cum este executat.

Negustori speciali de „țoluri" nu se poate spune că sunt, căci ele se vând mai mult între populația locală, în deosebi locuitorilor Văii Someșului.

Nici pieile rezultate dela oi, miei și vite mari, nu rămân nelucrate, ci sunt folosite pe loc, ceea ce a determinat și o desvoltare mare a induseriei tăbăcăritului, cojocăritului și pielăriei.

Nu este comună în care să nu se găsească cel puțin un cojocar. Ei fac din piei de oi: pieptare, *„cușme"* (căciule), cojoace, *„baire"*, etc. Sunt vestite pieptarele lucrate de cojocarii din Năsăud și Bistrița, cari le împodobesc cu frumoase ornamentații. In fiecare zi de *„mărturie"* (târg) la Năsăud, Bistrița și Rodna, întâlnești numeroase *„șatre"* cu cojoace și pieptare.

Industria tăbăcăritului, după războiu este în decădere, ceea ce se explică prin importul mare de opinci de cauciuc cu mult mai rezistente decât cele frunizate de tăbăcari, care iau locul celor dintâi. Se vede deci o mică decădere a acestei industrii; în schimb cojocăritul este în progres. Surplusul de piei care nu se prelucrează de industria locală, este transportat în cantități mari la Cernăuți, Humor, Cluj, Sighet și Cehoslovacia, de unde vin negustori pentru a le ridica. Prețul unei piei de miel variază între 40—60 lei, iar a uneia de oaie între 50—70 lei. Pieile vitelor cornute sunt valorificate după greutate, variind prețul lor între 20—25 lei kilogramul.

Din cele de mai sus rezultă că industria păstoritului este bine desvoltată. Atât micile ateliere de cojocărit, tăbăcărit, etc., cât mai ales industria casnică, transmite această îndeletnicire din generație în generație, făcându-se adevărate școli de muncă industrială.

c) *Comerțul păstoritului în Munții Rodnei.*

Aproape tot timpul anului, piețele târgurilor dela Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi și Bistrița sunt pline de mărfuri rezultate din prelucrarea lânei, cât și a derivatelor lactare.

Nici comerțul cu animale nu poate fi neglijat.

Dintre derivatele prelucrate dela oi câștigul rezidă în valorizarea brânzei, urdei și untului. Aceste se vând mai mult local, pentru nevoile populației sărace, care n'au oi, rareori se transportă spre vânzare în alte regiuni. Excepție fac derivatele lactare, produse de stânele cușere evreești care se vînd pe tot cuprinsul României, ba chiar se transportă și în Palestina. Valoarea economică ce rezultă din această comercializare este foarte mare, realizând proprietarul acestor stâni, venite de 40—50.000 lei în interval de 60 zile.

Tot astfel valoare economică mare prezintă și produsele de caşcaval, fabricate de ciobanii macedoneni. Ca să ilustrez importanța acestor derivate este suficient să amintesc că o singură căşărie a realizat în vara anului 1930, un venit de peste 200.000 lei. Aceste produse se plasează mai mult la București.

Valoarea produselor derivate din laptele oilor, pentru populația autohtonă nu formează venite prea mari. Ceea ce se realizează din vânzarea lor, abia satisface nevoile casnice. Și adeseori numai proprietarii cu oi mai multe fac negustorie de brânză, celorlalți abia le ajunge pentru nevoile casnice, de aceea ei și-o *„bat în bărbințe"*, unde o păstrează până la consumație.

In schimb importanță mare economică prezintă vânzarea lânei — care în anul 1925 se ridica la 100.000 kg. [1]) — parte în stare brută, dar mai mult prelucrată. Sunt unele târguri ca cel al *„Bulgiului"* dela Bistrița (Septemvrie) și Năsăud, unde harnicele gospodine își vând pănurile, covoarele sau alte fabricate din prelucrarea lânei.

Pănurile pentru facerea îmbrăcămintelor sunt mult căutate. De aceea cu ocazia acestor târguri vin negustori din regiuni îndepărtate, ca de ex.: Dej, Baia-Mare, Lăpuș, Su-

[1]) Calendarul Zootehnic., l. c. pe anul 1925.

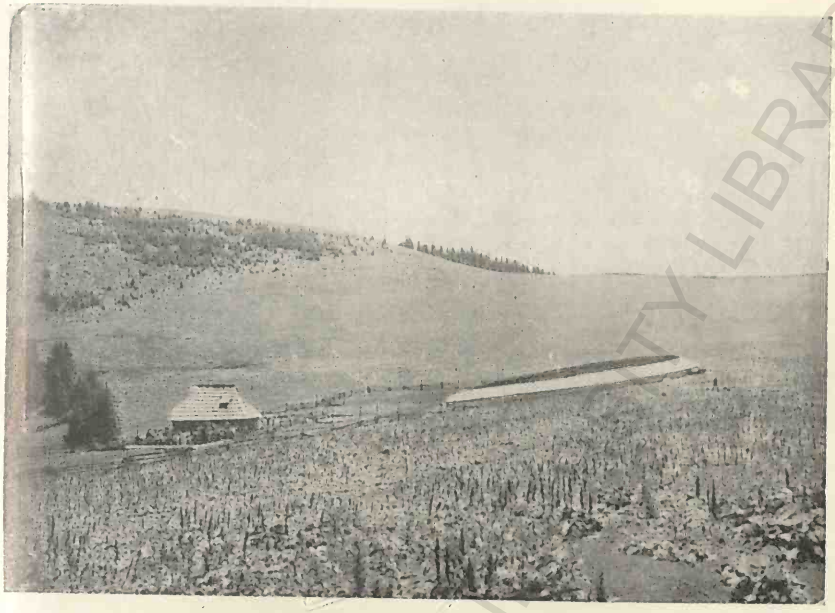

Stână model pe Muntele Rotunda (1541 m.).
Bergerie modele sur le Mt. Rotunda (1541 m.).

Clişeu: *M. Weiss.*

Casă în câmp (corespunzătoare „hodăilor" sau „odăilor" din alte regiuni), pentru fernatul vitelor în zona fânaţelor. Vedere luată în hotarul Sângeorz.
La „casa în câmp" habitat d'hiver des pasteurs-agriculteurs, correspondant aux „odăile ou hodăile" des régions des Carpathes. Photo prise aux environs de Sângeorz.

Clişeu: *T. Morariu.*

BCU Cluj / UNIVERSITY LIBRARY

Stână evreiască pe fonți cu cușărarul supraveghind mulsul oilor.
(V. Repede, Munții Rodnei.
Une stâna juife, avec le surveillant juif et les pâtres roumains.

„Baci-cușerari" strângând caşul şi personalul stânei în muntele Grohotul.
Personnel d'une bergerie juife sur le Mt. Grohortul (1600 m.).
Au centre le „baci-cușerari" juif prépare le fromage.

Clișee: *T. Morariu*

BCU IAȘI ... AL UNIVERSITY

ceava, Cernăuţi, Vatra Dornei, Sighet, Borşa, etc., şi cumpără pănura, care o transportă cu căruţele la Beclean, Dej, Baia-Mare, Lăpuş, Mănăştur-Copalnic sau Vatra Dornei, Suceava, Câmpulung. Cernăuţi, Vişeu, Borşa, Dragomireşti, Sighet, etc. Preţul de vânzare a unei lâni brute [1]) este de 30—50 lei, iar a pănurei de 90—110 lei [2]) metrul.

HARTA COMERŢULUI DE ANIMALE ŞI PIEI

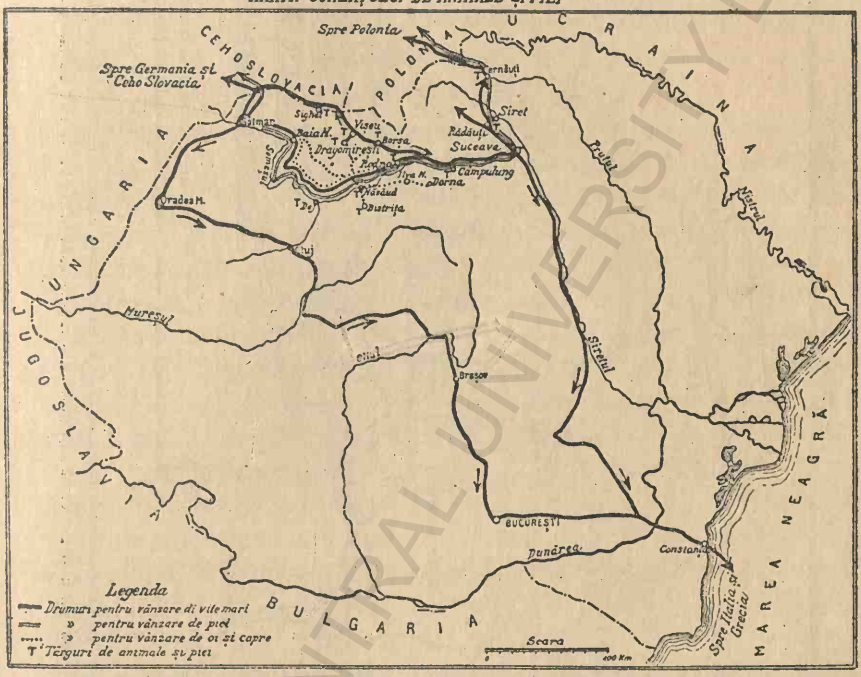

Carte du commerce des bêtes et des peaux.

Pănura dusă pentru vânzare, trebue să fie ţesută bine, căci altfel nu are valoare mare. De aceea negustorii preferă pănura ţesută din lâna tunsă de pe oi faţă de cea *„ţesută cu tuşini"*, care este tăiată de cojocari de pe pieptare, numind-o pănură bătută cu *„tuşini"*. Se mai află tot la târguri *„pănură de habă"*, resultată din bucăţile mici de lână ce cad la piue, când se bagă ţolurile la învălit. Este cunoscută această lână şi sub numele de *„horă"*. Din vinderea lânei şi a produselor

[1]) Lâna neprelucrată (brută) nu se vinde cu kg. ci după mărimea ei.
[2]) Datele le-am cules în vara anului 1935, la „târgul bulgiului" din Bistriţa. A se vedea şi harta comerţului în Munţii Rodnei.

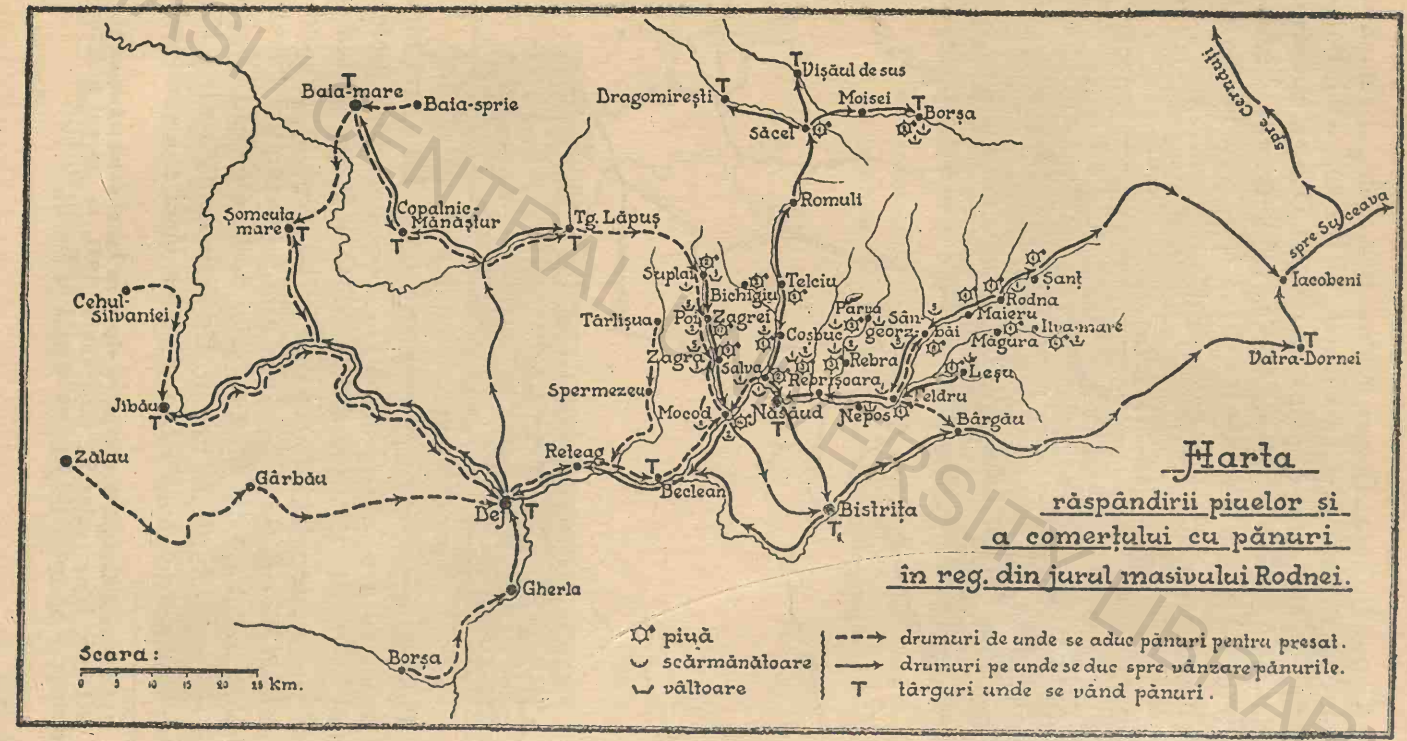

Carte de l'expansion des moulins et mortiers à foulon et du commerce des feutres dans la région voisine du massif de Rodna.

BCU IAȘI / CENTRALĂ / UNIVERSITATEA LIBRARY

rezultate din prelucrarea ei, se realizează frumoase venituri băneşti.

Afară de foloasele acestea rezultate dela oi, se mai pot valorifica însăşi animalele. Târgurile dela Rodna şi Năsăud sunt cercetate regulat de negustori de vite din Maramureş, Bucureşti, Cernăuţi şi Sibiu. Ei cumpără boi graşi ce-i transportă apoi în Cehoslovacia sau în Germania. Venitele ar fi şi mai mari, dacă ar exista o exploatare raţională a vitelor, înlocuindu-se cele de rasă inferioară cu altele de rasă superioară, cu o putere de producţie mai mare.

Nici chiar târgurile locale nu sunt aranjate la intervale de timp mai mari şi potrivite încât adeseori nu sunt accesibile negustorilor, aşa încât se întâmplă ca în aceeaşi zi să fie târg şi la Sighet şi la Năsăud, ceea ce are ca urmare lipsa negustorilor la Năsăud şi oprirea lor la târgul din Maramureş. O organizare mai sistematică a târgurilor ar avea o consecinţă însemnată asupra comerţului de vite. Ceva mai viu este comerţul interior. Vitele sunt vândute fie pentru tăiat, fie pentru a fi ţinute. Singură comuna Rebrişoara din totalul de 821 vite cornute, a vândut în anul 1932 peste 122 bucăţi pentru tăiat, ceea ce reprezintă un procent foarte mare. Cu atât mai mare a fost numărul vielor mici — miei, oi, batali şi capre — vândute în oraşul Năsăud sau târguşorul Rodna. Statistica animalelor tăiate pentru consumaţia publică pe Valea Someşului, a fost în anul 1924: bovine 6918 bucăţi; oi şi capre 17.545 capete [1]).

Modul de exploatare şi valorificare a vitelor mai diferă, şi după comune. Astfel pe Valea Someşului, în unele comune mieii rezultaţi dela oile mai bune sunt ţinuţi de prăsilă până la vârsta de 8—9 ani, adică atâta timp cât sunt capabili să producă. In alte comune, mieii sunt vânduţi de tineri, între 3—6 săptămâni, în afară de unele miele, care se păstrează pentru reîmprospătarea turmei. Valoarea economică rezultată din vânzarea acestor miei nu este prea mare, deoarece în mare parte oile fiind slab iernate, au mieii de asemenea slabi

[1]) Calendarul Zootehnic pe anul 1926. Tipografia Naţională G. Matei, 1925.
Pentru restul anilor n'am aflat numărul de animale tăiate pentru consumaţia publică.

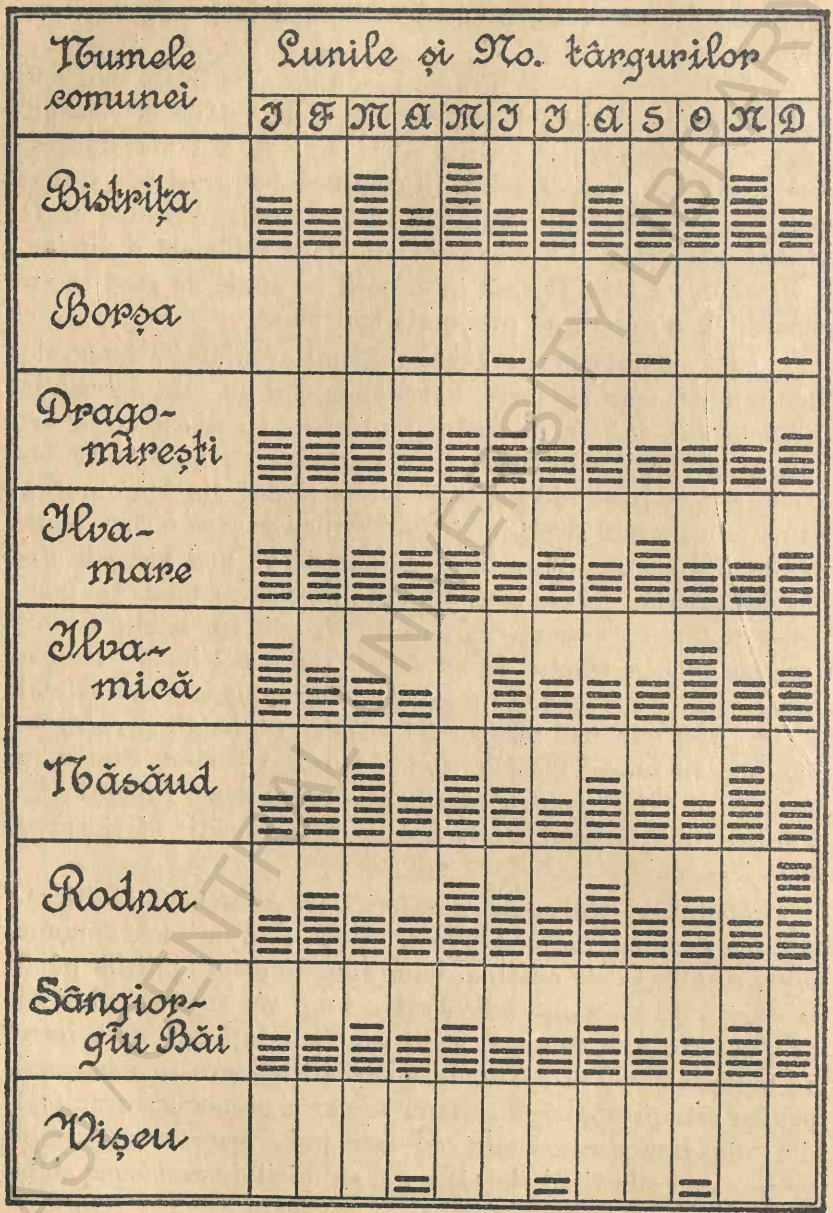

Fig. 9. Târgurile lunare din localitățile din jurul Munților Rodnei
Foires et marchés mensuels sur le pourtour des Monts de Rodna.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

şi ca urmare sunt vânduţi pe sume derizorii. Pentru a ilustra modul cum se reîmprospătează turmele este suficient să amintesc că la o turmă de 80—100 oi, se sacrifică anual 10—15 bucăţi, înlocuindu-se cu mioare tinere.

Anul	Animalele intrate spre vânzare la târguri			Animale vândute		
	vite cornute	cai	oi	vite cornute	cai	oi
1896	31,913	7196	4620	11,367	3146	2728
1897	23,965	4070	667	10,515	1568	410
1898	25,165	4300	1315	8,443	2054	455
1899	27,414	7742	564	11,279	1838	308
1900	24,380	3555	774	12 141	1445	452
1901	23,480	4410	430	9.861	3444	160
1902	38,566	4637	130	13,341	1476	69
1903	23,991	3997	40	12,835	1626	18
1904	16,906	2767	—	7,909	1580	—
1905	21,129	3130	640	10,719	2138	350
1906	23,081	3025	480	12,538	1632	237
1907	22,022	2448	980	10,371	870	510
1908	31,666	2410	1100	11,176	769	646
1909	30,932	2140	800	13,033	1061	600
1910	32,625	2313	400	15,237	1326	220
1911	40,194	3216	670	17,736	1544	280
1912	27,472	2126	640	13,566	1012	370

Se mai remarcă la unele familii şi un comerţ sezonal de vite, în senzul că animalele trec în aceeaşi regiune dela un proprietar la altul. Astfel se cumpără un număr mare de oi care sunt vărate iar produsele lor vândute. Când se apropie toamna oile sunt vândute altor persoane care le iernează.

BCU Cluj / Central University Library

Aceste târguri sezonale sunt foarte frecvente primăvara şi toamna, dar au o valoare economică de tot neînsemnată.

Comerţul animalelor din Valea Someşului cât şi a Văii Bistriţa, se reoglindeşte foarte bine în cele câteva date statistice [1]), care ne arată vânzările de animale făcute la târgurile de „ţară" dela Bistriţa [2]).

In anul 1932, la târgurile din Năsăud, s'au vândut total 8629 vite cornute şi 1965 oi, ceea ce reprezintă un procent foarte mic în comparaţie cu totalul animalelor ce le posedă toate comunele.

Cu totul alta este situaţia animalelor vândute în comunele de pe versantul de Nord al munţilor Rodnei: în Borşa, Moisei, Săcel, etc. Prin faptul că aici există o rasă superioară de vite cornute, bune pentru lapte — rasa Schwyz — sunt căutate de negustori străini, Greci, exportându-le în Grecia şi Italia. Valoarea lor este foarte mare, încât preţul unei vaci variază între 10.000—25.000 lei, iar a unui „*buhai*" (taur) de un an, între 4000—8000 lei, ceea ce în comparaţie cu preţul vitelor de pe Valea Someşului, unde o vacă se plăteşte cu 2000—4000 lei, iar un viţel de un an, cu 1000—1500 lei, etc. este mult superior. Valoarea tuturor animalelor vândute la târgurile dela Borşa, în cursul anului 1932, s'a ridicat la ½ milion [3]). Exportul vitelor în Grecia se face mai mult primăvara şi toamna, când nu sunt călduri. Faptul că sunt atât de mult căutate vitele de „Algau" (Schwyz), se datoreşte în primul rând puterii de producţie a laptelui, dând zilnic 20—30 kg. iar în al doilea rând fiindcă se pot uşor adapta climatului respectivei regiuni.

Exportul de vite se face mai puţin; doar câteva dintre

---

[1]) *Magyar Statisztikai évkönyv új folyam.* Budapest. Az Athenaeum irod és nyomdai részvény-társulat könyvnyomdája. Anul 1896, p. 150; 1897, p. 113; 1898, p. 78; 1899, p. 104; 1900, p. 105; 1901, p. 90; 1902, p. 119; 1903, p. 117; 1904, p. 119; 1905, p. 110; 1906, p. 125; 1907, p. 118; 1908, p. 123; 1909, p. 125; 1910, p. 115; 1911, p. 125, (vol. VIII—XX).

[2]) Cum pentru Valea Someşului nu sunt redate târgurile, în statistica sus menţionată, este foarte natural ca la târgurile din Bistriţa să fie trecute şi animalele din Valea Someşului. De asemenea este de remarcat că în tabloul alăturat nu este redat exact numărul oilor vândute, deoarece în realitate se vând mai multe, decât redă statistica.

[3]) Datele mi-au fost comunicate în vara anului 1933 de primarul din Borşa.

comune, vând din rasa Pinzgau, un număr foarte mic — trimiţându-se în Cehoslovacia şi Germania. —

Inainte de războiu, când Maramureşul era înglobat în fosta Monarhie Austro-Ungară, comerţul de vite era mult mai intens. Aceasta se explică prin faptul că numeroşi păstori slovaci veneau primăvara din Liptova, Slovacia şi Spiš precum şi din alte regiuni şi cumpărau numeroase oi din Maramureş, pe care apoi le duceau în Slovacia [1]). Din vânzarea acestor animale, populaţia maramureşeană realiza mari foloase economice. Deci scăderea în mare măsură a exportului de vite, în comparaţie cu ceea ce se exporta înainte de războiu, se datoreşte graniţei politice care a pus capăt „odată pentru totdeauna, acestor migraţiuni negustoreşti" [2]). Urmarea lipsei de export influenţează în mare măsură creşterea într'un număr mai mare al animalelor. Deci factorii amintiţi mai sus sunt aceia care influenţează în cea mai mare măsură, atât pe Valea Someşului cât şi pentru populaţia maramureşană, desvoltarea mai intensă a comerţului.

d) *Impreunatul oilor şi băgatul pe brânză. Obiceiuri*

Primăvara după topirea zăpezii, când verdeaţa s'a întins peste tot câmpul, oierii se sfătuesc pentru a forma mici *„crumpuri"* sau *„boteie"* de primăvară iar mai târziu stâne.

Intovărăşirea sau asocierea proprietarilor de oi, se face prin învoială şi se ţine seamă ca atât „boteiele de primăvară" sau *„hâjdeiele"* [3]), cât şi stânele, să nu aibă mai mult de 400—1000 mânzări [4]).

Turmele sunt formate din oile micilor proprietari — marii proprietari existând doar foarte rar — urmând ca după coborîrea turmelor dela munte stâna să se despartă, fiecare proprietar luându-şi oile pentru a le păşuna individual.

Intovărăşirea oierilor aparţine unui sistem de cooperaţie, care la locuitorii Văii Someşului este foarte vechiu. Cele mai multe stâni sunt formate din oile micilor proprietari,

---

[1]) *Vl. Kubijovyč*: Păstoritul în Maramureş. l. c. p. 264.
[2]) *Vl. Kubijovyč*: Păstorietul..., l. c. p. 264.
[3]) *Botei* sau *hâjdău* este un grup de oi, în număr de 100—150.
[4]) Mânzări se numesc oile cu lapte. Li se mai spune şi păcuine.

în majoritate având câte 20—30 oi, — foarte rar câte 100 oi, — astfel că producţia de brânză rareori întrece necesitatea familiei. In afară de micii proprietari, găsim mai ales în regiunea superioară a Someşului — unde există acelaşi sistem de cooperaţie —, diferiţi proprietari cu un număr mai mare de oi, care vând surplusul de brânză, lână şi miei, putându-şi astfel cumpăra cerealele necesare pentru hrana familiei.

Urmarea acestui sistem de exploatare este că produsul oilor nu se poate cumpăra decât foarte rar în munte şi în aceste cazuri numai pe ascuns, întrucât oile aparţinând unui grup de oameni, dacă baciul ar înstrăina din produse, fiecare asociat s'ar putea simţi nedreptăţit în partea ce-i revine.

Cu totul alta este situaţia stânelor aparţinătoare unui singur proprietar sau chiar la „stânele cuparilor“ [1]). Acolo proprietarii fiind ei înşişi conducătorii stânei şi neavând deci de dat seamă despre produse, dispun în voie asupra lor.

Marii oieri cu turme de peste 200—300 oi, abia se mai găsesc, fapt care se datoreşte obiceiului de a se împărţi moşiile părinteşti între copii; cazuri izolate în care se mai întâlnesc turme mari aparţinând unei singure familii, trebuesc puse în legătură cu administrarea în comun a averii familiare de către capul familiei, ceea ce este un fel de *„zadruga“*. Acest mod de administrare, abia se mai întâlneşte la câteva familii pe V. Someşului şi este pe cale de dispariţie, îndeosebi după războiu, de când copiii căsătoriţi, doresc să-şi administreze singuri bunurile lor.

Acelaşi sistem de asociere, între micii proprietari, se află şi pe versantul nordic al Munţilor Rodnei.

Intovărăşirea pentru formarea hâjdeielor se face uşor, căci numărul păcuinelor ce le alcătuesc, nu depăşesc numărul 130 capete, iar gazdele singure au grija de a angaja un „lăptar“ sau *„baciu de făcut lapte“*, un păcurar [2]) şi un strun-

[1]) Un nou sistem de a se însâmbra, introdus abia începând din vara anului 1934, este cu kilogramul sau cupa. Astfel fiecare om îşi ia înzecit laptele avut la măsură, adică la însâmbrat şi face cu el ce vrea.

[2]) *Th. Capidan:* Românii nomazi. Studiu din viaţa Românilor din Sudul Peninsulei Balcanice, Cluj, Ardealul 1926. Autorul aminteşte de existenţa termenului de păcurar şi la Aromâni, deşi acest termen se află foarte puţin răspândit în Carpaţii româneşti. (p. 78. „Turmele de oi sunt păzite de păstori numiţi *picurari*“.

gaş. Ciobanul umblă cu turma la păşune, pe imaş sau în zona fânaţelor din apropierea comunei. Păşunarea de primăvară şi toamnă în aceste zone, mai are ca scop şi îngrăşarea pământurilor arabile, de aceea se face *„masul"* (dormitul) cu oile peste noapte, pe ele [1]). Baciul pregăteşte laptele bătut (acru) şi se îngrijeşte de gospodăria stânei.

Primăvara, păşunatul mieilor, se face tot timpul în comun cu oile; ei sunt separaţi de către oi numai seara, când sunt mânaţi în staurul lor.

Păstoritul oilor în hotar şi fabricarea laptelui acru, continuă până către finea lunei Mai.

Cu apropierea zilei de Sf. Gheorghe, în fiecare casă, proprietarii de oi, încep pregătirile tuturor accesoriilor necesare pentru *„băgatul oilor pe brânză"*.

Vasele stânei se scot din cămară şi se spală cu ajutorul apei înfierbântate cu pietri fierbinţi; acestea fiind aruncate în berbinţe, putini şi găleţi pline cu apă, le înfierbântă şi prin clocotul produs de apă, le curăţă de orice murdărie.

„Mertucii" [2]) sau *„sâmbraşii"* şi *„boteieşii"* se adună grupuri, fie la primării, fie înaintea bisericii sau la o gazdă mai mare şi se înţeleg asupra formării stânei, fixând totodată şi ziua când să „bage oile pe brânză" sau să le însâmbreze. De asemeni se fixează şi muntele unde urmează să văreze fiecare stână. Discuţiunile cele mai multe au loc asupra văratului în munţi. Ca să nu existe neînţelegeri, convin asupra unei învoieli, în sensul întrebuinţării rotative, astfel încât fiecărei stâne să-i revină rândul pe un munte după un anumit număr de ani. Acest sistem dovedeşte mult spirit de dreptate, căci fiecare comună având mai mulţi munţi, este natural ca unii să fie mai buni, iar alţii mai răi pentru păşunat, astfel că întrebuinţarea lor rotativă se impune dela sine. Tot atunci se stabileşte numărul oilor dela fiecare stână, se angajează baciul, păcurarii, vătaful, sterparul şi strungaşul. Se fixează apoi modul în care vor fi nutrite oile 2—3 zile înainte de băgatul pe brânză. Astfel se învoiesc să le nutrească cu

---

[1]) Vezi capitolul: Fertilitatea păşunilor.

[2]) Sâmbraş sau mertuc, corespunde omului care are oi şi anume: înainte de a băga oile pe brânză, se numeşte mertuc, iar după însâmbrat, se numeşte sâmbraş.

„păşune într'ales", cu *„bucate"* sau cu *„păşune comună"*, ca la *„mulsoarea de* pe *brânză"* să aibă *„lapte cu soţie"* (din belşug). In tot timpul acesta, oile nu trebue să fie *„zolite"* ci *„fruntite"*, la mâncare cât mai bună, pentru ca să dea lapte mult, la *„măsura dreaptă"*.

Insâmbrarea mânzărilor se face atât în hotarul comunei, cât şi la munte. Comunele din cursul inferior al Someşului, îşi „bagă oile pe brânză" sau le *„însâmburează"* [1]) în hotarul

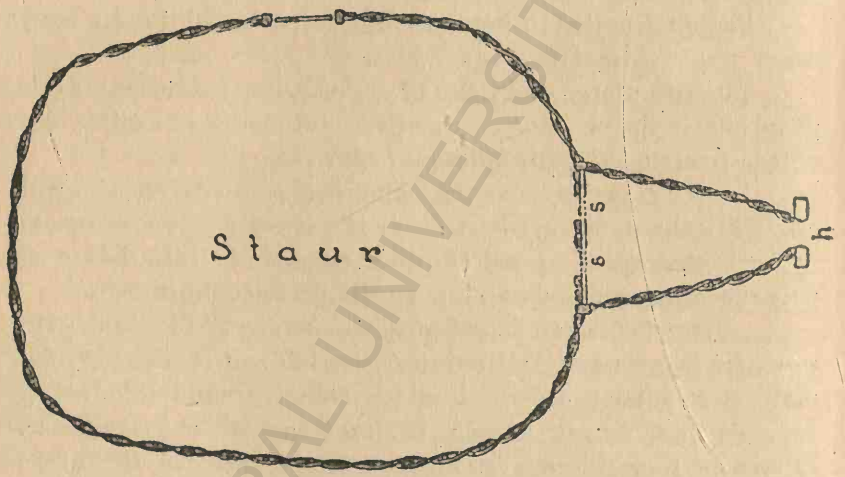

Fig. 14. Strungă la băgatul oilor pe brânză.
S S = strungă, h — hudiţă (sgurţă), i = poartă.
Parc à moutons où a lieu la traite des brebis aux deux issues.

satului, pe când cele situate la poala muntelui, ca să fie dreptatea mai mare, le însâmbrează în munte.

Invoiţi asupra locului de însâmbrat, oile sunt adunate pentru a fi predate ciobanilor, iar gazdele se îngrijesc să facă o strungă mare, numită şi *„plasa oilor"*, în care se introduc pentru a se stabili cât lapte au. La plasa oilor, într'o parte laterală, pe unde ies mânzările pentru a „fi cătate" de cantitatea de lapte ce-l dau, se face o strungă mai mică, numită *„mulgătoare de doi oameni"* sau *„vârşoc"*, care are o *„sgurţă"* sau *„hudiţă"*, la deschiderea căreia stau doi oameni de încredere, de obiceiu legaţi la ochi, ca să nu cunoască oile la controlul de seară, din preziua băgatului pe brânză.

[1]) Băgatul pe brânză sau însâmbratul au acelaş înţeles.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mulsoarea de control se face înainte de apusul soarelui, de către proprietarii de oi, iar oamenii de încredere le controlează. Ca să fie uneori dreptatea şi mai mare, se obişnuieşte ca mertucii dela un botei să mulgă oile dela alt botei şi invers.

După această mulsoare de seara, oile pleacă *„întornocate"* (împreunate) toate la păşune, de unde nu se reîntorc la stână decât după ce liniştea nopţii pune stăpânire peste toată regiunea. A doua zi de dimineaţă, când soarele încă nu s'a întins peste câmpuri, păcurarii pleacă cu întreagă turma la păşunat, iar către ora 11 a. m. se reîntorc pentru a fi *„măsurate oile"*, adică pentru a se stabili cât lapte dă fiecare. In timp ce oile sunt la păşune, proprietarii împart *„plasa oilor"* în atâtea părţi, câte, *boteie* au fost duse la stână, uneori şi mai multe, ca astfel fiecare sâmbraş să-şi poată mulge oile într'o strungă mică. Aici se găseşte câte un copil care alege oile *„mulgaşilor"* şi le duce la muls. După alesul oilor fiecărui proprietar, un copil înconjoară strunga „mânzărilor" de trei ori cu tămâie aprinsă, iar sâmbraşii cu capul desvelit, se întorc cu faţa spre Răsărit, zic un „Tatăl nostru" şi fac mătănii ca să le ajute Dumnezeu. Tot în acest timp, baciul împreună cu un păcurar, merge la fiecare mertuc şi întoarce cu „gura în jos" toate vasele, în care se mulg oile, căci unii dintre proprietari recurg la *„vicleşug"* şi pentru ca să aibă mai mult lapte, lasă puţină apă pe fundul vasului. Executate cu severitate toate aceste pregătiri, o împuşcătură dă semnalul începerii mulsului şi toţi deodată încep mulsoarea. Mertucii, pentru ca să nu-şi uite numărul oilor mulse, au câte un *„răvaş"* pe care le crestează cu cuţitul numărul. In timp ce oamenii îşi mulg mânzările, baciul îşi lucrează în colibă *„carâmbul"* [1]), care constă dintr'o bucată de lemn tăiat în atâtea

---

[1]) *Prof. Dr. L. Rütimeyer:* Uber einige archaiste Gerätschaften, l. c., p. 9. Autorul spune că acest obiect se aseamănă cu cel făcut de omul primitiv. După ce vorbeşte la pag. 9 despre Kerbhölzer (Tesslen), cari în Walis sunt de 3 feluri.

(*Schweizer-Volkskunde, 1913*, spune că timpul când se folosia mult crestatul în lemn la munte, era „au bon vieux temps du bois". Carâmburi analoage ca în Munţii Rodnei se întrebuinţează în Lätschental, care aparţin la două categorii (pentru control şi numerotare), spre deosebire de altele, care se folosiau la regularea datoriilor, etc. Cu ele se marchează şi în alte părţi laptele la stâni..., p. 15". In paleolitic existau carâmburi de

feţe, câte boteie se află la acea stână. Tot baciul are grija de a grăbi pe oameni ca mulsul să nu ţină prea mult, căci în acest caz, oile se îmbolnăvesc, „li se întăreşte pulpa", *„sbrotocesc sau blojesc"*, deşi interesul lor este să le mai amâne puţin, ca să „adune cât mai mult lapte". Pe măsură ce-şi termină fiecare de muls oile, îşi duce laptele la colibă, pentru ca să fie măsurat. Laptele centralizat aici este turnat în budacă [1]), iar baciul începe la *„carâmbit"*, notând pe carâmb cu o crestătură orizontală, locul până unde s'a ridicat laptele fiecăruia; de obiceiu se începe cu omul care are lapte mai mult, acesta fiind numit *„stânaş"*. Ca să nu se întâmple nedreptate la carâmbit, budaca este bine *„cumpănită"*, adică aşezată orizontal după ce s'a săpat puţin în pământ. Carâmbitul se continuă până ce se măsoară laptele tuturor proprietarilor însâmbraţi. Dacă se potriveşte, ca mai mulţi oameni să aibă lapte în aceeaşi crestătură, atunci baciul notează cantitatea de lapte în *„dunga carâmbului"*, iar pentru alţii în *„latul carâmbului"*. Cei cu o cantitate mai mică de lapte, măsoară laptele cu *„cupa"*, purtând numele de *„cupari"*. După măsuratul laptelui se fixează cantitatea de brânză ce revine fiecărui proprietar de oi, astfel că se stabileşte cuantumul (de brânză) în *„cumpene"*, ceea ce înseamnă că se dă cantitatea de lapte avută la mulsoarea de pe brânză, de 10—12 ori şi se spune că proprietarul primeşte atâtea cumpene (10—12 [2]).

---

os, deci acesta a fost primul obiect de numerotare. A fost descris de *E. Piette:* „L'art pendant de l'age du renne dans les Valées de la Vézère et de la Corrèse". Langerie-basse. Industrie, sculptures. Paris, 1900. La pag. 27 spune: „In der Walachei wurde nach Domluvil. *(Domluvil: Die Kerbstöcke der Schafhirten der mährichen Walachei. Zeitschrf. Österr. Volkskunde, 10—1904, p. 206) vor Einführung besserer* Schulung die Milchverrechnung mit den Hirten mit Kerbhölzern gemacht, ebenso bei den Slovaken die rechtlichen Verpflichtungen zwichen Gläubigern und Schuldnern in Geld, Frucht oder Lebensmittelleistung, Bei der Nordslaven, werden die Milchproduckte ebenfalls mit Kerbhölzern verrechnet, in Südtirol die Traubenablieferungen und gewiss sagt Kraus mit Recht, dass wir bei illiteraten Völkern in diesen Gebrauch nicht nur ein altes Survival, sondern einen äusserst praktischen und rechtlich sicheren Schriftsatz haben. In Deutschland und Österreich war das Kerbholz allgemein in Gebrauch bis gegen die Mitte des letzten Jahrhunderts, bei Wirten, Bäckern, Fuhrleuten, Fischern, etc.

[1]) *„Budacă"* este identic cu „putina", ce-o folosesc ciobanii în restul Carpaţilor

[2]) *Vl. Kubijovyc:* Păstoritul..., l. c., p. 261. Autorul descrie detailat modul de distribuire a brânzei, care este identic cu cel din Munţii Rodnei.

Insâmbratul oilor în munte — după cum am amintit — se face numai la comunele situate în cursul superior al V, Someşului. Aici fiecare „stăpân de păcurar", merge cu mertucii în munte, unde face o mutare sau *„plasă a oilor"*. După miezul nopţii, pe la ora 2, tot o detunătură de puşcă anunţă scularea mertucilor, ca să-şi mulgă oile. De obiceiu şi aici proprietarii de oi dela un botei mulg oile dela alt botei, pornind apoi cu ele la păşune, ca abia la ora 11 înainte de masă să adune pentru *„mulsoarea de pe măsură"*, care iar se continuă cu măsuratul ca în hotarul comunelor. Spre deosebire de celalt sistem de a băga oile pe brânză, acesta reprezintă mai multă dreptate, căci oile având aceeaşi păşune, timp de 2—3 zile, dau lapte la fel, neputând fi nutrite cu „mâncări într'ales". La însâmbrarea în munte, se dă mertucilor tot după învoială 12—14 cumpene de brânză şi una de unt, deci mai multe cumpene decât atunci când se bagă oile pe brânză în hotar, fiindcă oile din hotar ajunse în munte pierd din laptele care l-au avut, din cauza timpului mai rece.

Cu ocazia băgatului pe brânză se mai procedează şi la alesul *„areţilor"* [1]) (berbecilor), mieilor şi al oilor sterpe, care se încredinţează unui cioban numit *„sterpar"* care le îngrijeşte până la „ieşitul de pe brânză".

Pe versantul de Nord al masivului, cele câteva comune care îşi duc oile în Munţii Rodnei ,au un sistem puţin variat de a se însâmbra. Se asociază mai mulţi pentru a forma o stână. Această, în cazul când respectiva comună are munţi proprii suficienţi sau când mai mulţi proprietari s'au învoit să facă *„stână pe cumpene"*, după ce au plătit costul muntelui.

Insâmbratul oilor se face în hotarul comunei, iar după ce termină cu măsuratul laptelui, pleacă la munte, unde se face *„ruptul sterpelor"*, despărţindu-se oile cu lapte de cele fără lapte. Impărţirea produselor se face cu cumpăna sau cu kilogramul.

Nu poate rămânea nemenţionat nici cortegiul frumoaselor obiceiuri care însoţesc băgatul oilor pe brânză. In timp ce oamenii mulg oile, un mertuc bate în pământ, înaintea

[1]) *V. Bogrea*, Elemente latine... *Dacoromania*, An. I, p. 257—260.

strungei, un *„armingen"* sau *„ciatâj"*, în vârful căruia se pune o piatră, drept pavăză contra gheţii şi să nu fie deochiate de străinii, care s'ar mira văzându-le atât de numeroase, ci să se mire de piatra din *„ciatâj"*. Armingenul trebue să fie verde şi să aibă în vârf frunze, ca oile să nu fie lipsite întreagă vara de mană, întocmai cum are şi lemnul frunze verzi. Crucea sau armingenul care-i bine să fie făcută din teiu, căci teiu-i sfânt, mai simbolizează un semn de mulţumită lui Dumnezeu, pentru ajutorul dat la băgatul oilor pe brânză şi la alungarea duhurilor rele, cari se abat peste oi din cauza oamenilor cari „suduie" (înjură). Tot cu această ocazie se împuşcă deasupra oilor pentru alungarea duhurilor de peste turmă.

Comunele de pe versantul de Nord al Munţilor Rodnei, precum şi unele din cursul superior al Văii Someşului fac *„foc viu"* [1]). De abia sosiţi la munte sau chiar în hotarul comunelor, doi ciobani caută un trunchiu de arbore uscat, pe care-l desfac în două şi-l bat în pământ la o distanţă de un metru, unul de altul. Bătute bine în pământ cele două trunchiuri, la mijlocul lor se face o gaură, în care se fixează, dela unul la altul, un grindeiu [2]), crăpat la ambele vârfuri, în crăpăturile cărora se introduce *„iască"*. După ce s'au fixat transversal cele două vârfuri în găurile dela trunchiuri, doi oameni împing trunchiurile unul spre celalt, iar alţii învârt o funie în jurul grindeiului şi-l mişcă, producându-se astfel o mişcare rotativă forţată. Prin frecarea mare, ce se face în cele două găuri ale trunchiurilor, iasca dela extremităţile grindeiului se aprinde, iar păcurarii fac din ea două focuri, pe cari le aşează în faţa strungei la prima mulsoare a oilor. Prin acest *„foc giu"*, trec toate oile, iar ca urmare Dumnezeu le fereşte de toate bolile şi de duhurile rele [3]). Tot din acest foc se duce şi se aprinde focul în vatra colibei. Acest foc nu-i

---

[1]) *Dimitrie Dan:* Stâna la Românii din Bucovina, cf. Junimea Literară XII, 46—51, 97—106, 188—193, 259—263, 380—384, 437—441.

[2]) *„Grindeiu"* este o bucată le lemn, lungă de 1—2 metri. Asupra modului de a se face focul viu, vezi: *T. Morariu:* Facerea focului viu, publicat în An. Arhivei de Folklor. An. IV.

[3]) După spusele lui Coman George, Săceanul (Moisei) 66 ani, Urdă Ştefan 60 ani, Tomoioagă Ioan al Neciti, 58 ani (Moisei), etc.

iertat să fie lăsat să se stingă [1]), căci atunci „se întâmplă mare nenorocire pe capul turmei". In caz de stingere, noul foc este bine să fie tot viu, căci numai cu acela se poate alunga răul de peste turmă [2]).

Sărbătoarea oilor, cum se mai numeşte însâmbrarea sau băgatul oilor pe brânză, este sărbătorită de toţi membrii familiilor care au oi. In timp ce oamenii mulg păcuinele, sosesc la stână soţiile sâmbraşilor, îmbrăcate în haine de sărbătoare, căci „sărbătoarea oilor trebueşte frumos cinstită" [3]). Ele nu se apropie de oi, în timpul mulsorii şi în general „nu este bine să umble femei printre ele, căci oile se îmbolnăvesc şi nu-i merge bine stânei. De aceea nu merg femeile nici ca băciţe sau păcurari [4]). Soţiile oierilor aştern pe o pajişte frumoasă feţe de masă, pe care întind mâncări pregătite într'ales şi vinars (ţuică) adus în *„poloboace"*.

In trecut fiecare „cap de botei" tăia şi un miel gras, făcea *„sorbeală"* (supă) din care se *„uspătau"* toţi dela acel botei; azi mielul se taie foarte rar.

Năzuinţa fiecărei gazde este de a aşterne mese cât mai frumoase, căci aceasta este mare cinste. După carâmbit, oamenii se aşează în genunchi, iar preotul citeşte molidvă, stropeşte oamenii şi animalele cu aghiazmă, ca să fie ferite de cel necurat şi de *„galiţe"* (animale sălbatice). Se mai are în vedere să se cheme câteo babă, care să descânte mânzărilor, căci adeseori vin străinii dela alte boteie, ca să fure laptele oilor, sau sunt duşmani între „consoţii şi consoţii", boteile şi boteile şi între „crumpurile şi crumpurile" [5]), dela aceeaşi stână; când baba le descântă cu cărbuni în apă şi pe urmă pune apa descântată în drumul altor oi, acelea'şi pierd laptele, care revine la stâna în care a descântat ea [6]).

---

[1]) *G. Vâlsan:* O ştiinţă nouă: Etnografia. Bibl. Secţ. Geografico-Etnografică a Astrei No. 2. Cluj, Ardealul 1927, p. 21.

[2]) După spusele lui: Gavril Mihail 40 ani şi Vasile Conea din Borşa, etc.

[3]) *Bichigean Gavril:* Dela băgatul pe brânză la Năsăud. Tudor Pamfile, V. Dorohoiu, p. 12—14.

[4]) Vezi: Texte folklorice în legătură cu păstoritul din Munţii Rodnei, în Anuarul Arhivei de Folklor, l. c. vol. V.

[5]) *„Crumpuri"* sunt grupuri de oi foarte mici.

[6]) Comunicat de Sas Clement, Ilie Ani, Maria Dedea, etc. din Salva.

După aceste măsuri de precauţiune, toţi sâmbraşii se aşează şi se „ospătează", închină în sănătatea oilor, a stânaşului şi a păcurarilor, pentrecând în veselie. In acest timp se mai împuşcă cu *„ştiurţul"* [1]), iar unul dintre păcurarii mai dibaci cântă din *„trişcă"* (fluer). Inveseliţi cu toţii, încep jocul, şi petrecerea continuă până când razele soarelui dispar de pe bolta cerească, când fiecare gazdă pleacă acasă, mulţumită de frumoasa „sărbătoare a oilor", ducându-şi cu sine şi produsele rezultate din mulsul băgatului pe brânză.

In timpul cât ţine masa, oile sunt duse de către mertuci „întornocate" la păşune, căci păcurarii trebue să rămână la stână, „să se vesălească". Se ţine mult seamă să nu se bage oile pe brânză în zi de post, căci atunci ele stârpesc şi de aceea se alege o zi de „dulce" sau „o zi de popă" [2]).

Tot ansamblul acestor frumoase obiceiuri, credinţe şi superstiţii, cari s'au păstrat din tată în fiu, sunt azi pe cale de dispariţie [3]). De unde la început se făceau în toate comunele frumoase petreceri, cu joc pe munte şi cu facerea focului viu, azi abia amintirea lor a mai rămas. Astfel la început „focul viu" nu putea fi aprins decât de un tânăr fecior, care nici prin vis n'a fost atras de pofte trupeşti. Acest fecior vestală, singur putea aprinde focul viu, pur ca şi sufletul lui şi el singur trebuia să păzească, să nu se stângă cumva, până la coborîrea stânei spre Câmpie" [4]).

Dar din acest obiceiu atât de interesant, care s'a păstrat abia în unele comune mai apropiate de poala muntelui, unde de asemeni este pe cale de dispariţie, s'a pierdut cel mai frumos element: feciorul vestală, azi fiind legată de el abia credinţa de ocrotire al animalelor, care îndepărtează răul dela turmă [5]).

Din vestitele jocuri pe munte, unde femeile petreceau cu bărbaţii pe plaiurile netede ale nedeilor cu ocazia băga-

---

[1]) Este un vas mic de fier, în care se pune praf de puşcă şi se loveşte cu un ciocan mare, producând astfel o detunătură foarte puternică.

[2]) *„Zi de popă"* este aceea, în care se mâncă de dulce.

[3]) In comparaţie cu restul Carpaţilor se poate afirma că în Munţii Rodnei s'au păstrat cele mai multe obiceiuri.

[4]) *G. Vâlsan:* O ştiinţă nouă. l. c., p. 21.

[5]) Anuarul Arhivei de Folklor. An. IV.

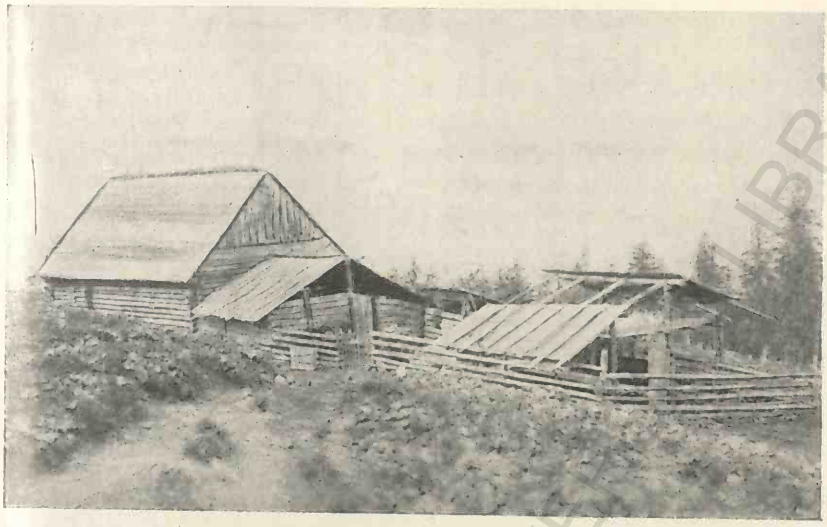

„Căşărie" şi uscătoare de caşcaval (curutmă), în Muntele Faţa Mesii (1600 m.).
Fromagerie (căşărie) et séchoir (curutma) de caşcaval sur le versant du Mt. Faţa Mesii (1600 m.).

Macedoneni pregătind caşcavalul în curutmă. (Muntele Faţa Mesii 1600 m.).
Macédoniens préparant le caşcaval dans le séchoir (Mt. Faţa Mesii 1600 m.).

Clişee: *T. Morariu*.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mulsul oilor la strungă. Muntele Bujdei (1650 m.)
La traite des brebis. Mt. Bujdei (1650 m.)

Mulsul vacilor la „Schweizereiul" din muntele Grohotul (1600 m.).
Munţii Rodnei.
La traite des vaches. Mt. Grohotul (1600 m.).

Clişee: *T. Morariu.*

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tului oilor pe brânză, azi s'a păstrat abia obiceiul din hotarul comunelor, unde fetele petrec la „sărbătoarea oilor".

Urmărind deci evoluţia obiceiurilor care se leagă de această ocupaţie străveche a populaţiei, ajungem la concluzia, că tot cortegiul frumoaselor ceremonialuri din trecut este pe cale de dispariţie pierzându-se deodată cu oamenii care se sting. Această dispariţie se datoreşte pe de o parte civilizaţiei orăşeneşti, care — de câteva decenii încoace pătrunde tot mai mult la sate, iar pe de alta, faptului că ciobănia este în general în decădere, ea sinsingură neputând să asigure existenţa unei familii în timpurile de criză actuală.

e) *Plecarea la munte*

După băgatul oilor pe brânză, turmele mai rămân în zona fânaţelor până când întreg muntele se acopere de verdeaţă bună păşunatului. Astfel, abia către finea lunei Mai, sau dacă timpul este mai rece, la începutul lui Iunie, ciobanii se pregătesc de plecarea la munte. Ordinea plecării lor variază mult după comune. Zagra uzitând de un sistem mai raţional în exploatarea păşunilor, trimite la munte la începutul lui Iunie boii, care păşunează iarba mare, în timp ce oile mai rămân în zona fânaţelor, pentru a urca la munte abia între 10—20 Iunie, când el este otăvit. Sunt şi statute [1]) speciale întocmite de primării, prin care se specifică data plecării vitelor la munte. In satele care n'au păşune suficientă în hotarul lor, sau dacă întreg hotarul comunei este ţarină, oile pleacă la vărat către finea lui Mai şi stau acolo până în

[1]) Redau mai jos o copie de pe un proces verbal luat în comuna Zagra cu ocazia eşirii oilor la munte: „Copie, Proces verbal luat azi în ziua de 14 Mai 1933 în localul primăriei în adunarea de popor, asupra mutărilor la munte pe vara anului 1933, la care se hotăreşte ca fiecare să meargă la rândul său conform uzului veci şi statutelor ce se află pentru administrarea păşunei de prezent. Preşedintele rogă (sic) adunarea să aliagă doi membrii verificatori, pe cari să aleg cu unanimitate pe d-nii Lehaci Necita... Adunarea de popor (proprietarii de oi) cu unanimitate hotărăsc: mutările stânii din Galaţi, Stâna Piciorul Calului, Stâna din Bran, din Păltiniş, etc. 2. Bouăria Galaţi, în hotarul comunei Maieru, boi 126 să păşuneze întâi cu boi şi apoi cu oi. 3. Muntele Păltiniş, pe muntele Ţibleş, în hotarul comunei Suplai oi 665, miei 169, capre 96, iezi 16. Se păşunează cu boii ulterior cu oi şi la urmă toate animalele"... Din acest proces-verbal rezultă că păşunarea se face rotativ, ceea ce are ca urmare plecarea mai târzie a oilor la munte.

27 Septemvrie. Bine înţeles, fac excepţie comunele din apropierea masivului, unde oile se bagă pe brânză în munte. Obiceiurile şi tradiţiile legate de plecarea oilor la munte sunt interesante şi caracteristice. Des-de-dimineaţă gospodinele se întrec în a pregăti pe *„lespedea de piatră"* sau în „tăpsie", plăcinte şi „scoverzi: cu *„silvoiţă"* (magiun), sau cu brânză, friptă în unt. Fiecare soţie caută să facă bărbatului mâncarea cea mai bună; tot aşa şi mamele păcurarilor. Toate se silesc ca mâncările pe care le gătesc să nu fie întrecute de ale altora. Se mai îngrijesc să pună în rând uneltele stânei. Apoi căruţele se încarcă, se *întărniţează* (înşeuează) caii, strângându-se cu *„cinga"*, căci adeseori caii nărăvoşi se umflă şi când ies la deal desumflându-se, *tarniţa* cade, deteriorând obiectele.

In ajunul plecări, prin casele oierilor nimeni nu mai doarme. Pe la casele ciobanilor se adună rudele şi cinstesc cu *„holircă"* (ţuică), făcută din cereale. Păcurarii îmbracă apoi *„cămaşa neagră"*, unsă cu unt, îşi iau *„clopul răşinit"* şi împodobit cu „răteze" (lanţuri de aramă) la care mai adaugă şi puţin *„struţ de flori"*. Fiecare dintre ei se întrec în a avea îmbrăcămintea cât mai bine pregătită pentru munte.

Astfel pregătiţi se strâng la casele stânaşilor sau boteiaşilor, unde joacă, începând de seara şi continuând petrecerea până dimineaţa, când în zorii zilei pornesc cu turma. Căruţele şi caii întărniţaţi cu obiectele stânei, pleacă înainte, iar în locurile fixate din vreme aşteaptă sosirea turmei pentru mulsoarea de peste zi. Cu toţii pleacă veseli, după ce babele mai pricepute ale satului au avut grija să le „descânte" ca nu cumva trecând prin atâtea sate, oile să fie vrăjite şi să-şi piardă „mana" [1]). Unul dintre păcurari— cel mai voinic — merge în fruntea păcuinelor, căci nu rareori se întâmplă ca o *„hânsă"* [2]) de oi să apuce greşit drumul. In *„capul satului"* cei de acasă se despart pentru a se întoarce la vetrele lor, aşteptând cu dor reîntoarcerea celor plecaţi cu oile. Cei plecaţi se îndepărtează, bătrânii, nevestele, fetele şi copii rămân încă pe loc şi-i urmăresc cu privirea până nu se mai văd, dar se mai

[1]) Comunicat de Maria Moldovan, 70 ani, din Telciu, Dedea Fl., 63 Salva; Fl. Gavrilă 53, Salva, etc.

[2]) *„Hânsă"* este un grup de oi despărţite de turmă.

aude încă tăngănitul melodios al clopotelor (troscotelor) şi lătratul liniştit al câinilor ce-i întovărăşesc. Astfel începând de pela ziua de Sf. Gheorghe, pleacă turme întregi de oi, pe drumurile ce şerpuesc în mici cotituri, urmând obosite pe stăpânii lor.

Vitele mari, ca boii, vacile sterpe şi caii, sunt încredinţate păstorilor anume angajaţi pentru acest serviciu, purtând primii numele de *„bouari"*, cei dela cai *„stăvari"* şi *„văcari"* cei dela vacile fără lapte. Plecarea lor la munte se face mai adeseori înaintea oilor, sau deodată. Când pleacă ei la munte, nu se face nicio petrecere. Meseria de *„bouar"* sau *„ciurdar"* este considerată ca o ocupaţie umilitoare, de aceea nici nu prea se întâlnesc la turmele de vite mari decât oameni săraci.

f) *Drumul oilor.*

Plecaţi din comună, păcurarii nu se mai opresc din drumul cel urmează decât pentru ca oile să mai pască, şi în timpul celor trei mulsori, făcute la gazdele lor obişnuite. Caşul strâns în timpul acestor mulsori se vinde pentru cheltuiala stânei.

Astfel an de an, fiecare turmă îşi urmează drumul ei, de-a-lungul Someşului-Mare sau al afluenţilor lui. Drumul cel mai frecvent este de-a-lungul Someşului, fiind parcurs de numeroasele turme ale comunelor Salva, Zagra, Năsăud, Rebrişoara, Nepos, Feldru, Ilva-Mică, Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna şi Leşu. Nici afluenţii acestuia nu rămân necutreieraţi de turme. După un parcurs de o zi, ori şi mai multe, când oile se apropie de poala munţilor, turmele iau drumul şerpuitor al apelor cristaline, îndreptându-se spre păşunile alpine. Aşa comuna Salva, Feldru, Zagra, Năsăud urmează cursul Someşului până la confluenţa cu V. Anieşului, de unde se îndreaptă pe acest râu spre munţii: Galaţi, Mihăiasa, Coasta Netedă, Lăzi, etc. Distanţele până la munte sunt parcurse în două până în trei zile; ele variază după depărtarea comunei respective de păşunea aparţinătoare. Aşa pentru Parva, Rebra şi Rebrişoara, depărtarea păşunei alpine este în medie 5—25 km., parcurgând această distanţă peste 70%

din păstori. Drumurile cel mai lungi sunt de-a-lungul Someşului-Mare variind între 60—80 km., distanţe parcurse de turmele satelor situate în cursul inferior al Văii Someşului. Dintre aceste distanţe cele de 40—50 km., sunt parcurse de 70% din păstori, iar restul de 30% fac peste 60 km. Drumurile mai lungi de 90—110 km., depărtare de satul de origine sunt străbătute abia de 20% din totalul pastorilor. Deci migraţiunile păstorilor sunt suficient de depărtate, parcurgându-se majoritatea distanţelor în decurs de 1—1½ zi, rareori de două zile. Un număr prea mic de păstori au de parcurs distanţe mai mici de o zi de drum. Iată câteva exemple: Comuna Mititei, îşi duce oile în muntele Pănaşuri; Mocod în Muntele Netedul; Parva în Muntele Poaiana Bancului; Nepos în Arinul; Coşbuc în Munceii Înşiraţi etc., munţi ce se află în hotarul Bucovinei.

Drumul cel mai frecventat pe care merg păcurarii cu oile pentru vărat în Bucovina, este de-a-lungul Someşului până în comuna Rodna-Nouă, iar în continuare se ramifică pe V. Mării Mare şi trece peste Runcul Frunzerilor, Dieci sau de-a-lungul Văii Mării Mici, care duce spre Munţii: Zimbroaia, Netedul, Bancu, Vâlfa, Panasuri sau peste pasul Rotunda, trecând în Muntele Ştiol şi Piciorul Ancului.

Alt drum de o importanţă mare este pe V. Sălăuţa, Rebra, Telcişor şi Cormaia, pe care merg comunele: Rebra, Parva, Rebrişoara, Salva, Runcul-Salvei, Telciu, Bichigiu, în munţii: Pietrosul, Vrf. Ţapu, Craia, Dosul Obârşiei, Vrf. Repede, etc.

Este interesant de remarcat că numeroase drumuri de pe văile secundare se unesc cu drumul principal, care este în lungul văii Someşului-Mare, fiind folosit de 200 de păstori, până când cele de-a-lungul văilor secundare sunt străbătute doar de 20—30 păstori.

O continuare a drumului Văii Sălăuţa, peste trecătoarea Şetref, este mult frecventată de satele Romuli, Telciu, etc. Acest drum după ce trece în basinul Văii Vişeului, parcurge cursul superior al Văii Iza, trecând prin comunele Săcel, Moisei şi Borşa. Din el se ramifică alte trei drumuri: de-a-lungul V. lui Dragoş, al V. Repede şi spre izvorul Văii Borşa, trecând în basinul V. Bistriţa Aurii şi spre culmile versantului nordic

al Munţilor Rodnei, în Munţii Neguescu, Piatra Rea, Ştiol şi Faţa Mesii. Circulaţia pe acest drum este relativ mare, dacă ţinem seamă că este parcurs de majoritatea păstorilor din Maramureş, ajungând până la 40 persoane pe văile laterale, iar pe cel care trece spre Bucovina la 150.

Unele comune din basinul Văii Someşului-Mare, care-şi vărează oile la stânele evreeşti, îşi trec turmele peste munţi în Maramureş, parcurgând în acest basin cursul văilor: Vaser, Cisla, pentru a ajunge în Mt. Toroiaga, Mt. Sacul, Măgura Catarama, Piciorul Ţiganului, etc.

Un ultim drum, mai puţin frecventat de păstorii din Valea Someşului, este spre comunele dela marginea Câmpiei Transilvaniei. Unii proprietari de oi mai vărează în hotarul comunelor Tăure, Prislop, Dumitrea, Iad, Aldorf. Drumul, care parcurge valea Someşului inefrior, trecând prin comunele Prislop Cepari, Dumitrea, în basinul Bistriţei ardelene, are o frecvenţă, în medie de 16 persoane.

Drumurile menţionate de-a-lungul Someşului s'au păstrat neschimnbate din timpurile cele mai vechi. In trecut ele erau cutreerate şi de numeroasele turme ale Bârsenilor.

Drumurile păstorilor de pe valea Someşului se pot deci împărţi în mai multe direcţii, dintre care cele mai importante sunt: de-a-lungul Văii Someşului Mare; peste valea Sălăuţa, în basinul Văii Borşa; spre Câmpia ardeleană. Din drumurile acestea se desprind numeroase poteci şi drumuri secundare, pe văi sau creste de dealuri, spre păşunile alpine [1]).

Cea mai mare frecvenţă o are drumul de-a-lungul Văii Someşului-Mare.

CAP. IV

Stânele, uneltele şi gospodăria lor.

1) Aşezarea stânelor ca rezultat al adaptării la relief. Tipuri de stâni şi răspândirea lor geografică.

Incă înainte de a se înjgheba micile boteie de primăvară, când oile iernează încă în zona fânaţelor sau în regiunea muntoasă, grija ciobanilor este de a-şi face un adăpost

[1]) A se vedea harta cu repartiţia animalelor şi drumurilor în Munţii Rodnei.

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, dona Nicolina Maria Galinescu - în

în contra intemperiilor. De altfel locuința păstorilor începe chiar dela vatra focului, făcută sub cerul liber, care-i nelipsită în viața ciobănească. Câtă încredere, câtă putere nu-i dă fiecărui cioban acest foc! Fiarele sălbatice ocolesc turma la care pâlpâie focul, tot așa nici tâlharii nu se apropie de turmă, căci știu că cineva veghează în jurul ei.

Când turma începe a se stabili pe un loc, pentru intervale de timp mai scurte, ciobanii își construesc un adăpost, o scuteală mai bună, pentru unelte și pentru a se odihni noaptea. Aceste adăposturi variază mult după necesitate. In Munții Rodnei și regiunea de coline, se poate remarca chiar o evoluție a colibelor, cu tipuri de trecere dela adăpostul cel mai primitiv, *„cortul sau coliba de primăvară"*, care se mută după necesitate dintr'un loc în altul, până la coliba în *„cetori"* (cheutori), care reprezintă trecerea spre casă [1]).

Deși primitive și în aparență fără însemnătate, colibele reprezintă cele mai inferioare așezări omenești în care ciobanii chiar din cele mai vechi timpuri s'au retras departe, în mijlocul naturii, împreună cu tot prisosul lor de muncă și cu toată sărăcia ce o aveau. Cu toată primitivitatea acestor așezări, ciobanul își găsea acolo sălaș sigur contra intemperiilor naturii.

Forma colibelor, mărimea și așezarea lor este în strânsă legătură cu formele de relief și cu durata timpului de stabilire într'un loc. Astfel, înainte de plecarea oilor la munte, pe timpul cât stau în hotar sau zona fânațelor, adăpostul ciobanilor este așa zisă *„coliba mutătoare (portativă) sau cortul"*.

I. Coliba [2]*) mutătoare sau cortul de primăvară* este format de obiceiu dintr'un gard de nuele, îngrădit în forma unei elipse, având deci o formă rotundă-lunguiață; la o parte cu fața spre strungă, se află o deschizătură, neîngrădită ce servește ca intrare. Mărimea este de 2×4 m. In interiorul ei lateral, se bat patru furci lungi, dintre care două la un nivel

[1]) *Vl. Kubijovuč:* Păstoritul în Maramureș., l. c., p. 258—260. Autorul amintește, pentru masivul Rodnei, de existența alor două tipuri de colibi, deși în realitate sunt mult mai multe.

[2]) *Th. Capidan:* Românii nomazi, l. c., p. 101. Aromânii întrebuințează termenul de colibă puțin schimbat. „După ce au isprăvit cu călivele, se apucă și aranjează mai întâi *stanea* (stâna) după aceea *cuturlu* (țarcul) și *turiștea* (târla)... etc. Locuitorii Văii Someșului numesc *„turiști"* fânul rămas după ce mâncă oile.

ceva mai jos, pentru ca *„tabla cu draniţe"*, ce serveşte de acoperiş, să fie înclinată şi astfel să uşureze scurgerea apei. Acoperişul de obiceiu este făcut din *„draniţe"* (şindrile) sau *„lodbe"* (lemne de fag crăpate), care sunt aşezate pe două lemne, numite *„hluduri"* fixate pe cele patru furci, având o poziţie înclinată. In interiorul colibei se remarcă vatra focului, aşezată într'o parte, care are spre peretele gardului un lemn mai gros, sau chiar o bucată dintr'un buştean dintr'un *„bgilan"*), numit *„năclad"*, care împiedică o eventuală aprindere a îngrăditurii. Din năclad pleacă două pietre lungi, aşezate paralel şi numite *„căpătâie,* peste care se aşează lemnele ca să poată arde mai bine, lăsând un mic gol sub ele. Intr'un ungher al colibei se află vasele stânei şi celelalte accesorii: *„berbinţele"*, sacul cu făină, căldările, cupele şi găleţile necesare pentru muls. Coliba este încunjurată de un şanţ mic numit şi *„jarmăn"* (jarnăn), ca apa să se poată scurge în caz de ploaie. Dintr'un perete al colibei pleacă lateral un gard mare, de nuele, de forma unui semicerc lung de 15 m. şi larg de 12 m., la extremitatea căruia, opus colibei, se află strunga, cu o mărime de 7×4 m., [1]) unde se mulg oile. Locul îngrădit cu gard sub forma unui semicerc, — cuprinde stâna şi strungile — se numeşte *„târlă"* [2]) sau *„seciul oilor"* şi serveşte noaptea ca loc de odihnă păcuinelor.

Tot din peretele cortului sau colibei continuă un alt gard, şi acesta în forma unui cerc, izolând locul de odihnă al mieilor, căci „dacă ar *sbate oile,* în cursul nopţii" ele n'ar da laptele la mulsoarea de dimineaţa. Locul de dormit al mieilor este de mărimea 7×7 m. şi se numeşte *„stârparul mieilor"*.

Aceeaşi colibă sau cort de primăvară, se întâlneşte şi la băgatul oilor pe brânză. Singura deosebire constă în faptul că staurul este împărţit în mai multe despărţăminte după câte boteie sunt, de asemeni şi numărul strungilor este mai mare, între 30—40, după câţi mertuci au oi la aceea stână.

Forma stânelor dela munte se prezintă cu totul altfel. Ajunşi ciobanii cu oile în împărăţia tăcerii, unde liniştea nu este tulburată decât de murmurul apelor şi dangătul me-

---

[1]) Cifrele referitoare la mărimea colibelor, stânelor şi strungilor, reprezintă media aflată la stânele cercetate de mine.

[2]) *Mara N. Popp:* Contribuţiuni la vieaţa pastorală... l. c., p. 249.

lodios al clopotelor dela oi, prima grijă a baciului şi stânaşului este de a fixa loc bun pentru stână. Aşezarea este condiţionată de formele de relief, de vecinătatea apei şi de lemne. Aceste elemente se găsesc la marginea pădurilor, la contactul cu păşunea. Dar afară de stâncle situate în regiunile favorabile aşezărilor, se mai află alte categorii de stâni, bouăriile, făcute în vârful muntelui, unde aceste elemente

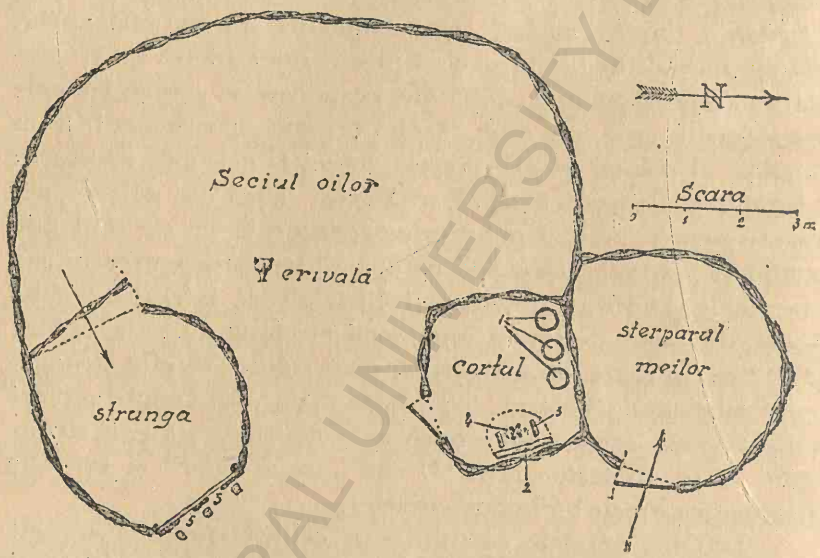

Fig. 15. Colibă şi strungă când sunt oile „pe lapte de primăvară.
1. Vasele stânei; 2. năclad; 3. buzări; 4. Vatra focului; 5. găurile strungei.
Bergerie non permanente destinée au sejour printamier des moutons dans la Zone agricole

lipsesc. Răspândirea colibelor în legătură cu factorii amintiţi se constată şi din harta tipurilor de stâne [1]) în comparaţie cu harta răspândirii pădurilor şi păşunilor. Ele sunt aşezate pe locuri puţin înclinate, în general la altitudinea de 1350—1600 m. In cazul terenurilor mai accidentate, stânele sunt făcute în aşa fel ca să poată fi uşor transportate dela un loc la altul, de unde îşi împrumută şi numele de *„mutări"*. Cu toată primitivitatea lor, la construire, ciobanul are grija de a le face să fie adaptate reliefului, deci se poate spune că relieful influenţează în cea mai mare parte aşezarea şi construc-

[1]) Tipurile de stâni şi altitudinea fiecăruia, le-am cartat în cursul anilor 1930—1933.

ţia lor. Din acest punct de vedere se disting următoarele tipuri de colibi:

II. *Coliba în furci.* In locurile accidentate, unde panta este mai piezişă, se construiesc de obiceiu stânele cunoscute sub numele de *„colibi în furci"*. Ele poartă numele de *„mutări"*, iar ca formă de construcţie se deosebesc de colibele din restul Carpaţilor precum şi de cele din Cehoslovacia [1]) şi Polonia [2]).

Colibele în furci sunt în general aşezate la altitudinea de 1100—1600 m., rar dacă se ridică peste această limită. Se deosebesc de colibele în *„cetori"*, întrucât sunt foarte des mutate dela un loc la altul şi, precum am scris mai sus, astfel de colibi se numesc *„mutări"*. Mutarea lor se face în căutarea unei păşuni mai bune pentru oi, putându-se uşor aşeza şi pe locuri mai abrupte *(„corhoase")*. Când oile părăsesc o regiune săracă în lemne şi cu păşunea mai îndepărtată, atunci strică *„mutarea"*, iar în caz că lemnul este suficient, în locul unde se mută, atunci o lasă acolo, până revin cu păşunatul din nou în regiunea aceea. Stânele pe furci se construiesc astfel: la o distanţă, care variază între 3—4 m., lungime şi 3 m. lăţime, se bat în pământ patru furci, care vin aşezate lateral într'o margine a stânei. La mijlocul colibei se află alte două furci mai înalte. Dela o furcă la alta, pleacă un lemn, aşezat orizontal purtând numele de *„hlud"* sau *„hludeţ"*; de asemeni câte un *„hlud"* este aşezat pe cele două perechi de furci laterale. De pe furcile cele înalte, fixate în mijlocul colibei pleacă în jos, pe cele două hluduri laterale, o serie de lemne paralele, numite *„carabe"* — corespunzătoare cornilor dela

---

[1]) *Vl. Kuibjovyč:* Les principaux types de la vie pastorale dans la Slovaquie. Sborn. Muz. Slov. Spl. XXIV, 1930.

[2]) *Vl. Kubijovyc:* La vie pastorale dans les Beskides Orientales... l. c. p. 124—125. „Par suite, d'une élévage intensif et de conditions avantageuses, le séjour les alpes dure longtemps. On y arrive vers le 20 Mai. Le gros bétail des villages, situées au delàdes montagnes ou sur leur extremité retourne à la fin d'août; touts les moutons et le gros bétail du terrain montagnard ne retournent que vers le 20 Septembre. Pendant le séjour sur l'alpe on reste le plus souvent dans la même châlet. Uniquement, sur la Czarnahora on voit dans quelques cas des chalets d'été à part, ceux d'automne et de printemps par suit d'une grande étendue d'espace et de hauteur des alpes; également sur la Czarnahora et dans la partie ouest de la zone de Ianina, on change dans qelques cas deux fois le lieu de séjour durant la saison; ceci ne rest pas en rapport avec le climat".

casă. Hludurile cu carabele sunt legate cu *„gânji"* făcuţi din ramuri de molid. Deasupra carabelor se pune paralel cu hludurile, la distanţe de 10—15 cm., o serie de leţuri care se acopere cu scoarţă de molid, mai rareori cu *„draniţe"*.

Dela carabele sprijinite pe hludurile laterale continuă în jos niște pereţi formaţi din *„lodbe"*, fixate între doi

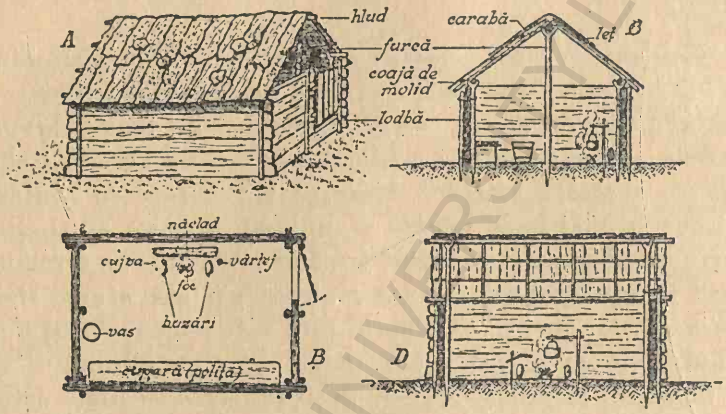

Stână în furci

A · vedere (perspectivă) *B* · secţiune orizontală (plan)
C · secţiune transversală *D* · secţiune longitudinală.

Fig. 16.

pari numiţi *„cobgile"*, aşezaţi la cele două extremităţi ale colibei. Pereţii colibei mai poartă numele de *„zăplazuri"*; dintre aceştia cel aşezat pe partea de deal, adică cel care-i mai scund, poartă numele de *„dosul colibei,* iar cel din faţă de *„povârneală"*.

Interiorul colibei este de o mare simplicitate. Nu se întâlnesc paturi ca în alte părţi ale Carpaţilor. Singurul mobilier îl formează niște poliţe, de obiceiu una sau două, fixate lateral în colibă, pe niște furci mici, servind de suport pentru vasele stânei. Lângă peretele din faţă, numit şi *„bgizdare"*, spre povârneală, se află focul având la perete un *„năclad"*, dela care pleacă două pietre laterale, numite *„buzări"* sau *„căpătâie"*. Lângă vatra focului e fixat *„vârtejul"*, format dintr'un lemn, de forma unui T, la extremitatea căruia atârnă *„ţincuşa"* sau *„botcanul"*, de care se agaţă căldarea. Pentru

fiertul mămăligii se foloseşte *„ciahonul"*, care se agaţă în *„cujbă"*. Alt aranjament nu se află, doar modesta podoabă a unor flori de munte, şi cregi de brad.

Colibele în furci au o singură intrare, rareori au două. Ea este aşezată spre strunga oilor sau spre *„seciu"*, unde se adăpostesc peste noapte mânzările. Aceasta se datoreşte faptului că se uşurează cât mai mult ieşirea ciobanilor în caz de

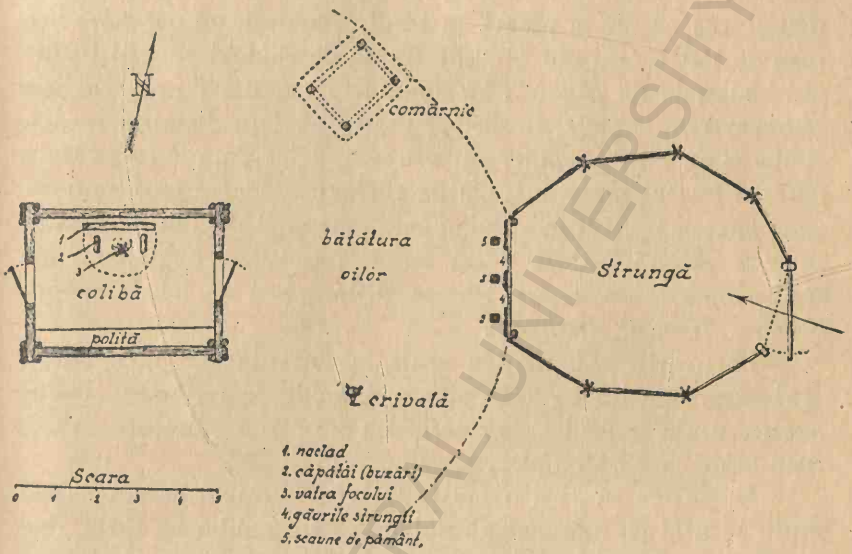

Fig. 17. Coliba „în furci".

primejdie, când vin *„galiţele sălbatice"*, *„dihăniile"*, să atace oile. De obiciu seciul oilor cât şi uşa *„mutării"* sunt aşezate spre Răsărit.

In faţa colibei se află staurul făcut dintr'o serie de lemne subţiri, lungi de trei-patru metri, numiţi *„răzlogi"*, fixaţi între *„cobgilele"*, aşezate una în faţa celeilalte şi legate cu *„gânji"*. Răzlogii sunt puşi între aceşti pari sprijinindu-se pe gânjii cu care sunt legate cobgilele sau deasupra locului unde se încrucişează cobgilele. Distanţa între cobgile se numeşte *„plasă"*. Intr'un loc mai lateral al strungei se află poarta, făcută din mai mulţi pari aşezaţi paralel numiţi *„zăr-*

voare"; acestea se pot introduce între două lemne găurite cu dalta, ce poartă numele de *„amnare"*. Prin găurile dela amnare, se introduc *„drugii"* sau *„zăvoarele"*, care se pot scoate, pentru a permite ieşirea sau intrarea oilor în staur.

Staurul are de obiceiu o formă ovală. Lateral, cu faţa spre uşa colibei se află *„coliba strungei"* numită şi a staurului, care este în directă legătură cu staurul. *„Coliba strungei"* sau strunga, cum i se mai spune, mai adeseori este făcută din continuarea aceloraşi răzlogi, care se află şi la staur, dar cu deosebirea că din ei pleacă în jos, în pământ, un oarecare număr de lodbe crăpate, şi sunt fixate de răzlogi cu gânji purtând numele de *„spete"*. Pe spete sau *„spătării"*, se reazimă păcurarii cu spatele, în cursul mulsului. Din distanţă în distanţă se află, între spete, găurile strungei, pe unde iese câte o oaie în cursul mulsului. De pe răzlogii — între cari sunt fixate spetele —, pleacă nişte spete mai mici, legate de hludul pus la rândul lui pe două furci, înainte strungei şi care sunt acoperite cu scoarţă de molid, formând un fel de acoperiş sau *„fruntul strungei"*.

Păcurarii stau pentru muls la dreapta strungei. După mulsoare, oile ies în faţa strungei, unde se odihnesc. Locul acesta, unde se află şi *„crivala"* cu sare [1]) se numeşte *„bătătura oilor"* sau *„staniştе"*.

In partea vestică a masivului, în muntele comunei Romuli, se află ca adăpost al ciobanilor tot coliba în furci, dar cu singura deosebire că are o parte descoperită la zaplaz, aceasta este zăplazul din faţă. Zăplazul din dos, cu un capăt se sprijină prin trei bârne pe pământ, care la rândul lor sunt îmbinate cu alte bârne laterale. Acoperişul colibei se răsfrânge şi peste partea descoperită a mutării, luând numele de *„povârneală"*. Acest tip de colibă este şi mai primitiv decât cel anterior. Arhaismul ei îţi pare şi mai evident când zăreşti baciul ieşind cu mânecile îndoite, cu faţa şi pletele unse, învârtindu-se în jurul colibei în căutarea vreunui lucru şi pe urmă dispare iar în lăuntru.

La stână, în apropierea căreia dorm oile sterpe, se află *„cortul sterparului"* construit în cel mai rudimentar mod.

[1]) Crivala este un lemn crăpat în partea superioară în trei până în patru braţe, în care se pune sare pentru oi.

Ce arhaic şi primitiv este toată construcţia lui!. O furcă mare bătută în pământ, de pe care pleacă o svârghină lungă de 4—5 m., sprijinită cu un capăt pe furcă, iar cu celălalt jos. Sub forma unui triunghiu pleacă o serie de *„hoduri* de pe *„svârgine"*, care sunt cu atât mai mici cu cât se apropie mai mult de capătul svârginei ce se află pe pământ. Perpendicular pe hoduri sunt fixate cu gânji, o serie de leţuri acoperite împreună cu hoduri cu tot, cu scoarţă de molid. In inte-

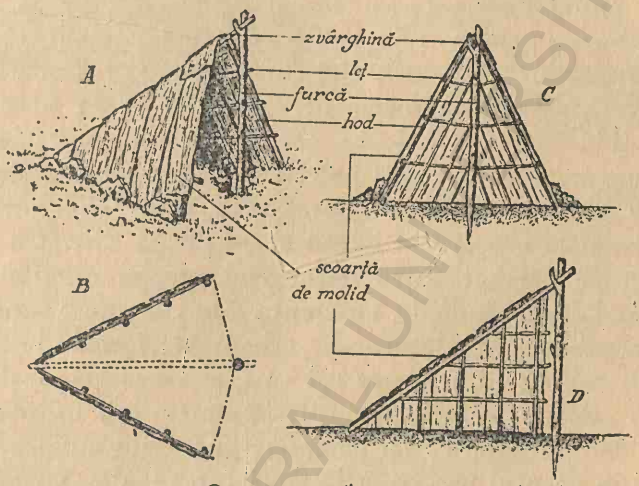

Cort de mas"la stîrpe

A · vedere(perspectivă) B · secţiune orizontală
C · secţiune transversală D · secţiune longitudinală.

Fig. 18.

riorul cortului nu se află nimic, şi cu tot acoperişul ce-l are, în vremuri de furtună şi când vântul răscoleşte chiar şi spuza focului rămasă de pe urma vreascurilor buturugilor, sterparul sufere ploi, negură, frig, dar are şi nopţi senine, adevărate splendori de nedescris.

Adeseori corturi de acestea se construesc şi la marginea seciului, unde sunt oile cu lapte, ca păcurarii să poată interveni mai repede în caz de primejdie. In ele doarme câte un păcurar cu armă sau în lipsa acesteia, se foloseşte de arma preistorică, numită *„fac'e"*.

Când fiarele se apropie prea tare de târlă, ciobanii au obiceiul să arunce şi cu tăciuni aprinşi.

III. *Coliba în „cetori" (cheutori).* In regiunile înalte, pe întinsele platouri în formă de umeri, cu păşuni abundente, unde turmele pasc neîncetat toată ziua, precum şi pe suprafeţele de eroziune bine păstrate, întâlneşti aşa numitele colibi în *„cetori"*. Ele sunt în cea mai mare parte stabile, rămânând din an în an în acelaşi loc [1]). Tendinţa generală a păcurarilor este de a înlocui colibele în furci cu cele în cheutori, fiind mult superioare ca formă de construcţie şi totodată mai bune pentru adăpost, decât cele în furci [2]). Coliba în „cetori" este alcătuită din *„bârne"* groase sau *„lodbe de brad"*, aşezate în formă dreptunghiulară de 3—4 m. lungime şi 2—4 m. lăţime. La capete bârnele sunt cioplite în feţe, aşa încât să se poată potrivi unele deasupra altora. Acest fel de îmbinare al lor, se numeşte *„cetori"* (cheutori), întocmai ca şi la casele din bârne ce se fac la sate. Ca bază se aşează pe pământ patru bârne mai groase, numite *„groşi"*, formând *„talpa colibei"*. Deasupra tălpii se pun o serie de alte bârne, până la înălţimea de 1½—2 m., formându-se astfel pereţii colibei, dintre care cel ce este aşezat la deal, se numeşte „dosul colibei", iar cel dinaintea lui, „zăplazul din faţă" sau „bgizdare". La peretele din fundul mutării, faţă cu uşa şi în dreptul uşei, se află două furci înalte, uneori patru, peste cari se aşează un *„hlud"* sau *„hod"*. Dela aceştia pleacă pe pereţii colibei 3—4 perechi de lemne scurte, constituind cornii colibei, numiţi şi *„carabe"*. Imbinarea lor cu hludurile se face printr'o tăietură, în aşa fel ca să nu se poată desface sau, mai rareori, sunt legaţi cu gânji. Perpendicular pe carabe merg o serie de lţuri sau răzlogi mai subţiri, fixaţi de cornii colibei tot prin *„gânjuri"*. Pe acest schelet se pun lodbe de brad, ce se acopere cu coajă de molid şi rareori cu „draniţe" (şindrilă). Ca vântul să nu ia scoarţele de pe colibă, se aşează pietre pe ele. Totdeauna cu faţa spre turmă,

[1]) Ca să nu strice păcurarii colibele, unle comune (ex. Sângeorz-Băi), prevăd în statutul pentru păşunatul aplin, anumite pedepse pentru cei cari le deteriorează.

[2]) *L. Someşan:* Viaţa pastorală în Munţii Călimani., l. c., p. 313—314. Autorul aminteşte de existenţa aceluiaşi tip de colibă şi pentru Munţii Călimani.

în direcția de unde nu vin vânturile, în general spre Răsărit, se află așezată ușa, care este făcută din lodbe mici, prinse pe două lețuri și care are un prag înalt de 20—40 cm.

Interiorul stânei este foarte primitiv[1]); într'o parte, pe peretele sau zăplazul din față, — din care pleacă cele două *„buzări* sau *căpătâie"* — se află vatra focului cu năcladul spre perete, *„cujba"* și *„vârlejul"*. La zăplazul opus pe niște

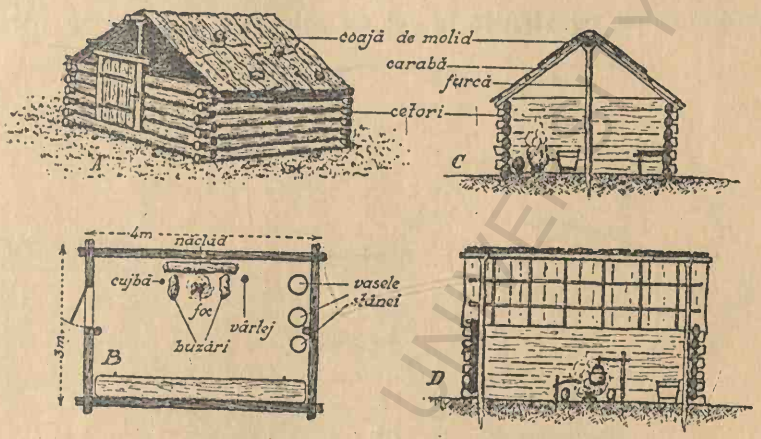

Colibă în „ceļori"

A · vedere (perspectivă) *B* · secțiune orizontală (plan)
C · secțiune transversală *D* · secțiune longitudinală.

Fig. 19.

pociumbi se fixează două lețuri ce pornesc dintre bârnele colibei; la rându-i pe ele se așează o lodbă crăpată, ce servește ca poliță, purtând numele de *„cupare"*, fiindcă pe ea se pun *„cupele"* și *„feliile"*, în care se mulg oile. Pe această poliță se mai pun și alte *„ciuvăi"*[2]) de ale stânei. Uneori se mai face o poliță și în fundul colibei; aici se așează sacul cu făină, hainele de schimb și străițele ciobanilor. Tot în fundul colibei se așează și vasele mari ale stânei: budaca, gălețile, căldarea, etc. Paturi sau ridicături ceva mai înalte, pe care

[2]) Acest fapt a fost observat și de d-l *de Martonne*, cu ocazia excursiei în Munții Rodnei. (Vezi Lucrările Inst. de Geografie, Cluj, vol. I. p. 281).

[1]) *I. Diaconu:* l. c., p. 279. Termenul de ciuvăi, puțin variat „șiuvăi", cu același înțeles se află și în Munții Vrancei.

să doarmă ciobanii, nu sunt. Ei dorm cu picioarele la foc, sau cum zic ei, pe *„fața mutării"*. Sub cap își pun un lemn și pe el sumanul. Arareori pun sub ei coajă de molid. In colibă se doarme și tot acolo se pregătește și cașul. Comparând stâna aceasta cu alte stâni din Carpații Meridionali [1]), Munții Vrancei [2]) sau Carpații nordici [3]), vedem că este mult inferioară lor, atât în ce privește construcția cât și împărțirea.

In fața colibei se află *„comarnicul"* sau *„pătulul"* și strunga oilor, construite la fel cu cele dela colibele în furci.

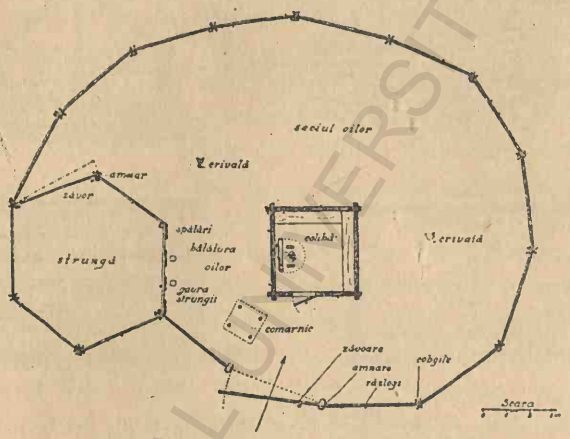

Fig. 20. Colibă în cheutori cu anexele.
Plan d'une coliba (bergerie) „în cheutori".

O variantă a acestui tip de colibă se poate remarca în cazul când staurul oilor se află anexat direct de colibă, în dosul ei, iar strunga este așezată în fața colibei, la o distanță de 10—20 m. Pentru o cât mai mare siguranță a vitelor contra fiarelor, se încunjoară coliba, staurul și strunga cu *„seciuri"* formați din buhași tăiați, așezați unul peste altul, până la înălțimea de 1 m.

Coliba în *„cetori"* este expresia cea mai evoluată a așe-

---

[1]) *N. Dragomir:* l. c. p. 13.
Aceeași deosebire fundamentală în construirea stânei am observat-o și în Munții Piatra Craiului și Munții Apuseni, în vara anilor 1934—1935, vezi și: *T. Herseni:* l. c., p. 8—10.

[2]) *I. Diaconu:* l. c., p. 273—275.

[3]) In Carpații nordici stânele se aseamănă mult cu cele din Carpații Meridionali și nicidecum cu cele din Munții Rodnei, deși sunt în regiunea învecinată.

BCU ASTRA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

zărilor ciobăneşti la munte, şi e de remarcat că ea se poate urmări în cea mai mare parte numai pe versantul de Sud a Munţilor Rodnei, mai arareori şi pe versantul de Nord. La aşezarea ei se ţine seamă foarte mult de condiţiunile geografice, căutându-se totdeauna suprafeţe netede, deci marginea platformelor, adăpostite de vânturi violente, cu apă, lemn, păşune în apropiere şi cu expoziţia intrării spre Răsărit [1]), iar ca altitudine între 1350—1600 m., rareori depăşind această limită.

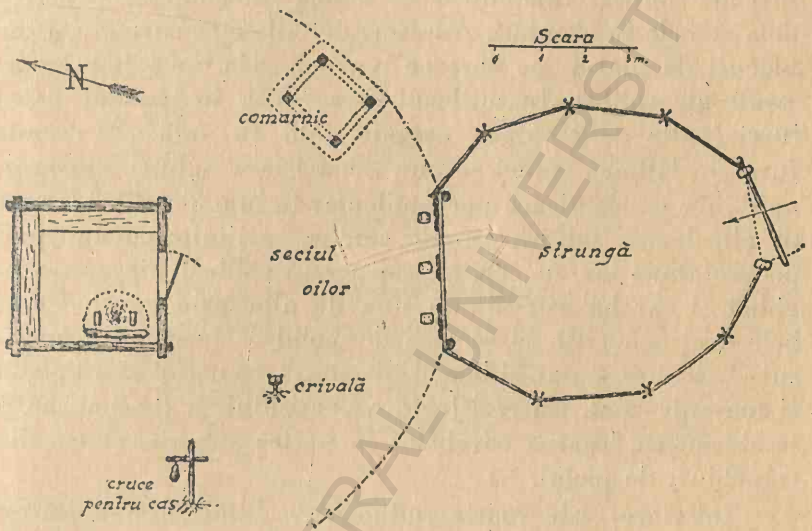

Fig. 21. Colibă în cheutori.
Plan d'une coliba (bergerie) „în cheutor".

IV. *Coliba în două feţe.* Pe versantul de Nord al masivului se întâlneşte o formă de colibă cu totul inferioară ca fel de construcţie, celei de pe versantul de Sud. Este coliba în *„două feţe"*, caracteristică numai păstorilor din Maramureş. Ea se construeşte în general pe locurile mai puţin accidentate şi cum păşunea de pe acest versant trebue des schimbată, întrucât terenul în mare parte este pietros, deci vegetaţia puţină, şi stânele la rândul lor sunt schimbate dintr'un loc în altul. În cazul când coliba nu este transportată, atunci se

[1]) Curenţii cei mai frecvenţi sunt din spre Apus, de aceea păcurarii îşi aşează în mare parte uşa colibei spre Răsărit.

construieşte alta, în locul unde se merge la păşunat, iar la revenire cu păşunatul în aceleaşi locuri, ciobanii iarăşi o folosesc. Astfel se explică că se întâlnesc numeroase colibe părăsite, ce se reocupă la intervale de 2—3 săptămâni.

Modul de construcţie al colibei în două feţe este următorul: Pe o suprafaţă puţin înclinată se aşează unul peste altul o serie de trunchiuri de molid, în lungime de 5—6 m. iar în lăţime 2—4., până ating înălţimea de 1½ metri. Aceştia formează pereţii sau *„ghijdiţa"*. La fiecare din cele patru colţuri ale colibei, trunchiurile se înbină întocmai ca şi pereţii dela stânele în cheutori. Adeseori pereţii se construiesc şi din blocuri de piatră pe care se reazimă cele două feţe (coperişul) ale colibei. In mijlocul ei se înfig în pământ patru furci înalte de 2—3 m., aşezate faţă în faţă. Pe aceste furci, în lăţimea stânei se pun două lemne subţiri, *„sverghinele"*. De pe ele pleacă perpendicular în lungul colibei o serie de alte lemne subţiri, numite carabe, sprijinite cu un capăt pe sverghine iar cu celălalt pe pereţii colibei. Fiecare sverghină şi carabă este fixată una de alta prin gânji. Carabele sunt acoperite cu scoarţă de molid — formând acoperişul — pe care se pun şi blocuri de piatră, ca astfel să nu poată fi luate de vânt. Ca rezistenţa acoperişului să fie mai mare, se obişnueşte legarea carabelor în partea superioară cu alte trunchiuri de molid.

Interiorul este foarte rudimentar, fiind format dintr'o singură încăpere, unde locuesc păcurarii şi se prepară caşul. In mijlocul ei este vatra focului, făcută între două lespezi de piatră, fixate de patru ţăruşi. Peste lespezile de piatră se aşează două *„căpătâie"*, *„buzări"* sau *„fruntari"* iar lateral se află *„cujba"* şi *„vârfejul"*, pentru agăţat căldarea. Intr'un loc mai adăpostit de ploaie, se află *„priciul"*, o ridicătură făcută în forma unui pat, pe care se aşează făina, ca astfel în caz că apa ar intra în colibă, să nu se umezească.

Anexele colibei sunt identice ca şi la celelalte stâni descrise.

Ca răspândire geografică, coliba în două feţe se află pe versantul de Nord al masivului Rodnei. Acest tip de colibă este aşezat pe morenele glaciare şi pe umerii văilor,

mai rareori în vale. Altitudinea maximă până la care se ridică este 1600 m., rareori depăşind această înălţime.

V. *Coliba de piatră.* Nimic mai încântător decât dela înălţimea de 1800—2000 m., în regiunea corespunzătoare platformei nedeelor, să vezi păşundând cirezi de vite mari, cai şi vaci sterpe, ba uneori şi oi fără lapte şi să priveşti peste toată întinderea nesfârşită a codrilor bătrâni. La această înălţime, unde pădurea lipseşte, adăposturile păstorilor făcute din lemn

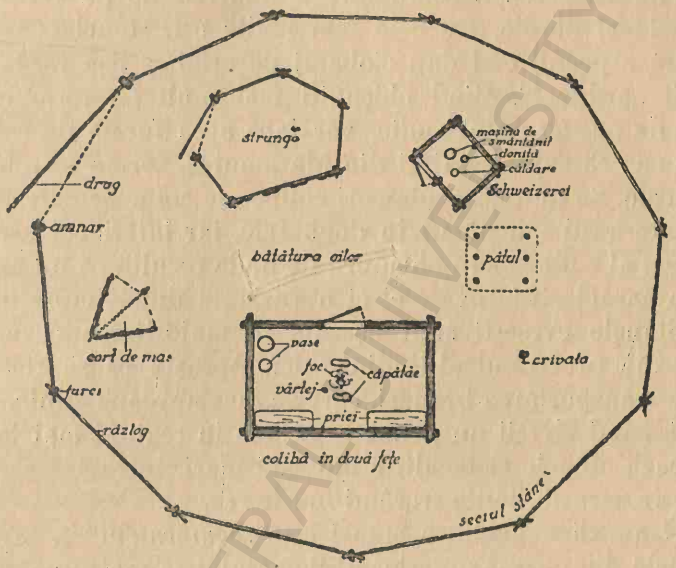

Fig. 22. Stână în două feţe cu „Schweizerei" (versantul de N. al masivului Rodnei). Bergerie „în două feţe" de type Schweizerei, caracteristique du versant nord du massif de Rodne.

sunt înlocuite cu cele de piatră. Cât interes nu prezintă aceste colibe de piatră, aşezate aproape de vârful munţilor, făcându-ţi impresia că eşti în epoca preistorică. Au o formă de construcţie cu totul aparte, pătrată sau de semicerc, a căror pereţi sunt rezultaţi din suprapunerea numeroaselor blocuri de piatră, acoperiţi cu „glii de pământ", până la înălţimea de 1,80 m. Câteva trunchiuri de brad, puţin înclinate, acoperite cu scoarţă de molid, pământ şi câteva blocuri de piatră, formează acoperişul. Uneori colibele de piatră se fac şi în grote mici sub lespezi de şisturi cristaline, ieşite în evi-

denţă sub o pantă mai abruptă. Intr'o parte a colibei se face uşa. Interiorul este foarte rudimentar, constând dintr'o vatră mică, unde se află focul. Păstorii dorm pe pământ.

Colibele de piatră sunt o consecinţă a lipsei lemnului. Sunt puţin numeroase în comparaţie cu celelalte tipuri de colibe, şi sunt locuite numai de bouari.

VI. *Stâna sau coliba evreiască*, este o formă de colibă hibridă, folosită de Evrei. Nu corespunde unui tip aparte, ci avem de aface cu o combinare a tipurilor de pe versantul sudic şi cel nordic. De cele mai multe ori, stânele evreeşti primesc aspectul ce-l dau ciobanii de origine, aşa încât păcurarii „ardileni", fiind obişnuiţi mai mult cu formele de colibe de pe versantul sudic, vor face acea formă de colibă, iar în caz că sunt angajaţi din Maramureş, forma întrebuinţată acolo. Se întâlnesc adeseori colibe ale stânelor evreeşti la cari exteriorul este făcut în două feţe, iar interiorul asemănător cu al colibelor în cheutori, de unde rezultă că nu există un tip caracteristic evreesc, ci o variantă după împrejurări.

Stânele evreeşti sunt aşezate în majoritatea cazurilor lângă văi, preferând altitudini mici. Aceasta ca să fie mai uşoară transportarea brânzei, care se face aproape zilnic. Dar uneori, când Evreii nu primesc păşune în regiuni mai joase, îşi aşează stânele şi la altitudini mai mari, între 1400—1600 m., peste această limită trecând foarte rar.

O anexă nelipsită a stânei este *„comarnicul"* [1]), care la comunele din cursul superior al Someşului se mai numeşte şi *„pătul"* sau *„pătulă"*. El serveşte pentru uscarea caşului şi se află aşezat chiar în faţa colibei. Se construeşte bătându-se în pământ patru furci egale ca înălţime şi la o distanţă de 2—3 metri între olaltă, cuprinzând la mijloc alte două furci mai înalte. Pe ele şi peste furcile cele mai mici sunt aşezate două *„hoduri laterale"*, iar la mijloc un alt *„hod"* care se mai

[1]) *Eft. Pandrea:* Impreunarea oilor. Comoara Satelor, Blaj, No. 5. An. III. 1925. In puţine locuri comarnicul este anexat stânei pentru păstratul caşului. Astfel Pandrea descriind băgatul oilor pe brânză în jud. Turda, spune la pag. 57—61: comarnic (un fel de colibă) unde se scuteşte de ploaie păcurariul şi mulgaşul. In alte regiuni — V. Prahovei, c. Meridionali, — sub denumirea de comarnic se înţelege locul de muls al oilor.

Nicu M. Popp: Valea Prahovei între Predeal şi Floreşti, Bul. Soc. Rom. de Geogr., Buc. 1929. Tom. XLVIII, p. 210

numeşte şi *„svărgina comarnicului"*. Tot ca şi la colibă, din „svărgina comarnicului", pleacă lateral pe „hoduri" câte 4—6 „carabe", legate cu gânji ,peste care se află o serie de leţuri. Totul este acoperit cu coajă de molid sau cu draniţe. Sub acoperiş, pe hodurile ce pleacă dela furcile laterale se află puse în forma unui pod ridicat dela pământ cu trei-patru metri, ca să nu poată ajunge câinii — o serie de lodbe crăpate, pe care se aşează caşii, ca să se usuce, ceea ce se face uşor, ţinând seamă de faptul că vântul poate să răsbată nestingherit prin comarnic.

De obiceiu o furcă dintre cele mai înalte dela comarnic, are o serie de ramuri, de cari se poate agăţa caşul după ce-i strâns. Furca aceasta poartă numele de *„sărcer"* sau *„prepeleag"*.

Pe versantul maramureşan, atât la stânele evreeşti cât şi la cele ale populaţiei româneşti, comarnicul este format numai din două amnare mari, care înlocuiesc furcile şi pe care se află svărgina comarnicului, înaltă de 6 m. şi găurită. In partea superioară a acestuia se fixează un hlud central, iar altul la o înălţime de patru metri, de care se fixează iarăşi alte două hluduri laterale, servind de sprijin pentru acoperişul comarnicului. De pe aceste hluduri pleacă o serie de lemne, formând „podul comarnicului", unde se aşează caşul ca să se usuce, după ce a fost agăţat pe „cruce", care înlocueşte *„sărceru"*.

VII. *Cortul de iarnă.* Comunele din cursul superior al Văii Someşului, având fân la munte, iernează cu oile acolo. Adăpostul făcut pentru iernat este cunoscut sub numele de *„cort de iarnă"* şi este atât de bine construit, încât se păstrează de obiceiu mai mulţi ani de-a-rândul, în acelaşi loc. Construcţia lui este simplă şi anume: într'o extremitate a cortului se pun în poziţie verticală două lemne crăpate de 1 metru şi jumătate înălţime. In partea lor superioară, aceste lemne sunt găurite cu un sfleder, în locul găurit introducându-se o lodbă, care fixează bine cele două lemne unul de celălalt, formând *„giugul cortului"*. In partea inferioară se află două bârne înfipte bine în pământ, formând tălpile cortului îmbinate prin *„cetori"* la extremităţi. De pe „giug", pleacă o serie de *„vergine"*, formate din trunchiuri de brad

crăpate ce se apleacă spre tălpile din fund, formând în mersul lor un plan înclinat. Lateral se găsesc alte lodbe sau *„lobge"*, fixate cu un capăt pe tălpi, iar cu celălalt pe vergine, formând pereţii cortului. Lungimea cortului este de 4—5 m., iar lăţimea de 2—3 metri. Intr'o parte se află intrarea, în faţa căreia pe nişte furci şi pe acoperişul cortului sunt puse nişte lodbe, formând *„povârneala"*, al cărei scop este de a împiedeca intrarea zăpezii în interior. Cortul este acoperit cu fân şi pământ formând un adăpost foarte călduros pentru păcurari.

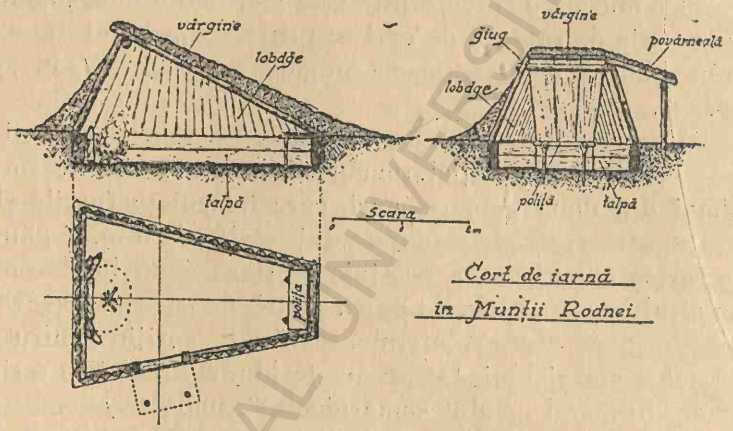

Fig. 23. Bergerie d'hivernage dans le massif de Rodna.

Interiorul cortului prezintă acelaşi aspect rudimentar ca şi cel întâlnit la colibe. Doar o poliţă mică, aşezată într'o extremitate a cortului formează întreg mobilierul. In partea opusă poliţei, aproape de intrare se află vatra focului.

Cu toată simplicitatea lui, el serveşte ca adăpost la 2—3 gazde, care şi-au făcut fânul împreună. Anexele cortului în schimb sunt împărţite în atâtea părţi câte gazde se găsesc împreună. Anexat direct de cort, se află staurul, făcut din drugi crăpaţi în 2—4, iar uneori şi din *„terşuri"* de brad, (lemn de brad tânăr), necrăpate. Felul de construcţie este identic cu cel dela stâni. Intreg staurul sau *„staulu"* oilor este împărţit în mai multe părţi, după câte gazde se află împreună. Lângă cort sunt construite nişte adăposturi mai mici, formate tot din răslogi sau „terşuri", dar acoperite cu „buhaşi", fân

şi cetină. Sunt aşa numitele *„căprării"*, a căror menire este de a servi ca adăpost pentru capre, pe când oile dorm sub cerul liber, în staur.

Corturile de iarnă sunt puţin răspândite, fiindcă şi munţii da fânaţe sunt în număr foarte restrâns. Doar câteva comune: Sângeorz-Băi, Maieru, Poiana, Măgura, au aceste adăposturi pe munte pentru iernat. Se construiesc în locuri mai ferite de vânturi puternice, la marginea pădurii, între altitudinea de 1250—1350 m.

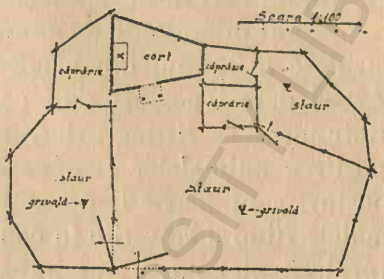

Fig. 24. Cort de iarnă cu anexele în Muntele Porcoaia 1300- 1400 m.
Ensemble des installations d'une bergerie d'hivernage.

In zona fânaţelor, unde se iernează numai cu oi, se află de aseemeni corturi de iarnă, făcute însă mult mai rudimentar, lodbele laterale fiind adeseori înlocuite cu îngrădituri de nuele, iar staurul nu este împărţit, căci acolo fiecare gazdă iernează individual cu oile lui.

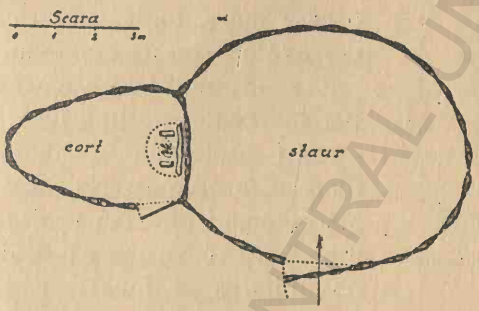

Fig. 25. Cort de iarnă în regiunea de coline.
Bergerie d'hivernage comprenant le logis (cort) et le parc à moutons (staur).

Pentru iernatul vitelor mari şi mici, se mai construiesc în zona de colonie *„casele în câmp"* sau *„căsoaiele"*, care constau dintr'o cămară şi tindă, iar în faţa casei se află grajdul şi staurul, pentru adăpostirea animalelor. Aceste adăposturi încep treptat să fie tot mai mult locuite şi în cursul verii, observându-se la unele comune chiar o tendinţă de emigrare la câmp.

VIII. *Văcăriile.* In apropierea satelor şi mai ales în masivul Bârlea, întâlnim aşa numitele *„văcării"* aşezate la altitudini de 1000—1100 m. şi foarte rar la altitudini mai mari. Forma lor este a unor case-colibe, fiind împărţite în trei părţi: într'o parte coliba, la mijloc şura, iar la cealaltă extre-

mitate o încăpere, care formează grajdul pentru adăpostirea viţeilor. Totul este acoperit cu draniţe (şindrilă) şi se află sub acelaşi acoperiş. Vitele mari dorm afară, rareori în grajd. Sunt mai puţin locuite peste iarnă văcăriile şi aceasta este în legătură cu lipsa fânaţelor în acele regiuni.

Sunt interesante de amintit şi aşezările noui, care se construiesc în timpul din urmă sub îndrumările autorităţilor [1]). Astfel de adăposturi s'au construit în muntele Suhardul şi Rotunda şi se disting printr'un grajd bine asortat pentru adăpostirea animalelor şi o casă pentru păcurari. Aceste adăposturi sunt foarte importante pentru economia satelor. Animalele fiind adăpostite în contra intemperiilor este foarte natural că nici nu se vor îmbolnăvi, de asemeni vor da lapte mai mult decât cele dela stânele rudimentare.

Pe versantul de Nord a masivului, în Poiana Ştiol, se află

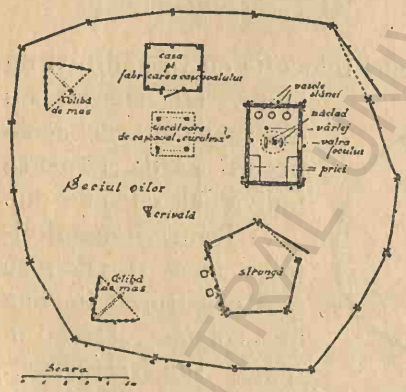

Fig. 26. Stână maramureşeană şi instalaţie de făcut caşcaval.
Bergerie du Maramureş et son outillage destiné à la fabrication du caşcaval.

niste aşezări făcute de macedoneni, pentru fabricarea caşcavalului. Aici se remarcă o casă mare, unde se fabrică caşcavalul, şi o uscătoare numită „curutmă". Dar ele nu pot fi trecute în tipurile de aşezări pastorale la munte, fiind niste adăposturi pe care Macedonenii le construiesc numai în cazurile când au posibilitatea să încheie contracte comerciale cu stânele româneşti, pentru furnizarea brânzei de carne au nevoie la fabricarea caşcavalului [2]).

Din cele spuse mai sus rezultă c ăîn masivul Rodnei se găsesc mai multe forme de colibe, în legătură cu diferiţi fac-

---

[1]) Direcţiunea Silvică-Bistriţa (mutată în anul 1935, la Năsăud), se ocupă mult cu modernizarea vieţii pastorale, căutând să înlocuiască sistemul de exploatare vechiu cu unul nou, raţional, cu realizări de foloase economice mai mari.

[2]) Insist asupra acestui mod de exploatare la capitolul: Alte tipuri de vieaţă pastorală.

BCU ASTRA CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tori: păşunea, pădurea şi apropierea apei la care se mai adaugă şi influenţele diferitelor forme orografice.

Aşezările sunt foarte rudimentare, în comparaţie cu cele din Carpaţii Meridionali [1]) sau cu cele construite de Bârseni pe când se aflau în Munţii Rodnei. La Bârseni se distingeau două încăperi: *„celariu"* sau *„stâna brânzei"* şi *„căsoaia"*, care era stâna propriu zisă. Erau stâne solide, care rămâneau în acelaşi loc timp de mai mulţi ani. In jurul celariului şi căsoaiei, se afla terenul unde erau trecute oile la muls. Acest tip de stână era asemănător celui din Vrancea [2]). Ca formă de construcţie, stânele din Munţii Rodnei se aseamănă foarte mult cu cele din munţii Bârgăului şi munţii Călimani [3]), Ţibleş [4]), munţii Făgăraşului [5]); dar cu deosebiri remarcabile faţă de Cernahora, Ianna, Kotsrycza (Polonia şi Cehoslovacia [6]).

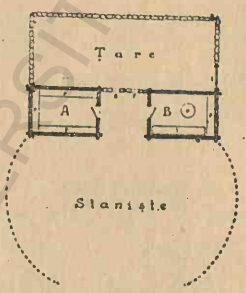

Fig. 27. Stână „Bârsană" din Munţii „Rodnei" A „celariu" (stâna brânzei), p. p. = poliţe. B = „căsoaia" (stâna propriu zisă), v = vatra p = poliţă. l = laită, ss = strungă, i = poartă
Bergerie de type „Bârsană" dans les Monts de Rodna
A — celariu, partie réservée à l'emmagasinage du fromage.
B — căsoaia. bergerie proprement dit. logis des pâtres avec le foyer (vatra, v).

Evoluţia formei stânelor din munţii Rodnei, este în legătură cu însăşi evoluţia vieţii pastorale. In general sunt foarte mult adaptate condiţiunilor geografice şi formelor orografice. O trecere dela cea mai arhaică aşezare—cortul—spre aşezări mai solide, ca să se asemene cu casa, se observă în construcţia colibei în cheutori şi a casei în câmp. Poate niciun masiv nu prezintă această evoluţie de tipuri de adăposturi mai bine ca munţii Rodnei. Valoarea lor antropogeografică este foarte mare, dacă ţinem seamă că pentru descrierea tipurilor de case

---

[1]) *Mara N. Popp:* Contribuţiuni la viaţa pastorală din Argeş şi Muscel. l. c., p. 240 şi 241.
Dim. D. Burileanu şi *Haralamb Z. Dumitrescu:* Păstoritul dintre Olt şi Jiu. Buc. 1933, Anuarul Societ. Stud. în Geogr. „Soveja". An. I. p. 69
[2]) *I. Diaconu:* Păstoritul în Vrancea. l. c. p., 274.
[3]) *L. Someşan:* Viaţa pastorală... l. c., p. 313—315.
[4]) Studiul stânelor din masivul Ţibleş l-am făcut în vara anilor 1934—35, cu care ocazie am putut remarca marea asemănare cu cele din masivul Rodnei.
[5]) *Traian Herseni:* Stâna din Munţii Făgăraşului. l. c., p. 8—11.
[6]) *Kubijowicz:* La vie pastorale dans les Beskides Orientales. l. c., p. 124—125 şi pl. I. fot. 3, pl. II, fot. 6., pl. III. fot. 9.

din comune trebue să începem prin explicarea acestor aşezări.

Studiind harta repartiţiei stânelor, vom observa că ele sunt mult mai numeroase pe versantul de Sud în comparaţie cu cel de Nord [1]). Aceasta se explică numai prin faptul amintit, adică în legătură cu vastele zone de fânaţe, care predomină în regiunea de coline, până când pe cel nordic lipsesc.

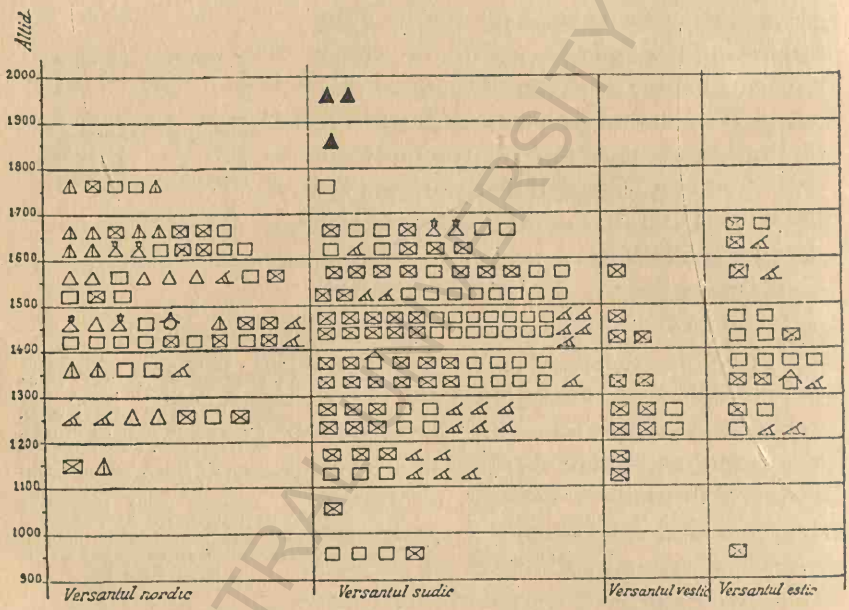

Fig. 28. Răspândirea diferitelor forme de stâne în raport cu altitudinea şi expunerea povârnişurilor. Expansion des différentes formes de bergeries en raison de l'altitude et de l'exposition des versants.

Un alt factor important, care contribue la distribuirea stânelor, este natura formelor orografice, expoziţia versanţilor, cât şi a tipurilor de proprietate de munţi.

Din tabloul alăturat se constată că majoritatea stânelor se află între altitudinea de 1400—1650 m., deci corespund marginei platformei şi limitei superioare a pădurilor.

Cu toată tendinţa de modernizare a vieţii pastorale, greu se va putea ajunge ca tot complexul de stâne — pe cât de

[1]) Totalul stânelor din Muntii Rodnei au fost între anii 1930—1934, de 220. La acestea nu se adaugă colibele sterpărilor şi corturilor dela marginele staurelor.

primitive, pe atât de interesante — să dispară. Ele vor rămâne ca niște relicve prețioase, primitive, cu forme arhaice, dar de o valoare mare; în schimb nu vor prezenta aceeași valoare pentru economia rațională, spre care trebue să se tindă tot mai mult.

2. Uneltele stânei și ale păcurarilor.

In creerul munților, baciul împreună cu stânașul au pe lângă alte atribuțiuni și aceia de a îndemna pe păcurari să „poarte bine oile", pentru a putea ieși cât mai repede de pe brânză. Mânzările sunt mulse de trei ori pe zi, dimineața, la amiazi și la ujină, de către păcurari, vătaf sau mulgaș și baciu.

Oile se bagă în strungă, iar „strungașul" le mână zicând *„hârsti"* oaie sau *„târje capră"* și astfel ies la mulsoare prin găurile strungei. Păcurariul prinde oaia de picior, o ține de pulpă, iar cu călcâiul palmei apasă pulpa și la urmă mai „târcoțește" puțin „ugerile", ca să iasă tot laptele cât a mai rămas [1]).

Pentru pregătirea cașului, mulgerea oilor, precum și pentru alte nevoi de ale stânei, de o însemnătate mare pentru baci și păcurari, sunt uneltele. Ansamblul obiectelor necesare la o stână este cunoscut sub numirea de *„ciuvăi"*.

Mulsul oilor se face în *„găleată"*, din care se găsesc la fiecare colibă câte 4—5, cam tot atâtea câți ciobani are stâna. Este făcută din lemn de brad, cu o capacitate de 10—15 kg. Înălțimea ei este de 20—30 cm., având deschizătura mai îngustă, iar fundul mai lat. Două dintre doagele găleții sunt mai lungi, servind ca torți, printre care sunt vârîte două *„baiere"*, făcute din păr de capră sau sfori, servind la agățatul cupei, în timpul mulsului pentru ca laptele să nu se „prade", căzând dela o înălțime prea mare.

Pe versantul maramureșan, laptele se mulge în *„surbancă"*, un vas foarte asemănător cu găleata.

„Cupa" este făcută dintr'o singură bucată de lemn de frasin, paltin, fag, rareori de mesteacăn sau brad. Are o ca-

---

[1]) A „târcoți" înseamnă a strânge bine pulpa și țâța oii, până ce nu mai iesă alt lapte, adică până nu mai târăește alt lapte din pulpă.

pacitate de ½—1 kg., servind nu numai la muls sau la măsurat laptele, ci ţine şi locul farfuriei la stână. In cazul când capacitatea cupei este de ½ kg., poartă numele de *„felie"*.

Laptele muls, pentru a fi strâns se pune în *„budacă"*, formată tot din lemn de brad, cu o capacitate de 50—60 cupe şi având o înălţime de 60 cm. In ea se încheagă laptele şi se face caşul, servind şi ca vas de măsură a laptelui sâmbraşi-

găleată

Fig. 29.

surbancă

Fig. 30.

felie

Fig. 31.

Partie de l'outilage d'une bergerie des Monts de Rodna.

lor, când se bagă oile pe brânză. Peste budacă se pune *„hârzobul"* sau *„vârzobul"* [1]), alcătuit dintr'un cerc, a cărui periferie este împreunată cu două beţe, ce se încrucişează, sau în locul beţelor se face un fel de împletituri de sfoară. Rolul lui este de a opri *„strecurătoarea"* sau *„strecura"* să intre în budacă, când se toarnă laptele pentru închegare.

„Strecurătoarea" este făcută din lână de oaie şi e ţesută în *„teară"* (război), „fir în dinte" şi e bătută rar [2]). Serveşte pentru a strecura laptele şi a-l debarasa de corpuri străine. Uneori în locul strecurătoarei se întrebuinţează şi o sită mare, cumpărată dela târguri.

„Zărul dulce sau neurdit", rezultat după strânsul caşului, se pune la foc să fiarbă într'o *căldare*, a cărei capacitate este de 40—50 kg. Ea este spoită pe dinăuntru cu aramă, ca să nu ruginească şi ca laptele când fierbe să nu se prindă pe fundul ei. Căldarea de urdit când se pune pe foc, se agaţă în *„botcan"*, care-i fixat printr'un gânj de vârtej. Pentru fiertul mămăligii şi a mâncărilor se foloseşte căldarea mică, numită *„ceahon"* sau *„ciaon"*. Ceahonul sau căldarea mică se agaţă în *cujbă*, făcută dintr'un lemn înfipt în pământ, care

---

[1]) *T. Morariu:* Câteva contribuţiuni la oieritul Evreilor. p. 196.
[2]) *E. Precup:* Păstoritul... l. c., p. 14.

la partea superioară are o ramificaţie perpendiculară. Cujba este puţin înaltă şi se poate suci după necesitate, întocmai ca şi vârtejul, la dreapta sau la stânga.

„Ceagorniţa" este un vas de forma unei găleţi sau chiar de forma unei cofe, făcută din lemn de brad, In ea se păstrează chiagul necesar la închegatul laptelui. Are o capacitate de 2-6 kgr.

Pe versantul maramureşean, se păstrează cheagul în afară de *„ciagorniţă"* şi în *„bedearcă"*. care-i un vas înalt de 21 cm., iar lăţimea de 20 cm, Bedearca serveşte şi la ţinutul saramurei (slatinei).

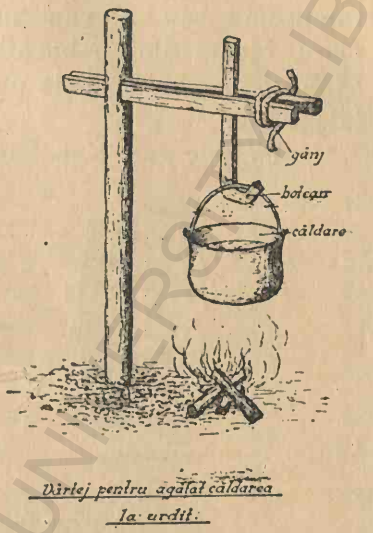

Fig. 32.
Type de crémaillière dans les bergeries des Monts de Rodna.

căldare

Fig. 33.

Pentru păstratul laptelui acru, a zărului şi a jântuitului se întrebuinţează *„bărbânţa"* sau *„budulău"*, o putină mare,

ciagorniţă

Fig. 34.

bedearcă

Fig. 35.

Partie de l'outilage d'une bergerie des Monts de Rodna.

cu o capacitate de 20—30 cupe, închisă la ambele capete, având doar o deschizătură mică, care se acopere cu un dop şi pe unde se toarnă laptele. Când se pune laptele la prins, berbinţa se desfundă la un capăt, laptele trebuind să fie pus încet ,căci altfel nu se prinde.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„Fedeleşul" este un vas de forma unei ciagorniţe cu o capacitate de 2—4 kg. şi serveşte pentru păstratul laptelui de *„năcreală"* sau a zărului, pentru *„înăcritul mâncărilor"*.

După ce laptele s'a închegat în budacă, se rupe cu „lingura cea mare", *„polonic"* cum o numesc pe versantul maramureşan, sau „ghivan" pe cel sudic. Este o lingură foarte mare, făcută dintr'o bucată de lemn de fag sau de stejar, având o coadă lungă de un metru. Are o capacitate de1—2 kilograme.

„Laptele rupt" se bate cu *„jântalăul"*, făcut dintr'un

bârbînță

Fig. 36.

budacă

Fig. 37.

Partie de l'uotilage d'une bergerie des Monts de Rodna.

lemn de fag sau brad, lung de 1 m., având la o extremitate o serie de cercuri, de obiceiu două-trei, fixate prin cuie de coada jântalăului.

Pentru mestecatul jintiţei, din căldarea cea mare, în timp ce se află deasupra focului, se foloseşte *„şterţul"* sau *„tânjerul"*, făcut dintr'un lemn lung de un metru şi crăpat la o extremitate în mai multe părţi, sau „zdrobit" (fărămat) cu muchea securii, ca să se facă moale. Adeseori *„şterţul"* se face şi dintr'un lemn de molid, din care se trag nişte *„smâncioare"* (fibre), care după ce sunt bine sfărâmate, se întrebuinţează la amestecul jintiţei. Pentru mestecatul jintiţei, ca să nu să prindă pe fundul căldării, se mai întrebuinţează şi o lopăţică numită *„leafă"* sau *„leasa"*.

Măsura cantităţii de lapte ce o are fiecare mertuc, este marcată pe *carâmb*, făcut dintr'un lemn, de 30—50 cm. mărime şi cu atâtea feţe, câte boteie de oi sunt la stână [1]). Cu

[1]) Vezi capitolul: Băgatul oilor pe brânză, unde se face o descriere detailată şi a carâmbului.

„ţincuşa", care-i făcută dintr'un lemn subţire, îşi ia fiecare proprietar de oi, de pe înălţimea carâmbului, cantitatea de lapte avută la mulsoarea dela „băgatul pe brânză". După măsuratul laptelui, ţincuşa se crapă, în două părţi, dintre cari una rămâne mertucului, iar cealaltă baciului. Este mijlocul cel mai bun de a controla cantitatea de lapte ce o are fiecare proprietar de oi. Ţincuşa se mai foloseşte şi la numerotarea oilor, prin diferite crestături, ce reprezintă un număr de oi. La plecarea în munte, unii capi de b oteie numără oile în faţa păcurarului, marcându-le ulterior pe ţincuşă, păcurariul trebuind să-i predea la ieşirea oilor de pe brânză, adică la *„răscol"*. numărul de oi marcat. Aceste instrumente sunt dintre primele modalităţi de numerotare şi de calcul, servind ca obiect de calcul chiar şi omului preistoric.

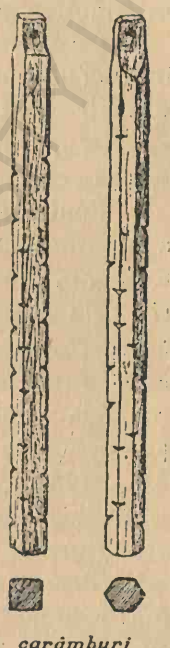

carâmburi

Fig. 38. Tablettes indiquant la quantité de lait revenant à chaque proprietaire.

Măsuratul brânzei se face cu *„cumpăna"* (balanţa). Este făcută dintr'un lemn lung, de un metru, pus în poziţie orizontală, La mijloc acest lemn este găurit şi perpendicular pe el este fixat un al doilea, a cărui axă trece prin lemnul orizontal aşa încât balansează. Tot de lemnul aşezat în poziţie orizontală se află fixată şi o limbă, care arată când măsura este exactă.

La măsuratul brânzei, care-i revine fiecărui mertuc, se procedează astfel: la un capăt al cumpenei se agaţă budaca cu o funie, iar la celălalt capăt căldarea; între ele se stabileşte un echilibru, punându-se pietre de partea mai uşoară. După ce s'a obţinut echilibrul, se aşează budaca jos şi se toarnă în ea atâta apă, până nivelul ei ajunge în dreptul crestăturii de pe carâmb, unde-i fixat un cuţit care marchează măsura laptelui ce a avut-o sâmbraşul la băgatul oilor pe brânză. Apoi se agaţă budaca în balanţă, iar în căldare se pune caş până se stabileşte echilibrul, adică până se „întrumcipă greutatea lor". Cantitatea aceasta de apă se cumpăneşte de atâtea ori cu brânză, câte cumpene s'au învoit să se dea

— mertucilor — la respectiva stână. Fiecare măsură a echilibrului între cele două vase, cu apă şi caş, dă o cumpănă.

Pe versantul maramureşan se mai măsoară brânza şi cu kg., pentru care ciobanii se servesc de balanţa comercială, sau un fel de balanţă mai veche, făcută din două farfurii de lemn, atârnate de un drug de lemn, orizontal şi se bazează în funcţionarea ei pe acelaşi principiu ca şi cumpăna.

Caşul strâns, după ce s'a scurs tot zărul din el, se pune în *„sacul"* sau *„strecurătoarea de urdă"*. Este un sac ţesut din fir de lână întocmai ca strecurătoarea. Acest sac se agaţă cu urda sau caşul în el, afară în *„sărcer"*, *„prepeleag"*, sau în *„cruce"*, făcut anume pentru a servi acestui scop.

Pentru alesul untului la stână, se foloseşte o cofă înaltă, astupată („înfundată") la ambele capete. La o extremitate a ei, cofa are introdus un lemn de care este fixat un disc găurit. Prin mişcările discului în sus şi în jos în jântuit se alege untul. Acest obiect poartă numele de *„untariţă"*, *„fedeleş de ales untul"* sau *„bahorniţă"*.

Ca armă de apărare contra fiarelor se întrebuinţează puşca, iar în cazuri urgente *„tăciunele aprins"* sau *„facea"*. Acest obiect numit şi *„faci"* sau *fat'e* [1]) se pregăteşte dintr'un lemn de buhaş lung de 4 m., crăpat la un capăt, iar în crăpătură se pune „iască" sau *„văcălie"*, un burete. *„Facia"* o ţin deasupra focului, în colibă, iar în caz de primejdie fiind foarte uscată — de abia o atingi de foc şi se aprinde. Ieşind cu ea afară, dat fiind curentul de aer ce se naşte când e purtată în fugă, se formează scântei, care provoacă spaima animalelor sălbatice. Este instrumentul cel mai primitiv de apărare contra fiarelor.

Bâta sau *„pătrarul"*, făcut din lemn de frasin sau tisă, serveşte de asemenea ca instrument de apărare contra fiarelor. Tot astfel săcurea sau toporul.

Ca o unealtă indispensabilă păcurarilor, pentru cazul de îmbolnăvire a oilor este briceagul (*„brişca"* ori cuţitul) cu care el *„sângerează"* vârful urechii, crestându-l. Ciobanul nu pleacă niciodată la oi, fără să fie întovărăşit de câini, care îi

---

[1]) „Face" derivă dela cuvântul latinesc: facula.

sunt cei mai credincioşi prieteni, şi de instrumentele de făcut foc, amnar, cremene şi iască. Păcurarii mai obişnuesc să-şi facă singuri *„pungi“* pregătite din piele de oaie, pe care le pun în zăr 2—3 zile, iar după un interval de timp, jupoaie lâna de pe ele şi le freacă de un lemn atâta timp, până devin albe. Ulterior le usucă şi le încreţeşte. făcându-le vreo 6—8 *„baiere“*, cu care le strâng şi le închid. Se folosesc pentru păstratul tutunului şi banilor.

„fase“
(arma preistorică)

Fig. 39.
Torche utilisée par les bergers contre les animaux sauvages.

Aţele dela opinci şi le face fiecare păcurar de îndată ce iasă la munte. Unul toarce lână, cu ajutorul unui lemn mic, cu un *fus* sau cu *„vârtejul“*, care-i format dintr'un lemn tot mic de 10—15 cm., cu un ram perpendicular pe el, având la o extremitate un cârlig, în care se agaţă părul de oaie sau capră. Prin învârtirea „vârtejului“ se fac aţele.

Nici instrumentele muzicale nu lipsesc, aşa încât nu este stână la care să nu se afle un *„bucium“* făcut de obiceiu din tinichea. Uneori acest bucium sau *„surliţă“* cum se mai numeşte se face şi din lemn de molid, iar dacă este făcut din lemn de molid trăsnit [1]), se spune că este mai meledios şi sună mai puternic. Are lungimea de 1.20—2 m., subţire în locul unde se suflă şi lărgindu-se tot mai mult spre cealaltă extremitate. Ca aspect este aproape identic cu *„tulnicele“* din Munţii Apuseni. Este un obiect de care nu se pot despărţi ciobanii niciodată în munţi. Nu rareori îi întâlneşti cântând din tulnic, în timp ce oile pasc liniştite pe întinsele pajişti alpine. Iar când se adună la stână, seara, cântecul lui le aminteşte de cei dragi ai lor, lăsaţi acasă, şi nu rare ori adorm în sunetul melodios al *„buciumului“* şi *„triştei“*.

Dacă buciumile sau trâmbiţele sunt mai rare în schimb *„fluerile“* sau *„triştele“* sunt foarte numeroase. Au o lungime de 15—20 cm. şi sunt din lemn de cireş, fie că sunt făcute de

---

[1]) Comunicat de Casian a lui Tomău, din Sângeorz-Băi (70 ani).

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

ciobani, fie că sunt cumpărate dela târg. Iar păcurarii suflă în ele tot timpul zilei, când este frumos şi senin, şi când umblă cu oile la nedeie. Spre deosebire de fluierile cumpărate din târguri, acestea sunt frumos încrustate chiar de mâna lor, dovedind şi aici gustul desvoltat al românului pentru ornamentaţie. Il poartă peste tot cu ei, este un obiect necesar, omului, fără care n'ar putea trăi în singurătate, şi nu te miri niciodată dacă de undeva, din depărtare se aude un glas tânguios, care vibrând când mai tare, când mai încet dispărând, cu ultimele raze solare, te face să preţuieşti şi mai mult aceste mici obiecte neînsemnate în aparenţă, dar care îţi răscolesc melancolia sufletului.

Din toate acestea rezultă că stânele au o serie de unelte foarte primitive, necesare oricărei gospodării păstoreşti. Cu toată primitivitatea lor, unele au mare importanţă în prepararea produselor rezultate dela oi, iar altele servind pentru apărarea stânei. Unele dintre aceste instrumente se află aproape la toate stânele din întreg şirul Carpaţilor Orientali, cu deosebire că numirile variază.

3. Produsele oilor şi modul lor de preparare; împărţirea, foloasele economice.

Inainte de a pleca cu oile la munte, la fiecare botei de oi se face lapte acru de primăvară, iar toamna după *răscol,* laptele acru de toamnă. In aceste anotimpuri mulsul oilor se face de două ori: dimineaţa şi seara, iar laptele rezultat dela fiecare mulsoare este dus la colibă sau târlă, unde baciul îl pune în căldare, la foc, să fiarbă, iar ca să nu se afume i se adaugă şi o cantitate oarecare de apă. Laptele fiert odată bine, se trage căldarea din dreptul focului şi se lasă să se „îngăduiască" căci altfel dacă-l toarnă fierbinte în bărbânţă se *„măcreşte prea mult".* Pentru ca laptele să se *„prindă"* (să fermenteze) se face *„cuib de măcreală"* în bărbânţă şi apoi laptele rezultat după fiecare mulsoare, se toarnă, cu felia până se umple vasul. Astfel se procedează tot timpul primăverii şi toamnei până ies oile de pe lapte. La împărţirea laptelui între sâmbraşi se dă după ficcare cupă de lapte muls, o bărbânţă iar după două, un *„tar"* (două berbinţe).

Când sunt mânzările pe brânză, ele se mulg de trei ori: în zori de zi, între orele 3—5, „ca răsăritul soarelui să nu le apuce după strungă", la prânz între orele 11—12 şi la „ujină" (seara) între 6—7. După mulsoarea de seară, păcuinele pleacă în *„pornealâ"*, să se mai *„îmbucătărească"* şi astfel să-şi poată aduna laptele necesar pentru mulsoarea de dimineaţa.

In timp ce oile se odihnesc — după fiecare mulsoare — în *„stanişte"* sau „bătătura din faţa strungei", păcurarii duc laptele în găleţi, la colibă, unde baciul îl strecoară în budacă. Laptelui strecurat i se adaugă chiag, din „rânză de miel de lapte", adică din primele săptămâni. Chiagul este obţinut în felul următor: se umple „rânza" (stomacul) de miel cu lapte crud sau „corastă", apoi se sărează, se leagă la capete şi astfel se agaţă lângă cuptor; aici este păstrat atâta timp până evaporează toată cantitatea de lapte, rămânând numai cheagul.

Putina cu laptele, căruia i s'a adăugat cheag, se acopere cu „fundul budăcii" sau cu o învelitoare de lână şi abia după un interval de 40—50 minute se încheagă. După ce laptele a prins, baciul îl *„rupe cu ghivanul"* şi adună *„străgeata"* [1] ce s'a format la suprafaţa lui. Laptele rămas după strângerea *„străgeţii"* se bate cu „jântalăul" până se subţiază binişor, apoi baciul îşi introduce mâna în el şi adună laptele închegat (caseina coagulată) pe fundul vasului. După strângerea caşului, numit şi — caş dulce — rămâne „zărul neurdit" care se toarnă în căldare, iar caşul se frământă pe fundul budăcii, ca să iasă din el jântuitul. Astfel frământat şi stors bine, se pune în strecurătoare şi se agaţă în „sărcer" sau în *„crucea comarnicului"* spre a se usca şi uneori se mai străpunge şi cu un *„sulhac"* de lemn, ca să se scurgă tot zărul rămas. Caşul după ce este uscat destul de bine, este pus în comarnic să „dospească" (fermenteze), apoi e predat sâmbraşilor [2].

---

[1]) „Străgeata" este un zăr verzui, ce se formează deasupra laptelui. Aceasta se adună şi se pune în „ciagorniţă" servind tot la închegatul laptelui.

[2]) *G. Giuglea:* Crâmpeie de limbă şi vieaţă străveche românească. Dacoromania. An. III. 1923. Cluj 1924, pag. 574. Deasemeni D-l Prof. *G. Giuglea* mai dă numeroase date, în legătură cu termenii pastorali în lucrările: Etimologii şi notiţe lexicografice, Dacoramania. An. I, 1920—1921; Cuvinte şi lucruri... Dacoromania, An. II. 1921—1922, p. 327—402.

Zărul rămas după strângerea caşului, purtând şi numirea de „zăr neurdit" se pune la foc, în căldare, sub care se aprind ramuri mici de brad, numite „cepuri", ca astfel să fiarbă mai repede. Când începe să fiarbă i se adaugă o cupă de lapte dulce, ca urda să fie „mai dulce" şi nu acră. Tot timpul cât stă zărul pe foc, se mestecă cu *„şterţul"* ca să nu se afume urda şi să nu se „prindă de fundul căldării". La primul clocot al zărului, ies la suprafaţa lui *„boţuri de urdă"*, care se adună apoi într'un săculeţ mic de pânză şi se agaţă într'un cui, ca să se scurgă tot zărul din ea. Zărul rămas în căldare numit şi „zăr urdit", cât timp mai conţine boţuri de urdă, poartă numirea de „jintiţă" [1]). După adunarea urdei zărul neurdit se foloseşte ca aliment câinilor, iar dacă-l duc sâmbraşii acasă, îl pun şi în berbinţe unde lăsându-se 2—3 zile se acreşte, servind gospodinelor la „acritul mâncărilor, ca oţet (oţete valah [2]).

Jântuitul care rămâne în urma frământării caşului se pune în *„budulău"*, unde după un interval de 2—3 zile acrindu-se, se *bate cu jântălăul"* până ce alege untul din el.

Caşul, urda şi jântuitul, rezultat dela oi, se împarte proprietarilor care sunt înştiinţaţi de către stănaş, când le vine rândul, să meargă după aceste produse în munte. Impărţirea brânzei se face prin *„cumpene"* sau cu kilogramul.

Brânza se transportă acasă punând-o în saci de cânepă sau „buci" (fibre mai groase de cânepă), pe care-i dăsăgesc, stabilind astfel echilibrul între cantitatea brânzei, împărţită în două. Sacii sunt încărcaţi pe cai, bine întărniţaţi. La întărniţare şi încărcatul brânzei trebue foarte multă grijă, căci altfel se poate uşor întâmpla să se „poticnească calul" şi să se „dorovăiască" sau dacă brânza este prea grea şi ţolurile nu sunt suficiente sub tarniţă, calul poate să se „spargă în spate", făcându-se nefolosibil pentru timp mai îndelungat.

Calitatea brânzei fabricate în Munţii Rodnei, este inferioară „brânzei de burduf", făcută de ciobanii din Carpaţii Meridionali. De aici provine şi preţul ei scăzut, care este de 20—25 lei de kg. Faptul că este mai puţin valoroasă decât cea

---

[1]) *G. Giuglea:* l. c., p. 584.

[2]) *V. Bogrea:* Românii şi vecinii. Câteva urme ce nu se pot tăgădui. An. Inst. Ist. Naţ., vol. III, 1924—1925, pag. 497 şi 498.

de burduf este în legătură cu modul ei de păstrare şi pregătire. Astfel după ce-i dusă acasă, este sfărămată şi sărată mult şi apoi „bătută" în berbinţe de lemn. Stând mai mult timp în bărbânţă, printre doage se scurge grăsimea aşa încât nu trece mult şi brânza nu mai este atât de gustoasă, fiind foarte nisipoasă şi prea „iute" (sărată) deoarece-i lipseşte partea esenţială, adică untul care s'a scurs.

Toate derivatele lactare se folosesc în mare parte pentru necesităţile familiei şi numai ce este „întrecător" se vinde[1]).

4. Personalul stânei, plata şi distribuţia lucrului.

Astăzi ciobănia în Munţii Rodnei nu mai este o profesiune, ca în trecut, când se dovedea o adevărată pasiune pentru această meserie. In trecut locuitorii îşi petreceau vieaţa întreagă la oi şi era o mândrie pentru un om să poată fi cât mai mult timp păcurar. Sunt dese cazurile pe munte, când ţi se povesteşte, că în cutare loc un păcurar s'a bătut cu un urs, în peştera cutare a fost răpit de „zâne"[2]), de unde a scăpat numai datorită vitejiei sale. Fantezia poporului făcea din păcurari adeseaori năzdrăvani. Erau atât de temuţi că furturile nu se pomeneau la stâni, căci tâlharii nu îndrăsneau să le încerce. Ca să ajungă cineva păcurar, în adevăratul înţeles al cuvântului, trebuia să treacă printr'o scară întreagă ierarhică până să atingă gradul cel mai înalt, de adevărat cioban. La început, de copil, trebuia să fie angajat de „strungaş", ca să „mâie oile la muls" şi din când în când să meargă la oi. Şi acum se păstrează obiceiul, când ies oile de pe brânză, de a se bate carâmbul, fie în vatra focului „ca să se ia greutatea de pe spatele oilor", fie în faţa colibei, de unde strungaşul trebue să-l scoată cu dinţii, dacă vrea să devie păcurar. Ajuns *„melean"*, fecioraş de 16—17 ani, este angajat ca *„vătaf"* şi atunci abia ţine locul păcurarului. Dacă se constată că ştie să umble la oi, „ştie să le poarte bine" şi e bun mulgaş, abia atunci e angajat de păcurar. Mare era mândria acelora care erau păcurari, iar când se întorceau în sat, toamna după ales,

---

[1]) Vezi capitolul: Comerţul păstoritului în Munţii Rodnei.
[2]) Anuarul Archivei... l. c.

făceau mare cinste fetei pe care o jucau. Azi s'a mai păstrat această tradiţie abia într'o singură comună — Parva, — unde păcurarii coboară din munte la Sf. Petru să petreacă în sat cu fetele. Sunt mult aşteptaţi şi când apar la joc, toată lumea se adună în jurul lor, admirându-le vioiciunea şi costumul. Se mai păstrează chiar frumosul obiceiu, când ţiganii cântă un joc numai pentru păcurari — în decursul căruia feciorii ceilalţi nu joacă — iar oamenii stau de o parte şi-i admiră. In trecut ei îşi iubeau mult oile şi adeseori se întâmpla ca de dragul lor şi de dorul munţilor să fugă dela armată, de unde au rămas şi versurile:

„Munte, munte, piatră seacă
Lasă feciorii să treacă,
Să treacă la ciobănie,
Să scape de cătunie.
Cătunia-i jug de fier
Trag feciorii până pier,
Cătunia-i jug de-aramă[1]*),*
Trag feciorii fără samă".

Ciobănia a fost în trecut foarte mult respectată şi cântată. Erau doine cu versuri frumoase chiar cu variante de ale Mioriţei, care se cântau mult în Munţii Rodnei. Versurile atât de frumoase care zugrăvesc vieaţa lor, legendele legate de diferite fapte pe care acum abia le mai povesteşte câte un bacı bătrân, care a trăit vremurile de ciobănie bună, azi sunt pe cale de dispariţie. Poate că nu peste mult se va părăsi şi obiceiul — menţionat mai sus —, când ciobanii vin în vale la horă, unde îşi povestesc întâmplări din vieaţa lor dela munte[2]).

Cu toate acestea literatura păstorească în Munţii Rodnei, cu cele câteva fragmente de doine, legende, credinţe şi superstiţii, este dovada unei ocupaţii străvechi, iubite şi stimate mult de populaţie. Un studiu folcloric, comparativ cu alte regiuni, ar da rezultate foarte frumoase.

---

[1]) Anuarul Arhivei de folklor... l. c.

[2]) *I. Diaconu:* Păstoritul în Vrancea. l. c., p. 295. Autorul aminteşte că şi în Vrancea coboară la Sf. Ilie Prooroc, baciul şi scutarul în sat, ca să arate stăpânilor cum merge stâna. Cu această ocazie ei petrec în cârciumă.

Păcurăria își pierde pe timp ce trece tot mai mult din prestigiul ei. Preocuparea de a fi păcurar a dispărut odată cu înaintașii iar păcurăria se profesează mai mult din necesitate, neavând altă posibilitate mai bună de trai. Din dorul și speranța unui câștig mai bun, bărbații se lasă angajați de întreprinderi forestiere, căci necesitățile familiei adeseori nu se pot mulțumi din câștigul păcurăriei. De aici și faptul că se întâlnesc pe munți abia niște „meleni de păcurari" și foarte rar păcurari bătrâni.

Numărul ciobanilor dela o stână variază după numărul oilor. La o stână cu 600—700 oi, e nevoie de câte 4—5 păcurari. Ei sunt „tomn'iți" (angajați) pe tot timpul cât stau oile în munte, dela băgatul pe brânză, până la *„răscol"* sau *„ales"*, adică dela Sf. Gheorghe până la Ziua Crucii, 27 Sept., sau Sf. Dumitru, 26 Octomvrie. Alții sunt angajați — în cazul când nu rămân acei care au fost în timpul verii — pentru iernatul oilor, adică dela Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe.

Numărul păcurarilor dela o stână [1]) mai poate varia între 6—7; afară de aceasta fiecare stână angajează un copil ca *„strungaș"*, care trebue să „mâie oile în strungă" la muls și să aducă apă și „cepuri de brad" pentru urdit. Dacă sunt mai multe oi și păcurarii nu pot mulge repede, sau nu le pot „purta bine la pășune", fiind prea numeroase se mai angajează și un *„mulgător"* sau *„vătaf"*. In Moldova și Țara Românească, fiecare turmă avea vătaful ei, peste care era pus un *„vechil"* și avea un alt rol decât al celor din Munții Rodnei, adică de conducător al stânei [2]). La stânele cu peste 1000 de păcuine cu lapte, pentru ca baciul să fie ușurat în munca lui, se mai angajează un ajutor de baci, numit *„tritibaci"*, căruia la păstoritul din Țara Românească îi corespundea *„Sâmbraș"* [3]), termen întrebuințat în regiunea Văii Someșului, pentru oricare proprietar care are oi la o stână. Este angajat de baci pe o durată de 5—6 săptămâni.

Când nu era așa mare sâmbria ciobanilor iar stânele

---

[1]) Numărul total al păcurarilor, cu strungași, bouari și stăvari, au fost în vara anului 1933 de 1050.

[2]) *Dr. A. Weress:* Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească, (până la 1821). Buc. 1927, pag. 8.

[3]) *Dr. A. Weress:* l. c., p. 8.

erau cu oi mai multe, se angajau câte 6—12 păcurari de meserie. Cei de astăzi sunt mai mult de ocazie [1])

Baciul este conducătorul stânei şi personagiul principal; corespunde cu *„baca"* la stânele din Cehoslovacia şi Polonia sau cu *„planica"* la triburile Vasojevici [2]). In lucrările lui este controlat de *„stânaş"*.

Baciul este angajat de către stână şi plata lui variază după învoială. In unele comune [3]), el este şi păcurar, caz în care are grija de a angaja întreg personalul. Plata se face în brânză, primind pentru o vară 6—8 *„ferii"* de caş [4]), ceea ce echivalează cu 2000—3000 lei. El mai primeşte dela stână şi câte 1—2 berbinţe de jântuit şi o pereche de opinci, „Baciul-păcurar" primeşte plata în vite, adică după 15 oi, una este a lui. Dacă un proprietar are 7 oi, păcurariul primeşte o mioară sau o pereche de cioareci şi o cămaşă. Uneori sâmbraşii se învoiesc să-i dea totalul produselor stânei din timp de 8—10 zile, după ce au ieşit oile de pe brânză. El are obligaţia de a supraveghea bunul mers al stânei, dacă oile sunt „bine purtate" la păşune şi păcurarii nu le lasă să „zacă pe munte", ca să se îmbolnăvească. Sunt locuri şi izvoare rele, pe unde dacă trec oile, se îmbolnăvesc. Baciul mai are grija să atragă atenţia păcurarilor să nu umble prin locurile rele cu *„jdebe"* sau cu *„lilieci"* (julieci = Juniperus), unde se ţine ursul. Tot de datoria baciului este de a controla pagubele şi de a face distribuirea lucrului între păcurari. El mai pregăteşte şi mâncarea ciobanilor.

Fiecare dintre păcurari este obligat să asculte pe baciu, în caz contrar putând fi îndepărtat dela stână. Baciul rămâne mereu la colibă şi trebue să fie om priceput, să cunoască munţii, să poată îndruma păcurarii pe unde să păşuneze oile ca să dea lapte cât mai mult şi astfel să nu întârzie cu ieşitul

---

[1]) *Dr. A. Weress:* l. c., p. 2. Autorul aminteşte că termenul de baci se află deja într'un document din 1542 dela Făgăraş (Hurmuzaki: Documente, vol. XV, p. 419), şi în acte dintre 1759—62. Ibid. p. 1713 şi e obişnuit şi prin Bihor.

Dr. A. Adolf Schmidl: Das Bihar Gebirge. Wien 1863, pag. 167.

[2]) *Zvetozar Raicevici:* Sur l'élevage et la vie des éleveurs dans la tribu de Vasojevici (publicat în Bulletin du Musée Ethnographique de Beograd. Tom. VI, Beograd 1931).

[3]) Măgura, Maieru, Poiana Ilvei, etc.

[4]) O „ferie" are 15—16 cupe de brânză, adică egal cu 13—14 kgr.

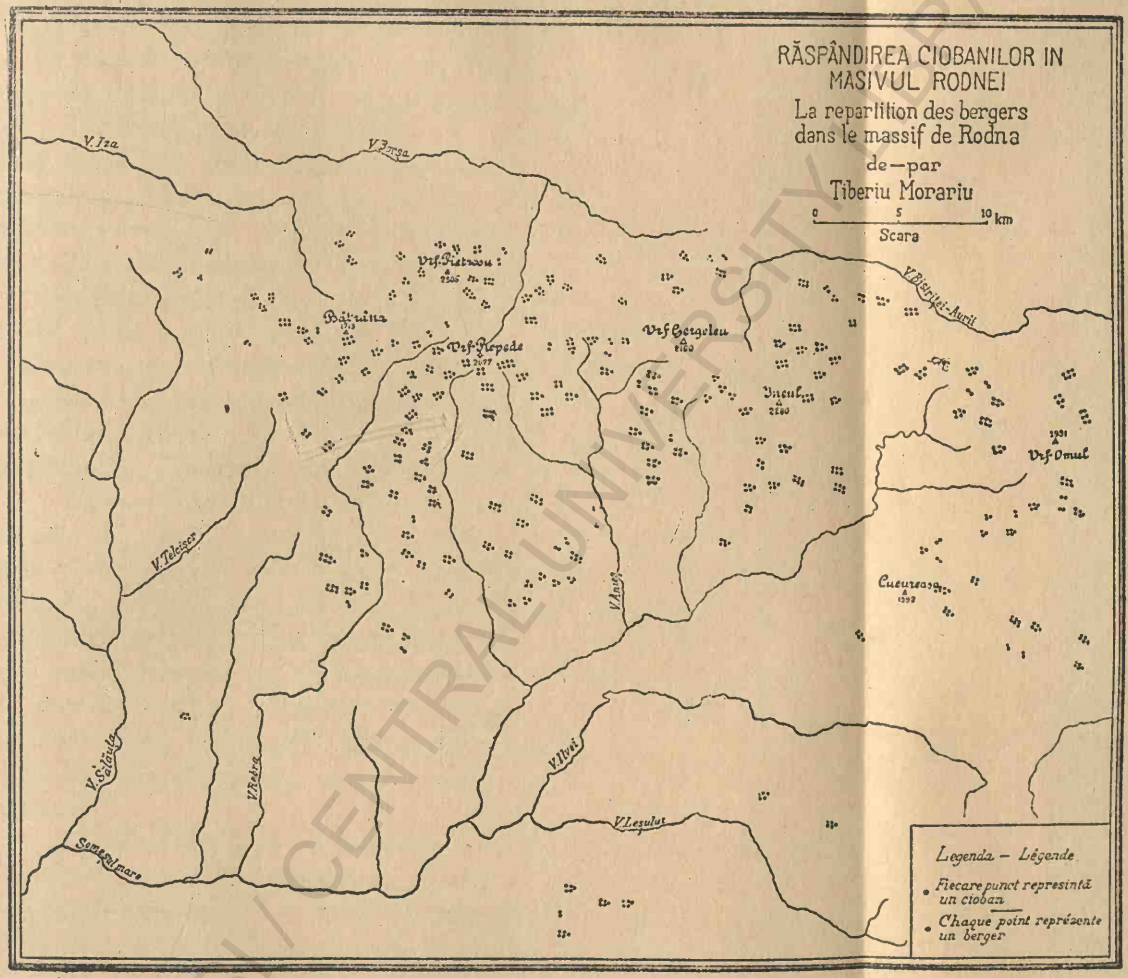
RĂSPÂNDIREA CIOBANILOR IN MASIVUL RODNEI
La repartition des bergers dans le massif de Rodna
de—par
Tiberiu Morariu
0 5 10 km
Scara
V. Iza
V. Vișeu
V. Bistrița-Aurii
Vf. Pietrosu
Vf. Repede
Vf. Bergeleu
Vf. Omul
V. Tăbăcăreasa
V. Șetrei
V. Lesului
Legenda — Légende
Fiecare punct reprezintă un cioban
Chaque point représente un berger

de pe brânză, ca să poată face şi lapte acru de toamnă. Cea mai importantă grijă a lui este facerea brânzei pentru proprietari, de aceea trebue să fie mare meşter în pregătirea caşului, ca să poată mulţumi pe toţi părtaşii. Sâmbraşii la rândul lor, au dreptul să controleze activitatea baciului şi a păcurarilor, şi în caz de nefuncţionare bună reclamă cazul stănaşului, care poate lua de acord cu mertucii, măsura ce se impune.

Păcurarii sunt angajaţi de boteiaşi, adică de proprietarii care au oi mai multe. Ei sunt plătiţi din partea proprietarilor de care au fost angajaţi, fie în bani, fie în vite. Sâmbria în vite se face astfel: după 20 mânzări una revine păcurarului, care dela proprietarii cu 10 oi primeşte o mioară. Cei cu vite mai puţine, dau păcurarului cioareci, ismene, cămăşi, etc. In cazul când e plătit în bani, păcurarul primeşte 2000—2500 lei, pe tot sezonul, adică după fiecare oaie care o păşunează la el, câte 20 lei sau 15 lei. Pentru iarnă variază de asemeni plata, astfel că primeşte în medie, în intervalul dela Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe 1500 lei şi toate schimburile.

Păcurarii umblă câte doi la oi, cu rândul, iar ceilalţi care rămân la *„târlă"* se odihnesc şi mai *„curmă lemnele"* necesare peste noapte. De asemeni ajută baciului la prepararea brânzei, adusul apei, etc. Lor li se dau în seamă oile când pleacă în munte, având fiecare câte 100—200 oi în grijă, despre care trebue să ştie da seamă dacă se *„adăvăsăsc"* (pierd). In caz de pierderi, păcurarii sunt datori să dea seamă gazdei de soarta oii, justificare care se face astfel că se dă mertucilor diferite semne din oaie ca: piele, ureche cu semnele cunoscute.

La oile fără lapte — sterpe — şi la areţi, terţi şi buhai [1]), stâna angajează un stărpar, care le are grija până la *„răscol"*. Ca plată primeşte 4—5 „ferii" de brânză şi un rând de schimburi. El umblă tot timpul verii la sterpe, purtându-le la păşune în deosebi pe vârfuri, la nedee. Sterparul doarme într'un cort, situat la o distanţă suficient de mare de stână. In cazul vremurilor grele, când umblă multe sălbătăciuni la sterpe, mai doarme cu el şi câte un păcurar, ca oile să fie în-

[1]) „Terţ" este un batal ce trece pe anul al doilea, iar „buhai" când trece pe anul al treilea.

grijite încât dacă se sperie să le poată sări într'ajutor şi să *„puhăiască"*. Stărparul primeşte oile în grijă dela fiecare cioban în parte, cărora este obligat să le predea la răscol.

Strungaşul este de obiceiu un copil de 10—14 ani, angajat de stânaş şi primind ca simbrie pentru tot timpul cât stau oile în munte, o ferie de brânză.

Vătaful este de asemeni angajat de stână, având ca plată 2—3 ferii de brânză. El ajută la muls şi merge la oi cu schimbul. Nu are răspundere pentru oi, de aceea nu merge singur la ele, ci însoţeşte câte un păcurar. Intocmai ca şi baciul, stărparul şi strungaşul, tot astfel şi vătaful, este angajat numai pentru timpul, cât sunt oile pe brânză.

La stânele cu oi multe, în deosebi la comunele din cursul superior al Văii Someşului, se mai angajează şi un *„tritibaci"* sau *„trichibaci"*, care ajută la muls şi la fabricarea caşului. Este plătit de baciu, dându-i-se brânză, sau când baciul este şi păcurar, e plătit în animale.

Unele comune [1]) care au stânele în cuprinsul hotarului nu angajează baci şi în acest caz fiecare proprietar merge la munte cu ziua şi stă atâta timp acolo, până ce-i iesă brânza. Caşul ce revine fiecărui sâmbraş la o astfel de stână îl calculează după *„feliile"* de lapte. Acest sistem de exploatare, abia găsit la câteva stâne se întrebuinţează în Câmpia Transilvaniei şi Ţara Haţegului [2]); are mare importanţă deoarece produsele dela oi fiind pregătite individual de proprietar, sunt superioare celor dela stânele cu baci angajaţi.

Pe versantul de Nord al masivului, la stânele evreeşti, se găseşte acelaşi personal ca şi la stânele româneşti, sâmbria fiind fixată de Evreu, care plăteşte ciobanului 800—1200 lei, pe tot sezonul de vară.

La cirezile de vite mari sunt angajaţi păstorii care poartă numele de: *„văcar"*, *„bouar"* sau *„ciurdar"*. Meseria aceasta de a fi păstor la vite, este considerată ca înjositoare, de aceea nici nu se întâlnesc la turmele de vite decât oameni foarte săraci. Nu vom găsi ca la oi „feciori de gazdă".

---

[1]) Rodna are 2 stâni cu sistem de exploatare în hotarul comunelor, adică după „cupa de lapte".

[2]) *R. Vuia:* Ţara Haţegului şi Regiunea Pădurenilor. Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol. II., pag. 84—92.

Sâmbria lor constă: în 50 lei pentru perechea de boi, 10 kg. porumb şi ½ kg. untură. Stăvarul dela cai primeşte 50—80 lei de bucată.

Profesia de păcurar, deşi nu mai prezintă valoarea din trecut, totuşi exprimă simbolul unei ocupaţii frumoase şi străvechi; este o înclinare firească a Românului pentru păstorit născută din dragostea lui nesfârşită faţă de natură şi animale, dictată în acelaşi timp de nevoile lui economice [1]).

5. Imbrăcămintea şi hrana ciobanilor; vieaţa lor socială.

Imbrăcămintea ciobanilor este aceeaşi ca şi a populaţiei din vale, cu deosebire că hainele sunt înegrite ca să devie mai rezistente şi impermeabile. Ei poartă cămaşă de cânepă sau *„buci"*, lungă până la genunchi, iar gulerul este resfrânt şi împodobit cu *„ciucuri"* (canaci) de *„ierhă"*, cu *„bumbi"* de aramă, cu flori lucrate din arnici sau cu mărgele, port deosebit de cel din Ţara Oaşului, Maramureş şi Bihor. Mânecile cămăşii sunt foarte largi, încât pot atinge până la 40 cm. Când timpul e frumos, poartă ismene făcute din pânză de casă, strâmte de 30 cm., pe care cămaşa le acopere până la genunchi. Ca să devie impermeabile pentru intemperiile vremii, şi în acelaşi timp ca semn de mândrie, că sunt păcurari, ei îşi fierb cămaşa şi izmenele care *„trebue să fie sănătoasă"* în „galascău", (Sulfat de cupru), scoarţă de arin negru şi apoi le ung şi cu unt fiert în sânge de oaie. Cămaşa este unsă consecutiv de 2—3 ori apoi e pusă la uscat. După ce-i uscată bine, devine impermeabilă ca *„poiva"* şi are proprietatea de a păstra curat corpul ciobanului, ferindu-l de murdării. Când timpul este mai răcoros, de cade brumă, ei îmbracă în locul ismenelor *„cioareci"*, pe care pă-

---

[1]) *Emm. de Martonne:* La Valachie. l. c., p. 116. „La vie pastorale semble y avoir toujours été la spécialité de la roumaine, et c'est un fait digne de remarque, que, partout où l'on retrouve le Roumaine, en groupes isolés, au milieu de populations slaves, grecques ou magyares il apparait comme pâtre transhumant. Telle este encore aujourd'hui la vie de Valaques du Pind, dont le nom, est pour les Grecs, synonime de berger. Telle était celle des Valaques, qu'on trouve en Galicie dès le XII siècle, des Roumains habitant la Serbie et la Macédoine, dont parlent les lois de Duşan. Dans les documents serbes anciens, Vlah est synonime de Romanus et de pecuarius. Le fromage valaque „caseus vlachiscus" jouait un grand rôle au XII siècle dans le commerce de Raguse; il servait, dans une certaine mesure, de monnaie, et son prix était fixé par les autorités"...

curarii din unele comune, ca de ex. Parva, îi înroşesc [1]), fierbându-i în scoarţă de arin roşu [2]). Cioarecii sunt făcuţi din pănură neagră sau sură. Picioarele sunt acoperite cu „obiele albe de pănură", uneori înroşite, ca să devie mai rezistente. Ca încălţăminte poartă opinci legate de picior, cu curele de piele, trecute prin nojiţe. Obielele sunt legate de picior cu aţe, făcute din păr negru sau coadă şi coamă de cal. Adeseori ei învârt în jurul obielelor aţe albe făcute din păr de capră.

Peste cămaşă se poartă pieptar scurt, făcut din piele de oaie, care se încheie la subţioara stângă. Mai îmbracă şi sumanul *(rechălul)*, făcut din pănură neagră. In cap poartă, vara, pălărie de păr, care pentru a fi mai rezistentă e unsă cu *„pleaşca"* introdusă în răşină fiartă cu unt. Răşinită bine, o pun să se usuce şi astfel devine impermeabilă. Uneori pălăria este frumos împodobită cu aţe subţiri, făcute din păr de capră cu lănţişoare mici de aramă, numite „răteze" sau cu câte un „struţ" (buchet de flori). Când e frig, pălăria se înlocueşte prin căciulă, (cuşmă) neagră sau albă, făcută din piele de miel. In trecut foarte mulţi ciobani purtau *„sumanul cu glugă"*. Această glugă era fixată de gulerul sumanului, putând să fie ridicată peste cap în caz de ploaie, sau dacă timpul era frumos, servind pentru purtarea mâncării în ea. Azi abia se mai întâlneşte la câte un bătrân această îmbrăcăminte, pe care o păstrează ca o amintire a ciobăniei din trecut [3]).

Mijlocul este încins cu o curea îngustă, sau mai lată, numită *„şerpar"*, frumos împodobită cu *„ţinte"*, făcute din bucăţi de aramă, *„răteze"* şi numeroşi „bumbi galbeni sau albi", din tinichea. Mândria fiecărui păcurar este să aibă cureaua cât mai bogat împodobită, cu ţinte cât mai frumoase, ca atunci când coboară în sat, să atragă atenţia tuturor oamenilor. Hrana o poartă în *„straiţă de piele"* care de asemenea este împodobită cu ţinte şi numeroşi nasturi (bumbi) de

---

[1]) *Capidan Th.:* Românii... l. c., p. 83 „Copiii poartă şi cioareci roşii, negri sau vineţi".

[2]) Obiceiul de a se înroşi cioarecii — după comunicarea profesorului Vâlsan, ar fi împrumutat dela Huţuli.

[3]) *Dumitriu V.:* Portul glugii în nordul jud. Buzău. Buc. 1934. Ca formă de execuţie gluga descrisă de V. Dumitriu se deosebeşte mult de cea de pe V. Someşului.

tinichea sau aramă. Frumoasă mai este şi *„punga"*, care-i făcută de ciobani dintr'o bucată de piele de oaie, bogat împodobită cu mărgele şi servind la ţinerea tutunului.

Obiectele acestea se păstrează din an în an, dacă rezistă, iar când păcurarul se lasă de ciobănie, le vinde altora, păstrându-se astfel mai multe generaţii. Unii ciobani mai *„lotri"* (mândri), mai ambiţioşi, păstrează unele piese din îmbrăcămintea lor, cu o deosebită gingăşie; aceste lucruri care vor reaminti vremurile trecute ale ciobăniei lor, pline de sbucium şi frământări sufleteşti, alteori de pace senină, şi care poate nu se vor mai reîntoarce.

Toate piesele, pe cât de primitive, pe atât de interesante, sunt făcute în atelierele de ţesătorie ale fiecărei familii, unde bărbaţii îşi lucrează opinci, baiere, curele şi aţe, iar femeile nu contenesc a toarce şi ţese diferite piese. Legătura dintre vieaţa simplă, cu gusturi nepreţuite şi industria casnică, ne face să înţelegem de ce acest fel de industrie a fost industria formelor vechi de societate, industria vremii patriarhale.

In ce priveşte hrana personalului dela stâni şi pregătirea ei, este încredinţată baciului, care are grija să dea fiecărui păcurar mâncare suficientă. Mâncările sunt de o mare simplitate. Dimineaţa mănâncă de obiceiu, puţină urdă cu zăr, jinţiţă, zăr dulce, sau coleşă (mămăligă) cu brânză, cu lapte dulce sau cu lapte acru. Când se întâmplă pagube, de se surpă vreo oaie sau este încolţită de urşi, ea este tăiată şi baciul face din ea *„zeamă"*, *„sorbeală"*, pe care o prepară foarte gustos, cu cimbru de munte şi cu jântuit. Pentru a păstra surplusul de carne, se fierbe şi se „bate în berbinţi" pe care le agaţă într'un buhaş, la umbră şi vânt. Mertucii când vin după brânză, le aduc „plăcinte şi verdeţuri", fasole verde, cartofi, etc., pe care baciul le pregăteşte de asemenea cu jântuit. Se mai găteşte şi „sorbeală de macriş" de munte şi cimbru, fiartă în jântuit dulce, mestecat cu acru. Dacă rămâne dela miertuci jântuit, „de întrecere", se pune la foc să fiarbă, iar când clocoteşte se adaugă puţină făină de porumb şi caş, făcându-se astfel „balmoşul". Se mai consumă şi caş cu jântuit sau *„cocârţă"*, făcută din jântuitul rămas după strânsul caşului, căruia i se adaugă puţin *„caş dulce"*. Este o mâncare mult apreciată de păcurari. Mai obişnuesc să facă „papă"

(papară), care se prepară, punându-se într'o *„tigae"* câteva jumări de slănină, cărora după topire li se adaugă urdă sfărâmată. Sterparul îşi duce pe munte ca merinde, coleşă cu urdă, iar când posteşte „pogăci", care se obţin prin frigerea mămăligii pe cărbuni.

Cu toată simplitatea vieţii lor, traiul păcurarilor este bun. Rareori se întâmplă să se iveasscă neînţelegeri, iar în cazul acesta, baciul este obligat să le aplaneze. Tot timpul zilei sunt ocupaţi cu păstoritul oilor şi abia seara se întâlnesc cu toţii. După ce cinează, se aşează în jurul focului, cântă frumos din trişcă (fluer), doina ciobanului sau diferite strigături, iar ceilalţi acompaniază strigând şi chiuind. Unii mai deştepţi spun poveşti şi păţanii de ale înaintaşilor lor, glumesc, râd, iar înainte de culcare se sfătuesc pe unde să poarte a doua zi oile. In ascultarea basmelor şi în sunetul melodios al fluerului stau până târziu, când obosiţi îşi aleg fiecare locul de dormit, în jurul focului, în colibă sau în jurul oilor. Apoi liniştea nopţii nu mai este întreruptă decât de lătratul vreunui câne, sau din când în când de *„puhăitul"* unui păcurar, care se scoală să vadă, dacă nu se „învrăjbesc oile". Când se iveşte câte un oaspe nepoftit, semnalat prin lătratul câinilor — se scoală cu toţii, aleargă cu câinii în direcţia de unde au simţit că vine, aruncând cu tăciune şi *„face"*. După trecerea primejdiei,liniştea nopţii se lasă din nou şi iarăşi nu se mai aud decât dangătul tălângilor dela oi, vâjâitul adierilor de vânt printre ramurile brazilor, şi pocnetul focului.

Această vieaţă simplă şi patriarhală, de care se leagă atâtea tradiţii şi obiceiuri frumoase, este pe cale de desorganizare, datorită imboldului şi dorinţei de câştig a oamenilor, pentru a-şi putea asigura mai uşor existenţa familiilor [1]).

6. Coborîrea dela munte şi iernatul.

Deodată cu venirea toamnei şi a primelor frunze desprinse din sânul codrilor seculari, când timpul se răceşte de-a-binelea, oile ne mai având ce paşte, turmele coboară în jos pentru iernat.

[1]) Arhiva de Folklor. l. c.

In trecut, când din cauza secetei nutreţul nu le ajungea pentru iernatul oilor, proprietarii mergeau cu ele în Câmpie, spre comunele: Iad, Aldorf, unde păşteau tot timpul iernii plătind pentru tomnatul unei oi, câte un leu. Părvenii plecau pentru iernat la Teaca şi Gătina. Uneori treceau şi în Bucovina, de unde cumpărau fân. Bunăoară, în iarna anului 1931, s'au dus din comuna Rodna Nouă, Rodna, Maieru, în comunele: Breaza, Sulița, Fundul Moldovei din Bucovina, unde au plătit pentru iernatul unei oi 90 lei. Azi nu prea merg în alte locuri pentru iernat.

Fiecare gazdă îşi poate prelua oile dela păcurar în două perioade, fie la Ziua Crucii, fie la Sf. Dumitru şi are grija să le ierneze singur, cât mai bine.

Vitele sunt iernate — după cum am amintit — fie în zona fânaţelor, care se află în apropierea comunelor ex.: Telciu, Rebrişoara, Ilva Mare, Maieru, etc., fie că sunt duse în zona fânaţelor aflătoare în hotarul altor comune, de exemplu: comuna Salva le duce la poala muntelui Bârlea, comuna Coşbuc la poala muntelui Ţibleş, pe Valea Telcişorului, etc.

Pe tot timpul cât oile sunt la iernat, gazdele mari, cu oi mai multe, fac *„sâmbră de iarnă"*, adică angajează câte un păcurar care le îngrijeşte. Păcurarul locuieşte pe timpul iernii, într'un cort săpat în pământ, ca astfel să-i fie mai cald. Mâncarea oilor este dată de trei ori pe zi: la ora 7½ dimineaţa de prânz, la ora 10½ de gustare, iar la 3½ de cină; apă li se dă de două ori. Fânul se împrăştie pe o suprafaţă mai mare de loc, punându-se cu furca tot câte o *„pală"*. In timp ce păcurarii împart fânul, cârlanele se *„bârăiesc"* pe *„împărţitură"*, aşa că ele ajung să mănânce până se distribue toate palele de fân şi sunt lăsate să mănânce pe împărţituri ca să se poată întrema, căci sunt mai slăbuţe decât oile. Deasemenea mânzările *„mai şuştave"*, care-şi pierd lâna de slabe, adică cele ce sunt mai subţiri la pântece, se *„bârăiesc"* odată cu mioarele.

După ce se termină cu împărţitul fânului pe o suprafaţă cât mai mare, se lasă şi oile la mâncat. Fânul ce a rămas pe urma oilor se numeşte *„turişte"*, care apoi este ros de cai. Păcurarii stau la iernat în acelaşi loc atâta timp până când se termină toate clăile de fân. Se întâmplă uneori că

zăpadă este atât de mare, încât o calcă cu *„hârzoabe"*, pe care le fixează de picioare şi abia după aceea pun fânul pe zăpadă. Proprietarii cu oi mai puţine şi le iernează acasă.

Sunt câteva comune ca: Sângeorz-Băi, Maieru, Măgura, Leşu, etc., care neavând fânaţe suficiente în hotarul comunelor lor, iernează oile la munte. După ce-şi fac fânul pe parcela care au primit-o la „împărţitură" [1]), prin învoială se hotărăsc mai multe gazde să-şi facă clăile lângă olaltă. Astfel iernează în acelaşi cort. Iernatul se face începând din luna Octomvrie sau Noemvrie. Păcurarii cari iernează la munte şi tomnează tot în acelaşi loc, stau acolo până li se termină nutreţul, adică până în Februarie sau Martie, uneori şi mai târziu.

Munţii pe care se iernează sunt: Porcăreţ, Cişa, Cobăşel, Dosul Ineuţului, Dealul Cucului şi Săcările, etc. Cu toate că sunt asociaţi mai mulţi păcurari la un cort, totuşi ei dau de mâncare în mod separat oilor. Aceasta se poate observa şi chiar la împărţitul staulelor, fiind atâtea staure, câte gazde se află la respectivul cort. Este chiar şi o obişnuinţă a oilor de a sta separat, aşa încât nu se amestecă unele cu altele când li se dă de mâncat. Peste zi, când frigul este foarte mare, oile mănâncă şi cetină de brad, foarte bună pentru curăţatul de gălbează. Ba chiar şi ele mai scurmă cu piciorul în zăpadă, şi pasc *„horşti"* rămas din alt an sau câte o floare de *„covrag"* [2]). Pe vremea fătatului, oile sunt aduse din munte în sat. Rareori se întâmplă ca să rămână la munte până la ieşitul celorlalte oi. In timpul din urmă, prin aplicarea metodelor exploatării sistematice, făcutul fânului în păşunea alpină a adus rezultate foarte frumoase, putându-se prelungi mai mult şederea oilor în zona alpină fapt avantajat şi de grajdurile făcute la munte pentru adăpostirea animalelor. Oile care iernează în sat, ca să nu slăbească, să fie cât mai bune, să fete miei mai buni, — sunt hrănite cu „tărâţe mestecate cu apă, sare şi posconiţe" — un amestec de floare de cânepă udată şi sărată bine, Proprietarii care au oi mai puţine, le mai dau ovăz. Caprele sunt purtate în fiecare zi la pădure, unde găsesc muguri.

---

[1]) Vezi capitolul: Munţii de fânaţ şi de păscut.
[2]) Floare albastră mică „genţiană".

Târg de lânuri la Năsăud.
Le marché de laine à Năsăud.

Târg de smântână și „lapte acru" (lapte bătut) la Năsăud.
Les vendeuses de crème fraiche à Năsăud.

Clișee: *T. Morariu.*

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pe versantul maramureşan, se întâlnesc de asemeni câteva locuri unde se iernează, aşa în muntele Corha la 1200 m., la poalele Pietrosului, ceea ce se explică prin altitudinea lor nu prea mare şi prin extinderea aşezărilor la înălţimi mai mari. Vitele mari în schimb sunt iernate în sat, sau la „căsoaie".

In rezumat, iernatul vitelor se face în locuri bine stabilite, în zona de fânaţe sau în munte, ceea ce nu se întâlneşte în nicio altă parte a Carpaţilor. Faptul se explică prin lipsa zonei fânaţelor suficiente în hotarul comunelor, lipsă compensată printr'o abundenţă de păşuni în zona alpină, potrivite atât pentru păscut cât şi pentru fânaţe [1]).

CAP. V

Alte tipuri de vieaţă pastorală [2])

Incepând cu a doua jumătate a secolului trecut, populaţia evreiască a Maramureşului, odată cu creşterea numerică tot mai mare, a căutat să se îndeletnicească şi cu alte mijloace de câştig, în afară de crâşmărit şi de comerţul ambulant. Mai rentabilă i-a părut acapararea munţilor şi exploatarea lor fie direct, fie arendându-i pe timpul verii populaţiei băştinaşe, dela care a reuşit să-i ia în stăpânire. Cam pe la 1870 Evreii încep să aibă terenuri de păşune la munte, fie că le cumpără, fie că le primesc în schimbul datoriilor dela populaţia românească [3]).

Acapararea munţilor s'a făcut foarte uşor datorită pe de o parte sistemului de proprietate *„composesoral"*, — în care fiecare locuitor avea dreptul la una sau mai multe par-

---

[1]) Tot la acest capitol ar fi de spus ceva despre bolile oilor, semnele şi numirile lor, asupra cărora nu găsesc necesar să insist, fiind descrise de alţi autori. (Precup: Păstoritul, p. 22—24). De asemeni vezi: Anuarul Arhivei...

[2]) Păstoritul Evreilor în Maramureş este redat în mod foarte succint, fiind mai detailat tratat în lucrarea: *Noui contribuţiuni la păstoritul Evreilor maramureşeni de T. Morariu. Sibiu 1934.*

[3]) *T. Morariu:* Câteva contribuţiuni la oieritul Evreilor maramureşeni. Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol. IV. p. 185.

cele în munte [1]), fără însă să fie definită proprietatea individuală — iar pe de altă parte mizeriei şi neştiinţei în care a fost lăsată populaţia românească de stăpânirea trecută, mizerie şi neştiinţă exploatată în mod abuziv de către Evrei.

Iată schematic procesul de acaparare al munţilor: Românii, încep să se îndatoreze tot mai mult la Evrei, iar aceştia la scadenţă, sunt bucuroşi să preia în schimbul sumei datorate, parcela de munte a proprietarilor creştini. In acest fel, în timp scurt, Evreii ajung stăpânii unui mare număr de parcele din composesorat şi cu concursul autorităţilor scot muntele la licitaţie. Populaţia românească neştiuitoare de carte, iar Evreii având interesul să nu anunţe pe proprietarii români despre data licitaţiei, întregul munte trece, cu cea mai mare uşurinţă, în posesiunea Evreilor [2]). Odată cu proprietatea individuală evreiască de munţi aceştia încep şi viaţa pastorală, dar numai în sensul de exploatare nu şi de ocupaţie.

Prin reforma agrară din 1923 o parte din munţi — trecuţi în proprietatea particulară — au fost redaţi comunelor. Fiind însă insuficienţi în unele locuri iar în altele populaţia românească având prea puţine vite, ajung în primul caz ca Românii să arendeze munţii dela Evrei, iar în al doilea, ca Evreii să arendeze munţii dela comune, pentru a-i exploata singuri sau pentru a-i subarenda populaţiei româneşti. Subarendări analoage de munţi se făceau pe o scară foarte mare şi în Moldova şi în Ţara Românească, făcute adeseori tot de Evrei [3]).

---

[1]) Vezi capitolul: Importanţa istorică a păstoritului în Munţii Rodnei.

[2]) Pentru a vedea modul cum se făcea înstrăinarea munţilor, redau câteva date, culese din Arhiva Secretariatului com. Săcel, cuprinse în coala funciară Nr. 781. Astfel familia Grad — din Săcel — fiind nobilă avea o mare posesiune într'un munte maramureşan. Din cauza mizeriei, îndatorându-se mult membrii familiei şi neputând face faţă plăţilor, proprietatea lor a trecut, prin licitaţie, la familia preotului Gyenge Şandor, iar la 1900 în posesiunea familiei evreieşti Kind Icig şi Steinmetz M. Prin moştenire muntele trecu la Evreii Katz Mehel, Herch, etc. Alt caz interesant este al familiei nobile Mihali, a cărei moşie a trecut, tot prin licitaţie, la preotul Gyenge Şandor, care la rându-i o vându Evreilor Kind Icig şi Steinmetz Erika, etc.

[3]) *Dr. A. Veress:* Păstoritul... l. c., p. 79. „Conform spiritului vremurilor, oieritul era dat cu arendă la oraşe, sau la oameni singuratici, cari aveau numele de *„otcupciu"* şi în realitate lucrul se făcea aşa că

Paralel cu acapararea munţilor merge cumpărarea de moşii în sate, aşa încât astăzi mare parte din comunele maramureşene cuprind în centrul lor populaţie evreiască. Românii locuind la periferie sau pe dealurile din apropiere [1]).

Dintre sistemele vieţii păstoreşti, cele mai rentabile şi preferate de Evrei sunt *„Schweizerei-iurile"* şi *„stânele cuşere pe fonţi"*.

a) *Sschweizerei-ul* este compus din 30—60 vaci cu lapte, luate pentru vărat dela populaţia românească. La o săptămână după stabilirea vitelor în munte, se măsoară cantitatea de lapte ce o dă fiecare vacă într'o zi, iar în raport cu această cantitate se plăteşte proprietarului, de fiecare litru de lapte, câte 60 lei pentru întreagă vara. De notat că plata se face abia la sfârşitul sezonului, adică după ce toată vara Evreul a exploatat vacile Românului. Din laptele muls zilnic — prin ajutorul centrifugilor mici — se extrage smântâna, din care se obţine untul. După smântânire, laptele lipsit de grăsime, se încheagă şi se prepară din el caş slab, numit *„Magerkässe"* [2]), care de obiceiu se vinde populaţiei sărace. La unele Schweizerei-iuri sunt şi oi, pentru care evreul plăteşte „caş slab" (Magerkässe), drept plată de exploatare. Schweizerei-urile constitue un mijloc bun de câştig, dovadă răspândirea lor. Singura comuna Borşa are 5—10 astfel de stâne de vaci.

Personalul unui Schweizerei se compune dintr'un *„cuşerar"* evreu, care prepară produsele de lapte şi din câteva fete cari păşunează vitele, le mulg şi îngrijesc de colibă aducând apă şi lemne pentru foc.

b) *Stânele cuşere pe fonţi* [3]) datează, ca sistem de exploatare, de timp mai îndelungat decât Schweizerei-urile, iar răspândirea lor este mult mai mare. De cele mai multe ori Evreul înjghebează aceste stâni, din oi luate pentru vărat dela populaţia creştină din Maramureş sau din valea Some-

---

domnul ţării închiria oieritul celor 12 boeri ai ţării, cari vânzându-l boierilor mici aceştia îl vindeau negustorilor destoinici, ori jidanilor de prin oraşe, astfel ne putem închipui în ce grad creştea acest impozit în sarcina micilor crescători de oi", (după Schulzer p. 57).

[1]) *Nicu M. Popp:* In excursia prin Nordul României. Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie. 1933, pag. 397.

[2]) *T. Morariu:* Noui contribuţiuni... op. cit. p. 6—10.

[3]) *T. Morariu:* Noui contribuţiuni... p. 10—15.

şului Mare, de pe urma cărora realizează mari beneficii [1]). Şi fiindcă Evreul nu se prea ţine de vorbă la plata caşului datorat pentru oile luate pe vărat, el trimite un creştin prin satele româneşti, pentru ca populaţia să aibă mai mare încredere şi căruia să-i încredinţeze oile. După cantitatea de lapte ce o dă fiecare oaie se plăteşte Românului, pentru o vară aproximativ 4 kg. caş.

Conducerea stânei o are *„dascălul-cuşerar"*, care prepară caşul prin coagularea laptelui cu chiag cuşer, coordonează munca păstorilor şi are grijă extraordinară ca nu cumva să fie puse în vasele stânei lucruri de mâncare de ale ciobanilor creştini, cari sunt *„traife"* (necurate) şi spurcă produsele *„coşere"*. Păstorii sunt români angajaţi cu suma de 1500—2000 lei pentru toată vara.

Ca adăpost, coliba foarte primitiv construită, este de cele mai dese ori un tip *„hibrid"* şi se deosebeşte cu puţin de cele ale stânelor româneşti. De asemeni, vasele în care se prepară caşul şi celelalte produse, sunt identice cu cele ale Românilor, sunt controlate permanent de cuşărar, pentru a nu fi spurcate de ciobani.

In afară de aceste moduri de a realiza beneficii cât mai mari de pe muntele arendat, Evreul primeşte dela populaţia românească pentru vărat şi alte vite (cai, boi şi vaci fără lapte), pentru care se plăteşte între 300—150 lei pe cap de vită, după mărime.

Câştigurile realizate din toate acestea sunt destul de însemnate ca să constituc o îndeletnicire importantă pentru Evrei.

In acest fel a început exploatarea vieţii păstoreşti de către Evreii maramureşeni, fapt ce a dus la sărăcirea populaţiei româneşti, care abia îşi poate azi asigura o existenţă precară. In acelaşi timp, pe măsură ce treceau anii, vitregia vremurilor a înnecat aproape întreg tezaurul de datini străbune. Puţinele obiceiuri cari s'au mai păstrat redau prea slab farmecul de odinioară. Dar chiar şi aceste licăriri dispar

---

[1]) *G. Vornicu:* Maramureşul. Cunoştinţi folositoare, Seria C. Nr. 34, pag. 13. „Acesta concesionează păcurarilor, crescătorilor de oi, locul de păşune în schimbul întregului produs al oilor, lână şi mai ales laptele, care în întregime trece în punga evreilor".

mereu, sub ochii noştri, deodată cu amintirile bătrânilor ce se sting.

c) *Căşăriile.* Abia de câţiva ani, încep să ia o desvoltare în Munţii Rodnei, un sistem nou de exploatare a produselor de oi, formându-se *„căşăriile"* sau *„caşcavalăriile"* [1].

In trecut se amintea despre fabricarea de caşcaval, numai în Carpaţii Meridionali şi pe Valea Prahovei, Ialomiţei, etc. [2], vestit ca pregătire şi de o calitate superioară. Fabricarea lui se face de Macedonenii colonizaţi în Cadrilater, care se stabilesc în decursul verii [3] în diferite regiuni muntoase, ca de exemplu şi în Munţii Rodnei, unde pot să-şi procure produsele lactare ale oilor. Ei nu fac exploatare de animale, ci cumpără produsele oilor dela stânele populaţiei româneşti, în deosebi dela cele de pe versantul de Nord, întrucât cei de pe versantul de Sud, nu le vând. Uşurinţa de a cumpăra produsele lactare dela stânele de pe versantul de Nord al Munţilor Rodnei, se datoreşte faptului că acolo, exploatarea oilor se face de cele mai adeseori individual.

Indată ce sosesc la munte, Macedonenii caută să facă angajament cu diferite stâne, care să le procure caşul necesar pentru caşcaval. Acesta e cumpărat îndată ce a fost strâns, apoi e pus să se dospească bine, iar ulterior se taie în felii subţiri, din care se ia numai cantitatea necesară pentru fabricarea unui caşcaval. După ce caşul e frământat bine, e băgat într'un coş făcut din împletituri mai largi. Acest coş e apoi introdus într'un cazan cu apă fierbinte, unde e lăsat până ce caşul din el este opărit. Pe urmă caşul este scos din coş, şi iarăşi e frământat până ajunge pastă moale, ca un aluat. Pasta aceasta e dusă într'o casă, e frământată din nou iar după ce este răcită se sară. La un interval de 2—3 zile ea este sărată din nou şi este pusă în diferite forme, de obiceiu rotunde. Caşul uscat în aceste forme, se spală şi se pune în

---

[1]) *Sestini Domeningo:* Viaggio... l. c., p. 49. Questa e convertita subita dai pastori in una specie di fromaggio poco consistente che chiamano bianco e lo vendono di mercanti stabiliti con le loro cascine nelle vivimausa, che ne estraggono il burro, ed in formaggio chiamato caciocavallo della e sapore di quello che si fa regni di Sicillia".

[2]) *N. Popp,* Valea Prahovei... p. 210.

[3]) Macedonenii stabiliţi în Munţii Rodnei, pentru fabricare de caşcaval, în anii 1927—28 au avut căşării în Munţii Lotrului.

„curutmă" [1]). Această uscătoare, pe care Macedonenii o numesc „curutmă" are acoperişul în aşa mod construit, încât prin ajutorul unei sfori se poate ridica şi lăsa în jos, pentru ca razele soarelui să pătrundă la caşcaval, după necesitate. Cantitatea de caşcaval, ce se fabrică în Munţii Rodnei, este suficient de mare. In Poiana Ştiol, a ajuns să se producă un vagon de caşcaval în cursul unei veri.

După ce-i bine uscat, caşcavalul e împachetat în lăzi şi transportat astfel cu căruţele la Iacobeni de unde e trimis cu trenul la Bucureşti, pentru comercializare. Preţul lui este destul de ridicat, variind între 50—70 lei, kg., realizând — faţă de caşul pe care îl cumpără Macedonenii cu 15—20 lei — un venit foarte mare. Beneficiile fabricării caşcavalului au determinat unele ţări, ca Jugoslavia [2]), să dea importanţă mai mare acestor derivate, în detrimentul exploatării rudimentare. In munţii Rodnei, abia s'au pus bazele unei singure căşării, care prin sistemul său de producere, face concurenţă serioasă exploatărilor evreieşti.

---

[1]) *Capidan Th.:* Românii nomazi... l. c., p. 114—115. Autorul descrie acelaşi fel de preparare a caşcavalului la Aromâni.

[2]) *Toma Smiljanic:* La vie pastorale sur les montagnes de Bistra de Stogovo, de Krcin et Korab, Edit. spéc. de la Soc. de Geogr. de Beograd, fasc. 12. Beograd 1932, pag. 34. „Maintenant ils y préparent une espèce de fromage qui s'appelle, kacikavalj, tandis que l'autrefois ces pasteurs préparaient le beurre, le fromage et „urda", le fromage le plus simple".

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CONCLUZIUNI

Carpaţii, care străbat ţara noastră, cu masivele lor acoperite de păşuni întinse, prezintă un teren excelent pentru păstorit. Ca urmare, populaţia românească, nu este legată, ca ocupaţie, numai de codru ci şi de plaiurile întinse, care formează centre de atracţie a numeroaselor turme şi care au servit în trecut ca locuri de întâlnire între populaţia situată la poalele lor.

Munţii Rodnei formează ţinuturi dintre cele mai indicate pentru păstorit, vechi ca origine, cu aspect de masif erodat, cu vaste platforme de eroziune, care se păstrează la diferite altitudini (la 1800—2000 m., 1600—1750 m., 1300—1400 m., 1000—1100 m. şi spre Nord şi Sud de masivul înalt, în regiunea de coline şi dealuri alte nivele inferioare, între care se remarcă unul la altitudinea de 750—900 m. şi 600—700 m., etc.), etajate, în formă de trepte, unde păşunea se întinde atât pe culmi, cât şi în mijlocul pădurilor, sub formă de poieni.

Tot favorabile pentru păstorit sunt şi condiţiile climatice, propice vegetaţiei ierboase[1]), cu înzăpeziri nu prea lungi, care durează 4—5 luni, cu temperatură potrivită, menţinându-se pentru altitudinea de 1300—1400 m., la 11° C în Iulie şi 9° C în Septemvrie şi cu ger tardiv. Precipitaţiunile destul de abundente, negura rară, vânturile bine repartizate, influenţează mult desvoltarea vegetaţiei.

In legătură cu factorii climatici, exploatarea diferitelor suprafeţe de păşunat variază cu anotimpurile (variaţie în timp). Localnicii ţin seamă pentru păşunat de desvoltarea

---

[1]) Fertilitatea păşunilor variază după înălţimi, astfel că pentru regiunea montană (800—1250 m.) dintr'un total de 81 plante studiate, 16% sunt de calitate foarte bună, 33% bună şi 50% de calitate mediocră. In regiunea subalpină (1250—1700 m.) proporţia se prezintă astfel: dintr'un total de 114 plante studiate, 20% sunt de calitate foarte bună, 37% bună şi abia 24% mediocre. In regiunea alpină (1700—2305 m.) dintr'un total de 41 plante studiate 14% sunt foarte bune, 46% bune şi 39% mediocre.

Limita cerealelor atinge următoarele înălţimi: porumb 800 m. grâul până la 1100 m., secara 1120 m., ovăzul 1200 m.

treptată a vegetației la diferite altitudini. Întârzierea în desvoltarea vegetației la marile altitudini, față de regiunile de șes și de coline, poate să fie foarte mare. Așa între vegetația Năsăudului (331 m.) și a Ineului (2280 m.) întârzierea poate să ajungă până la 55 zile. De aceea primăvara și toamna vitele sunt pășunate la șes și în zona fânațelor din oecumen și abia vara sunt duse la munte. Aceste deplasări la diferite altitudini sunt în legătură cu abondența și valoarea nutritivă a pășunilor, care sunt mai bogate și mai bine desvoltate în anotimpurile menționate.

Dar și la aceeași înălțime, unele regiuni sunt mai preferate pentru pășunat, (variație în spațiu). Ciobanii necunoscând factorii determinanți ai fertilității pășunilor, au putut stabili totuși din observări continue anumite zone mai favorabile păstoritului. Așa bunăoară zona de contact a pășunii cu pădurea, la altitudinea 1100—1300 m., foarte asemănătoare regiunii dela izvorul Prutului și Ceremușului (Beschizi), precum și cea cuprinsă între 1300—1650 m., asemănătoare celei din Kostryca și Tatra (Polonia). De asemeni și zonele calcaroase, prin frecvența mai mare a speciilor de plante de calitate superioară, sunt mai mult cutreierate de turme. Pășunatul cu diversele categorii de animale atârnă mult de valoarea nutritivă a vegetației ierboase, astfel că nedeile, unde iarba este mai seacă, sunt folosite pentru pășunatul oilor fără lapte și a vitelor care urmează să fie îngrășate pentru târguri, iar zona de pășune din apropierea pădurilor și din tăieturile de păduri este rezervată exclusiv pentru pășunatul animalelor cu lapte. Deci aprecierea valorii pășunilor nu este numai un simplu fapt științific, ci este simțită și de păstori, deoarece ei știu să aleagă regiunile cele mai potrivite pentru turmele lor; de altfel faptul acesta se verifică și prin densitatea mai mare de animale pășunate în zonele cu vegetație de calitate bună. Astfel, pe suprafețele dela 1100—1300 m., numărul animalelor variază dela 25—75 pe hectar, iar pentru nivelul al doilea se găsesc abia 5—15 animale pentru aceiași suprafață. Și frecvența maximă a stânelor se află la aceste altitudini, ea fiind condiționată de apropierea imediată a celor trei elemente de bază ale vieții păstorești: pășune bună, lemne și apă suficientă.

Dacă suprafețelor din regiunea înaltă le revine o importanță mare pentru păstorit, nu mai puțin importante sunt, prin așezarea lor în apropiere de oecumen, nivelele inferioare de eroziune, cuprinse între 600—900 m. Aici se află zona fânațelor unde stau vitele iarna (afară de cazul când comunele au munți pentru iernat), primăvara și toamna.

Toată exploatarea păstoritului se leagă de întinderea

zonei fânaţelor din hotarul comunei, căci numărul animalelor din fiecare sat depinde de posibilitatea iernării lor. Dacă ar lipsi fânaţele sau ar fi insuficiente, precum şi dacă ar lipsi suprafeţele întinse cu păşuni alpine, populaţia ar fi nevoită să facă transhumanţa vitelor, aşa cum fac păstorii din Carpaţii meridionali şi colţul sud-estic al Carpaţilor orientali. Condiţiile fiziografice şi de climat dela poala muntelui nefiind potrivite pentru cultivarea produselor agricole pe o scară mai întinsă, suprafeţe mari de teren rămân pentru fânaţ. Excepţie dela raportul dintre suprafeţele de fânaţ din hotar şi numărul vitelor, fac comunele care au fânaţ şi la munte, întocmai ca şi la satele situate în Alpi, Pirinei, Beschizi, etc., putând astfel să ierneze un număr mai mare de animale decât ar corespunde suprafeţelor de fânaţ din hotar.

Existenţa zonei agricole în nemijlocita apropiere a fânaţelor, în regiunea de coline a Văii Someşului-Mare, a determinat locuitorii unor comune la o combinare a exploatării agricole cu păstoritul. Pe arăturile din oecumen se păşunează cu vitele atât toamna cât şi primăvara, în timpul când nu sunt cereale — deci este o asociere agricolă-pastorală, întocmai ca şi la populaţia din Ţara Haţegului, M-ţii Călimani, Maramureş, Beschizi, etc. Această asociere se face cu scopul de a îngrăşa zonele fânaţelor şi cele agricole.

„Extensiunei zonei agricole se suprapune întinderea fânaţelor şi păşunilor, începând dela limita superioară a regiunilor agricole, 700 m. şi ridicându-se până la altitudinea de 2100 m., bineînţeles cu centre mai însemnate în zonele menţionate".

Aceste condiţii favorabile explică vechimea păstoritului din Munţii Rodnei. Dacă documentele scrise, care să dovedească această vechime, ne lipsesc, în schimb sunt numeroase indicii pentru geografie şi etnografie, care o confirmă, ca spre ex. arhitectura pastorală, denumirea şi fabricarea obiectelor dela stână, primitivitatea armelor de apărare contra fiarelor sălbatice cu *„făcea"* (armă preistorică) şi modul de preparare a produselor derivate din lapte.

In nicio altă parte a Carpaţilor nu găsim, la un loc, atât de bine reprezentată evoluţia tipurilor de aşezări pastorale, ca în Munţii Rodnei. Incepând dela *cortul* care reprezintă cea mai primitivă formă a arhitecturii pastorale construindu-se după necesitate oriunde —, întâlnim toate variantele de colibe, până la *coliba în cheutori,* care în Munţii Rodnei este treapta cea mai evoluată de construcţie şi din care au derivat *„casele în câmp"*.

Păstrarea unor numiri latine în legătură cu păstoritul, ca *„păcurar"*, *„subvântrare"*, *„face"*, *„piuă"*, *„pănură"*, etc.,

dovedesc şi mai bine vechimea acestei îndeletniciri a localnicilor.

Poate mai caracteristice decât numirile sunt superstiţiile şi credinţele întâlnite, dintre care unele sunt cunoscute şi în alte regiuni, iar altele sunt pur locale. Dintre cele locale sunt: de a împuşca peste turmă ca oile să fie ferite de duhurile rele, de a descânta oilor pentru a nu-şi pierde laptele, de a se pune un *„ciatâj"* (armingen) cu piatră în faţa strungei ca oile să fie ferite de duhurile rele şi să aibă lapte din belşug, ca femeile să nu lucreze vinerea dacă vreau să nu fie atacate vitele de fiare, etc., precum şi numeroasele tradiţii şi obiceiuri, ca acel al „focului nestins", interzicerea femeilor de a se apropia de turme şi în fine de a se face petrecere cu ocazia plecării oilor la munte (la sărbătoarea oilor). Existau şi alte obiceiuri, de care-şi mai amintesc doar bătrânii, ca de ex. vestitele târguri pe munte, etc., la care dacă se mai adaugă şi bogatul material folcloric, avem tot atâtea dovezi de originalitate şi vechime.

Caracterul original al păstoritului din Munţii Rodnei reiesă şi din modul de exploatare a turmelor, din felul de administrare a stânei, din efectuarea plăţilor prin prestaţiuni în natură (oi, brânză), servindu-se pentru scopul acesta de *„fincuşă"* sau *„carâmb"*, etc., obiecte dintre cele mai primitive pentru a face socoteală. Toate acestea ne dovedesc îndeajuns că vieaţa pastorală n'a suferit aici o evoluţie prea mare. O oarecare tendinţă de evoluţie se remarcă prea puţin şi se caracterizează prin numeroasele aşezări temporare, numite *„case în câmp"*, corespunzătoare *„hodăilor"*, *„odăilor"* sau *„zimarky"* din restul Carpaţilor, Beschizi, etc. Faptul care a contribuit să se menţină vieaţa păstorească în forma sa primitivă cu o nomenclatură latină mai curată decât în alte părţi — tocmai la limita etnică între Români şi Ruteni — se datoreşte în cea mai mare măsură dreptului de proprietate a populaţiei — din vechime — asupra munţilor şi lipsei totale de ameliorări, făcându-se totul conform tradiţiei.

Ca sistem de exploatare, păstoritul din Munţii Rodnei se deosebeşte mult de vieaţa pastorală din alte regiuni.

Caractere comune ale păstoritului se află dela un capăt la celălalt al lanţului carpatic. Dar sub aparenţe identice, vieaţa pastorală română prezintă numeroase tipuri cu varietăţi locale. Pentru a ne da seamă de stadiul în care se află păstoritul actual din Munţii Rodnei, vom enumera sistemele pastorale frecvente în România.

Cele mai importante sunt următoarele: In Râmeţ, Poiana Ruscă, etc., se face mai mult un păstorit rudimentar, — în hotarul comunei, lipsind stânele, iar în cazul când se află, ele sunt portative — tip de exploatare foarte asemă-

nător celui din Câmpia Transilvaniei. Tot aşa de puţin variat se prezintă păstoritul din Munţii Apuseni şi Ţara Haţegului, unde familia întreagă pleacă în timpul verii la stână, vitele fiind păşunate şi îngrijite direct de membrii familiei. La câte o stână, care serveşte ca aşezare temporară a întregii familii, se asociază uneori şi alte familii, grupate de obiceiu după starea materială şi foarte rar se amestecă familii înstărite cu altele sărace, (Măguri, Mărişel, etc., din Munţii Apuseni). Acest mod de exploatare se află răspândit şi în unele părţi ale Carpaţilor nordici. In Carpaţii meridionali şi colţul sud-estic al Carpaţilor orientali se întâlneşte ca tip frecvent de păstorit, sistemul de stâne mari, împreunat cu transhumanţă.

Studiind comparativ modul de exploatare a vieţii pastorale din Munţii Rodnei cu aceste trei sisteme enumerate, rezultă, că aici este un tip deosebit, mai mult combinat.

Deosebirea faţă de celelalte tipuri constă în modul de întovărăşire, în distribuirea produselor de lapte, în modul de exploatare şi felul arhitecturii pastorale, atât de interesantă ca obiecte şi instrumente; se mai deosebeşte prin numeroasele credinţe, superstiţii, obiceiuri şi bogatul material folcloric, care nu se găsesc în niciun alt masiv.

Cu toate numeroasele deosebiri ce există între păstoritul din Munţii Rodnei şi alte regiuni, totuşi — după cum am amintit — sunt şi elemente comune, care s'au păstrat şi răspândit prin drumurile făcute de păstorii Bârseni în Munţii Rodnei, precum şi prin unele deplasări ale ciobanilor autohtoni spre Ţara Veche, menţinând astfel un neîntrerupt contact între populaţia retrasă în creştetul munţilor, din colţurile nordice şi cea a diferitelor provincii de câmpie.

Cele câteva numiri de obiecte, care în restul Carpaţilor au dispărut cu desăvârşire, precum şi unele numiri toponimice, ne demonstrează suficient existenţa unei corelaţii între factorii geografici şi cei etnografici a diferitelor regiuni. Aceste numiri au suferit în unele părţi influenţe străine, modificându-şi întrucâtva caracterul original; iar în altele însă s'au păstrat absolut în aceeaşi formă dela început, De altfel aceste caractere distinctive au tendinţă să dispară cu încetul, deoarece vieaţa pastorală din Munţii Rodnei este deschisă şi altor factori istorici, sociali, economici, etc., care o influenţează contribuind la schimbarea caracterului original.

In legătură cu modul diferit de administrare a munţilor, pe versantul nordic şi sudic, se remarcă o deosebire în exploatare. Pe versantul de Sud. munţii constituesc bunuri cumulative ale mai multor comune, stăpânite — ab antiquo — de populaţia Văii Someşului-Mare, ceea ce a contribuit la păstrarea acestei exploatări în acelaşi mod rudi-

mentar dela început. In schimb, versantul de Nord al masivului — cel maramureşan — prin modul de administrare cu totul deosebit de cel al versantului sudic, prin lipsa de proprietăţi individuale, în posesia a lor 2—3 familii, a determinat în multe părţi pe unii proprietari să-şi vândă munţii, putând fi astfel uşor acaparaţi de către străini. Această trecere a dreptului de proprietate a populaţiei româneşti, în posesia evreilor, a contribuit la o schimbare a vechiului sistem de exploatare pastorală, introducându-se o exploatare individuală prin: *„Căşării"*, *„Schweizerei"*, *„Stâne cuşere pe fonţi"*, etc., — exploatare individuală caracteristică unor regiuni din Balcani, Alpi, Pirinei şi o parte din Beschizi, deci şi tipului de păstorit polonez.

Tot această înstrăinare de posesiune a determinat în multe părţi pe unii ciobani să-şi arendeze munţii pentru vărat în regiunile nordice ale Carpaţilor. Prin aceste deplasări, păstorii români au înfluenţat mult păstoritul din acele regiuni (Polonia, Cehoslovacia) ceea ce se remarcă atât în toponimia locală a accesoriilor dela stâne şi a produselor oilor, cât şi în administrarea stânei (a se face plata prin prestaţiuni în natură).

Dacă ţinem seamă de influenţa factorilor sociali, economici şi istorici asupra păstoritului, observăm un început de evoluţie care tinde pentru versantul de Nord al masivului Rodnei spre o exploatare mai raţională, atât în ce priveşte ameliorarea rasei de animale cât şi a modului de preparare a derivatelor laptelui. Aceasta are ca urmare o deosebire în aporturile economice, dar nu în interesul populaţiei ci a întreprinzătorilor, care exploatează individual păstoritul. Urmarea acestei evoluţii a exploatării este pierderea originalităţii.

Pe versantul de Sud al masivului în schimb, nu se poate remarca aceeaşi evoluţie, ceea ce se datoreşte numai modului de administrare a munţilor, care sunt bunuri cumulative, ale tuturor comunelor. Cu toate acestea, în timpul din urmă există şi aici o tendinţă de a înlocui vechiul sistem de împărţire a produselor derivate dela oi, cu un sistem mai raţional, cu rendament economic mai mare. Chiar şi în exploatarea păşunilor s'a încercat pentru unele comune, un sistem mai raţional, sub îndrumările autorităţilor silvice. Deci şi pentru versantul de Sud se poate vorbi de începutul unei raţionalizări a vieţii pastorale.

Dacă toate aceste elemente ne demonstrează suficient ocupaţia străveche pastorală a populaţiei dela poala masivului Rodnei, totuşi ele vor dispare pe măsura anilor ce trec. Această numai pentrucă foloasele economice realizate prin păstoritul primitiv sunt prea puţine, putând satisface doar

trebuinţele locale. Cele câteva produse comercializate sunt prea neînsemnate, atât calitativ cât şi cantitativ şi de aci încercarea de a realiza beneficii mai mari printr'o raţionalizare a exploatării păstoritului.

Având în vedere că pentru populaţia situată la poala masivului Rodnei principalele izvoare de existenţă rezultă din creşterea vitelor şi din comerţul cu ele, va trebui să se introducă o îmbunătăţire a acestei exploatări, deoarece atât islazurile comunale cât şi păşunile alpine se găsesc în aceeaşi stare primitivă de exploatare. Pentru a se ajunge la o economie raţională vor trebui, în primul rând îmbunătăţite păşunile, apoi selecţionate rasele de vite, cu putere de producţie mai mare. O preparare superioară a derivatelor lactare şi construirea de adăposturi igienice pentru ciobani şi animale ar avea ca efect o îmbunătăţire a stării materiale a populaţiei.

Prin schimbarea modului de exploatare, trecutul bogat în tradiţii, obiceiuri, etc., va dispare cu toate comorile nepreţuite pentru etnografi, dar geograful şi economistul trebue să privească cu mai multă obiectivitate sensul evoluţiei.

Exploatarea păşunilor alpine nu dă un randament prea mare, deşi sunt regiuni cunoscute de ţărani ca foarte fertile, dar după schimbarea modului lor de exploatare vor trebui să prezinte randamentul cuvenit. Se întâlnesc regiuni în care suprafeţele neproductive ocupă 50—80%, fiind acoperite cu jnepeni, merişori — care se lăţesc tot mai mult — şi diferite alte asociaţii de plante rele pentru păşunat. Ca păşunea să dea un randament mai mare se impune o păşunare raţională (cu vite mari şi oi), în mod rotativ. Gunoirea păşunilor alpine, prin mutarea strungilor, stârpirea jnepenişului, merişorilor şi altor buruieni otrăvitoare şi însămânţarea suprafeţelor curăţate cu alte specii de ierburi bune pentru păşunat, ar îmbunătăţi mult păstoritul. Inceputurile făcute dacă vor fi continuate în mod raţional, păşunile vor da randamente şi mai mari.

Selecţionarea raselor de animale încă are mare importanţă. Rasele cele mai potrivite pentru regiunea aceasta alpină ar fi *„Schwyz“*, *Pinzgau“* şi *„Siementhal“*, dintre aceste primele bune de lapte, iar ultimele pentru comercializare. Prin aceste ameliorări ale păşunilor şi a speciilor de animale, produsele obţinute din lapte vor întrece mult necesităţile populaţiei. Surplusul se va putea comercializa, dacă derivatele vor fi pregătite mult superior, ceea ce s'ar putea uşor ajunge prin înfiinţarea de *„Căşării“*, *„Lăptării“*, etc., sistem de exploatare introdusă de Macedoneni în Munţii Rodnei şi de către C. A. P. S. în Munţii Maramureşului, prin care se realizează foloase economice mari.

Cele câteva ameliorări făcute, în exploatarea păşunilor, au ridicat simţitor starea economică a comunelor care le-au introdus. Ceea ce s'a făcut însă până acum pentru o economie raţională, nu satisface îndeajuns. De aceea vor trebui introduse neapărat ameliorări pe o scară mai întinsă, pentru ca din Munţii Rodnei, domeniu excelent pastoral, să se poată realiza foloase economice cât mai mari.

Păstoritul din acest masiv, are o deosebită importanţă nu numai prin elementele originale şi vechi ale vieţii pastorale şi prin factorii istorici — care formând o continuă legătură între cele trei provincii, au păstrat ca o făclie aprinsă credinţa în neam şi limbă —, ci şi prin factorii economici, spre care a început să tindă.

Aceasta este starea actuală a problemelor vieţii pastorale din Munţii Rodnei. Atâtea elemente diverse, atâtea influenţe deosebite care merită să fie studiate. Căci dacă nu avem documente scrise, vechimea şi originalitatea problemelor ne-o dovedesc îndeajuns ocupaţia străveche, pastorală, a cărei evoluţie poate marca o nouă dată istorică, în tendinţa de raţionalizare a vieţii păstoreşti.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LA VIE PASTORALE DANS LE MASSIF DE RODNA[1])

par TIBERIU MORARIU
Cluj

(Résumé)

L'exploitation pastorale est une des occupations fondamentales de la population vivant au pied du Massif de Rodna, massif situé sur le versant Nord-Est des Carpathes Orientales et qui constitue un excellent domaine pastoral par ses formes orographiques, son climat et son abondante végétation.

Bien qu'assez élevés, les Monts de Rodna sont d'un parcours aisé; cela tient aux formes de relief aplanies, en une série de paliers, par l'érosion fluviale ancienne. Grosso modo, l'on peut distinguer en effet plusieurs niveaux d'érosion. Vers 1800—2000 m, une surface s'est conservée dans la partie la plus haute du Massif; c'est la „plateforme de Nedei". Au-dessous, vers 1600—1750 m, un autre niveau, appelé" plateforme Bătrâna", puis une série de replats se maintenant le long des vallées, les uns mieux conservés sur le versant sud du Massif autour de 1300—1400 m, les autres à l'altitude de 1000—1100 m. Au N et au S du Massif, dans la région des collines, on suit encore plusiers niveaux d'éro-

---

[1]) L'étude de la vie pastorale en Roumanie est un des problèmes qui a le plus préoccupé le monde scientifique romain, comme en font foi les nombreux travaux qui lui ont déjà été consacrés. Notons que presque toutes ces études sont traitées d'un seul point de vue, soit simplement historique, soit purement ethnographique, etc. Pour nous, il nous a paru convenable, dans cette monographie pastorale, de traiter le problème à tous les points de vue parce que la vie pastorale est étroitement liée aux facteurs physiographiques, historiques, économiques, sociaux, ethnographiques, etc. La partie folkloristique du problème étant aussi très intéressante, j'ai recueilli une riche documentation (publiée dans l'annuaire des Archives du Folklore, an. V. 1936, Académie Roumaine) pour démontrer surtout le caractère archaïque de la vie pastorale dans les Monts de Rodna, comme le prouvent une riche terminologie latine, maintes coutumes, croyances et superstitions etc.

Je tiens à exprimer ma reconnaissance et tous mes remarciements à Ms. Robert Ficheux, qui a bien voulu revoir ce travail.

sion inférieurs, dont deux plus remarquables à 750—900 m, et à 600—700 m.

La glaciation, elle aussi, a marqué son empreintre dans le relief des Monts de Rodna surtout sur les versants Nord et Est du massif, et d'une manière assez accentuée aussi à l'Est et au Sud.

Propices à la végétation herbeuse et trés favorables aux pâturages sont aussi les conditions climatériques: enneigements de 2-à 5 mois seulement, températures modérées se maintenant, à l'altitude de 1300—1400 m, à 11° en Juillet, à 9° en Septembre, la moyenne annuelle restant de 6—7° cent.

Les précipitations, assez abondantes, atteignent leur maximum à la limite de la zone forestière et des pâturages c'est à dire entre 1400—1700 m. Le Massif de Rodna est en grande partie cerné par la courbe pluviométrique annuelle de 1000—1200 mm. Les pluies mensuelles varient en Janvier de 25 à 75 mm, à l'automme et au printemps de 175 à 200 mm.

Les vents les plus fréquents viennent du SW et de NW; ce sont les vents chargés de pluies abondantes. Les courants du N et du NE amènent le froid, ceux du N et NW les hivers aux fortes gelées et la neige, ceux de l'Est le beau temps. L'exploitation pastorale reste en relation étroite avec les facteurs climatériques, et change suivant les saisons. La population tient compte, pour la pâture, du développement graduel de la végétation aux différentes altitudes. L'écart entre le plein épanouissement de la végétation dans les hautes altitudes et celui des régions de plaine et des collines peut être très grand. Ainsi, entre Năsăud (331 m.) et Ineu (2280 m.) la végétation montre un retard moyen de 55 jours. C'est pourquoi au printemps, jusqu'au 27 Mai, et en automne jusqu'au 27 Sept., les animaux vont paître les faurrages de l'oecumène et ne reviennent qu'en été dans la montagne. Ces déplacements aux différentes altitudes sont non seulement liés à des questions de temps, mais à l'abondance et à la valeur nutritive des pâturages, plus grandes durant les saisons mentionnées ci-dessus.

Les facteurs géologiques et physiographiques influent autant que les facteurs climatériques sur la valeur des pâturages dans les différentes zones du massif. Ainsi la région inférieure se caractérise par une grande étendue de la zone des prés et des plantes de culture. Plus haut, entre 800—1250 m, les pâturages ne sont plus que des clairières au milieu d'abondantes forêts de hêtres, mais constituent de riches pacages, très recherchés par les bergers. Le fait le plus important est qu'ici l'on observe de nombreuses inversions de végétation. De plus ces pâturages servent de première étape aux troupeaux lorsque, au cours de leur migration saisonnière, ils montent de la plaine vers la haute montagne. Une fois passés les transhumants, ces près sont fauchés.

Signalons encore les régions récemment déboisées où croît une riche végétation, très recherchée par les moutons et les chèvres.

Aussi loin qu'on remonte dans le passé, on trouve chez les paysans la déplorable tendance à sacrifier la forêt pour étendre la zone des prairies et des pâtures. Le défrichage le plus intense a été fait sur les versants exposés au sud, plus favorables à l'herbe, tandis que l'ubac (dosul), les sommets arrondis et les pentes exposées à la pluie, les parois rocheuses et les rocailles, régions impropres au pâturage, ont gardé leurs forêts intactes. Quant aux pâturages alpestres, compris entre 1350 et 2305 m, avec leurs associations caractéristiques de graminées, de rosacées, des saxifragacées, de légumineuses etc. et leur cortège d'autres plantes qui suivent l'extension de plus en plus grande des pâturages, il est très difficile d'en tracer la limite naturelle, car l'on voit de nombreux troupeaux de moutons paître jusqu'au milieu des escarpements, à plus de 2200—2300 m, par ex. sur les sommets du Pietrosu, du Buhăiescu et du Galaţi.

Il nous a paru intéressant de rechercher la valeur nutritive des pâturages par zone d'altitude: entre 800—1250 m, sur les 81 plantes étudiées, 16% sont d'excellente qualité, 33% bonnes et 50% de médiocre valeur. Dans la région subalpine (1250—1700 m) 114 plantes ont été analysées: 20% sont d'une très bonne qualité, 37% bonne, à peine 24% médiocre. Dans la région alpine (1700—2305 m.) d'un total de 41 plantes étudiées, 14% sont très bonnes, 40% bonnes et 39% médiocres.

En règle générale la zone comprise entre 1000 et 1300 m. (parfois 1600 m.) et qui englobe les clairières d'abondante et riche végétation, est fauchée chaque année et les bestiaux y vont hiverner, comme dans les Alpes, les Pyrénées et les Beschides.

Si les hautes surfaces montagneuses ont une grande importance pour la vie pastorale, celles qui s'étendent au pied de la montagne, entre 600 et 900 m, au voisinage de l'oecumène, ne leur cèdent en rien. C'est ici la zone des prés de fauche où les animaux séjournent pendant l'hiver, le printemps et l'automne, exception faite des villages qui ont assez de pâturages montagnards pour l'hivernage des troupeaux.

L'exploitation pastorale est en fonction directe de l'étendue des près appartenant à chaque comune; le nombre en effet des animaux de chaque village dépend de la possibilité de leur hivernage. Si les prés manquaient ou s'ils étaient insuffisants et s'il n'y avait pas de vastes pâturages alpestres, pour compenser cette lacune, la population serait contrainte à une transhumance lointaine, comme c'est le cas de pâtres des Carpathes Méridionales et du coin SE des Carpathes Orientales. Les pâturages de la région inférieure sont aussi importants, car ici ils s'ajoutent à la zone des cultures; la pâture des bestiaux se fait alors d'une manière rotative:

76527. — 14.

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în

pendant un été, une partie des terres est cultivée: c'est la *„țarină"*; l'été suivant elle sera laisée en terrain de pâture; ce sera *„l'imaș"*. C'est dans cette zone qu'on voit s'établir, sur de vastes espaces, des établissement temporaires, appelés *„case în câmp"*, correspondant aux *„hodăile"*, *„odăile"* ou *„zymarky"* des autres régions des Carpathes où les troupeaux vont hiverner. Beaucoup de ces cabanes d'abord provisoires, deviennent permanentes ce qui s'explique par le fait, qu'en dehors des terrains de pâture nécessaires au bétail, les hommes peuvent aussi consacrer à la culture de vastes étendues.

Mais si la vie pastorale est étroitement liée à la zone de fauche située au pied de la montagne, il ne faut point sous-estimer l'importance de la haute montagne. Plus particulièrement adéquates sont ici les zones de contact de la forêt et des pâturages, entre 1100—1600 m. et les zones calcaires riches en spécimens de plantes excellemment nutritives. Viennent ensuite le *„nedeile"* qui sont des formes de terrain peu accidenté où dominent des associations de Carex Curvula, Festuca Supina, Luzula spicata, d'une valeur économique réduite, qu'on abandonne aux moutons et aux bêtes qu'on engraisse pour le marché, tandis que la zone des forêts et des clairières est réservée exclusivement aux bêtes productrices de lait. D'ailleurs on peut vérifier cette répartition par la densité plus grande des animaux qui paissent dans les zones où la végétation est de la meilleure qualité. Sur les surfaces de 1100—1300 m, cette densité varie de 25—75 têtes à l'hectare, mais dans la zone supérieure elle tombe à 5—15 têtes à l'hectare. Inutile d'ajouter que le plus grand nombre de bergeries s'est installé à cette altitude, y trouvant les meilleures conditions et les éléments indispensables à la vie pastorale: le bois et l'eau.

Ce qui rend les pâturages alpestres moins propices qu'on ne l'attendrait, c'est le mode d'exploitation. Souvent le bétail est envoyé trop tôt dans la montagne, où il trouve une herbe insuffisamment développée. Ce défaut a été constaté après la guerre mondiale, lorsque, la population de plusieurs village s'étant doublée, on a transformé tous les champs en terrains permanents de culture, ne laissant rien pour la pâture *(imaș)* et la *„țarina"*, de sorte que la population fut obligée de mener le bétail beaucoup plus-tôt dans la montagne. Autrefois des milliers d'animaux paissaient dans les champs de la commune; aujourd'hui c'est chose impossible.

En observant les facteurs sociaux, nous pouvons remarquer que dans les communes à la fois agricoles et pastorales, situées dans la partie inférieure de la vallée du grand Someș, le nombre des animaux, calculé proportionnellement au chiffre actuel de la population, est en diminution, si on le compare à celui qui existait au temps où la „țarina" était réservée dans la limite de la commune.

Si l'on ajoute à cela les espaces dégradés et couverts de Juni-

perus, Vaccinium etc. qui occupent 50—80% de la montagne et le mode irrationnel d'exploitation pastorale, on comprendra facilement le faible rendement des pâtures. D'un versant à l'autre de la montagne l'étendue des pâturages varie parfois beaucoup. Ainsi sur le versant Sud ils occupent 23.825 ha et la forêt 11.926 ha. tandis que sur le versant Nord ils couvrent seulement 7394 ha et la forêt 2020 ha.

Il en résulte que dans le Massif de Rodna il n'y a pas de zones exclusivement ou en majorité propices au pâturage.

Aussi l'extension de la zone pastorale se superpose-t-elle à l'étendue des près et des pâturages, c'est-à-dire de la limite supérieure des régions agricoles, de 700 m. jusqu'à 2100 m.

Cette intéressante étude de l'exploitation pastorale dans les Monts de Rodna devient captivante lorsqu'on pénètre un peu profondément dans les domaines historiques, sociaux et etnographiques: on en tire cette conclusion que la vie pastorale y est fort ancienne.

La population de la vallée du Grand Someş possédait des domaines montagnards dans le plus lointain passé. Ainsi en font foi bien des documents datant de Matias Corvin (16 Mai 1484), de Vladislas (1492 et 1494) , de Louis II. (1520), comme aussi le diplôme de militarisation de l'impératrice Marie Thérèse (1766), lequel déclarait que les habitants de la vallée du Someş pouvaient trouver occupation et profit de tout ce que leur permettaient les conditions géographiques.

Pour la possession des montagnes, la population roumaine de ces régions eut à soutenir de nombreux conflits, au cours des siècles, avec ses voinsins de Bucovine, du Maramureş, même avec la population saxonne. Ces luttes ne s'achevèrent qu'en 1814—1815, quand le massif resta entièrement et définitivement aux communes; il leur appartient encore aujourd'hui.

Le système d'administration de ces montagnes est cumulatif, c'est-à-dire que les communes les exploitent d'après des normes précises.

Sur le versant Nord du massif de Rodna, les montagnes sont des propriétés individuelles, appartenant à 2-3 familles qui les ont reçues en récompense des services militaires rendus par les nobles aux empereurs du XIV-è et XV-è siècles. Ceci explique que les montagnes aient été facilement accaparées par les étrangers, de sorte que la population du Maramureş est restée en grande partie sans pâturages montagnards et s'est vue obligée de donner à bail leurs bestiaux à une population des pasteurs étrangers, juifs.

Ce simple changement dans le régime de la propriété et le système d'exploitation entraîne un changement aussi dans l'état économique des populations du Maramureş comparé à celui qu'on trouve au sud du massif de Rodna, où l'administration des montagnes

est cumulative et où le domaine pastoral n'est pas passé aux étrangers et la situation des bergers est bien meilleure que celle de leurs frères du Maramureş.

La propriété collective est donc le moyen le plus éfficace pour aider les bergers les plus pauvres, lesquels, dans les conditions géographiques du pays, n'ont pas d'autres ressources que l'élevage du bétail.

Mais ce n'est point tout. Tout proche de la Pologne et de la Tchécoslovaquie, le Massif de Rodna Maramureş a été le point de départ d'influences qui se sont étendues d'un côté et de l'autre très loin, comme le prouvent la toponymie des montagnes, collines et vallées — aussi bien que la nomenclature pastorale. La fréquence de ces dénominations montre que, dans le passé, l'élément roumain s'est étendu fort loin, vers le Nord et le Nord-Ouest (Beschides, Arva, Zips, Saros) vers le Nord jusqu'au marais du Pripet et vers l'Est (Zemplen, Ung etc.) jusqu'à Cracovie et la Podolie.

D'origine roumaine les noms toponymiques comme Breaza, Strâmba, Gropa, Kopilaş, Pietros, Limba etc., les noms des ustensiles de bergerie et des dérivés lactaires. Toute la terminologie pastorale est plus facile à comprendre et plus uniforme chez les bergers du N—E des Carpathes Orientales que chez leurs frères des Carpathes Méridionales où elle varie beaucoup plus. L'origine roumaine de ces noms est aussi confirmée par Mmm. M. *I. Valek de Hovezi, Bartsok, Sawicki;* ce dernier ne dit-il pas expressément: Au Moyen Age ces Roumains ont essaimé des Carpathes roumaines vers le N-NW, en apportant dans toutes les régions mentionnées le même type de cabane, la même vie pastorale, la même toponymie et la même terminologie pastorale; par la suite ils ont été absorbés presque complètement par la masse ethnique qu'ils avaient rencontrée dans leur expansion ou venue après eux...

Les migrations des bergers roumains dans la Pologne et la Tchécoslovaquie ont continué jusqu'à la guerre mondiale. Nos „ciobani" occupaient avec leurs nombreux troupeaux les pâturages d'été dans les montagnes de Galicie (Mt. Munceluşu, Dialu Negru, Stănişoara, Păpădia, Kniatin, Ladeşul, Kostrycza, Czwczyn etc.), d'ou ils ne revenaient qu'à la fin de l'automne.

Autrefois il y eut vers le Massif de Rodna une forte transhumance de bergers qui venaient du pays de Sibiu (villages de: Galeş, Şura Mare, Rod, Poiana Sibiului etc.) même des Trei Scaune.

Ils hivernaient dans la plaine de la Tisa ou en Moldavie, puis revenaient au printemps. Ils sont venus dans le massif de Rodna jusqu'en 1914; les populations de la haute vallée du Someş n'avaient donc pas besoin de tout l'alpage de leur montagne puisqu'ils en affermaient une partie pour l'été aux bergers Bârsani.

La guerre mondiale a bouleversé les facteurs sociaux et les montagnes de Rodna ne peuvent plus être affermées aux transhu-

mants lointains. Mais la transhumance aujourd'hui disparue a eu d'éxtrêmes conséquences: elle a cimenté notre unité nationale, rapproché les populations isolées sur les versants septentrionaux de la montagne et uni celles de différentes provinces.

L'importance de la vie pastorale est aussi grande aujourd'hui que dans le passé. Elle constitue l'une des ressources principales de la population et le paysan reconnait que: „sans bétail, on ne pourrai vivre". Ceci explique l'état florissant de l'élevage et le nombre croissant des animaux pendant ces dernières années. En 1750 on évaluait à 19.390 brebis et 6863 bêtes à cornes le cheptel de cette région; en 1929 il y avait 97.540 brebis et 32.129 têtes de gros bétail.

Le gros bétail est indispensable à la vie agricole. Il est la force motrice dans le travail des champs et fournit le fumier necessaire à la fertilité du sol. Tout le travail agricole sur les versants du Massif de Rodna est soumis à la traction animale, car l'utilisation de machines est impossible par suite du relief trop accidenté.

Avec l'évelage s'est développée une industrie laitière, ou mieux fromagère; d'abord limitée aux seuls besoins de la famille ou, en moindre quantité, du commerce, elle tend à prendre chaque jour plus d'importance.

Les produits extraits du lait de brebis sont préparés d'une manière rudimentaire; de là leur prix réduit. Les meilleurs revenus sont réalisés par les bergeries individuelles exploitées par les juifs qui gagnent parfois 40.000—50.000 lei en 60 jours. L'on voit par ces faits précis que la préparation du fromage appelé *„caşcaval"* permet de réaliser de grands revenus; l'on pourrait citer des fromagers qui ont encaissé 200.000 lei au cours d'un seul été.

L'industrie de la laine a donné lieu à la fabrication de tapis, d'étoffes et autres marchandises fort recherchées aux foires de Bistriţa, Năsăud, Rodna, d'où on les transporte ensuite dans le Maramureş, la Bucovine et dans le Nord de la Transylvanie.

La peau des moutons et du gros bétail est utilisée sur place, contribuant au développement de la tannerie, de la pelleterie et une grande partie est exportée en Tchécoslovaquie.

On exporte encore des animaux de boucherie en Allemagne, en Tchécoslovaquie et en Grèce, même des reproducteurs de la race Schwyz. Avant la guerre l'exportation était beaucoup plus intense. Nombre de bergers slovaques venaient au printemps de Liptova, Slovacia, Spis et d'ailleurs acheter des brebis du Maramureş. Ces échanges ne sont plus possibles maintenant par suite du tracé des frontières politiques et des difficultés douanières; les mêmes raisons font que l'élevage est moins florissant qu'autrefois, le cheptel ne pouvant plus être exporté.

L'ancienneté de la vie pastorale dans le Massif de Rodna est prouvée par maintes survivances ethnographiques et folkloristiques.

Le mode d'association des possesseurs de brebis est un système de coopération très ancien; il a lieu au printemps, avant la montée des troupeaux dans la montagne. La majorité des bergeries appartiennent aux petits propriétaires, ayant généralement 20—30, au plus 100 brebis, de sorte que la production du fromage dépasse rarement les besoins domestiques.

La bergerie une fois organisée, groupant plusieurs centaines de brebis, l'on pèse la quantité de lait que donnent les brebis des différents propriétaires, quantité qui est marquée par une entaille horizontale sur un morceau de bois, appelé *„carâmb"*.

Le partage des produits laitiers revenant à chaque propriétaire, est fait d'après ce *„carâmb"*, de sorte que les possesseurs de brebis reçoivent 10—11 fois le poids du lait, que l'animal avait lors de la formation du troupeau. A cette occasion on engage le personnel de la bergerie qui est payé soit en nature, soit en argent.

Ce qui est très intéréssant dans ces montagne, ce sont les vieilles coutumes et les superstitions liées à la vie pastorale. Il en est de purement locales, et d'autres qui sont connues ailleurs. En voici quelques exemples particulièrement caractéristiques au pays: on tire des coups de fusils par dessus le troupeau pour que les brebis soient à l'abri des mauvais esprits; on exorcise les brebis pour qu'elles ne perdent pas leur lait; on met un morceau de bois avec une pierre devant le parc des moutons, pour défendre les animaux contre les mauvais esprits et pour qu'ils aient beaucoup de lait; les femmes ne doivent pas travailler le Vendredi si elles veulent que les bêtes ne soient pas attaquées par les loups ou pour que les brebis ne soient pas atteintes de maladies. Elles ne doivent même point passer près du troupeau: et de fait elles se tiennent toujours loin des brebis. Il existe des villages où la *„fête des brebis"* est l'occasion d'amusements et de danses, c'est là une grande fête qui avait lieu autrefois dans la montagne et la tradition conserve le souvenir de grandes foires organisées à cette occasion, aujourd'hui disparues.

Sur le versant Nord du Massif de Rodna on allume à „la fête des brebis", du *„feu vivant"*, par le frottement habile de deux morceaux de bois. Ce feu est placé devant le parc des brebis et celles-ci doivent sauter par dessus, ce qui les préservera des dangers et des maladies. Le feu est porté ensuite dans l'âtre de la cabane où il sera gardé avec soin; s'il s'éteignait d'innombrables malheurs s'abattraient sur les troupeuax...

L'architecture pastorale nous démontre aussi l'archaïsme de ce mode de vie. On suit aisément les stades évolutifs de types d'établissements pastoraux qu'on ne rencontre nulle part ailleurs dans les Carpathes. Pour la construction des cabanes, le berger tient compte d'abord des conditions orographiques, ce qui, déjà, donne lieu à une première distinction: La *„coliba în furci"*, est caractéristi-

que des lieux accidentés, et peut être transportée (mutare) au cours de l'été en différents endroits. La cabane dite en *„cheutori"* a la forme plutôt d'une maisonnette et se trouve dans les régions de relief plus calme; la cabane *„à deux faces"* *„două fețe"* est caractéristique du versant Nord; la cabane *„en pierre"* est localisée aux sommets de 1800—2000 m. La *„bergerie juive"* est une variante de ces cabanes, combinaison récente des types que nous avons décrits. Les bergers qui hivernent avec leurs troupeaux dans la montagne ou dans la zone des pâturages, se construisent des abris creusés dans la terre appelés *„corturi"*.

Citons encore les abris construits pour les bergers macédoniens établis dans le Massif de Rodna et les cabanes mieux installées dues à la direction des services sylvicoles. De la cabane *„encheutori"* est issue la maison des champs, établissement permanent de la zone du fourrage qui correspond aux *„hodăile"* ou *„sălașe"* des Carpathes Meridionales et Occidentales.

La répartition des bergeries est fort intéressante: elles sont beaucoup plus nombreuses sur le versant Sud que sur le versant Nord du massif, ce qui s'explique par la plus grande extension de la zone de pâtures et par la meilleure exposition des versants.

En altitude les bergeries varient entre 1150—1600 m, et correspondent donc à la limite des forêts et des plateaux.

L'ancienneté de la vie pastorale dans le Massif de Rodna ressort aussi de la dénomination et de la fabrication des ustensiles particuliers aux bergeries et d'une sorte d'arme servant à la protection contre les bêtes sauvages. On l'appelle *„face"* (de fax, facis), arme préhistorique, qui consiste en une pièce de bois au bout de laquelle se trouve une éponge, qu'on allume si les fauves s'approchent du troupeau. Ajoutons encore le matériel folkloristique si riche en termes latins, plus purs que dans toute autre région des Carpathes comme par ex. păcurar, păcuine, subvântrare, face, piuă, pănură etc. et sont la preuve de l'ancienneté de cette occupation.

Au vieux système pastoral roumain d'autres types d'exploitation se sont surajoutés récemment: „les *Stâne cușere pe fonți*[1]"), les *„Schweizereï"*, les *„Cășării"* etc.

Ces modes mouveaux d'exploitation sont plus fréquents sur le versant Nord du Massif de Rodna qu'au Sud, où ils ont été introduits, les deux premiers par les juifs, les derniers par les bergers de Macédoine.

L'introduction du système d'exploitation juife est la conséquence de l'accaparement des montagnes par ces populations si rarement préoccupées des choses de la terre. Les populations du versant Nord étant fort pauvres, leur misère et leur naïveté ont été facilement trompées par les Juifs devenus propriétaires des montagnes

[1]) De l'allemande Pfund = ½ Kg.

qu'ils exploitent maintenant personnellement ou qu'ils afferment à la population roumaine.

Les Schweizerei sont généralement constituées par 30—50 vaches, affermées pour l'été par la population roumaine. Le prix du lait fourni pendant toute la saison par chaque animal est de 60 lei le litre. Le lait qu'on trait chaque jour à la main est écrémé à l'aide de petites centrifuges et l'on prépare le beurre. Aprés l'écrémage, le lait dégraissé est précipité; on en fait le *„caş"* fromage maigre, appelé *„Magerkäse"*. Le personnel de la fromagerie est composé d'un surveillant juif nommé *„cuşerar"* et de quelques filles qui surveillent les bêtes au paturâge.

Le second système d'exploitation est formé par les *„stâne cuşere"*, groupant les brebis des villages roumains du Maramureş. Chaque brebis, rapporte à son propriétaire 4 kg. de fromage, pour l'intervalle du 24 Mai au 27 Sept. Par ce système d'exploitation on réalise naturellement de grands bénéfices, car les produits *„cuşer"* sont très recherchés, malgré leur prix élevé, par les populations juives des différentes parties du pays.

Les *„căşării"* (fromageries) forment le troisième système d'exploitation introduit dans le Massif de Rodna par les bergers macédoniens. Ces pâtres s'établissent dans différentes régions montagneuses. Par des conventions avec les bergers roumains, ils se procurent le fromage nécessaire, qu'ils transforment ensuite en un fromage de qualité supérieure appelé *„caşcaval"*, qu'on vend à un prix trés élevé.

Ce dernier système d'exploitation ne se trouve que dans quelques endroits et montre une tendance qu'il conviendrait d'encourager vers un perfectionnement du travail pastoral, resté jusqu'ici rudimentaire et vers un rendement économique très grand.

Il n'est point nécessaire de prolonger cette description pour prouver que les Monts de Rodna constituent, grâce à un heureux ensemble de conditions favorables, physiques ou humaines, un excellent domaine pastoral, depuis longtemps déjà exploité par une population roumaine qui en tire l'essentiel de ses moyens d'existence.

Par bien des côtés la vie pastorale de ces montagnes présente des caractères de profonde originalité qu'une étude comparative avec les autres domaines pastoraux de la Grande Roumanie permet de mieux mettre en valeur. Le plus frappant est sans doute cet archaïsme que l'on retrouve partout, dans le système de propriété comme dans le mode d'exploitation, dans la toponymie ou la nomenclature usuelle comme dans les coutumes et les croyances populaires. L'ethnographe tremble de joie en découvrant ce musée de vieilles choses conservées comme par miracle dans ce carrefour de population si diverses. Mais l'économiste et le géographe, plus soucieux d'une économie qui doit assurer l'existence journalière de milliers de familles, critiqueront sans doute les méthodes d'exploitation par trop

primitives encore, le système de propriété qui risque d'enlever à une population déjà très pauvre son seul gagne-pain. Leur attention doit finalement se porter vers les réformes les plus indiquées pour donner à l'exploitation pastorale un meilleur rendement, pour éviter demain l'aliénation des pâturages entre des mains étrangères. Les exemples des améliorations introduites par les pasteurs-propriétaires juifs ou les bergers macédoniens ainsi que les bénéfices fructueux qu'ils on su tirer de l'exploitation pastorale prouvent que les montagnes de Rodna peuvent à l'avenir rendre bien plus qu'elles n'ont rendu jusqu'à présent.

Il conviendrait d'abord de rationaliser l'économie pastorale, d'améliorer les pâturages, de diminuer l'étendue des espaces improductifs, de sélectionner les races de bestiaux (les plus indiquées semblent être les races Schwyz, Pinsgau et Siementhal) les unes en vue de la production du lait, les autres pour la boucherie, d'améliorer aussi les races de moutons. Par la création de *„Căşării"* et de *„Lăptării"* plus nombreuses et mieux aménagées, il faudrait aussi arriver à une meilleure préparation des produits lactaires.

Reconnaissons que bien des progrès déjà ont été réalisés dans ces divers domaines; mais ils sont encore insuffisants. Notre étude n'aura pas été inutile si, après avoir sauvé de l'oubli tout le passé de la vie pastorale des Monts de Rodna, décrit sa profonde originalité et expliqué son mécanisme complexe, elle devait aboutir à une mise au point des besoins de l'économie pastorale actuelle et engager les pouvoirs publics et l'initiative personnelle dans la vie des réformes, pour le plus grand bénéfice de nos bergers et de l'économie nationale.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

Documente inedite.

1. Arhiva fondurilor grănicereşti din Năsăud.
2. Arhivele oraşului Bistriţa.
3. Arhivele oraşului Năsăud.
4. Arhivele comunelor de pe Valea Someşului şi V. Borşei.
5. Arhivele Ocoalelor silvice, Ilva Mică, Rodna şi Salva.
6. Arhiva Serviciului Zootehnic din Bistriţa.
7. Litt. fasciculus conscriptionem duodecim pagorum districtus Valachici Bistriciensis processus superioris continens ut pot Ilva, Leşa, Major, Rodna etc... eractum per conscriptores ad eam expediendam Specialiter denominatos: Samuelem Schuller, Georgium Deian et Samuelem Scanckebank. Anno: 1750.

Hărţi.

8. *Hărţile Marelui Stat Major pe scara 1:25.000, foile:* 16—XXXI SO secţia 5073/4; 16—XXXI—NO, secţ. 5073/2; 16—XXXII NV. secţ. 5074/1; 15—XXXI—SO, secţ. 4973/4; 15—XXXII, secţ. 4974/3; 15—XXXI secţ. 4973/3; 16—XXXI NV, secţ. 5073/1; 15—XXXII secţ 4974/1; 15—XXXI secţ. 4973/2; 16—XXXI, SV—secţ. 5073; 15—XXXII, NV—secţ. 4973/1.

9. *Scara 1:75.000.* Zona 14—Col. XXVI, Nagy—Kalló; Zona 12—Col. XXVIII: Belke; Zona 10— Kol. XXX—Dolina; Zona 9 Kol. XXVIII; Zona 12—Col. XXIX—Berezina şi Szinvér; Zona 11—Kol. XXVII—Szolyva; Zona 11—Col. XXIX Beschin; Zona 10—Col. XXXI—Muncel; Zona 10—Col. XXIX—Also Vereczke; Zona 16—Col. XXXII—Ujradna—Iacobeni; Zona 16—Col. XXXI Rodna—Năsăud; Zona 15—Col. XXXII—Cârlibaba; Zona 15—Col. XXXI—Vişeul de sus.

10. *Scara 1:100.000.* Seria III—Col. F. Szipotkamerale şi Cărlibaba; Seria III. Col. E. Vişeul de Sus; Seria IV—Col. E. Nimigea—Borgo Prund; Seria IV—Col. F. Rodna—Coşna; Seria II. Col. E. Bogdan; Seria II. Col. F. Zabie şi Dolhopol.

11. *M. Mateski I. K. Nitsch:* Atlas Jezykowy Polskiego Podkarpacia. — Krakow. 1934. Polska Akademja Uniejetnosci.

Lucrări şi articole.

12. *Antonescu* (Gheorghe P.):Contribuţiuni la studiul distribuţiei geografice a coniferelor din România. Bucureşti, Tip. Naţională, 1926, 119 p. + fot. + 4 hărţi.

13. *Anuarul Arhivei de Folklor*,Bucureşti. III, 1935, IV (sub tipar). Publicat de *Ion Muşlea.*

BCU IAŞI UNIVERSITY LIBRARY

14. *Arbos* (Philippe): La vie pastorale dans les Alpes francaises. Étude de Géographie humaine, Paris, A. Colin, 1922, în 8°,720. p. + 54 fig. + XIV pl. + 2 pl. în colori.

15. *Arhiva Someşană:* Revistă istorică — culturală. Năsăud 1924 — 1933, Nr. 1 — 16.

16. *Besztercze-Naszod:* vármegye adókőzségeinek terűlete és katasztéri tisztajővedelme. Mivelési ágank t és osztályonként. Az 1909 évi V. T. oszikk alapján végrehajtott katasztéri kügazitás után. Budapest, 1914.

17. *Bichigean* (Gavril): De la băgatul pe brânză la Năsăud. *Tudor Pamfile,* Dorohoiu, An. V. 12=14.

18. *Bichigean* (Vasile): Un capitol din litigiul Bistriţenilor cu Someşenii. *Arhiva Someşană,* Năsăud, 1929, Nr. 10, p. 41—65.

19. *Bogrea* (V): Românii şi vecinii. Câteva urme ce nu se pot tăgădui. *Anuarul Institutului de Ist. Naţională,* Cluj, 1924 — 1925, vol. III. p. 494 — 499.

Bogrea (V): Elemente latine... *Dacoromania,* Cluj, An. I, 1920—1921. p. 257—260.

20. *Borza* (Al.): Die Vegetation un Flora Rumäniens. (Sep. ex. „Guide de la Sixième Excursion Phitogéographique Internationale". Roumanie, 1931).

21. *Borza* (Al.): Vegetaţia şi Flora Ardealului în: *Transilvania, Banatul, Crişana, şi Maramureşul 1918 — 1928,* Bucureşti, Cultura Naţională, 1929, p. 251—270.

22. *Borza* (Al.): Prin ţara Goralilor (urme româneşti prin Tatra polonă). *Transilvania,* Sibiu, 1929, N. 1. p. 1=8.

23. *Bujoreanu* (Gh.): Zwei extreme Standorte bei Cluj; Sonderdruck aus: Veröffentlichungen des geobotanischen Instituts Rübel in Zürich, 1931, 10 Heft. (Ergebnisse der Internationallen Pflanzengeographieschen Exkursion durch Rumänien, 1931. p. 1-7.

24. *Buletinul* lunar al Observaţiunilor Meteorologice din România. Director, Enric Otetelişanu, Bucureşti, 1921—1931 (Institutul Meteorologic Central al României).

25. *Burileanu* (Dim. D.). *Dumitrescu* (H.): Păstoritul dintre Olt şi Jiu, *Anuarul Soc. Stud. în Geogr. „Soveja",* Bucureşti, 1933, An. I. p. 67—76.

26. *Cabicar* (Kriz.): Curiozităţi topice „valahice". *Arhiva Someşană,* Năsăud, 1927, Nr. 7. p. 84—88.

27. *Calendarul* Zootechnic: Bistriţa (Tip. Naţională „Gh. Mateiu"), 1925—1928.

28. *Cancel* (P.): Păstoritul la poporul Român. Precizări etnografice-istorice, cu prilejul apariţiei studiului d-lui *O. Densuşianu:* „Păstoritul la popoarele Romanice". Bucureşti, Carol Göbl. 1913, 26 p. (Extras din *„Convorbiri Literare",* Bucureşti, 1913.

29. *Candrea* (I. A.): Păstorii. *Junimea Literară*, Cernăuţi, 1923, XII, p. 313—319.

30. *Candrea* (I. A.): Păstoritul, Insemnări. Boli şi leacuri la oi. *Oltenia*, Cartea I, Fasc. VII. p. 110-112.

31. *Candrea* (I. A.): Vieaţa păstorească la Megleniţi. *Dacoromania*, Cluj 1933, III, p. 842 — 843 şi *Grai şi Suflet*, Bucureşti, I. p. 23—38.

32. *Capidan* (Th.): Rămânii nomazi. Studiu din vieaţa Românilor din Sudul Peninsulei Balcanice, Cluj, Tip. Ardealul, 1926, 187 p. + 40 fot. + 2 hărţi.

33. *Cavaillès* (Henri): La vie pastorale et agricole, dans les Pyrénées de Gaves de l'Adour et des Nestes. Étude de Géographie humaine. Paris, A. Colin, 1931, 413 p. + pl.

34. *Ciplea* (Alexandru): O delimitare de graniţă între Maramureş şi districtul Năsăudului. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1924, No. 1. p. 49—60.

35. *Comba* (E.): Histoire des Vandois. Paris, 1898.

36. *Coşbuc* (Anton): Obârşia satului Leşu. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1932, Nr. 16, p. 100—116.

37. *Csaplovics* (Iohan von): Topographiesch — statistisches Arhiv des Königreiches Ungarn. 1821. vol. I.

38. *Dan* (Dimitrie): Stâna la Românii din Bucovina. Schiţă folclorică ilustrată. Cernăuţi Tip. „Glasul Bucovinei", 1923, p. 35 + fig. (Extras din *Junimea Literară*, Cernăuţi, 1923, An. XII).

39. *Densuşianu* (Ovid): Din istoria migraţiunilor păstoreşti la popoarele romanice. Bucureşti, Socec & Co., 1907, 20 p. (Extras din *Buletinul Societăţii Filologice*, Bucureşti, 1907, vol. III. p. 1—20).

40. *Diaconu* (I.): Păstoritul în Vrancea. *Grai şi Suflet*, Bucureşti, 1930, vol. IV, fasc. 2. p. 257—309 + fot. + fig.

41. *Domeningo* (Sestini): Viaggio in Valachia e Moldavia con osservazione storicha naturali, politichi e con le notizie scritte d'all academico della corusca Fruttuozo Becchi. Milano, 1853.

42. *Dragomir* (Nicolae): Din trecutul oierilor Mărgineni din Săliste şi din comunele din jur. Cluj, Tip. Ardealul, 1926, 63 p. + 1 hartă. (Extras din *Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj*). 1926, vol. II. p. 193—257 + pl. + 2 hărţi.

43. *Drăgan* (Nicolae): Românii în veacul IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei. Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1933, în 8°.683 p. (Academia Română, Studii şi cercetări XXI).

44. *Drăgan* (Nicolae): Toponimie şi Istorie. Cluj, Tip. Ardealul, 1928, în—8°, 178 p. + 2 fig. + 1 tabl. (Biblioteca Institutului de Istorie Naţională, I).

45. *Dumitriu* (V.): Portul glugii în Nordul judeţului Buzău. Buc. 1934. p. 8 + fot. + fig.

46. *Ficheux* (Robert): Une foire aux filles en Roumanie, Paris 1927, 14 p. + 2 pl. (Extras din: L'Ethnographie... 1927). Rec: *V. Mihăilescu*, B. Soc. R. R. de Geografie, Bucureşti, 1928, vol. XLVII, p. 439—440.

47. *Fekete* (Ludowig), *Blattny* (Tibor): Die Verbreitung der forstlich Wichtigen Bäume und Sträucher im Ungarischen Staate. Selmecbánia, 1914, vol. I, 845 p. + pl. + fot.

48. *Giuglea* (G.): Crâmpeie de limbă şi vieaţă străveche, românească, *Dacoromania*, Cluj, 1923, An. III. p. 561—628.

Giuglea (G.): Etimologii şi notiţe lexicografice. *Dacoromania*, Cluj, 1920-1921. An. I. p. 245-252.

49. *Herseni* (Traian): Stâna din Munţii Făgăraşului. Bucureşti, M. Of. Imprimeria Naţională. 1934, în 8, 24 p. + fig. (Extras din *Boabe de Grâu*, Bucureşti, 1934, An. V. Nr. 6.

50. *Hurmuzaki* (Eudoxiu de): Documente. vol. XV.

51. *Guide du visiteur*: de collections de Musée Ethnographique de Prague. Prague, 1914.

52. *Iorga* (Nicolae): Istoria comerţului românesc până la 1700. Vălenii de Munte, 1915, p. 339.

53. *Iahrbücher* der dem Kőnigl. Ung. Centralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus, Budapest, 1880—1910.

54. *Kräuthner* (Th.): Câteva date asupra geologiei Munţilor Rodnei şi Bârgăului. Dări de seamă alesedinţelor Institutului Geologic. Bucureşti 1930, Vol. XII (Extras, în 19 p. + fig.).

55. *Kräuthner* (Th.): Die Spuren der Eiszeit in den Ost und Süd-Karpathen. *Verhandlungen und Mit. des Siebenb. Vereins für Natur Wissenschaften zu Hermannstadt*, Sibiu 1930. vol. LXXXIX—LXXX, 1929—30. T. I. + fig.

56. *Kubyovyć* (VI): La vie pastorale dans les Beskides Orientales, Krakov, 1926.

57. *Kubijovyć* (VI.): Les principaux types de la vie pastorale dans la Slovaquie. *Sborn. Muz. Slov. Spol.* 1930, XXIV.

58. *Kubijovyć* (VI.): Păstoritul în Maramureş. B. S. R. R. De G. Bucureşti, 1934, Tom. LIII. p. 215—293 (pl. + hărţi).

59. *Kubijovyć* (VI.): Zyci pasterskic w. Wielkiej Fatrze (Vieaţa păstorească în Fatra Mare). publicat în *Prisperoky k. proveken, dejinám a národopisu Slovenska. Sbornic archeologického a národopisného odborn Slovenského Vlastivedné ho v. Bratislave* za rok 1924—1931, p. 117—126.

60. *Kubijowicz* (W.): Zicie pastorskie w. Beskidaschi Wschodnick. (La vie pastorale dans les Beschides Orientales). Krakow, 1926, 138 p. + 12. pl.

BCUCLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

61. *Kulycki* (M): Die Wintersiedlungen in dem Galizischen Huzulanlende. Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten der geographieschen Section bei dem Ukrainischer Studenteverein „Hromada" in Krakau unter Leitung von Dr. Wl: Kubijowice, Krakov, 1930.

62. *Lutovac* (Milisao): La vie pastorale sur le montagne de Sinjajevina, Beograd, 1932, (Soc. de Géogr. Ide Beograd).

63. *A. Magyar szent* korona országainak állatlétszáma. Az 1911 ik évi február hó 28-iki állapot szerint. Magyar sztásztikai közlemények. vol. 41. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1913.

64. *Maior* (G.): Fânețele naturale. *Buletinul Agriculturii*, Bucureşti, 1933, An. IV, No. 1—3. p. 141—237 (fig.) (Ministerul Agriculturii şi Domeniilor).

65. *Majestätsgesuch* der Bevölkerung Nassoder Districtsgebietes in der Grundbesitzregulierung. Wien, 1865.

66. *Manciulea* (Şt.): Sate şi sălaşuri din Câmpia Tisei. B. S. R. R. G., Bucureşti, 1931, vol. L. p. 145—173. (fig.).

67. *Marinescu* (G.): Câteva observări asupra stâncelor din Parâng. B. S. R. R. G. Buc. 1923, Tom: LI. p. 378—383.

68. *Martonne* (Emm. de): Traité de Géographie phisique. Paris, libr. A. Colin, 1927 (Biogeographie; avec la collaboration de *Aug. Chevalier* et *L. Cuénot).*

69. *Martonne* (Emm. de): Une cas particulier de la marche diurne de la temperature en haut montagne, (Extr. du Bullet. de la Société Scientifique et médicale de l'Ouest Paris, 1900, 2 — trimestre.

70. *Martonne* (Emm. de): La Walachie. Essai monographique. Paris, A. Colin, 1902, în-8°, 385 p. + XXI pl. + 148 fig. + 5 hărţi.

71. *Martonne* (Emm. de): La vie pastorale et la transhumance dans les Karpates méridionales; leur importance géographique et historique. (Extras din: Fr. Ratzel Gedächtnis. Leipzig (Seele & Co.), 1904. p. 225—245.

72. *Martonne* (Emm. de): Viaţa păstorească din Carpaţii Români. (Conferinţă), *Convorbiri Literare.* Buc. 1912 XLVI. p. 122—127.

73. *Merufiu* (V): Munţii Rodnei. Studiu geografic, întocmit pe baze geologice. *Buletinul Soc. Geografice Române,* Bucureşti, 1906, An. XXVII, No. 2. p. 39—142:

74. *Meteş* (Ştefan): Păstorii Ardeleni în Principatele Române, Cluj, 1925, în-8°, p. 77. (Extras din: *Anuarul Institutului de Ist. Nat.* Cluj, Tip. Ardealul, 1924—1925) p. 295—355.

BCUAIC CENTRAL LIBRARY

75. *Mihalyi* (de Apşa Ioan): Diplóme maramureşene din secolul XIV şi XV. Maramores-Sighet, Tip. Mayer şi Bergher, 1900.

76. *Mihăilescu* (Vintilă): Congresul profesorilor de Geografie din România. B. S. R. R. G. Bucureşti, 1926, Tom. XLV, p. 111—112. (Congresul s'a ţinut la Sighet în 6—9 Septemvrie, 1926).

77. *Mihăilesccu* (Vintilă): O hartă a principalelor tipuri de aşezări rurale din România, B. S. R. G. 1927.

78. *Moisil* (Iuliu): Românii din vechiul Regat şi dragostea lor pentru Ardeal. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1932, No. 16, p. 89—99.

79. *Morariu* (Iuliu): Piuăle şi Piuăritul în Valea Zăgrii. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1933, No. 17. p: 178—200. (fig.).

80. *Morariu* (Tiberiu): Câteva contribuţiuni la oieritul Evreilor Maramureşeni, Cluj, Tip. Ardealul, 1930, p. 19. (Extras din: *Lucr. Inst. de Geogr. al Univ. din Cluj*, 1928 — 1929. vol. IV, p. 183—203).

81. *Morariu* (Tiberiu): Valea Sălăuţa şi împrejurimea. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1929 No. 11, p. 104—147 + fot. + hartă.

82. *Morariu* (Tiberiu): Noui contribuţiuni la păstoritul Evreilor Maramureşeni. Sibiu, Tip. Vestemean. 1934, în 8,23 p. (pl.). (Extras din „*Stâna*" Sibiu, 1934, An. I. Nr.9 şi 10).

83. *Motogna* (Victor): Cetatea Ciceului sub stăpânirea Moldovei. Dej, 1927, în 8,64 p.

84. *Nandriş* (Grigore): Migraţiuni româneşti în Carpaţii Galiţiei şi ai Moraviei. *Graiul Românesc*, Bucureşti, 1907, An. I. p. 99—104.

85. *Opreanu* (Sabin): Contribuţiuni la transhumanţa din Carpaţii Orientali. (Extr. *Lucr. Inst. de Geogr. al Univ. din Cluj)*, Cluj, 1928—1929, vol. IV, p. 207—244 + 4 fig. + 6 pl. + 1 hartă.

86. *Otetelişanu* (E.), *Elefteriu* (G. D.): Consideraţiuni generale asupra regimului precipitaţiunilor în România. Bucureşti. (Gőbl Fii), 1921, p. 16 + 1 hartă.

87. *Pacewiczowa* (Zofja Holiub): Osad nictwo pasterskie i wedrowk w Tatrach ina Podtatrzu, Krakowie, 1931, p. 508 + fot. + fig.

88. *Pandrea* (Eft.): Impreunarea oilor. *Comoara satelor*, Blaj, 1925. An. III, Nr. 5, p. 57—61.

89. *Philippson* (M): Neuste Geschichte des Jűdisches Volkes. vol. I.

90. *Pop* (Emil): Analize de polen în turba Carpaţilor Orientali (Dorna-Vatra-Lucina *Buletinul Grădinii Botanice şi al Muzeului Botanic dela Univ. din Cluj*, Cluj, 1929, vol. IX, p. 130 + 5 pl. + 27 fig. + 1 hartă.

91. *Pop* (M): Românii din Cehoslovacia. *Graiul Românesc*, Bucureşti, 1929, An. III, No. 1, p. 6—10.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

92. *Popp* (Mara): Ciobănia la Ungurenii din dreapta Oltului. B. S. R. R. G., Buc. 1932, Tom. LI, p. 149—176 + 1 hartă + 2 fot. + 2 fig.

93. *Popp* (Mara N.): Contribuţiuni la vieaţa pastorală din Argeş şi Muscel. (Originea Ungurenilor). Buc. M. Of. Imprimeria Naţională, 1934, în 8°, p. 229—282. (Extras din B. S. R. R. G., Bucureşti), 1933, vol: LII.

94. *Popp* (Mara N.): Urme româneşti în vieaţa pastorală a Carpaţilor Polonezi B. S. R. Tom LIV-1935.

95. *Popp* (Nicu M.): In excursie prin Nordul României. B. S. R. R. G. Buc. 1928, Tom. XLVII p. 393—405.

96. *Popp* (Nicu M. A.): Valea Prahovei între Predeal şi Floreşti. Observări antropogeografice. B. S. R. R. G. Bucureşti, 1929, Tom. XLVII, p. 185—258 (fig. + pl.).

97. *Porcius* (Florianu): Flora din fostulu districtu românescu alu Năseudului în Transilvania, Bucureşti, Academia Română, 1885, 140, p. (Extras: *Analele Academiei Române*, Seria II. Tom. VII, Secţ. II. Mem. şi notiţe. p. 1—14.

98. *Porcius* (Florianu): Istoricul districtului Năsăudean. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1928. No. 9, p. 1-64. (Publicat după mss. de dl. Prof. V: Şotropa).

99. *Precup* (Emil): Păstoritul în Munţii Rodnei. Cluj, 1926, p. 57. *(Biblioteca Dacoromania. Nr. 3).*

100. *Precup* (Ing. Victor): Păşunile noastre alpine. Bistriţa, Tip. G. Mateiu, 1933, în-8°,145 p.

101. *Raicevici* (Svetozar): Sur l'élevage et la vie des éleveurs dans la tribu de Vosojevici (Montenegro). *Buletin du Musée Ethnographique de Beograd*, Beograd, (Progres), 1931, Tom. XI, p. 56—72.

102. *Ratzel* (Fried).): Antropogeographiesche Beiträge. Zur Gebirgskunde, vorzüglich Beobachtungen über höhengränzen und höhengürtel. Leipzig, 1895, 362 p. + fig. + hărţi.

103. *Ricardo* (Riccardi): La Romania. Il paese e le genti. Roma, Pressa la R. Società geografica Italiana, 1930, 26 p. + pl. + fig. + hărţi.

104. *Rütmeyer* (Dr. L.): Über einige archaistische Gerätschaften und Gebräuche in Kanton Walis und ihr prähistorischen und ethnographischen Paralelen. Basel, 1916.

105. *Sawicki* (L.): Die Glazialen Züge der Rodnaer Alpen und Marmaroscher Karpathen. *Mitt. Geogr. Gesellschaft, Wien*, 1911, Heft 10—11. p. 510—571 + 2 hărţi.

106. *Sawicki* (Dr. L.): Morphologie Siebenbürgens. *Bulletin Internationale de l'Academie de Sciences de Cracovie*, Cracovie, 1912. p. 130 — 263 + fig. + hărţi.

BCU IAŞI / CENTRAL LIBRARY

107. *Sawicki* (L.): Wadrowki pasterskie w Karpath. I. Spr. 2 posiedsen Tow. Nank. Warszawa, 1911.

108. *Schindler:* Kulturregionen und Ackerbau in den Hohen Tauren, 1888.

109. *Schmidt* (Dr. A. Adolf): Das Bihar Gebirge. Wien, 1863.

110. *Smiljanic* (Toma): La vie pastorale sur les montagnes de Bistra de Stogovo de Krcint et de Korab. Beograd, 1932. (Édit. speciale de la Société de Géographie de Beograd. Fascicule 12).

111. *Someşan* (L.): Viaţa pastorală în Munţii Călimani. Bucureşti. M. Of. Impr. Naţională, 1934, în-8°, p. 283—342, (fig. + pl. + hărţi). (Extras din B. S. R. R. G. Bucureşti, 1933, vol. LII. p. 283—342.

112. *Sotropa* (V.): Bejenii în secolul al XVII. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1932, No. 16. p. 55—88.

113. *Şotropa* (Virgil): Răboaje din trecut. Documente din catastifele vechi ale arhivei Bistriţene. *Arhiva Someşană*, Năsăud, 1924, No. 1. p. 61—70.

114. *Şotropa* (V.): Tătarii în Valea Rodnei. Cluj, (Tip. Ardealul), 1925, în-8°, p. 20. (Extras din: *Anuarul Inst. Ist. Naţ.* Cluj, 1924—1925, An. III. p. 255 — 274.

115. *Tóth* (Szabo Pál Dr.): Tornamegye régi olah talepi. *Ethnographie.* Budapest, 1903, XIV. p. 361 — 365.

116. *Vâlsan* (Gh.): O ştiinţă nouă. Etnografia. Cluj, Tip. Ardealul, 1927, în-8°, p. 43. (Astra Biblioteca Secţiunii Geografico-Etnografice, Nr. 2).

117. *Veress* (Dr. Andrei): Păstoritul Ardelenilor în Moldova şi Ţara Românească (până la 1821). Bucureşti, Cultura Naţională, 1927, p. 104. (Academia Română, Mem. Secţ. Istorice, Seria III. Tom. VII, mem. 6).

118. *Vornicu* (Gh.): Maramureşul, Bucureşti, Cartea Românească, 1929, p. 31 + fig. (Cunoştinţi folositoare, Seria C, Nr. 34).

119. *Vuia* (Romul): Ţara Haţegului şi Regiunea Pădurenilor. *Lucr. Inst. de Geograf. al Univ. din Cluj.* Cluj, 1924—1925. vol. II. p. 35—151 + XII, + pl. + 1 hartă.

120. *Wóznooski* şi *Deffontaines* (Pet.): La vie pastorale dans la Czarnahora. *Rev. des études slaves*, 1930, X. p. 221—231.

121. *Zapalowicz* (H.): Eine Geologiesche Skhizze des östlichen Thei'es d. Pokutisch-Marmaroscher Grenzkarpathen. *Iahrb. d. Geol. R. A. Wien*, 1886.

122. *Zapalowicz* (H.): Ze strefy roslinnósci karpackiej. VII. Kosmos, Lwów, 1912, XXXVII.

123. *Georgeoni* (I. Alex.): Contribuţiuni la păstoritul în Maramureş. Bucureşti, 1936.

INDICE

Indice toponimic

Alac, 106.
Alba Iulia, 110.
Aldorf, 191.
Allemagne, 213.
Algau, 134.
Alpi, 8, 24, 42, 52, 60, 63, 201, 204. 209.
Alşovereczke, 99.
Apşa, 87.
Apuseni (munţii), 6, 160.
Ardeal, 126.
Arinul, 148.
Arşicioara, 91.
Arşiţa (muntele), 106.
Arşiţa Pietrosului, 91.
Arva, 100, 212.

Bacău, 109.
Baia-Mare, 128, 129.
Balcani, 204.
Banat, 17, 116.
Bancului (Piciorul), 81, 148.
Basaraba, 80, 84.
Bayersdorf, 82, 83.
Băltineşti (Vrf.), 75.
Băltogul, 105.
Bălţile Dunării, 116.
Bătrâna, 6, 7, 13, 36, 45, 65, 75, 78, 80, 207.
Bătrâna (platforma), 12, 13.
Bârlea, 7, 18, 38, 40, 64, 66, 75, 83, 84, 107, 167, 191.
Bârsana, 109.
Bârsenii (Bârsanii), 104, 109, 117. 118, 212.
Bârsăneşti, 109.
Bârseni, 52, 62, 63, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 149, 169, 203.
Bâtca Bârsanilor, 109, 114.
Bâtca Brănenilor, 111.
Bârlede (munte), 77, 107.
Bârgaue, 95, 126.
Bârgăului (munţii), 5, 6, 35, 169.
Beclean, 111, 129.
Beneş, 75.
Beograd, 18.
Bereg, 99.
Beschizi, 18, 40, 43, 100, 101, 105, 200, 201, 202, 204, 209.
Beschides Orientales, 23, 77, 105, 212.
Bichigiu, 38, 78, 84, 93.
Bilka, 99.
Bihor, 187.
Bistra Kicsera, 100.
Bistricioarei (Valea), 116.
Bistriţa, 54, 69, 80, 82, 83, 95, 106, 109, 111, 112, 114, 115, 122, 126, 128, 213.
Bistriţei (Valea), 15, 81, 92, 134, 149.
Bistriţii Aurii (Valea), 80, 148.
Bistriţei (Munţii), 5, 6.
Bjelopavlici, 18.
Blaj, 110.
Bledare, 100.
„Boldu Şutului", 11.
Borşa, 19, 26, 37, 64, 73, 82, 87, 88, 105, 129, 135, 143, 148, 195.
Borşa (vale), 16, 148.
Botoşani, 109.
Bradul Ciont, 116.
Bran, 145.
Braşovului, 108.
Bratislava, 63.
Breaza, 191, 212.
Breţcu, 109.
Bruhoaia, 107.
Bucovina, 11, 105, 148, 149, 191, 211, 213.
Budinul, 82, 84.

Buhăiescu (munte), 91.
Buhăiescu (vale), 9, 12, 14, 15, 16, 28, 43, 65, 67, 209.
Bujdei, 84.
Buza Dealului, 91.

Cadrilater, 197.
Capul Muntelui, 13.
Carpaţi, 11, 52, 60, 99, 102, 104, 153, 193, 199, 201, 202, 214.
Carpaţii Galiţiei, 103.
Carpaţii Maramureşului, 100.
Carpaţii Meridionali, 7, 12, 16, 17, 20, 22, 23, 27, 61, 76, 112, 113, 123, 169, 180, 197, 201, 209, 212, 215.
Carpaţii Negri, 101.
Carpaţii Nordici, 43, 101, 103, 104, 106, 160, 203.
Carpaţii Olteniei, 53.
Carpaţii Orientali, 76, 77, 101, 102, 178, 203, 207, 209, 212.
Casa Peştera, 21, 25.
Căldarea Bârsanului, 16, 115.
Călimani (Munţii), 110, 116, 169, 201.
Căpăţânei (Vânf), 40, 106.
Către Foi (Munte), 35.
Căţânul, 74, 91.
Câmpie, 52, 56, 58, 70, 191.
Câmpia Tisei, 104, 109, 115, 122.
Câmpia Transilvaniei, 149, 186, 203.
Câmpulung (Mănăstirea), 81, 129.
Cârlibaba, 116.
Cehoslovacia, 63, 96, 98, 99, 101, 104, 105, 127, 131, 135, 153, 184, 204.
Cehul-Silvaniei, 126.
Celariu, 40, 75, 78, 111.
Cerbucul, 106.
Ceremuşul, 77, 200.
Cereu, 91.
Cerganele, 116.
Cernahora, 23, 27, 103, 105, 169.
Cernăuţi, 127, 129, 131.
Ciceului (Cetatea), 106, 109, 126.
Cimpoiesei (Vale), 15.
Cisla, 149.
Cişa, 16, 53, 69, 84, 192.
Cluj, 110, 115, 126, 127.
Coasta Neagră, 65.
Coasta Netedă, 109, 112, 147.
Coasta Tăului, 16.
Cobăşel, 192.
Cocozâş, 14, 38, 75.
Cormaia (Vale), 13, 35, 126, 148.
Cornu (Muntele), 107.
Corongiş, 16, 84, 107.
Costin, 104.
Coşbuc, 55, 94, 148, 191.
Coşna, 105.
Covasna, 109.
Cracovia, 100, 212.
Craia, 67, 75, 84, 107, 148.
Crăciunel, 84, 95.
Cucureasa, 35, 69, 81, 107.
Cuhea, 87.
Curăţel, 84.
Czaca, 100. Czadeckie, 100.
Czwczyn, 105, 212.

Dealul Cociorbii, 14.
Dealul Cucului, 192.
Dealul Duşilor, 13.
Dealul Frunţii, 14.
Dealul Galbenului, 106.
Dealul Gândacului, 14.
Dealul Negru, 14, 104.
Dealul Rotunda, 106.
Debregh (Dedröd), 99.
Debreţin, 115.
Dej, 111, 114, 115, 126, 128, 129.
Detunata, 67, 84.
Dieci, 53, 69, 84, 111, 148.
Dolha, 88.
Dolina, 100.
Dosul Grajdului, 13, 107.
Dosul Ineuţului, 84, 192.
Dosul Mesteacănului, 106.
Dosul Obârşiei, 148.
Dosul Oprişeştii, 75, 79.
Dosul Stânişoarei, 84.
Dragomireşti, 80, 82, 104, 129.
Dragulec, 100.
Druibaki, 100.
Dumitra Mare, 106, 149.
Dunajec, 103.
Duşului (Vârf.), 53, 67.

Eced-Jimbor, 115.

Fagul, (Munte), 80.
Faţa Cucuresii, 84.
Faţa Ineului, 84.
Faţa Meselor, 7, 13, 36, 40, 46, 149.
Faţa Oprişeştii, 75, 79.
Faţa Secii, 84.
Făgăraşului (Munţii), 169.
Făgeţel, 84, 106.
Feldru, 69, 70, 79, 84, 93, 94, 147.
Fruntea Pietrii, 14, 58.
Frunzerile (Munte), 81.
Fundul Moldovei, 191.
Furmolza, 88.

Gagi, (Munte), 53, 69, 75, 84, 111, 112, 114.
Galaţi (munte), 15, 28, 43, 53, 75, 80, 84, 145, 209.

Galeş, 108, 110, 114, 115, 116, 147, 212.
Galiţia, 100, 103, 105, 212.
Gardina (Munte), 74, 91.
Găina (Munte), 11.
Gătina, 191.
Găureni, 93.
Gergeleu, 44, 80.
Germania, 131, 135.
Gherla, 110, 115, 126.
Gorali, 102, 103.
Grecia, 134, 213.
Grohotul (Munte), 91.
Gropa (Munte), 100, 212.
Guşatul, 84, 106.

Hârlii, (Vârful), 108.
Heniu, 84.
Hordou (Coşbuc), 84.
Huedin, 115.
Humor, 127.

Iad, 82 191.
Ialomiţa, 197.
Iapa Albă (Munte), 106.
Iasiu, 100.
Iaszo, 99.
Idieciu, 110.
Ieud 80, 82, 87, 104.
Ignatisa, 87.
Ikudne, 100.
Ilva-Mare, 33, 44, 56, 84, 93, 116, 128, 120.
Ilva-Mică, 84 147.
Ineul (Vârf), 6, 8, 9, 11, 12, 16, 22, 27, 43 53, 59, 69, 83, 84, 107, 200.
Intre Strâmbe, 75, 78.
Izvorul, 77.
Izvorul Băilor, 14.
Izvorul Cailor, 19, 74 91.
Izvorul Cepelor, 14, 16.
Izvorul Creţii, 16.
Izvorul Gagilor, 14, 16, 145.
Izvorul Laptelui, 7.
Izvorul Mare, 84 11, 112, 115.
Izvorul Prelucilor, 14, 16.
Izvorul Repede, 15.
Izvorul Roşu, 9, 14.
Izvorul Tomnatecului, 7, 16.
Italia, 134.
Iza (Valea), 34, 87.

Jugoslavia, 198.
Jura, 60.
Juricza, 100.

Karlovice, 101.
Kecera, 100.
Kicsera, 100.
Kicsera sokilska, 100.
Kiczera Sianka, 100.
Kicsirka, 100.
Kiczar, 100.
Kiss Rebra, 93.
Klein Bistritz, 83.
Kniatin, 104, 212.
Kobila, 100.
Koliniac, 100.
Kopilaş (Munte), 212.
Komarniki, 100.
Korna, 100,
Kostrycza, 77, 105, 200, 212.
Krakow, 19, 100.
Kreménvanka, 100.
Kuk, 100.
Kupel, 100.

La Cruci (Munte), 106.
Ladeşul (Munte), 104, 212.
Lala (lacul), 44, 81, 84.
Lăpuş, 115, 128, 129.
Lopuszna, 100.
Laptelui (Vârf.), 27.
Lăzi, 147.
Leordina, 105.
Lesa, 93.
Lespedea, 65, 80.
Leşu, 6, 18, 19, 57, 73, 84, 93, 95, 147, 192.
Limba, 212.
Liptova, 135, 213.
Lopacna, 81, 84.
Lopacna-Rusască, 107.
Lotrului (Munţii), 197,
Lucăciasa, 82, 84.
Lunca Vinului, 19, 93, 106.
Luncetul 80.
Luşca Cârstii, 95.
Luşca Gerstii, 18, 19, 38.
Luxemburg, 86.

Macedoneni, 197, 198, 203.
Măgura, 6, 36, 38, 44, 55, 62, 63, 78, 83, 84, 100, 105, 167, 192, 203.
Măgura Calului, 106.
Măgura Cataramă, 149.
Măgura Ilvei, 53.
Măgura Mare, 7, 40.
Măgura Neagră, 106.
Măgura Porcului, 106.
Măgura lui Ştefan, 80.
Măgurei (Vrf.), 14, 74, 75.
Măgurek, 100.
Maieru, 6 18, 34, 53, 59, 69, 70, 84, 92, 93, 94, 105, 109, 110, 111, 120, 145, 147 167, 191, 192.
Mănăştur-Copalnic, 129.

Maramureş, 11, 23, 56, 80, 81, 86, 88, 91, 92, 96, 98, 102, 104, 105, 109, 131, 135, 149, 161, 164, 187, 195, 196, 201, 213, 216.
Mărişel, 205.
Melistje, 100.
Mencul, 100.
Menczel, 100.
Menczelina, 100.
Meseş (Munţii), 6.
Mettersdorf, 83.
Mezeric-Moravia, 101.
Mihăiasa, 7, 13, 16, 38, 40, 53, 58, 75, 82, 84, 147.
Miraşa, 10, 77, 84, 107.
Mititei (comună), 40, 84, 93, 148.
Mocod, 70, 73, 84, 93, 148.
Moisei, 73, 82, 88, 91, 134, 148.
Moiseni, 87, 88.
Moldawska, 100.
Moldova, 11, 79, 81, 93, 98, 104, 109, 115, 122, 126, 183, 194, 212.
Moldovenii, 11.
Moldoviţa, 81.
Monor, 126.
Monostor, 100.
Moraviei, 17, 101, 103, 105.
Moracea, 18.
Munceii, 84.
Munceii Inşiraţi, 35, 53, 75, 81, 84, 106, 148.
Muncelul, 6, 13, 18, 40, 53, 64, 75, 84, 100, 106, 107.
Muncelul Râios, 84.
Muncelușu, 104, 212.
Muncselon, 100.
Muntenegru, 96.
Muntele Piept, 107.
Muntele Poiana Bancului, 148.
Muntenia, 17, 53.
Munţii Apuseni, 7, 17, 53, 104, 205.
Munţii Făgăraşului, 113.
Munţii Maramureşului, 80, 97, 98, 106, 205.
Munţii Vrancei, 96, 159, 160.
Mureşul, 110, 116.

Nad, 100.
Nagyfalu, 93.
Nagy Rebra, 93.
Năsăud, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 33, 34, 44, 54, 55, 62, 84, 93, 94, 97, 107, 110, 111, 128, 131, 147, 200, 208, 213.
Noşi (Vârf), 16.
Naszod, 93.
Nedeilor (Platforma), 7, 10, 207.
Medeia Bârledelor, 10.
Nedeea Grajdului, 10, 75.
Nedeia Mică, 10.
Nedeia Miraşii, 10.
Nedele, 87.
Dialu Negru, 212.
Negulescu (Munte), 149.
Nehotatelke, 99.
Nepos, 53, 84, 94, 147, 148.
Netedul, 84, 148.
Niagra, 100.
Nistru, 116.
Nowy Targ, 100.

Oarghi, (Deal), 53.
Obârşia Anieşului, 80.
Obârşia Bistriţei, 81.
Obârşia Rebrii, 80, 83, 84, 112.
Obârşia Sălăuţei, 80.
Omul, 106.
Oprişasca, 75, 84.
Oradea, 115.
Orawa, 100.

Palestina 128.
Păltiniş, 21, 23, 67, 91, 106, 145.
Păluta, 81, 84.
Pănasuri, 81, 108, 111, 148.
Pântecele, 84.
Păpădia, 104, 212.
Parva, 18, 19, 47, 53, 56, 70, 73, 83, 84, 114, 147, 148, 182, 187.
Pasul Rotunda, 5.
Pâstei (dealul), 14.
Pazyrews'ka, 23.
Pekuj, 100.
Perşa, 35, 77, 81, 84, 107, 111.
Petersdorf, 83.
Petriceea, 87.
Petrova, 105.
Piatra Albă, 91.
Piatra Craiului, 113, 160.
Piatra Rea, 91, 149.
Piciorul Ancului, 66, 75, 84, 148.
Piciorul Calului, 109, 145.
Piciorul Ineului, 81.
Piciorul Mestecăcănului, 80.
Piciorul Moşului, 13, 66, 91.
Piciorul Muntelui, 13.
Piciorul Negru, 106.
Piciorul Pleşcuţii, 66.
Piciorul Stânişoarei, 14.
Piciorul Ţapului, 106, 111.
Piciorul Ţiganului, 149.
Pietrişul (Vârf.), 16, 67.
Pietrosu (munte). 8, 15, 19, 22, 27, 28, 36, 43, 53, 67, 75, 84, 87, 104, 116, 148, 193 208, 212.
Pietrosu (Isvorul), 15

Pinzgau, 135.
Pirinei, 8, 39, 41, 52, 60, 201, 204.
Plaik, Plajek, 100.
Plaiul Bârsenilor, 109.
Plaj, 100.
Plawnika, 100.
Plesa, 100.
Pleşcuţa, 108.
Plina, 100.
Plopilor (Vârf.), 106.
Pocenoc, 100.
Podereiul Bârsanilor, 109, 111.
Podhale, 103.
Podolia, 100, 212.
Pogora, 100.
Poiar (Munte), 100.
Poieni, 77, 78, 93, 100, 108, 167.
Poiana Ruscă, 232.
Poiana Bătrână, 13.
Poiana Coşnii, 84, 106.
Poiana de sub Piatră, 75.
Poiana Ilvei, 6, 53.
Poiana Roşie, 84.
Poiana Sibiului, 110, 115, 212.
Poiana Ştiol, 13, 40, 74, 78, 168.
Polonia, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 153, 184, 200, 204, 212.
Poprad (Munte), 100, 103.
Porcoaia-Porcăreţ, 18, 24, 37, 38, 53, 77, 192.
Pozyzews'ka, 21.
Preluca (Munţii), 6, 53, 54, 69, 84, 91.
Prelucie Gagii, 66.
Pripet, 100, 212.
Priporul Pietrii Albe, 40, 65.
Prislop, 149.
Prut (Valea), 77, 200.
Putredu (Munte), 74, 77, 81, 83, 84, 107.
Puzdărilor (Vârf.), 16, 74.
Puzdra, 107.
Puzdra Borşenească, 91.
Puzdra Vişăonească, 91.
Pyrinées, 209.

Raba, 100.
Rabla, 69, 84, 107.
Râmeţ, 202.
Rantea, 84.
Râpa, 126.
Rebra, 14, 18, 19, 35, 67, 84, 147, 148.
Rebrii (Vârf.), 8, 22.
Rebrii (Obârşia), 75.
Rebrii (Valea) 67, 126.
Rebrişoara, 56, 57, 73, 84, 95, 147, 148, 191.
Rebra Mare, 56, 94.
Repedea (Vale), 19.
Repedele (Vârf.), 28, 116, 148.
Rez (Munţii), 6.
Ripa pohary, 100.
Rod, 110, 212.
Rodna, 6, 26, 39, 53, 54, 62, 80, 83, 92, 93, 94, 107, 109, 128, 131, 110, 111, 114, 116, 118, 191, 197, 213.
Rodnei (District), 80.
Rodna Nouă, 73, 83, 148, 191.
Rodnei (Pasul), 5.
Roman, 100.
Romaniska, 100.
Romuli, 26, 33, 56, 83, 84, 91, 148, 156.
Roşu (Vârf.), 116.
Rotunda (Trecătoare), 63, 66, 80, 106, 116, 148, 168.
Roznov, 17.
Runc, 84, 93.
Runcul Frunzerilor, 38, 40, 44, 75, 84, 106, 111, 116, 148.
Runcul Salvei, 40, 56, 78, 109, 111, 148.
Runi Plaj, 100.
Rusaia, 8, 84.

Saca, 54, 84, 106, 149.
Salva, 40, 55, 57, 58, 73, 78, 82, 84, 94, 109, 110, 111, 114, 115, 120, 121 143, 146, 147, 148.
Săcăriile, 192.
Săcătura (Vârf.), 106.
Săcel, 34, 80, 82, 88, 91, 104, 134, 148, 194.
Săcele, 109.
Săhelbul Mihăiasa, 65.
Sălăuţa (Vale), 126.
Sălişte, 80, 82, 87, 104, 108, 111, 116.
Sârbi, 105.
Sângeorz, 38, 40, 55, 56, 62, 92, 120, 109, 111.
Sângeorz-Băi, 6, 11, 18, 52, 53, 63, 73, 77, 78, 79, 83, 84, 94, 110, 128, 147, 158, 167.
Sâniosif (Poiana), 84.
Sibiu, 108, 110, 111, 131, 212.
Sicilia, 197.
Sighetul Maramureşului, 92, 127, 129, 131.
Silezia, 101.
Sinjajevina, 18.
Slovacia, 135, 213.
Someşul (râu), 110, 126, 136, 203, 210, 211 212.
Someşul Mic, 8.
Spis, 135, 213.
Spisz, 100.

Sra kiczera, 100.
Stăniga, 6, 7, 13, 75.
Strâmba (Comuna), 100, 212.
Strâmba (Vale), 14.
Strâmbe (Intre), (Munte), 74.
Strâmtură (Deal), 106.
Stânişoara, 81, 84, 104, 212.
Stebioara, 100.
Stenişor, 100.
Struziskach, 101.
Suceava, 129.
Suciuri, 115.
Sugo (Szvgo), 99.
Suhardul (Munte), 6, 14, 53, 55, 58, 62, 63, 64, 81, 84, 116, 118, 168.
Sulița, 191.
Suplai, 145.
Şanț, 62, 184, Sáros, 100.
Şura-Mare, 212.
Schwyz, 134.
Şesul Ineului, 84.
Şetref, 5.
Şieu, 126.
Somogy (Somod), 99.
Ştegia, 75, 91.
Ştiol, 7, 13, 67, 75, 87, 91, 107, 148, 149.
Şura Mare, 108.
Şuvărosul, 81, 84.
Szász-Budák, 83.
Szalva, 93.
Szent-György, 93.
Szent-Ivan 93.
Szuplaj, 93.

Tarnița, la Bârsani, 109.
Tarniczka, 100.
Tatra, 100, 101, 102, 200.
Tăure, 149.
Târla Bârsanilor, 109.
Târlişua, 115.
Târnave, 8.
Tchécoslovaquie, 212, 213.
Teiuş, 110.
Telcişor (Vale), 14, 148, 191.
Telciu, 26 38, 84, 93, 94, 107, 120, 146, 148, 191.
Tisa, 212.
Toaca (Deal), 191.
Tomnatecul, 58, 74, 75, 100, 106.
Tomorogoaia, 75.
Torma, 99.
Torogoia, 87, 149.
Transilvania, 11, 81, 86, 93, 95, 98.
Trei-Scaune, 100, 212.
Treppen, 82.
Trihotari, 100.
Trosni, 100.
Turda, 110.
Tutova, 109.

Tâfla, 13, 75.
Tapu (Vârf.), 53, 67, 148.
Tara Bârsei, 109.
Tara lui Dragoş, 11.
Tara Fagului, 11.
Tara Haţegului, 186, 201, 203.
Tara Oaşului, 187.
Tara Românească, 183, 194.
Tibleş, 5, 80, 87, 169, 191.

Uglea, 87.
Ung, 212.
Ungaria, 99.

Vacova, 101.
Valachia, 122.
Valahia moravică, 104.
Vâlcea, 109.
Valea Anieşului, 13, 14, 40, 65, 147.
Valea Băilor, 14.
Valea Bârgăului 83.
Valea Bistriței-Aurii, 5, 116, 126.
Valea Borşa, 23, 71.
Valea Buhăiescu, 15.
Valea Cepelor, 13.
Valea Cormaia, 67.
Valea lui Dragoş, 148.
Valea Fântânii, 15.
Valea Telcişor, 19, 38, 58.
Valea Fiadului, 38.
Vârful Gemeni, 80.
Valea Ilvei, 38.
Valea Ineului, 14.
Valea Iza, 148 .
Valea Laborcza, 99.
Valea Lala 9, 16.
Valea Lăzilor, 13.
Valea Luşca Gersii, 58.
Valea Mara, 105.
Valea Măriilor, 18.
Valea Măriĭ Mare, 65, 148.
Valea Mărie-Mică, 148.
Valea Negoiescu, 15.
Valea Petrişului, 106.
Valea Prahovei, 197.
Valea Putredă, 16.
Valea Rebra, 66.
Valea Repede, 15, 106, 148.
Valea Rodnei, 80, 81, 86, 88, 95.
Valea Sălăuța, 5, 37, 148.
Valea Someşului-Mare, 5, 6, 7, 16, 24 (passim).
Valea Strâmba, 106.
Valea Vinului, 14, 18, 106.

Valea Vişeului, 5, 148.
Valea Zăgrii, 115, 125, 126.
Vâlfa, 69, 81, 84, 108, 148.
Vârful Muncelului, 80.
Vârful Omului, 106.
Vârful Şetrefului, 80.
Vărarea, 79.
Văratic, 59.
Varatiki 100.
Varjre, 93.
Vasojevici, 184.
Vaser, 149.
Vatra-Dornei, 114, 116, 129.
Vereczke (Pasul), 99.
Viena, 81.
Vikarthy, 99.
Vişeu, 21, 87, 88, 129.
Vişeul de Sus, 21, 26.
Vlahovo, 100.
Vsako, 17.
Walasska Bystricica, 101.
Wallendorf, 83.
Welykakiczera, 100.
Wista, 100.
Windau, 83.
Witow, 100.
Wysoka, 100.
Zacopane, 100, 102.
Zagra, 84, 93, 107, 109, 145, 147.
Zălău, 126.
Zănoaga Pietrosului, 44, 91.
Zawadka (râu), 100.
Zdziar, 100.
Zekopole, 101.
Zemplen, 100, 212.
Zepleschausa, 87.
Zimbroaia, 148.
Zips, 99, 100, 212.

Indice pastoral [1])

Adăvăsesc, 185.
Ales (La ales), 183.
Alcan, 115.
Amnar, 156, 165, 177.
Areţi, 141, 185.
Armingen, 142.
Aruncături, 54.
Baca, 102, 184.
Baci, 77, 115, 136, 137, 139, 152, 171, 175, 178, 182, 183, 184, 185, 189.
Balornită, 176.
Balmoş, 189.
Baiere, 127, 171, 177, 189.
Băcite, 143.
Bătătura oilor, 62, 125, 156, 179.
Bătrânii satului, 54.
Bârăiesc, 107, 191.
Brânză, 112, 113, 114, 120, 123, 128, 136, 146, 171, 176, 180, 184, 186, 189, 202.
Bârsă, 109.
Bedearcă, 175.
Bergerie juive, 215.
Berbinţe, 128, 137, 151, 178, 181, 184.
Bezrogi, 100.
Bgilan, 151.
Bgizdare, 154, 158.
B'irka, 100.
Blojire, 140.
Bold, 11.
Botcan, 154.
Botei, 135, 139, 140, 143, 149, 151, 174, 178.
Boteiaşi, 137, 146, 185.
Bouari, 10, 147, 183, 186.
Bouării, 152.
Brişcă, 176.
Bucium, 177.
Budacă, 101, 114, 140, 159, 172, 174, 179.
Budulău, 173, 180.
Buhai, 134, 185.
Bulgiului (Târg), 128.
Butinaş, 64.
Buzări, 154, 159, 162.
Cabane en pierre, 215.
Căldare, 151, 159, 172, 174, 178.
Călţuni, 126.
Cămară, 113, 114, 167.
Cămaşă înegrită (poivă), 146, 184, 185.
Căpătâie, 54, 59, 151, 162.
Capre, 12, 61 (passim).
Căprării, 167.
Carabe, 153, 154, 162, 165.
Caramb, 139, 174, 181, 202, 214.
Carâmbit, 140, 143.
Casă în câmp, 17, 18, 19, 53, 167, 201, 202.
Căsoaie, 17, 112, 167, 169, 193.
Caş, 114, 123, 147, 160, 165, 171, 180, 197, 196.
Caş dulce, 179, 189.
Caş slab, 195.
Căşării, 128 204, 205, 211, 215, 216.
Caşcaval, 128, 168, 198, 213, 216.

[1]) Cuprinde toţi termenii legaţi de viaţa pastorală. (Arhitectură pastorală, derivate lactare etc.)

Ceagorniţă, 173, 174.
Ceahon sau Ciaon, 155, 172.
Celariu, 112, 169.
Cepuri de brad, 180, 183.
Chiag, 179.
Chiatâj, 142, 202.
Cingă, 146.
Cioareci, 184, 185, 187.
Ciobani, 25, 44, 35, 40 (passim).
Ciobani macedoneni, 128.
Ciobănie, 101, 145, 182, 188.
Ciucuri, 187.
Ciungesc (Brazii), 40.
Ciurdar, 119, 147, 186.
Ciuvăi, 159, 171.
Cobgile, 154, 155.
Cocârţă, 189.
Cofă, 176.
Cojoace, 127.
Coleşă, 189.
Colibe, 17, 44, 62, 112 (passim).
Colibă în cetori, 150, 153, 158, 160, 201, 215.
Colibă în două feţe, 161, 162.
Colibă evreiască, 164.
Colibă în furci, 153, 156, 160, 214.
Colibă mutătoare, 150.
Colibă de piatră, 163.
Colibă de primăvară, 150.
Coliba strungei, 156.
Comarnic,, 114, 160, 164, 165, 179.
Contenesc (locurile), 55.
Corastă, 179.
Corhă, 153, 193.
Cornii, 153, 158.
Cort, 34, 150, 157, 166, 185, 201, 215.
Cort de iarnă, 165, 167.
Cortul sterparului, 156.
Cosaştină, 55.
Coşere (stâni), 123, 196.
Covoare, 124.
Covrag, 192.
Cremene, 177.
Cresteşul, 114.
Crintă, 156.
Crivală, 156.
Crucea Comarnicului, 176, 179.
Crumpuri, 135, 143.
Cuib de năcreală, 178.
Cujbă, 155, 159, 162, 172, 173.
Cumpănă, 140, 141, 175, 176, 180.
Cupă, 140, 151, 171, 173.
Cupari, 140, 159.
Curmă, 40, 185.
Curutmă, 198.
Cuşerar, 195, 216.
Cuşmă, 127, 188.
Dascăl-Cuşerar, 196.
Descânta oilor, 143, 146, 202.
Dihănii, 153.
Dorovăiască, 180.
Dosul Colibei, 154, 158.
Draniţe, 151, 154, 158, 168.
Drugii, 156.
Duhuri rele, 202.
Face (Facula), 157, 176, 190, 201, 215.
Fânaţ, 71.
Faţa mutării, 160.
Fecior vestală, 144.
Fedeleş de ales untul, 174, 176.
Felii, 159, 172, 178, 186.
Ferdela, 111.
Ferii de brânză, 184, 185, 186.
Fierbătoare, 112.
Fluieri, 125, 177.
Foc nestins, 202.
Foarfeci ţigăneşti, 124.
Foc viu, 142, 144.
Fruntari, 162.
Fruntite (oile), 138.
Fruntul strungei, 156.
Furci (dela stână), 150, 153, 158, 164, 165.
Fus (pentru tors păr de capră), 177.
Găleată, 101, 157, 143, 151, 159, 171, 173, 179.
Gânj, 154, 155, 158, 157, 162, 172.
Gard, 151.
Geleta, 100.
Ghijdiţă, 162.
Ghivan, 174, 179.
Glugă, 188.
Giugul Cortului, 165.
Grindeiu, 142.
Groşi (lemne), 158.
Hâjdei, 135.
Hânsă, 146.
Hârzob (Vârzob), 172, 192.
Hlud, 151, 154, 156, 158, 165.
Hludeţ, 153.
Hoduri, 17, 53, 158, 164, 165, 202. 210, 215.
Horă 129.
Horşti, 68, 192.
Hrape, 65.
Hreaduri, 65.
Hrebeni, 123.
Hudiţă.

Iască, 142, 177.
Iezăre, 8.
Ierhă, 187.
Imaș, 32, 55, 137, 210.
Insâmbrare, 120, 137, 138, 140, 141, 143.
Intărnițează (Caii), 146.
Intornocare, 139, 144.
Invălesc (Țolurile), 125, 126.

Jâmbălău, 174, 179, 180.
Jântuit, 115, 180, 184, 189.
Jarmăn, 151.
Jdebe, 184.
Jintiță, 115, 173, 174, 189.
Joc pentru păcurari, 182.

Katuni, 18.
Koliba, 102.
Kornuta, 100.
Kosar, 102.

Lână, 103, 110, 111, 120, 123, 124, 125, 128, 136, 172.
Lapte acru de toamnă, 114, 115, 123, 173, 185.
Lăptar, 136.
Lăptării, 205, 217.
Lapte rupt, 174.
Leafă sau leasă, 174.
Lespede de piatră, 146.
Lilieci (Julieci), 184.
Lobdă (Lobge), 151, 154, 156, 158, 165, 166.
Lotri (Păcurarii), 189.

Mâie, (Dormi), 119.
Mânzările, 61, 135, 138, 155, 191.
Masul (Dormitul oilor pe locuri), 32, 137.
Măsurarea oilor, 139.
Mărturie (Târg), 19, 127.
Magerkäse, 195, 216.
Melean, 181, 183.
Meriza, 100.
Mervnda, 100.
Mertuc, 137, 139, 144, 151, 175, 176, 189.
Miei, 10, 15, 44 (Passim).
Mioare, 10, 15, 44 (Passim).
Miță (Mu'iță), 124.
Moine (Locuri), 54.
Molidvă (Rugăciune), 143.
Mrinda, 100.
Mutări, 12, 112, 141, 152, 153, 155, 215.

Năclad, 151, 154, 159.
Năsalnice, 54.
Nedeie, 10, 12, 61, 62, 43, 55, 74, 108, 144, 178, 185, 200, 210.
Nutreț, 18, 121.

Obiele, 124, 188.
Oca, 115.
Odă (Hodăi), 202, 210.
Ogrinji, 115.
Oi, 12, 15, 17 (Passim).
Oi țurcane, 122.
Oierii, 54, 102, 105, 135, 136, 143.
Oierit, 96, 112, 118.
Opinci, 184, 189.
Ospătează, 144.
Otcupciu, 194.
Oțet valah, 180.

Păcuine, 118, 136, 143, 146, 148, 151, 179, 215.
Păcurar, 103, 106, 109, 112, 114, 115, 114, 142, 143, 144, 146, 148 (Passim).
Păcurărie, 183.
Pănură, 124, 125, 126, 201, 215.
Pănură de habă, 129.
Pală (de fân), 191.
Pastorale, 51, 74, 102, 121.
Păstorii, 10, 18, 34 (Passim).
Păstorit, 9, 10, 12, (Passim).
Pastramă, 115.
Pășuni alpine, 66, (Passim).
Pășuneze (oile), 12, 18 (Passim).
Pătrarul (Bâtă), 176.
Pătul, 160, 164.
Pecuarius, 103.
Pieptare, 127.
Piuă, 125, 201, 215.
Pistrula, 100.
Piuăritul, 126.
Planica, 184.
Plasa oilor, 138, 139, 141, 155.
Pleașcă, 188.
Podul comarnicului, 165.
Pogăci, 190.
Poivă, 187.
Poloboace, 143.
Polonic, 174.
Pesconițe, 192.
Porneală, 12, 42, 61, 154, 156, 166, 179.
Prepeleag, 165, 176.
Priciul, 162.
Pucera (Pucira), 100.
Pungă, 177, 189.
Putină, 101, 111, 137, 173, 179.
Putyrka (Putyra), 100, 101.

Rânză de miel de lapte, 179.
Răscol, 175, 178, 183, 185, 186.
Răteze, 146, 188.
Răzlogi, 158.
Răvaș, 139.
Răzlogi, 155, 156.
Rechel, 124, 126, 183, 188.
Riduri, 54.
Rogota, 100.
Ruda, 54.
Runcuri, 12, 38.
Ruptul sterpelor, 141.

Sacul sau strecurătoare de urdă, 176, 179.
Săhelb, 61.
Sălașele, 17, 53, 101, 104, 215.
Sâmbră de iarnă, 191.
Sâmbraș, 137, 179, 180, 184.
Sâmbrie, 18, 183, 187.
Sărbătoarea oilor, 143, 144, 145, 202.
Sărcer, 165, 176, 179.
Șbrotocire, 140.
Scărmănătoare, 125.
Scoc, 114.
Scoverzi, 146.
Scradă, 62.
Scutar, 182.
Seciul oilor, 151, 155, 157, 160.
Sgurță, 138.
Smâncioare (Fibre de lemn), 174.
Spătări, 156.
Sorbeală, 143, 189.
Stână, 4, 6, 8, 9, 10, (Passim).
Stâna brânzei, 112, 114, 169.
Stânele cuparilor, 136.
Stânele cușcre, 128, 215, 216.
Stâne de vaci, 195.
Stâne evreești, 149, 165, 186.
Stâne pe cumpene, 141.
Stânaș, 140, 144 146, 152, 171, 184.
Staniște, 156, 179.
Stăpân de păcurar, 141.
Stărpar, 137, 141, 157, 185.
Staure, 46, 151, 156, 160 166, 167.
Stăvari, 115, 117, 187, 183.
Starpe, 6, 10, 185.
Stărparul mieilor, 151.
Străgeată, 179.
Straițele ciobanilor, 159.
Strungă, 100, 101, 102, 113, 136, 138, 142, 151, 171.
Strunga mânzărilor, 139, 155, 160.
Strungaș, 137, 171, 181, 183, 186.
Struț de flori, 146, 188.
Suflături, 8.
Sulhac, 179.
Suman, 126, 160.
Suman cu glugă, 188.
Surbancă, 171.
Surliță, 177.
Suty, 100.
Suvintrează (subvântrare), 124, 201, 215.
Svârghină, 157, 162, 165.
Șaitău, 114.
Șatre, 127.
Șerpar, 188.
Șterț sau tânjerul, 174, 180.
Știurț, 144.
Sustar, 191.
Schweizereiuri, 123, 195, 20, 215.

Talpa colibei, 158.
Tar, 178.
Târguri de fete, 11, 202.
Târlă, 40, 46, 151, 178, 185.
Teară, 125, 172.
Terșuri, 166.
Terț, 185.
Traif, 196.
Transhumanță, 45, 52, 98, 101, 10, 104, 108, 201, 203, 208, 209, 212, 213.
Trichibaci (Tritibaci), 183, 186.
Trișcă, 144, 190.
Troscote, 147.
Tulnice, 177.
Tunzători, 110.
Turiște, 115, 191.
Tușini, 111, 124, 129.
Țincuță, 202.

Târcoțețe, 171.
Țarcu, 113.
Țarină, 32, 55, 56, 145, 210.
Țigae, 122.
Țincușă, 114, 115, 154, 175.
Ținte, 188.
Țoluri, 126, 127, 129, 180.
Țurcane (oi), 110.

Ugerile, 171.
Untariță, 176.
Urdă, 123, 128, 180, 183, 183.
Ursuc, 124, 125.
Urzeală, 125.

Văcălie, 176.
Văcărie, 101, 112, 147, 167.
Văcar, 186.
Vârșoc, 138.
Vârtej, 162, 177, 154, 159.

Vătaf, 137, 171, 181, 183.
Vatula, 100.
Vergine, 165, 166.

Zadruga, 136.
Zăne, 181.
Zăvoare, 156.
Zăplaz, 154, 156, 158.
Zăr, 173, 174, 180, 189.
Zăr neurdit sau dulce, 172, 179.
Zi de popă, 144.
Zimarky, 202.
Zincice, 102.
Zeamă, 189.
Zoli (oile), 138.
Zymarky, 19, 210.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINSUL

Pag.

Prefaţă 3

Cap. I. Cadrul Geografic.
1. Limitarea regiunii 5
2. Orografia ca rezultat al structurii geologice şi al agenţilor externi (eroziune glaciară, ritmuri de eroziune, etc.) şi influenţa orografiei asupra aşezărilor de stâne 6
3. Climatul 20

Cap. II. Păşunea.
1. Păşunea în dependenţă de structura geologică, orografică şi climatologică 30
   a) Păşunea din regiunea inferioară 32
   b) Păşunea din regiunea muntoasă. Limita ei inferioară; mărirea artificială a păşunilor şi urmările despăduririlor . . . 34
   c) Păşunea alpină şi limita ei superioară 41
   d) Fertilitatea păşunilor 45
   e) Munţii de fânaţ şi de păşunat 52
2. Modul de păşunare a munţilor 61
3. Repartiţia păşunilor şi pădurilor din regiunea muntoasă şi de dealuri; importanţa lor pentru păstorit 64

Cap. III. Păstoritul.
1. Importanţa istorică a păstoritului în Munţii Rodnei şi drepturile de proprietate ale populaţiei 79
2. Extinderea păstoritului în regiunile nordice ale Carpaţilor . . 98
3. Păstoritul „Bârsenilor" şi influenţa lor asupra păstoritului local 108
4. Păstoritul în prezent 118
   a) Creşterea vitelor şi valoarea lor economică pentru viaţa satelor 119
   b) Industria păstoritului 123
   c) Comerţul păstoritului în Munţii Rodnei 128
   d) Împreunatul oilor şi băgatul pe brânză. Obiceiuri 135
   e) Plecarea la munte 145
   f) Drumul oilor 147

Cap. IV. Stânele, uneltele şi gospodăria lor.
1. Aşezarea stânelor ca rezultat al adaptării la relief. Tipuri de stâni şi răspândirea lor geografică 149
2. Uneltele stânei şi ale păcurarilor 171
3. Produsele oilor şi modul lor de preparare; împărţirea, foloasele economice 178

Pag.

4. Personalul stânei, plata şi distribuţia lucrului 181
5. Imbrăcămintea şi hrana ciobanilor; vieaţa lor socială 187
6. Coborîrea dela munte şi iernatul 190

Cap. V. Alte tipuri de vieaţă pastorală.
a) Schweizerei-ul 195
b) Stânele cuşere pe fonţi 195
c) Căşăriile (Caşcavalăriile) 197
Concluziuni 199
La vie pastorale dans le massif de Rodna (Résumé) 207
Bibliografie 218
Indice 226
Planşe 15 cu 30 fotografii, 48 desene în text şi 8 hărţi.

DONAŢIE
Făcută Bibliotecii Facultăţii de Geografie, Universitatea "Al.I.Cuza" Iaşi - din biblioteca IOAN V. ABRAMIUC - fost profesor emerit de geografie - Liceul Pedagogic Bacău, de către fiica sa, d-na Niculina Maria Galinescu - în anul 1998.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

RĂSPÂNDIREA NUMĂRULUI DE ANIMALE ȘI DRUMUL OILOR ÎN MASIVUL RODNEI

LA RÉPARTITION DES ANIMAUX PAR NOMBRE ET LE CHEMIN DES BREBIS DANS LE MASSIF DE RODNA

de — par

Tiberiu Morariu

Scara:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 km

Legenda–Légende

fiecare cerc reprezintă 25 animale
chaque cercle représente 25 animaux

- • *oi* – *brebis*
- • *capre* – *chèvres*
- ○ *vite cornute* – *bêtes à cornes*
- • *cai* – *chevaux*
- — *drum al oilor* – *le chemin des brebis*

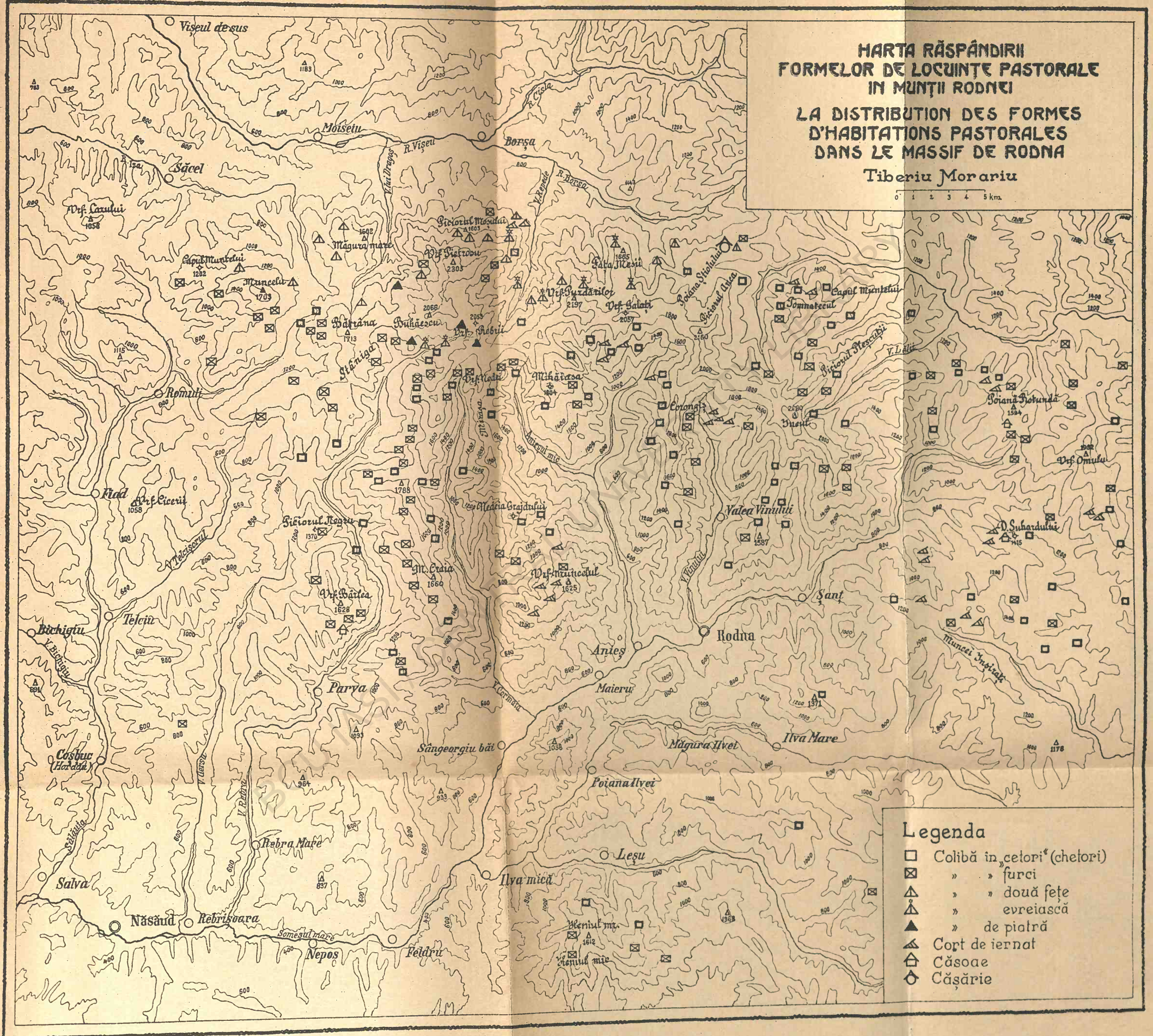
HARTA RĂSPÂNDIRII
FORMELOR DE LOCUINȚE PASTORALE
IN MUNȚII RODNEI
LA DISTRIBUTION DES FORMES
D'HABITATIONS PASTORALES
DANS LE MASSIF DE RODNA
Tiberiu Morariu
0 1 2 3 4 5 km
Legenda
Colibă in „cetori" (chetori)
» » furci
» » două fețe
» evreiască
» de piatră
Cort de iernat
Căsoae
Cășărie
Vișeul de sus
Moisetu
Borșa
Săcel
Romuli
Fiad
Telciu
Bichigiu
Coșbuc (Hordău)
Salva
Năsăud
Rebrișoara
Nepos
Feldru
Parva
Rebra Mare
Sângeorgiu băi
Ilva mică
Leșu
Poiana Ilvei
Măgura Ilvei
Ilva Mare
Maieru
Anieș
Rodna
Șanț
Valea Vinului
Mihăiasa
Buhăescu
Vrf. Rebrii
Vrf. Pietrosu
Vrf. Galați
Vrf. Puzdărilor
Vrf. Nedei
Vrf. Cicerii
Vrf. Bârlea
Vrf. Muncelul
Vrf. Omului
Vrf. Lazului
Capul Muntelui
Muncelu
Măgura mare
Piciorul Mosului
Fața Mesii
Poiana Stiolului
Piciorul Anca
Piciorul Plescuții
Poiana Rotundă
D. Suhardului
Muncei Inșirați
Piciorul Negru
Medeia Grajdului
Corongiș
Ineul
Pomnatecul
Stâniga
Bătrâna
Mitrașa
Anieșul mic
V. Vinului
V. Cormaia
V. Telcișorul
V. Bichigiu
V. Cersu
V. Rebra
V. Lălii
V. Repede
R. Borșa
R. Vișeu
R. Cisla
R. Iza
Someșul mare
Sălăuța
Hemiul mic
Hemiul mr.

DRUMURILE OIERILOR MARAMUREȘENI și BUCOVINENI spre POLONIA și CEHOSLOVĂCIA

LES CHEMINS DES PÂTRES DE MARAMURES ET BUCOVINA vers la POLOGNE et la TCHÉCO-SLOVAQUIE

de-par

Tiberiu Morariu

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

C E H O S L O V A C I A

P O L O N I A

Apecka 1511
Menczul 1294
Dumen 1991
Kicsera 1021
Soporca
Tisa neagră
Tisa alba
Bogdan
Mencoul 1380
Szesa 1384
Mencul 1314
Pietrosu 2020
Hovârla 2037
Kostrycza 1588
Seoul 1726
Cenehe
Spici 1964
Pop Ivan 2026
Mencselik 1288
Petrosul 1784
Pop Ivan 1940
Copilaș
Cremușul negru
Cremușul alb
Putila
Suceava
Cruscezyn 1789
Popadia 1526
Lustov 1648
Tisa
Sighet
R. Coșeiu
Mara
Sârbi
Petrova
V. Ruscova
Leordina
R. Vaser
Foroiaga 1839
Mgr. Cătărămă 1480
Vrf. Vărătec 1175
Bolizza
V. Vișeu
Vișeul de sus
Dragomirești
R. Iza
Săcelu
Moiseiu
Borșa
R. Borșa
Măgura 1187
Vrf. Petrosu 2305
Vrf. Galațului 2251
Munții Rodnei
V. Tibău
Cârlibaba
Moldova
Bistița aurie
Ineul 2280

Legenda – Légende

frontieră — frontière

drum al oilor — le chemin des brebis

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ATELIERELE GRAFICE
SOCEC & Co., S. A.
BUCUREŞTI 1937

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY